

Već i sama rekurzivnost misli, karakteristična za istočnjačka »kruženja« oko objekta, za razliku od zapadnjačko pravolinijske logike i frontalnog stila napada na problem, ne može a da ne otkrije svojim pomalo čudnim »ukusom« prisustvo jednog nešto drugačijeg uma. Misao koja se pojavljuje na samom početku, već u prvoj rečenici – »Bog je sveta laž« – ponavlja se uporno i opet kroz čitav tekst, podsećajući svojom repetitivnošću na sakralne istočnjačke tekstove. Da nije ovih asocijacija, čitalac bi se osećao ponukanim da poviče: »Dobro, shvatili smo! 'Bog je sveta laž', 'trostruki svet je iluzija', 'tragajući um bi trebalo da iščezne!'« itd. Da li je ova rekurzivna procedura odmotavanja misli koja se, kako jača, poziva na jednostavnije verzije svojih teza, trivijalna manifestacija inertnosti tradicijom natopljenog istočnjačkog mišljenja, ili pak služi svrsi, odnosno izaziva skrivenije, dublje i značajnije vibracije u nama, ostavljamo čitaocima da prosude.

Aleksandar Bunardžić

O najboljem putu

Dušan Pajin

Tvrđnja da je tekst *Hsin hsin ming* sastavljen u osmom veku i da se otuda ne može pripisati Seng Ts'anu (trećem patrijarhu ch'ana) koji je živio u šestom veku, stiče sve širu podršku¹ nakon istraživanja Keiji Nishitanija i Seizan Yanagide (Keiji i Seizan, 1974). U jednom od tekstova ranog čana otkrivenom u pećinama Tun Huanga, »Zapisi o učiteljima i učenicima Lanke« (»Records of the Teachers and Students of the Lanka«, u *Zen Dawn*), 1986: 44) kaže se: »On (tj. Seng ts'an – D.P.) nije stavio u optičaj nikakve spise: poučavao je prisno, u ličnom susretu, nije javno širio budističko učenje«.

Po našem mišljenju ima osnove ne samo da se ospori pređašnje Seng ts'anovo autorstvo, nego i ekskluzivno vezivanje ovog teksta uz tradiciju ch'ana. Koliko nam je znano, sam tekst ne samo da je uvažen i popularan u tradiciji zena (uz *Prajna-paramita hrdayu* to je najčešće recitovan tekst u zenovskim manastirima) nego je u više navrata preveden na zapadne jezike.² Postoje pet prevoda na engleski. Prvi prevodilac, D.T. Suzuki, objavio je dve verzije svog prevoda (jednu u Suzuki, 1970; drugu u Conze 1969). Drugi prevodilac je A. Weley (vidi Conze, 1954), a treći R.H. Blyth (1960). Četvrti prevod načini L.K. Yü (1971) dok je peti prevod anonimn, a nalazi se u priručniku objavljenom za potrebe zenovskog centra u Ročesteru (*Daily chants*, 1985).

Prvi put sam preveo sa engleskog (koristeći drugu verziju Suzukijevog prevoda) ovaj tekst 1971. godine. Imajući u vidu množinu postojećih prevoda činilo se da je bar jedan od njih (ili nekoliko njih) dovoljna osnova i za ozbiljnu analizu sadržine teksta i njego-

¹ Autorstvo Seng ts'ana je ranije osporavano na osnovu primedbe u tekstu *Leng-chia-shih-tzu-chi*, gde se kaže da on nije iza sebe ostavio spisa. Ui (1939:71) je izneo mišljenje da Seng ts'an nije autor nego da je samo navodio tu poemu (*Hsin hsin ming*). Međutim, ni to ne bi bilo moguće ako usvojimo da je ona napisana u VIII veku (Seng ts'an je živio u VI veku).

² Slobodan nemački prevod načinio je 1925 Ohasama-Faust i objavio u knjizi *Zen, der lebendige Buddhismus in Japan* (Gtha). Slobodan prevod-tumačenje Keiji Nishitanija može se naći u *Trailing Mud and Dripping Water*, New Mexico 1984.

vih osnovnih ideja. Oslanjajući se na svoja skromna znanja kineskog pokušao sam taj utisak da proverim oslanjajući se na originalni tekst koji daje Blyth uz svoj prevod. Ispostavilo se da je peti prevod slobodan prevod načinjen za potrebe zenovskog centra. Od ostala četiri neki nisu zadovoljavajući zbog toga što se nije vodilo računa o tehničkim terminima (to je slučaj sa prevodom Blytha i Yüa). Suzukijev prevod mestimice sadrži termine koji izgledaju kao deo tehničkog rečnika (apsolutni um – Absolute Reason), ali više bi pripadali, recimo, Hegelovoj filozofiji nego budizmu. Waleyev prevod je veran tekstu ali njemu kao da je manjkalo poznavanje tradicije, pošto tehničke termine prevodi kao kolokvijalne (na primer, savršenu probuđenost, u strofi 19, kao Istinsko Sagledavanje – True Perception) što se ne može kompenzirati upotrebom velikih slova (na primer, umesto »probuđenje«, u strofi 21, »Mudrost« – »Wisdom«).

Iz tih razloga, da bismo se upustili u analizu teksta bilo je neophodno napraviti kontrolni prevod celog teksta iznova. Izvorno, tekst *Hsin hsin minga* koji se nalazi u zbirci *Taisho* pod brojem 2010, nije podeljen na strofe. Izuzev Suzukija ostali prevodioci držali su se toga. U drugoj verziji svog prevoda Suzuki je dodao i brojeve strofama u koje je grupisao tekst (uzgred budi rečeno, prva verzija njegovog prevoda izostavlja četiri stiha originala, 21–24, tj. stroga 5, kod nje-ga). Da bi nam bilo moguće lakše pozivanje na pojedine delove teksta u kasnijoj analizi mi smo takođe podelili tekst na strofe, ali donekle drugačije nego Suzuki. Međutim, da bi čitalac koji želi mogao da pravi poređenja, u desnoj vertikalnoj koloni smo naveli brojeve Suzukijevih strofa. Osim toga, ceo tekst smo podelili na osam većih celina označenih rimskim brojevima.

ZAPIS O VERI U DUH

- I 1) Najbolji put nije težak (1)
Samo isključuje odabiranje i izdvajanje
Prestaneš li voleti i mrzeti

- Osvetliće se sam od sebe
Odstupiš li za dlaku
Razdvojiše se nebo i zemlja
2) Želiš li da ti se ukaže
Ne budi za niti protiv
Postavi žudnju naspram odbojnosti (2)
Eto bolesti duha
3) Ako ne pronikneš tajnu
Beskorisno je smirivati misli
Potpuna je kao velika praznina (3)
Bez manjka, bez suviška
4) Kad prianjaš i odbacuješ
Nema takvosti
Ne vezuj se uz uslove (4)
Ne prebivaj u ispraznosti
II 5) Nosiš li jednosť u grudima
Prestaće sve samo od sebe
Zaustaviš li delanje mirovanjem (5)
Mirovanje će te pokrenuti
6) Držiš li se samo jednog ili drugog
Kako ćeš spoznati jednost
Ne shvatiš li jednost (6)
Dvostruko ćeš omašiti
7) Kad odbaciš jeste ostaje nije
Prateći ispraznost uvek si joj za ledima
Što više reći i misli (7)
Sve se više udaljavaš
8) Zaustavi govor, zaustavi mišljenje
I nema toga što nećeš razumeti
Vrati se korenu i sagledaćeš smisao (8)
Praćenjem ishoda izgubićeš uzorak
9) Načas se okreni ka unutrašnjosti
I nadići ćeš ispraznost predočenog
Kovitlanjima u ispraznosti predočenog (9)
Svima im je uzrok u neznanju
III 10) Ne tragaj za istinitim
Samo se uzdrži od gledišta
Ne drži se dvojstva (10)
Ne ispituji ih, ne goni
11) I najmanji trag onog »jeste-nije«
I duh se gubi u zbrci
Iz jednog dvojstva proizlaze (11)
Ali ne uspostavlja ni jedno
12) U jednodušnosti nema ishodenja
Sve su stvari pedužne
Kad nema duha nema stvari (12)
Kad nema ishodenja nema duha
13) Kad okolnosti usahnu poticaji
ih slede

- Kad poticaji usahnu okolnosti
ih prate
Okolnosti su uslovljene poticajima (13)
Poticaji su uslovljeni okolnostima
14) Želiš li znati to dvoje
Poreklo im je u ispraznosti jednoj
U ispraznosti su obe strane iste (14)
Sadrže jednako bezbrojna obličja
IV 15) Ne dvojiš li grubo-tanano
Nećeš biti za niti protiv
Veliki put je sveobuhvatan (15)
Nije lak niti težak
16) Ograničena gledišta su neodlučna
Sad u hitnji, sad u zaostatku
Prianjaš li neumereno (16)
Otići ćeš u ćorsokak
17) Dopuštanje vodi spontanosti
Suština niti se gubi niti ostaje
Svoju prirodu usaglasila s putem (17)
I slobodno idi bez nevolja
18) Sputana misao odvodi od istinitog
Zatamnjuje, spušta i kviri
Ne valja traćiti dušu (18)
Zašto dvojiti tuđe-blisko
V 19) Sledeći jedno vozilo
Ne odbacuj šest čula
Ne odbacivati šest čula (19)
Jednako je savršenoj probuđenosti
20) Mudri čine ne remeteći
Neznalice same sebe sputavaju
Stvari nisu različite
Neznanje vodi izdvajanju
21) Duh goniti duhom
Nije li to velika greška
Zbrka rađa mir i nemir (20)
Probuđenje potire naklonost i
nesklonost
22) Sve suprotnosti
Vode besmislenim stanovištima
Šnovi, prividi, cvetovi u vazduhu
Čemu težiti da ih dohvatimo
23) Dobitak i gubitak, jeste i nije
Dosta toga jednom zauvek
Ako oči nisu zatvorene (21)
Svi snovi prestaju od sebe
VI 24) Ako duh ne dvoji
Sve su stvari jedna takvost
U dubokoj srži jedne takvosti (22)
Odlučno potri okolnosti
25) Sagledaš li jednakost stvari

- Vratićeš se iznova spontanosti
Tako kad se potru (23)
Ne mogu se više uporediti —
26) Kad se to zaustavi nema poticanja
Kad poticanje krene nema
zaustavljanja
Ako oba ne čine celinu
Kako ćeš jednost postići
27) Istraži do kraja (24)
Nećeš naći načela ni pravila
Usaglasila duh s nepristrasnošću
Kojom svaki čin prestaje
28) Svaka se sumnja otklanja
Prava vera čvrsto usaglašava
Ništa više nije zadržano
Nema se čega sećati
VII 29) Prazan, prosvetljen, samoobasjan
Duh ne troši snage
Misao je tu beskorisna
Čula i osećanja ne mogu to sameriti
30) U pravoj takvosti područja stvari (25)
Nema drugog niti sebe
S tim da se usaglasiš
Samo nedvojstvo izrazi
31) U nedvojstvu sve je jednako (26)
Nema ničeg izvan
Mudri sviju strana
Pripadaju tom učenju
32) To učenje nije hitno ni odložno (27)
Iznad je časa i eona
Nije tu niti tamo
A svuda pred očima
VIII 33) Sićušno i ogromno su jednaki (28)
Kad se ivice zaborave
Ogromno i sićušno su jednaki
Granice se ne mogu videti
34) Uz biće je nebiće (29)
Uz nebiće je biće
Ako ti nije tako
Ne drži se toga
35) Jedno u svemu (30)
U svemu jedno
Možeš li s tim biti
Ne brini kako će završiti
36) Vera u duh je nedvojna (31)
Nedvojstvo je vera u duh
Kazivanje tu staje
Nema tome juče, sutra, danas.

U prevođenju starih tekstova iz oblasti filozofije, religije itd. jedan od osnovnih problema jeste odluka o tome koje bi reči trebalo shvatiti kao tehničke termine, ili – u slučaju da se u istom tekstu jedna reč (u našem slučaju karakter) koristi i kolokvijalno i kao tehnički termin – odlučiti kada je u pitanju jedno, odnosno drugo značenje. Ovo je naročito bilo upadljivo prilikom poređenja različitih engleskih prevoda *Zapisa o veri u duh* (*Hsin hsin ming*). Manjkavost tih prevoda potiče – kako se ispostavilo – pre svega otuda što prevodioci nisu o tome vodili računa. Ni Suzukijev prevod nije u tom pogledu izuzetak, iako ovaj autor spada u najpoznatije istraživače zena-ch'ana, kao ni prevod L.K. Yü-a, kome je kineski maternji jezik, a on sam je autor nekoliko odličnih knjiga o ch'anu.

Drugi problem u prevođenju jeste što se i prevodilac služi jezikom u kome tehnički termini nisu jasno razdvojeni od običnog jezika nego su često u pitanju iste reči. To se rešava na različite načine (korišćenjem velikih slova na početku reči, kurzivom, naglašavanjem prefiksa ili sufiksa divizo tamo gde su ovi već dugom upotrebom postali sastavni deo reči itd.). Jedno od rešenja kojim se često pribegava u slučajevima prevođenja kineskih budističkih tekstova jeste korišćenje sanskrtskih termina kao tehničkih, na isti način kao što se u evropskoj tradiciji grčki ili latinski termini koriste umesto reči žigov jezika da bi se podvuklo tehničko značenje i izbegla dvosmislenost.

Znamo da se značenje razvija upotrebom. Na primer, za reči kao što su »probuđenje« ili »prosvetljenje« velika slova koriste samo neiskusni prevodioci, jer je dosadašnjom upotrebom osigurano da u datom kontekstu niko neće pomisliti da je reč o čoveku koji je izašao iz sna ili kročio pod ulično svetlo. Ipak, i ono što već važi kao tehnički termin katkad nas prevari. Za reči kao što su »Jedno« ili »Put« još uvek osećamo izvesnu potrebu da upotrebimo veliko slovo kako bi bilo jasno da nije reč o broju, odnosno o nečem u vezi sa saobraćajem. Prilikom koriš-

ćenja reči drugog jezika (na primer, da se kinesko *fa* prevodi sa sanskrtskim *dharma*) problem je što je prevod tada ograničen na saobraćanje sa osobama iz struke. U datom slučaju mi smo pribegli reči »stvar« jer, mada prenosi malo od značenja budističkog pojma koji stoji iza reči »dharma«, ipak ona većem broju ljudi više govori nego termin »dharma«.

Lakoća puta

Zapis o veri u duh postavlja pred nas nekoliko teškoća već u naslovu. Osim kratkih beleški o Seng ts'anu i samom tekstu, nisam mogao naći neku detaljniju studiju o tome na nekom od evropskih jezika, što je donekle čudno, budući da ovaj spada u poznatija štiva kineskog budizma. Vera (*hsin*)^A u duh (*hsin*)^B javlja se u naslovu i u poslednjoj (36) strofi. Znamo da je u budizmu vera (skt. *śraddha*) bila različito shvatana. U ranom budizmu ona se shvata kao jedna od pet sposobnosti potrebnih za stupanje na stazu budizma (drugih četiri su: snaga, prisebnost, usredsređenost i mudrost). Tradicionalno se govorilo da je reč o veri u Budu (personalizovano načelo probuđenja), u budističko učenje (dharma) i budističku zajednicu (bude i bodhisatve). Savremeni komentatori još dele veru na afektivnu (obožavanje, srodno praksi bhakti u hinduizmu), konativnu (na kojoj počiva duhovna snaga, *virīya*) i kognitivnu (ili racionalnu veru, koja otklanja sumnju u neznanje). U Kini, u tradiciji konfucijanizma nalazimo stav da je »Dobra vera iskrenost. Ona je neodstupivo jedinstvo (duha)« – F. Yu-Lan, 1983: II, 40 *Zapis o veri u duh* podvlači jedinstvo ili jednost duha, »jednodušnost« (i-hsin)^C u strofi 12. Katkad se karakter *hsin*^B (koji ujedno znači i srce) izjednačava sa sanskrtskim *citta*, ali je očit o njega šireg značenja, jer Kinezi (kao i mi) nisu imali toliki broj reči³ za ovo

3 Pored duha (*hsin*) u našem tekstu nalazimo i va druga srodna pojma: priroda (*hsing*^A, u strofi 17) i duša (*shen*^Z, u strofi 18). Rawlinson je napravio listu kineskih termina korišćenih u prevođenju budističkih

područje koliki nalazimo u sanskrtu. U svakom slučaju očit je da ovaj termin ovde igra posebnu ulogu koju može osvetliti navodni dijalog između Bodhidharne i Hui Ke-a kako je zabeležen u »Bodhidharminom spisu o meditativnom duhu« (*Zen Dawn*, 1986:81): »Duh je koren bezbrojnih pojava. Sve pojave rađaju se iz duha. Možeš li da sagledaš duh, bezbrojne puteve ćeš preći. On je kao veliko drvo: sve grane, cvetovi i plodovi rastu sa korenom u osnovi. Drvo raste samo ako koren opstaje. Ako je koren sasečen drvo će se sigurno osušiti«. Idealizam jo-gačare je uticao na ch'an i druge pravce u kineskom budizmu preko stava da sve dharma (tj. pojave, stvari) zavise od duha, da im je duh koren, ili srž. Govoreći terminima zapadne filozofije – da svi objekti prilaze u postojanje preko subjekta, tj. duha. Jedna od posledica tog stava bila je i opsesivnost metodom, bilo da je reč mišljenju okrenutom svetlu, ili o meditaciji okrenutoj prekoračivanju granica mišljenja.

U prvoj strofi srećemo se sa prolegomenom celog teksta: odbacivanjem svih dvojstava, uključujući tu i ljubav i mržnju. U prvoj strofi sadržan je i specifičan humor: autor, ma ko da je, verovatno ga je bio svestan. On veli da nije teško ići njegovim putem pod uslovom da se sprovede ono što je ljudima najteže, tj. da se prestane voleti i mrzeti! Prva četiri stiha imaju i jasnu taoističku obojenost (uporedi *Tao Te Ching*, I). Osećanja i dvojstva se odbacuju a put povezuje sa prazninom (*hsü*)^D i tajnom (*hsüan chih*)^E ili doslovno dubokim značenjem.

Smirivanje misli povezuje se sa uvidom ili spoznajom, a povezivanje uvida i meditacije (tj. aspekata dhyane i prajne) provlači se kroz ceo tekst. Većina stihova su opisi ili iskazi o takvom iskustvu u sklopu meditativne prakse i sa stanovišta običnog iskustva deluju ili paradoksalno, ili besmisleno, ili dezorijentišuće, ako se uzme u obzir da uobičajeno mišljenje i delanje zahtevaju upravo dvojstva i jasno odvajanje suprotnosti.

sanskrskih termina (»The Ambiguity of the Buddhature Concept in India and China«, u zborniku Laia i Lancastera, 1983:259–179).

U prvom stihu, *chih tao*^F smo se odlučili da prevedemo kao »najbolji put«. Blyth se odlučio za »veliki put« što po sebi nije pogrešno, ali s obzirom da u petnaestoj strofi imamo *ta tao*,^G što ne može biti drugačije nego »veliki put«, smatrali smo da u prvom slučaju treba zadržati razliku pošto to i autor čini. Drugi prevodioci su se odlučivali za »savšen put«, što je takođe dobro, ali »savšen« (perfect) označava nešto dovedeno do kraja, dok je ovde reč o nečemu što tek treba da bude pređeno.

»Put« (tao) o kome je ovde reč nije taoistički tao nego budistički put, staza (skt. *marga*).

Granice delanja i mišljenja

Strofa 4 uvodi tipično budistički termin »takvost« (*ju*,^I skt. *tathata*), što Waley, recimo, ne uvida te prevodi to kolokvijalno (sa »tako«, engl. *so*). Strofa 4 je važna jer uvodi nekoliko termina osim takvosti. Najpre to je prijanjanje (*ch'u*,^J skt. *upadana*).^K Ako se prijanja ili odbacuje, takvost se ne može pojaviti. Isto važi i za drugo dvojstvo: prebivanje u ispraznosti i vezivanje uz uslove. Uslovi (*yüan*,^K skt. *pratyaya*), uslovljavajući činovi su mentalna aktivnost i spoljni objekti. Uputstvo »ne prebivaj u ispraznosti« znači da meditacija može postati jednostrana ako se razvije preterana naklonost za ispraznost, mir i čistotu meditativnog iskustva.

»Kad se upražnja žena, najgora stvar je kad se čovek veže uz mirovanje, jer ga to neosetno dovodi do toga da utone u mrtvo mirovanje. Na taj način razvija se nepravilna naklonost za mirovanje, a istovremeno i odbojnost prema delatnosti bilo koje vrste«, – Po Shan, vidi u Chang, 1970:95). U stihovima 4 i 7 govori se o ispraznosti u sklopu meditacije, odnosno na koji način ova može postati zamka. U stihovima 9 i 14 govori se o ispraznosti (*k'ung*)^M skt. *śūnyata*, iz perspektive *prajne* tj. kao o zajedničkom ime-

^K *Chu*^J je tehnički termin koji označava prijanjanje, grabljenje, a shvata se kao pojačan vid žedi ili žudnje (skt. *tanha*).

nitelju svih dharmi, svih suprotnosti. Dakle to valja da bude sagledano (*prajna*) u meditativnom iskustvu, ali ne sme postati novi vid vezanosti. Stihovi 5 i 6 govori o prevazilaženju dvojstva mirovanja i delanja, gde je na delu slična dinamika kao i u drugim parovima dvojstava. »Ako neko okreće leđa rasutosti da bi našao usredsređenost, ono što će postići jeste rasutost a ne usredsređenost. Ako neko odbaci nečistotu da bi postigao čistotu postići će ne-čistotu a ne čistotu (Seng-ch'ou, u Lai i Lancaster, 1983:57). U ovom kontekstu posebno je zanimljiv drugi stih strofe 7 koji izriče da je ispraznost »nedohvatljiva« iz perspektive meditativnog »aktivizma«. Ako neko nastoji da dosegne ispraznost mirovanjem ostaje joj uvek za leđima dok ne uvidi da je ova zajednički imenitelj mirovanja i kretanja, bića i nebića.

Granice delanja se prestupaju neremetecim delanjem (*wu wei*,^F strofa 20), uviđanjem jednakosti (*t'ung*,^U strofa 31 i 33), prestankom prijanjanja (strofa 4) i spontanošću (strofa 17). Već smo napomenuli da tao o kome se govori u prvoj i sedamnaestoj strofi nije tao o kome se govori u taoizmu, nego je reč o putu u budističkom smislu (skt. *marga*). Stupanje tim putem jeste s one strane granice delanja kao i praćenje taoa u taoističkom značenju. Razlika je u tome što se u taoizmu teži usaglašavanju sa taoom kao objektivnim poretom zbivanja, dok je budistički put ocrtan (od strane Bude i potonjih generacija budista) kao put ka probuđenju. Istina, treća linija u strofi 17 vuče više u pravcu taoističkog nego budističkog »čitanja« (»svoju prirodu usaglasiti s putem«). Usaglašavanje sa (budističkim) putem ima metodskih sličnosti sa »praćenjem taoa« (neremeteće delanje, uviđanje jednakosti, neprijanjanje, spontanost), ali sa taoističkog staništa budistički put bio bi smatran »subjektivnim« u smislu da je on čovekova projekcija (put čoveka), a ne apersonalni smer taoa.

Prva dva stiha u strofi 10 spadaju u najvažnije u celom zapisu. Tu nalazimo dva važna karaktera, *chen*^N (koji se pojavljuje i u strofi 18 pisan u varijanti Na) koji znači istinito, stvarno i *shieh*,^O gledište (skt. *dršti*).

Tu nalazimo staru ideju iz indijskog budizma da gledišta (dakle mišljenje) vode samo produžavanju sansaričkih tokova i vrtloženja i da ne mogu izvesti na čistinu (uporedi – u poemi »Nosorog«: »Umaknuvši borbi gledišta, kada stigneš na čistinu, uzmi ravan smjer«; kod Nagardune dijalektika koja poništava sva gledišta).

S druge strane, stav »Ne tragaj za istinitim . . . « mogao bi biti i moto jednog postmodernističkog raspoloženja koje ističe da treba prestati sa proizvodnjom gledišta i diskursa (naročito onih nesvesnih vlastitih granica i totalizujućih pretenzija). Aporije, paradoksi, apsurdni (kao u zenu koani) nisu u filozofskoj tradiciji služili za »rešavanje«, tj. dalju proizvodnju gledišta, nego da bi se sagledale granice mišljenja, da bi čovek mogao (privremeno ili trajno) da prestane, da zaustavi proizvodnju misli (jer se uvidelo da su misli i reči podložni inflaciji kao novac). Granice mišljenja se prekoračuju verom koja znači jednodušnost, kada prestaju poticaji i stvari postaju nedužne. Temeljno načelo budističke filozofije jeste da je produženost moguća tek kad se suspregne ili stavi u zagrada mišljenje (odnosno proizvođenje gledišta), ma kako misli (gledišta) bile duboke, pronicljive, ili kritičke.

Indijska, kineska i grčka misao rano su došli do uvida u granice i relativnost mišljenja. Dok je grčka tradicija na osnovu toga iznedrila filozofski skepticizam, taoisti u Kini i različite škole u Indiji su se poduhvatile da ispitaju predele duha preko granice mišljenja. Veljačić (1987:4–9) je istražio indijske (zapravo, dainske i budističke) izvore Pirove filozofije *epoché* i njenu degeneraciju u grčki »skeptizam«.

Kakav je onda smisao tzv. antiintelektualizma i iracionalizma zena? Reč je o stavu koji ima smisla u kulturnom miljeu prožetom intelektualizmom i racionalizmom. Ili, ako je reč o pojedincu, prekoračivanje mišljenja u sklopu meditativne prakse ima smisla za onoga ko je najpre naučio da misli. Slično važi i za druga načela razvijana u taoizmu i čanu (zenu), kao što su spontanost (*tzu jan*^H) i neremeteće delanje (»nedelanje«, *wu wei*^I).

Iskustvo od oko tri decenije u anglo-saksonskoj tradiciji može biti dovoljno poučno i za ostale. Pesnici bit generacije (sa svojim *beat zenom*) i potom ideolozi narkomanskog talasa, učitali su jednu promašenu identifikaciju u ta načela. Ukratko, onaj ko tek treba da se nauči disciplini i delanju ne može to da zaobiđe tako što će težiti da odmah bude spontan i nedelatan; onaj ko nije ni bio »sređen« nema od čega da se »otkači« nego samo svoju polaznu manjkavost ideologizuje kao vrlinu. Slično se zbiva kad se u nekom društvu koje nikad nije ni imalo subjekte (nego vojvode i gazde) govori o ukidanju subjekta, ili kad se u društvu koje je feudalno govori o prevladavanju građanskog. Iz istih razloga terapeuti ukazuju na to da »oslobađanje od ega« ili »poništanje ega« – o čemu govore neki komentatori zena – predstavlja čorsokak za one osobe kojima ego (kao funkcionalno jedinstvo ličnosti) zapravo nedostaje da bi bili na nivou osnovnog zdravlja ili uravnoteženosti. Povremeno se događa da se određena vrsta patologije zaista »ideologizuje« u žargonu joge, zena ili »istočne mistike«. Kad je reč o društvenoj ravni onda treba upozoriti da kao što su neki pesnici bit generacije izazvali kulturni nesporazum zaodevajući svoje razbijene egzistencije taoističkom »spontanošću« i »nedelanjem« tako bi u našim uslovima bio nesporazum kad bi se ova načela shvatila kao kineska varijanta javašluka.

Jednodušnost i nedužnost

U prvom stavu strofe 12 srećemo se sa još jednim tehničkim terminom. Jednodušnost (*i-hsin*^C, skt. *eka-citta*) je reč koja kod nas kolokvijalno označava slaganje u mišljenju o nekoj stvari i to slaganje više ljudi. Ovde je u pitanju jednodušnost unutar pojedinca, tj. reč je o onome ko je postigao slaganje unutar sebe i to, kako vidimo, u svim stvarima (podsetimo se da smo se ovde uslovno odlučili da sa rečju »stvari« prevodimo tehnički budistički termin, *fa*^R, skt. *dharma*). Ovde opet moramo da se razidemo sa nekim obrascima i klišeima ako želimo da shvatimo

o čemu je reč (kao i kad je reč o veri o kojoj govori ovaj tekst). Navikli smo da dijalog i nedoumicu povezujemo sa demokračičnošću i širinom, sa otvorenošću. Čovek za koga bi se reklo da je jednodušan u svim stvarima, da nema nedoumica, pitanja, dilema, mogao bi nam izgledati zatvoren, krut, konzervativan. Međutim, ovde nije reč o društvenom biću pojedinca, o poslaniku u skupštini, delegatu u veću udruženog rada. Ovde je reč o čoveku koji se suočava sa totalitetom vlastitog života, koji svodi račune sa sobom i svetom gde je obično uvek neko kriv (*chiu*^S). Krivica vezuje duh uz stvari i ishodenja (*sheng*^T). To može biti ili osećanje vlastite krivice spram sveta, ili osećanje da nam je svet kriv (dužan) – ovde je naglasak na ovom drugom. Srodno toj ideji jeste upanišadsko učenje o »razrešenju čvorova srca« i hrišćansko razrešenje (absolvo) od greha i praštanje. Jednodušnost je takvo poravnanje srca-duha (*hsin*^B) u kome više nema krivice ni na jednoj strani (ni u čoveku ni u svetu).

Spominjanje jednodušnosti nalazimo još kod Indijca Asange, koji o tome govori u kontekstu petog savršenstva (meditativnog savršenstva, *dhyana-paramita*) na putu savršenstva (*paramita-yana*), vidi Suzuki, 1970:70. Jednodušnost se takođe pominje u *Śurangama-sutri* kao učenje koje omogućuje nadilaženje dvojstava, razumevanje čulnosti kao dela *bodhi* (budnosti) i postizanje nepokolebljivosti (*aśāla*) – *Śurangama*, 1969: 54, 125.

U kineskom budizmu o jednodušnosti govori Hui-ssu (u VI veku) u tekstu »Metoda usredsređivanja i uvida« koji pripada školi *t'ien-t'ai*, ali pretežno u duhu objektivnog idealizma jogačare (tu je više reč o objektiviranom »jedno-duhu« nego o »jednodušnosti«): » . . . Sve dharme su samo jedan-duh. Otuda nema razlikovanja po sebi, jer je razlikovanje jedan-duh. Pošto duh uključuje sve funkcije, jedan-duh je razlikovanje. Oni su uvek isti i uvek različiti« (u W.T. Chan, 19721:403).

U sličnom duhu nalazimo i jednodušnost shvaćenu u tekstu »Buđenje vere u mahajani« (kin. *Ta-ch'eng ch'i hsin lun*, preveo na eng. Suzuki, Chicago 1900). Ovaj tekst je

dugo smatran kineskim prevodom sanskrtskog originala napisanog od Ašvagoše, ali se sada smatra apokrifnim tekstom originalno napisanim na kineskom. Ovde je jedan-duh krajnja realnost, ili istina, koja se pojavljuje kao takvost (skt. *tathata*) u svom čistom vidu, a kao sansara kad padne pod vlast uslova. Cook (1977: 52) smatra da su Kinez Fa-tsang i učenja filozofije hua-yen bili pod velikim uticajem te ideje.

Varijanta učenja o jedno-duhu može se naći i u jednom tibetskom tekstu napisanom (verovatno) u osmom veku: »Pozdrav jedno-duhu (tib. *sem-chik-po*) koji obuhvata sansaru i nirvanu u celini, koji večno jeste kako jeste ali ipak nije znan, koji mada uvek jasan i prisutan, nije vidljiv, koji mada sjajan i nezatamnjen još nije spoznat. (...) Pošto zaista nema dvojstva, mnoštvo je neistinito. Dok dvojstvo nije nadiđeno i jednost postignuta, prosvetljenje se ne dá postići. Cela sansara i nirvana su, kao nedeljivo jedinstvo, čovekov duh« (*The Tibetan Book of the Great Liberation*, 1971: 203, 205–6).

Vidimo da je kod Asange, u *Śurangami* i *Hsin hsin ming* jednodušnost meditativan koncept i odnosi se na pojedinačan duh. U druga dva teksta i za Hui-ssu-a »jedan-duh« je metafizički pojam u duhu jogačare (*viññānavade*).

Sušтина i primena

U drugoj liniji strofe⁵ 17 nalazimo karakter *t'i*^v (suština, supstanca) koji obično ide u paru sa *yung*^x (primena, funkcija). To je važan pojam u budizmu i drugim školama kineske filozofije, a uveo ga je Wang Pi (u III veku). Karakter *yung* se takođe pojavljuje u našem tekstu, ali kontekst navodi na kolok-

⁵ U drugoj liniji strofe 17 takođe nalazimo karakter *chu*^b koji je inače tehnički termin za stupnjeve (skt. *bhumi*) na putu bodhisatve. Ako bismo ga ovde tako »čitali« to bi značilo da suština nije povezana sa stupnjevima, što bi bilo u skladu sa poimanjem probuđenja u kome se odbacuju stupnjevi. Pošto naš tekst ne naglašava nenadanost probuđenja odlučili smo se za kolokvijalno čitanje ovog karaktera u značenju »ostaci«.

vijalno značenje. U strofi 18 u poslednjoj liniji reč je o primeni kategorija tuđe–blisko na ono što čovek sreće, ali smo zbog ekonomičnosti prevoda to preveli kao »zašto dvojiti tuđe–blisko«. U prvoj liniji strofe 21 reč je o primeni duha u nadziranju toka svesti u budističkoj meditaciji, ali smo radi ekonomičnosti to preveli sa »duh goniti duhom«.

Važno je napomenuti da *t'i* u budizmu i taoizmu nije povezan sa esencijalizmom i supstancijalizmom karakterističnim za evropsku metafiziku, što treba imati u vidu kad ga prevodimo terminima iz ove tradicije (suština, supstanca).

Prema čanovskoj meditaciji, *yung* (funkcija, primena) najpre treba da se vrati na *t'i*, čemu odgovaraju uputi iz strofa 8 i 9 (»Vrati se koren u sagledaćeš smisao... načas se okreni ka unutrašnjosti«). Na taj način se hoće zaustaviti učinak dharmi na duh (o čemu se govori u strofama 9–11), kao i obrnuto (strofe 12–13). U drugoj fazi kultivisanja duha, *yung*, koje je izmenjeno ovim susretom sa *t'i* (kojim je postignuta jednodušnost), sada je ponovo »ospoljeno«, ali je »primena« sada drugačija jer je duh razumeo svoj odnos prema dharmama (*fa*) – na koji način on utiče na njih i obrnuto. Duh je sada slobodan jer se u ovoj novoj primeni (*yung*) ne zapliće, ne »gubi« u stvarima, zadržavajući prisebnost. To drugačije prisustvo u svetu je opisano u strofama 15–23.

U strofi 19 pominje se jedno vozilo (*i-ch'eng*^y, skt. *eka-yana*). Ideja jednog vozila ima zanimljivu istoriju u mahajani, o čemu su skorije pisali D.S. Ruegg i A. Kunst (tekstovi u Lancasterovom zborniku, 1977). U različitim mahajanskim tekstovima jedno vozilo se različito određuje. U *Śri-mali* (Wayman, 1974) i *Lotosovoj sutri*, ekajana (jedno vozilo) se identifikuje sa mahajanom, kao vozilo koje obuhvata sva ostala vozila (tj. hinajanu, mahajanu itd.). To se izriče na osnovu toga što se smatra da je zametak budinstva (*tathagatarabha*) u svima isti, a krajnje probuđenje (*samyaksambodhi*) svih vozila isto.

Prema *Lankavatara-sutri* postoji u krajnjoj liniji samo jedno vozilo, ali se govori o različitim vozilima da bi se privukli oni de-

tinjasti.

U Kini je o jednom vozilu najviše govoreno u školi hua-jen. Ali, na drugačiji način nego u mahajani. U spisu Fa-tsanga, *Rasp-rava o zlatnom lavu*, različite škole i učenja su razvrstani u pet ravni, pri čemu se sveobuhvatno učenje (*yüan chiao*^c) jednog vozila vezuje, naravno, uz hua-jen školu. Kakvo je to učenje? »Kad se osećanja povuku i suština (*t'i*) otkrije sve postaje nerazlučivo jedinstvo. (...) Sve je jedno jer je jednako po svojoj ispraznosti. A jedno je sve jer uzrok i posledica imaju svoj smer«. (uporedi male razlike u prevodu ovog odlomka kod Yu–Lana, 1983:II, 347; Chana, 1972:410; Changa, 1970:227; osnovni izvor: Taisho, 1880).

U kakvom su odnosu shvatanja hua-jen škole i ona koja nalazimo u našem tekstu? Zanimljivo je da načelo »jedno u svemu, sve u jednom« nalazimo u strofi 35, kao shvatanje koje sugerise ideju međusobnog prožimanja i identiteta (u strofama 33–34). Ali, *Hsin hsin ming* ne povezuje te ideje sa jednim vozilom, nego kaže (strofa 19) da sledeći jedno vozilo ne treba odbacivati čula. Srodne ideje nalazimo u *Śurangama-sutri* (koja je bila prevedena na kineski od strane Indijca Paramite 705 g., pod naslovom *Leng Yen Ching*). Ako prihvatimo da *Hsin hsin ming* treba smestiti u VIII vek, znači li to da je njegov autor bio delom inspirisan ovom sutrom? U svakom slučaju izgleda da su mu bile poznate neke od ideja koje tu nalazimo.

»Izvršni Anando, ako želiš da znaš... koren tvog rođenja i smrti su šest čula (u budizmu šesto čulo je razum – D.P.). ... a tih šest čula će ti omogućiti da brzo ostvariš sreću oslobođenja i trajnost nirvane.

(...) Šest čvorova se razrešuju jedan za drugim

Kad se šest razreše jedan takođe nestaje.

Odaberi čulo koje je svuda-prodiruće

Da stupiš u svetu struju i postigneš probuđenost«

(*Śurangama*, 1969: 115–7).

O ideji jednog vozila u japanskom budizmu pisao je Kiyota (1967).

U različitim tekstovima naći ćemo upozorenja o mogućim greškama u meditaciji. Tako možemo uporediti strofu 21 sa odlom-

kom iz *Śurangame* (1969:117).

»Ako se duh usmeri na traženje duha ono što

U srži nije iluzija postaje iluzija.«

U čanovskom tekstu sličnog naslova (*Hsing ming*) koji je po Mc Raeu (vidi u Gimello, 1986:208) takođe pogrešno pripisan jednom autoru (Sorensen /1986:105/ ga, naime, vezuje uz Fa-junga), nalazimo sledeće:

»Želiš li da postigneš čistotu duha,

onda se potrudi (u smislu) ne-duha (*wu-hsin*^e)...

Uspostaviti mirnoću duha još

ne znači nadilaženje bolesti (neznanja)« (u Gimello i Gregory, 1986:208, takođe Sorensen, 1986:106).

Vredi pomenuti da u *Hsin hsin ming* u srećemo jedan od čistih tehničkih termina čana – posebno južne škole – a to je »ne-duh« (*wu hsin*^e), što označava odsustvo predumišljaja (a ne duha).

Probuđenje i probuđenost

Ono što nas zbunjuje jeste da ako je naš tekst napisan tokom osmog veka onda je donekle čudno da u njemu ne nalazimo traga o vrućoj debati koja je približno u to vreme vodila između severne i južne škole oko pitanja nenadanog probuđenja (*tun wu*ⁱ). Znamo da su indijski budisti razvili široku panoramu shvatanja o probuđenju. Nalazimo ukupno nekih pet sanskrtskih termina u vezi sa tim.

Prvi je (a) *bodhi-citta*, a označava saznanje o nužnosti stupanja na put (*marga*) i odluku da se on sledi. Takođe označava i (duhovnu) snagu potrebnu za to, bilo da je taj put shvaćen theravadski (hinajanski), kao put arhata, ili mahajanski, kao put bodhisatve.

Drugi termin (b) *bodhi* označava probuđenje, tj. puno razumevanje (onog što je ranije samo bila težnja) budističkih istina, unutarnji preobražaj saznanja, emocija i volje i prelazak do neuslovljene egzistencije (oslobođene karme). Nekad se to opisuje kao »dosezanje druge obale«, ili »preokretanje u najdubljem sedištu svesti«, ili »probijanje«

sputanosti karmom i neznanjem. Reč dolazi od korena *budh* koji označava buđenje. Otuda prevodi kao što su »prosvetljenje« ili »iluminacija« nisu odgovarajući, mada se pretežno koriste u većini zapadnih prevoda.

c) *Sambodhi* bi trebalo da znači potpuno probuđenje, (d) *samyak-sambodhi* je »ispravno potpuno probuđenje«, a (e) *anuttara-samyak-sambodhi* bi bilo »krajnje ispravno i potpuno probuđenje«. Međutim, ti termini nisu upotrebljavani dosledno. Na primer, (b) i (c) su nekad korišćeni kao sinonimi, a takođe i (d) i (e).

Možda će ovo biti jasnije ako uzmemo u obzir praksu meditacije. Naime, shvaćeno je da probuđenje može biti ponovljivo iskustvo (donekle) različitih dubina, kvaliteta i trajanja. Otuda i potreba da se to obeleži različitim rečima. Osim toga, pretpostavljalo se da je probuđenost jednog Bude nešto drugačija od ostalih (arahata, bodhisatvi). Tako na primer, *samyak-sambodhi* (pali, *samma-sambodhi*) je u theravadi bila oznaka za probuđenje Bude, kasnije to značenje preuzima *anuttara-samyak-sambodhi*. U mahajani nalazimo različito označavanje probuđenja šravaka, pratjekabuda, bodhisatvi i buda, u nameri da se podvuče pretpostavljena razlika vrste i kvaliteta.

Međutim, deobe vozila, meditacije, uvida i probuđenja izazvala su reakciju koja je poticala delom iz teorije a delom iz prakse. Sa teorijskog stanovišta isticano je da probuđenje na kraju krajeva mora biti u »jednom komadu«, nezavisno od oblika, jer inače bi potpadalo pod uslovljene i relativne poduhvate koji se zasnivaju na principu akumulacije (»zrno po zrno . . .«). Sa praktičkog stanovišta izgledalo je da se budista gubi u složenom lavirintu beskrajnog skupljanja zasluga, uvida, mudrosti, samadhija i probuđenja. Na sve ovo mogla se očekivati suprotna reakcija koja će proklamovati da na kraju krajeva postoji samo jedno vozilo (*ekayana*), jedan zametak tako-došavšeg (*tathagata-garbha*), jedna nirvana, jedno probuđenje, koje je spontano i nenadano. Kako veli nepoznati autor *Lankavatara*: »Ono se doseže iznenadno i intuitivno kao 'preokret' u najdubljem sedištu svesti; ono niti dolazi niti odlazi –

ono je kao mesec viđen u vodi.«

Iz ovoga vidimo da je iznenadno probuđenje, koje će izazvati toliko pometnje u čanu, bilo na dnevnom redu već u indijskom budizmu (vidi Gomez: »Indian Materials on the Doctrine of Sudden Enlightenment«, u Lai i Lancaster, 1983). Sanskrtski termin koji za to uvodi Maitreja u *Abhisamayalamkari* bio je *eka-kšana-abhisambodha*, tj. potpuno-probuđenje-u-jednom-času, a označavao je konačno otklanjanje čak i najtananijeg zagađenja i neznanja, postignuto u munjevitom (*vajropama*) samadhiju (Obermiller, 1933:44). Ta trenutna intuicija smatrala se krajem puta bodhisatve, a predstavljala je intuitivno poimanje krajnjeg nedvojstva (*advaya*). Ipak, ona se smatrala samo krajem jednog progresivnog (dakle, postepenog) procesa intuitivnog sagledavanja (*anupurva-abhisamaya*). U tom kontekstu »postepenost« i »nenadnost« nisu bili konkurentni nego kompatibilni delovi jednog istog procesa. Konačno probuđenje je moglo biti nenadano i trenutno, ali je ono pripremano kroz duže vreme postepenim dodavanjem (tačnije, oduzimanjem, ako imamo u vidu meditativni proces). Uostalom, ovakvo viđenje nije bilo suprotno ni čanu – bile su potrebne godine da bi došlo do »nenadanog postignuća« i da bi se povezali *t'i* (suština) i *yung* (primena).

Kako izgleda, prva osoba koja je u istoriji budizma uopšte suprotstavila nenadano i postepeno probuđenje bio je Tao-šeng (V vek). Tome se usprotivio Hui-kuan, koji je, kao i Tao-šeng, bio Kumaradinin učenik. Debata se nastavila tokom petog veka. Ono što iz nje treba izvući za ovu priliku jeste sledeća razlika koja je isticana kao razlika između vere i razumevanja.

»Prosvetljenje (*ming*¹) se ne postiže postepeno, dok se vera (*hsin*^A) rađa (postepeno) iz poučavanja. Šta hoću da kažem? Vera se rađa i jača dnevnim napredovanjem, ali prosvetljenje nije postepeno« (*The Discussion of Essentials*, uporedi Liebhenthala, 1948: 187 i Yu-Lana, 1983:23). Argument da je buđenje nenadano jeste da je ono jedno: ne-dvojno i nedeljivo. Prema ovom kriterijumu značilo bi da vera u duh (*hsin hsin*^k), koja se pojav-

ljuje u strofi 36 kao nedvojna, nije ta (deljiva i postepena) vera pomenuta u ovoj debati. S druge strane, naš tekst ne pominje ni iznenadno probuđenje (*tun wu*¹) niti postepeno probuđenje (*chien wu*¹), nego govori o veri u duh, potpunoj probuđenosti (*chen chüeh*^Q) i probuđenju (*wu*^P).

U sedmom veku spor između predstavnika učenja o postepenom i nenadanom probuđenju buknuo je sa novom snagom, posebno između Shen-hsua i Hui-nenga, što je dovelo i do podele čana na severnu i južnu školu (Hui-nengovu). Krajem osmog veka (794 g.) spor je prenet na međunarodni nivo, kada je u Tibetu održana javna debata između Kamalašile iz Indije (koji je zastupao ideju postepenog probuđenja) i predstavnika čana iz Kine (vidi Gomezov tekst u zborniku Laia i Lancastera, 1983).

Znamo da je u kineskom budizmu karakter *ming*¹ (prosvetljenje) upotrebljavan bar od vremena Tao-šenga (oko 400 g.) kao sinonim za *wu*^P (probuđenje). To nas navodi na zaključak da su tek Kinezi uveli reč »prosvetljenje« u budizam (tj. oko hiljadu godina posle Bude), jer u indijskom budizmu takva reč se ne javlja u tehničkoj upotrebi, iako postoji u sanskrtu (*prabha* i *pratibha*). U kineskoj misli još Lao-ce govori o sagledavanju nepromenljivog kao o prosvetljenju (*ming*¹, u gl. 16.).

U *Hsin hsin mingu* nalazimo ukupno dva termina povezana sa probuđenjem. *Cheng chüeh*^Q (u strofi 19) označava potpunu, savršenu probuđenost, a *wu*^P (u strofi 21) probuđenje. Očigledno je da su ova dva termina upotrebljeni u tehničkom značenju, dok je karakter *ming*¹ (ako nas kontekst ne vara) u četvrtoj liniji (strofe jedan) upotrebljen kao glagol (osvetliti), a u strofi 29 kao pridev (prosvetljen) – dakle, ne nalazimo ga u tehničkom značenju kao »prosvetljenje«.

Govoreći o istoj temi vezanoj za drugi kontekst, Chang (1970: 162–3) primećuje da »prema tadiciji zena *wu*, koje označava unutarnje probuđenje, . . . nije isto što i *cheng--teng-chüeh* (*samyak-sambodhi*), koje je krajnje, savršeno prosvetljenje budinstva. (. . .) *Wu* se više odnosi na iskustvo prosvetljenja u neposrednom smislu, dok *chüeh* oz-

načava trajnu i potpunu prosvetljenost. (. . .) Ipak, ta iskustva razlikuju se samo u stepenu dubine, a ne po suštini, ili osnovnom načelu«, dodaje Chang (on takođe ne može da se otme od »prosvetljenja«).

Treba dodati da kod Hsüan-tsanga, u škola hua-jen i t'ien t'ai, češće nalazimo karakter *chueh* nego *wu*.

Takvost i totalitet dharmi

U našem tekstu nalazimo tehnički termin takvost u tri vida. U strofi 4 takvost (*ju*¹), u strofi 24 jednu takvost (*i ju*ⁿ), a u strofi 30 pravu takvost (*chen ju*^o, skt. *bhutatahata*). Prva i treća su dobro poznate u tradiciji mahajane, dok druga izgleda da je inovacija nepoznatog autora našeg teksta.

Hsüan tsang na jednom mestu određuje savršenu takvost na sledeći način. »*Chen* znači izvorno i pravo. To znači da ono nije neosnovano i lažno. *Ju* znači stalno tako. To znači da ova izvorna zbilja ostaje, pod svim okolnostima, stalno takva po svojoj prirodi (cit. po Yu-Lanu, 1983:II, 331). Škola t'ien t'ai daje nešto drugačije određenje. »Dalje, u vezi sa *chen ju*: to je ono iza svih stvari što je izvorno i stvarno tako, a jeste samo jedan duh. Taj jedan duh se stoga zove *chen ju* (izvorno takav), prema Yu-Lanu, 1983:II, 361.

U strofi 30 i prve dve linije strofe 31 izriče se odnos između prave takvosti (*chen ju*), ne-dvojstva (*pu erh*^t), jednakosti (*t'ung*^U) i totaliteta područja dharmi (*fa chien*^d). Potiranje razlika nastupa u meditaciji, ili sagledavanju, kad padne barijera između drugog (*t'ai*^a) i sebe (*tzut*^U). U meditaciji to je iskustvo odsustva sputanosti između ega i ne-ega, kad se sve oslobađa svojstava. U području uvida to znači da u istinskoj takvosti nije moguće povući razlike – otuda se područje dharmi (*fa chieh*^d, skt. *dharmadhatu*), izvan koga nema ničeg, doživljava kao nediferencirani totalitet, ili ne-dvojstvo.

U strofi 32 to iskustvo se proširuje na vreme (prožimanje časa i eona) i prostor (nigde-svuda). Fa tsang to ovako objašnjava, u sklopu učenja o prožimanju razvijanog, u školi hua-jen: »Pošto trenutak nema vlastite supstancijalnosti on je izmenljiv sa velikim

eonima. Pošto su veliki eoni bez supstance oni obuhvataju jedan trenutak (cit. po Changu, 1972:160).

Ne-dvojtvo (*pu erh'*) zasluđuje poseban osvrt s obzirom da se javlja u nekoliko strofa (30, 31 i 36). Ne-dvojtvo (skt. *advaya, advaita*) je bilo omiljen pojam u mnogim školama indijske filozofije, uključujući budističke. U budizmu se javlja često u mahajanskim tekstovima. Tako se u *Astahasrikaprajnaparamiti* (gl. XVI) kaže da je »takvost tathagate i svih dharmi jedna takvost, ne-dvojna (*advaya*), nepodeljena (*advaidhikara*)«. U *Abhisamayalamkari* (gl. VII) se govori o »trenutnoj intuiciji ne-dvojtva« koja se javlja bodhisatvi kada posle dužeg perioda, u kome je negirao dvostruki (subjektivni i objektivni) aspekt elemenata, ta dvostrukost nestaje (Obermiller, 1933:83). U *Gandavyuhi* se opisuje kako Sudhana dolazi do mesta na kome borave oni koji uživaju u (iskustvu) ispraznosti, u kome se prožimaju (prepliću) svi eoni univerzuma, sve se prelijeva u jedno, a jedno u sve i nema nikakvih smetnji između pojava.

U strofi 33 načelo nedvojtva se proširuje na veliko i malo. O tome Fa tsang kaže: »Kad vidimo, na primer, visinu i širinu planine, duh je taj koji izražava tu velikost; nema velikosti mimo (duha). Ili kad vidimo sićušnost čestice materije, opet je duh taj koji izražava tu sićušnost...« (cit. po Yu-Lanu, 1983:II, 348).

Čitalac može primetiti da često citiramo autore koji su pripadali hua-jen školi da bismo osvetlili pojedine stavove iz našeg teksta. Govoreći o međusobnom uticaju čana i ove škole, Suzuki je davno primetio: »Dok su mislioci hua-jena koristili intuicije zena na svoj način, zen majstori su bili privučeni filozofijom identiteta i međuprožimanja koju zastupa ova škola i pokušavali su da je uključe u svoja razmatranja (Suzuki, 1970:III, 19). U našem tekstu takođe nalazimo tragove ovog sinkretizma, posebno u poslednjih sedam strofa. Meditativnu pozadinu hua-jena ističe i jedan noviji autor: »U razumevanju misli hua-jena često nailazimo na teškoće koje bismo bolje razumeli kad bismo znali njihovu stvarnu povezanost sa

meditativnom praksom« (R.M. Gimello: »Early Hua-yen, Meditation and Harly Ch'an: Some Preliminary Remarks«, u Lai i Lancaster, 1983: 155). Isto bismo mogli reći i za većinu strofa iz *Hsin hsin minga*. Onome ko ne zna ništa o meditaciji mnogi stavovi delovaće kao igranje rečima, a onima koji o tome imaju određena iskustva biće jasno da su to katkad lepi »opisi« stvarnog iskustva, a katkad pokušaj konceptualizacije tog iskustva.

Ideja relativnosti malog i velikog uvedena je u kinesku filozofiju od strane Čuang-cea i Hui-ših, više od hiljadu godina pre pretpostavljenog nastanka našeg teksta. Tako u gl. XVII (Jesenji povodnji) Čuang-ce kaže: »Sa stanovišta razlika, ako neku stvar smatramo velikom jer joj se može pripisati veličnost, onda između deset hiljada stvari nema nijedne koja nije velika. Ako smatramo stvar malom jer postoji njena malenost, onda između deset hiljada stvari nema nijedne koja nije mala«. Druga ideja koja povezuje naš tekst i Čuang-cea jeste jednakost (*t'ung^U*). Čuang-ce govori o jednakosti stvari u gl. II: »Bilo da je reč o maloj stabljici ili o velikom stubu, o leproznom ili o lepoj Hsi-shih, o stvarima grotesknim i čudnim tao ih sve objedinjuje u jedno. Njihova podeljenost je njihova potpunost, njihova potpunost je njihova manjkavost. Nijedna stvar nije niti poturna niti manjkava, nego su sve ponovo sjedinjene. (...) Nema na svetu ničeg većeg od vrha dlačice, a planina T'ai je sićušna. Niko nije živeo duže od umrlog deteta, a P'eng-tsu (kineski Metuzalem - D.P.) je umro mlad.«

Ipak, istaknimo jednu razliku između Čuang-cea i *Hsin hsin minga*. Za Čuang-cea sve je jednako jer (a) tao je izjednačujući imenitelj svega i (b) stoga što je sve samo primereno svojoj vrsti, okolini ili kontekstu. Na drugoj strani, u našem tekstu, sve je jednako jer je isprazno i takvo.

Jednakost, ili istost (*t'ung^U*, skt. *samata*) je jedna od omiljenih tema našeg teksta. Cook (1977:49) primećuje da je jednakost stvari u indijskom budizmu uglavnom vezivana za njihovu zajedničku beznačajnost, dok je u hua-jenu izvođena iz ideje da su sve

stvari podjednako veoma vredne. Ne možemo reći da je u našem tekstu prisutno bilo koje od ova dva stanovišta. U strofi 14 vidimo da su stvari jednake po svojoj ispraznosti, a u strofama 30 i 31 ona se zasniva na takvosti i ne-dvojtvu. U strofi 33 jednakost je posledica ukidanja ivica i ograničenja.

Bibliografija

- R.H. Blyth (1960): ZEN AND ZEN CLASSICS, Vol. I, Tokyo: Hokuseido Press
- Wing-Tsit Chan (1972): A SOURCE BOOK IN CHINESE PHILOSOPHY, Princeton: Princeton Un. Pr.
- Edward Conze, ed. (1954): BUDDHIST TEXTS THROUGH THE AGES, Oxford: Bruno Cassirer
- Edward Conze, trans. and ed. (1969): BUDDHIST SCRIPTURES, Penguin
- Francis H. Cook (1977): HUA-YEN BUDDHISM, Pennsylvania: State Un. Press
- Garma C.C. Chang (1970): THE PRACTICE OF ZEN, New York: Harper and Row
- Garma C.C. Chang (1972): THE BUDDHIST TEACHING OF TOTALITY, London: Allen and Unwin
- DAILY CHANTS (1985), Rochester: Zen Center
- R.M. Gimello and P.N. Gregory, eds. (1986): STUDIES IN CH'AN AND HUA-YEN, Honolulu: University of Hawaii Press
- Bernard Karlgren (1974): ANALYTIC DICTIONARY OF CHINESE AND SINO-JAPANESE, New York: Dover
- Minoru Kiyota (1967): »THE PRESUPPOSITIONS TO THE UNDERSTANDING OF JAPANESE BUDDHIST THOUGHT«, *Monumenta Nipponica*, Vol. XXII, No. 3-4: 251-9.
- W. Lai and L.R. Lancaster, eds. (1983): EARLY CH'AN IN CHINA AND TIBET, Berkeley: Berkeley Un. Press
- Fung Yu-Lan (1983): A HISTORY OF CHINESE PHILOSOPHY, I-II, Princeton: Princeton Un. Pr.
- L. Lancaster, ed. (1977): PRAJNAPARAMITA AND RELATED SYSTEMS, Berkeley: Berkeley Un. Pr.
- Walther Liebenthal (1948): THE BOOK OF CHAO, Peking: The Catholic University
- Keiji Nishitani and Seizan Yanagida (1974): ZENKE COROKU II, Tokyo: Shikuma Shobo.
- THE LION'S ROAR OF QUEEN SRIMALA, trns. by Alex and Hideko Wayman, New York: Columbian Un. Press
- E. Obermiller (1933): »THE DOCTRINE OF PRAJNAPARAMITA AS EXPOSED IN THE ABHISAMAYALAMKARA OF MAITREYA«, *Acta Orientalia*, Vol. XI, Leiden: E.J. Brill
- John R. Mc Rae (1986): THE NORTHERNSCHOOL

- AND THE FORMATION OF EARLY CH'AN BUDDHISM, Honolulu: University of Hawaii Press
- THE SURANGAMA SUTRA (1969), trans by Lu K'uan Yü, London: Rider
- H.H. Sorensen: »THE 'HSIN-MING' ATTRIBUTED TO NIU-T'OU FA-JUNG, *Journal of Chinese Philosophy*, 13 (1986): 101-120.
- Daizets T. Suzuki (1970): OUTLINES OF MAHAYANA BUDDHISM, New York: Schocken Books
- D.T. Suzuki (1970): ESSAYS IN ZEN BUDDHISM, I-III, London: Rider
- TAISHO SHINSHU DAIZOKYO, 85 vol., Tokyo, 1924-32.
- THE TIBETAN BOOK OF THE GREAT LIBERATION, ed. by W.Y. Evans-Wentz (1971), Oxford University Press
- H. Ui (1939): ZENSHUSHI KENKYU, I, Tokyo
- Č. Veljačić: »Indijski izvori Pironov efilozofije epoc«, *Kulture Istoka*, broj 11, 1987: 4-9.
- B.Nanjivako: »The Indian Origin of Pyrrho's Philosophy of epoche«, *Indian Philosophical Quarterly*, Vol. 12, No. 4, Oct-Dec. 1985.
- Lu K'uan Yü (1971): PRACTICAL BUDDHISM, London: Rider
- ZEN DAWN, Early Zen Texts from Tun Huang, trans. by J.C. Cleary, Boston and London: Shambhala 1986.

Važni karakteri

A	信	M	空
B	心	N	眞
		Na	眞
C	- 心	O	見
D	虛	P	悟
E	玄旨	Q	正覺
F	至道	R	法
G	大道	S	智
H	正	T	生

OSHO LOTOS KNJIGA
13.

OSHO

KNJIGA O NIŠTA

Predavanja o zen Majstoru Sosanu

Preveo

Swami Prem Mahavira

OSHO
LOTOS KNJIGA
Sutomore
1995

Naslov originala

Osho

Hsin Hsin Ming:

The Book Of Nothing

(c) Copyright Osho International Foundation

(c) Copiright za Jugoslaviju S. Vučković,
Osho Lotos Knjiga 1994.

Izdavač

Slobodan Vučković

Korišćenje materijala iz ove knjige, djelimično ili u cjelini, nije dopušteno bez pismenog odobrenja Izdavača.

SADRŽAJ

1 VELIKI PUT

... Veliki put nije težak za one koji nemaju predubjeđenja

2 PUT JE SAVRŠEN

... Put je savršen nalik širokom prostranstvu u kojem nam ništa ne nedostaje i ničega nema previše

3 ISTINA SE NE MOŽE TRAZITI

... Što više govoriš i razmišljaš o tome, sve više se udaljavaš od istine

4 VRATI SE KORIJENU

... Vratiti se korijenu znači naći sadržinu, slijediti vanjštinu znači izgubiti izvorište

5 JEDINSTVO ISPRAZNOSTI

... Kada nestane predmet razmišljanja tada iščezava i subjekt koji razmišlja

6 TEŽITI KA BESCILJNOSTI

... Mudar čovjek teži ka besciljnosti, dok budala sputava sebe

7 SVI SNOVI MORAJU NESTATI

... Ako oči ne bi snivale, svi snovi bi sami nestali

8 ŽIVOT U ISTINSKOJ VJERI

... Za jedinstveni um koji je u skladu sa Putom
sve samosvojne težnje nestaju.
Sumnje i neodlčnosti iščezavaju
i tada je život u istinskoj vjeri moguć

9 NI OVO NI ONO

... Nije bitno kada i gdje,
Prosvjetljenje znači ulazak u ovu istinu

10 NEMA JUČE, NEMA SJUTRA, NEMA DANAS

... Riječi!

Put je izvan riječi,
za njega postoji

ne juče
ne sjutra
ne danas

HSIN HSIN MING

Ovo su deset predavanja koje je Osho dao
između 21. i 30. oktobra 1974,
u Osho internacionalnoj komuni u Puni, Indija.
Predavanja su bazirana na Sosanovoj knjizi
Hsin Hsin Ming

UVOD

Prije nego što sam čula Osha, ja sam pod zenom podrazumijevala skup neshvatljivih zagonetki, pregršt nemogućih situacija i nekoliko veselih pričica. Iako sam naslućivala da u tome mora biti nekog skrivenog značenja, niko mi nije mogao rastumačiti taj smisao. Ali tada, zahvaljujući nekim srećnim okolnostima koje su obogatile moju životnu storiju, ja sam odlučila da dođem, vidim i čujem Osha.

Osho nije govorio o zenu - on jeste zen Majstor - isto kao što je i Majstor velikog broja religija o kojima je govorio. Sve što je govorio poticalo je upravo iz njegovog vlastitog životnog iskustva, a jezik mu je bio tako jednostavan i razumljiv da su se zagonetke same razotkrivale ne remeteći pritom samu suštinu misterije.

U ovom izlaganju Osho je iznio i rasvijetlio sutre zen Majstora Sosana - rastumačio nam ih je u svjetlosti sadašnjeg iskustva tako da su one postale značajne za nas upravo sada. Kao majstor tišine i riječi, Osho je poslužio nalik mostu između ispraznosti Sosanovog ne-uma i brbljivosti našeg unutarnjeg bića.

Ove Sosanove sutre, na kineskom nazvane "Knjiga istinske vjere" su ujedno i jedine riječi koje je Sosan ostavio i kao takve su veoma moćne. Osho je o njima rekao:

Te riječi su atomične, prepune su energije.
Kadgod osoba koja je dospjela do istine
kaže nešto - ta riječ postaje sjeme,
i milionima godina ta riječ će ostati kao sjeme
i naći će čisto srce.

Ako si spreman, spreman da postaneš izdanak,
tada su ove riječi,
ove nevjerovatno moćne riječi
Sosana, ostale i dalje žive za tebe.
One su sjeme; one će ući u tvoje srce
samo ako imto dopustiš,
a tada ćeš se putem njih, ti sasvim promijeniti

No, naša srca su nerijetko bila zatvorena za riječi beskraja - Bog, prosvjetljenje, ljubav, božanstvo - sve su te riječi bile pogrešno tumačene tako da su izgubile svoju pravu suštinu i postale apsurdne. Osho je uspio da nam razotkrije značenje Sosanovih riječi putem Sebe, putem svojeg bića, i da nas pripremi da ta iskustva i sami prihvatimo.

Svojim kazivanjima Osho nas je vodio kroz lavirint naših prevrtljivih umova do tačke gdje smo mogli, ukoliko su nam oči bile čiste, vidjeti samu realnost. Od racionalnog, on nas je vodio do ivice iracionalnog sa koje smo mogli čuti, ako su nam se uši prilagodile, pljesak jedne ruke. Sa svim onim meditacionim tehnikama koje nam je Osho dao, on je proizveo situaciju u nama u kojoj je bilo energije i pogodnosti pomoću čega smo mogli odbaciti sve ono što je pomračivalo našu viziju i zaslijepljivalo nas - našu prošlost, potiskivanja i naš um.

Osho je govorio o svim prosvjetljenim Majstorima koji su boravili na ovoj planeti, i nikada nije ni nagovijestio da treba da vjerujemo u neka načela, dogme ili ideje - već samo da nam ukaže na različite pristupe koji se nude u raznolikosti i kontradiktornosti stvarnosti. On nikada nije bio zainteresovan za teorije, filozofije i "izme" - za njih je rekao da su to stvari koje su se ispriječile između nas i stvarnosti. Uvijek nam je ubjedljivo naglašavao da dospjeti do stvarnosti, do Boga,

prosvjetljenja, nirvane, ili bilo kako da to želite da nazovete, moramo pronaći vlastiti pristup svemu tome.

Dok je govorio o Sosanu, Isusu ili Budi, Oshov fokus je uvijek ostajao na nama, na individualnim tragaocima i na našem rastu ka vlastitoj realizaciji. On nam je govorio:

Vi ste put, i vi ste cilj, i nema distance između vas i cilja.

Vi ste tragalac, vi ste traženo;
nema udaljenosti između tragaoca i traženog.
Vi ste obožavalac, i vi ste obožavano. Vi ste učenik, i vi ste Majstor. Vi ste smisao i odredište. Ovo je Veliki put.

Ma Yoga Pratima

1. SAVRŠENI PUT (Tao) NE ZNA ZA TEŠKOĆE,
SAMO ISKLJUČUJE ODOBIRANJE I IZDAVANJE.
PRESTANEŠ LI VOLJETI I MRJETI
OSVETLIĆE SE SAM OD SEBE.
UNESUŠ LI POPUT VLASI RAZLIČOVANJE,
RAZOVOSTIĆE SE NEBO I ZEMlja.

2. ŽELIŠ LI DA TI SE UKAŽE,
NE BUDI ZA NITI PROTIV.
SUKOB ČEŽNJE I GADEMA,
TO JE BOLEST UMA.

MAJSTOR SOSAN KAŽE:
VELIKI PUT NIJE TEŽAK ZA ONE KOJI NEMAJU
PREDUBJEĐENJA.

KADA SU I LJUBAV I MRŽNJA ODSUTNI
TADA SVE POSTAJE JASNO I NEPRIKRVENO.
NAČINI ČAK I NAJMANJU ODLUKU I VIDJEĆEŠ
KAKO SE NEBO I ZEMLJA BESKRAJNO
UDALJAVAJU. AKO ŽELIŠ DA VIDIŠ ISTINU TADA
NEMOJ DRŽATI MIŠLJENJE NI ZA NI PROTIV.
BORBA OKO TOGA ŠTO NEKO VOLI ILI NE VOLI JE
SAMO BOLESTUMA.

Poglavlje 1

VELIKI PUT

21. oktobar 1974.

Ući ćemo u predivni svijet zen Majstora nema. Sosan je treći vrhovni poglavar zena. Ništa više se o njemu ne zna. To je uvijek tako bilo jer je istorija samo bilježila nasilje. Istorija nije nikada bila na strani tišine - ona to ne može zabilježiti. Sve što je bilježila bilo je uznemiravajuće. Kada neko postane stvarno utišan, on tada nestane iz svakog našeg pominjanja - jednostavno iščezne iz ovog našeg ludila. Tako mora i biti.

Sosan je ostao lutajući monah za čitavog svog života. Nikada se duže nije nigdje zadržavao; uvijek je bio u prolazu, u kretanju, u pokretu. On je bio rijeka; nije bio jezerce, nije bio statičan. Bio je u stalnom kretanju. To je značenje Budinih lualica; i ne samo u spoljašnjem svijetu, oni su, takođe, bili i beskućnici u svom unutarnjem svijetu - jer kad god napraviš trajnije obitavalište, bivaš vezan za to. Oni će ostati neukorijenjeni; za njih nema doma do ovaj čitav univerzum. Čak i kada se pročulo da se Sosan prosvijetlio, on je i dalje nastavio sa svojim predašnjim

načinom prosjačkog života. I ništa nije bilo posebno kada je on u pitanju. On je bio samo jedan obični čovjek, čovjek Tao života.

Jednu stvar želim da vam otkrijem, a to morate zapamtiti: zen je vrsta ukrštanja. A upravo najljepši cvjetovi proizilaze iz ukrštanja, najljepša se djeca rađaju iz ukrštanja; isto se dogodilo i sa zenom. Zen je ukrštanje Budinih i Lao Ceovih misli. To je bilo veliko i veoma značajno sastajalište, najveće koje je do tada moglo biti. Stoga je zen mnogo ljepši i od Budinog i od Lao Ceovog razmišljanja. Zen je postao rijetki cvijet najvećih vrhova svijesti, ujedno i prožimanje ta dva visoka vrha ljudskog ishodišta uma. Tako zen nije niti budistički niti taoistički pristup; zapravo, on u sebi sadrži obje krajnosti.

Indija je naglašeno ozbiljna kada je u pitanju religija - daleka prošlost i velika težina religiozne misli doprinijeli su da se u Indiji o religiji razmišlja veoma ozbiljno. Lao Ce je, međutim, ostao zauvijek veseljak - on je bio kao jedna stara luda. Nije bio nimalo ozbiljan; nećete nigdje naći tako neozbiljnog čovjeka.

Tako se Budina i Lao Ceova misao susrela, susrele su se Indija i Kina, i tako je rođen zen. A ovaj naš Sosan je bio veoma blizu kada se zen rađao, bio je na samom izvorištu zena. On stoga nosi temelje zena.

Njegova biografija nije uopšte relevantna jer kadgod neki čovjek postane prosvijetljen tada njegova biografija nema nekog značaja. Pošto on više ne predstavlja neko određeno obličje, tako i godine njegovog rođenja, njegov život i datum smrti nemaju neki značaj. Zbog toga smo se mi na Istoku veoma malo zanimali za biografije, istorijske činjenice. Takva vrsta interesovanja nije nikada bila prisutna na ovim prostorima. Takva opsesija je došla sa Zapada; tada su ljudi postali zainteresovani za irelevantne činjenice. Kakve bitnosti ima

u tome kada je Sosan rođen: ove godine ili one godine? Koliko je to značajno kada je on umro? Sosan je značajan, a ne njegov dolazak na svijet ili njegov odlazak sa ovog svijeta. Dolasci i odlasci su irelevantna stvar. Jedina relevantnost je u biću.

A ovo su jedine riječi koje je Sosan izgovorio. I zapamtite, one nijesu samo obične riječi jer su proizišle iz uma koji je otišao dalje od riječi. To nije samo verbalna spekulacija, to su autentična iskustva. Sve što on kaže, to je i spoznao.

On nije čovjek od znanja, on je mudar. On se izdigao do tajne, i sve što on ispolji je veoma značajno. To te može potpuno preobratiti. Ako ga pažljivo slušaš tada takvo slušanje može postati transformacija tvog unutarnjeg bića, jer sve što on kaže je čisto zlato svijesti. No i to je veoma teško, jer je između vas veoma velika razlika: ti si um, a on je ne-um. Čak i kada koristi riječi, on to radi u tišini; a vi i kada ste tihi, nešto se u vama komeša.

Jednom sam čuo kako je bio pokrenut sudski postupak protiv Mula Nasrudina. Međutim, sud nije mogao ništa dokazati. On je bio osumnjičen za poligamiju, da ima više žena. Svi su to znali ali niko to nije mogao dokazati.

Advokat reče Nasrudinu: "Ti samo budi miran i ništa ne govori. Ako kažeš makar i jednu jedinu riječ bićeš osuđen. Zato samo budi miran a ja ću se pobrinuti za tvoj slučaj."

Tako je Mula Nasrudin začutao, iako je u sebi kuljao, dolazio u iskušenje da par puta posreduje ali se ipak nekako kontrolisao. Spolja je djelovao kao svetac dok je iznutra bio ludak. I sud nije ništa mogao otkriti protiv njega. Vrhovni sud je bio nemoćan iako je dobro znao da

on ima nekoliko žena nije mogao ništa da preduzme. Zato je sudija odlučio da objavi:

"Nasrudine, sada si slobodan. Možeš ići kući."

Tada Mula Nasrudin pogleda sudiju stidljivo i reče:

"Poštovani sudijo, kojoj kući?" On je imao više domova jer je imao i više žena.

Jedna jedina riječ može odati tvoju unutrašnjost; samo jedna riječ i ti si odao tvoju unutrašnju sadržinu. Ponekad nije ni ta riječ potrebna; samo neka gesta, i tvoj unutarnji nespokoj će se oglasiti. Čak i ako ništa ne govoriš, ako si u tišini, taj tvoj brbljajući unutarnji svijet neće moći mirovati.

Kada Sosan govori, on govori na sasvim drugačijem nivou. On nije zainteresovan za pričanje, nije zainteresovan da utiče na nekoga, on ne pokušava da te pobijedi u nekoj teoriji, ideji ili nekom načelu. Ne, ali kada on govori tada se njegova tišina rascvjetava. Kada on govori, iz njega izlazi nešto do čega je on došao i što želi da podijeli sa drugima. On nema namjeru da te pobijedi, zapamti to - on samo želi da to sa tobom podijeli. I ako budeš u prilici da makar i jednu riječ razumiješ, u tvome biću će se nešto novo ostvariti, neka tišina će ispuniti tvoju unutrašnjost.

Samo slušaj ovo... Mi ćemo govoriti o Sosanu i njegovim riječima. Ako pažljivo budeš slušao, iznenada će se unutar tebe ostvariti divna tišina. Te riječi su atomične, prepune su energije. Kadgod osoba koja je dospjela do istine kaže nešto - ta riječ postaje sjeme, i milionima godina ta riječ će ostati sjeme i naći će čisto srce. Ako si spreman, spreman da postaneš izdanak, tada su ove riječi, ove nevjerovatno moćne riječi Sosana, ostale i dalje žive za tebe. One su sjeme; one će ući u tvoje srce

samo ako im to dopustiš, a tada ćeš se ti sasvim promijeniti putem njih.

Ne slušaj te riječi posredstvom uma jer njihovo značenje nije u umu; um je sasvim nemoćan da to razumije. Te riječi ne dolaze iz prostora uma tako da ih razum i ne može pojmiti. Te riječi dolaze iz prostora ne-uma. Stoga se one mogu razumijeti samo putem stanja ne-uma. Zato dok budeš ovo slušao nemoj pokušavati da interpretiraš. Ne slušaj riječi već pokušaj da uroniš u taj jaz između redova; ne zaključuj to što on kaže već što to znači. Nastoj da prodreš u značaj tih riječi. Neka te značaj tih riječi obuhvati kao miris. To će tiho ući u tebe i ti ćeš postati bremenit tim značenjem; ali ne interpretiraj! Nemoj zaključivati: "On je mislio reći ovo ili ono" jer će takve interpretacije biti samo tvoje.

Jednom se dogodilo da se Mula Nasrudin vraćao kući pijan u sitne sate. Kada je prolazio pored gradskog groblja pogledao je natpis pored kapije. Bilo je ispisano velikim slovima: POZVONITE ZA SLUČAJ POTREBE - i on je to i učinio. I naravno, u tako sitne sate upravnik groblja je bio uznemiren. On je izašao ljut i spreman na svađu, a kada je ugledao Nasrudina totalno pijanog još više se razljutio.

Ljutito ga je upitao: "Zašto? Ali, zašto si zvonio? U čemu je stvar? Što želiš od mene?"

Nasrudin ga u tišini pogleda na jedan trenutak. Potom odmjeri pogledom natpis iznad vrata i reče:

"Ja želim znati, zašto ti ne možeš lično da pozvoniš u to vražje zvono?"

Na natpisu je pisalo: POZVONITE U SLUČAJU POTREBE. Dakle, kako da to interpretiram? Sve ovisi o tebi. Zato nemoj da interpretiraš - oslušuj! A

kada interpretiraš tada ne možeš slušati jer svijest ne može pratiti dvije suprotne stvari u jednom trenutku. Ako započneš sa razmišljanjem tada osluškivanje prestaje. Upravo slušaj kao kada slušaš muziku - to je slušanje sasvim drugačijeg kvaliteta jer tada ti ne interpretiraš. U tom zvuku ne postoji nikakvog značenja, objašnjenja.

Ovo je isto tako muzika. Sosan je muzičar a ne filozof. Sosan nam ne pruža samo riječi, on nam daje nešto više od riječi. Te riječi posjeduju veliki značaj ali nemaju nikakvog značenja. One su samo nalik zvuku muzike.

Ti odeš da sjediš pored vodopada. Ti to osluškuješ ali se ne pitaš što vodopad govori? On ništa ne govori .., a opet nešto kaže. On ti kaže mnogo, i više no što se može reći. Što ti radiš pored vodopada? Ti osluškuješ; postaješ smiren i tih, apsorbuješ. Dopuštaš da taj vodopad uđe što je moguće dublje u tebe. Tada sve u tebi biva tiho i smireno. Ti postaješ hram - nešto nepoznato je ušlo u tebe posredstvom tog vodopada.

Šta radiš dok slušaš cvrkut ptica, dok osluškuješ kako vjetar šumi kroz krošnje drveća, ili dok se suve travke povijaju na lahoru povjetarca? Što ti tada radiš? Ti samo slušaš.

Sosan nije filozof, on nije teolog, nije nikakvi svještenik. On ne želi da ti preda nikakvu ideju, on nije zainteresovan za ideje. On nije tu zbog toga da te pobijedi, on se samo rascvjetava. On je nalik ovom vodopadu, ili onom vjetru koji duva kroz krošnje drveća, ili je samo bezbrižna pjesma cvrkuta ptica - nikakvog značenja nema u tome, ali ima velikog značaja. Ti treba da apsorbuješ taj značaj i tek tada ćeš biti u prilici da to razumiješ. Zato samo slušaj, nemoj razmišljati, prosuđivati. A tada se omogućava da se mnogo novog dogodi u tebi: jer sam ti rekao da je ovaj čovjek, ovaj Sosan, čovjek o kojem se ništa više ne zna, bio je moćan čovjek, čovjek koji je

došao da bi spoznao. I onda, kada on nešto govori, tada izlaže nešto od onog nepoznatog sferi poznatog. Sa njim ulazi božanstvo, ulazi zračak svjetlosti u tamu tvojeg uma.

Prije no što uronimo u svijet njegovih riječi, prisjetite se značaja tih riječi, ne značenja; muzike, melodije, ne značenja; zvuk njegovog nečujnog uma, njegovog srca, a ne razmišljanja. Ti treba da slušaš njegovo biće, vodopad. A kako da se sluša? Samo budi tih. Ne unosi svoj um u to. Ne počinji da razmišljaš. "Što on to govori?" Samo pažljivo slušaj bez prosuđivanja da li je to na taj način ili ovaj, da li je to pravilno ili pogrešno, da li si ti pobijedio ili ne. Njega nije briga o tvojoj pobjedi, stoga neka ni tebe ne bude briga za to. Ti samo treba da slušaš i da uživaš. Osoba nalik Sosanu se treba uživati; to je jedan prirodni fenomen.

Jedna divna stijena - što ti možeš učiniti sa njom? Možeš uživati u njoj. Možeš je dotaći, obići, osjetiti, opipati mahovinu po njoj. Šta radiš sa oblacima koji plove nebom? Ti plešeš pod njima, promatraš ih, ili samo legneš na zemlju i gledaš u tišini kako plove nebom. A i oni osjećaju tebe. I ne samo oni spoljnji oblaci - malo po malo, i oni unutrašnji oblaci počinju da se osjećaju. Iznenada ti više nijesi tu, samo se oblaci kreću iznutra i spolja. Raskol između vas je nestao, više nema nikakvih granica. Ti si postao nebo, a nebo je postalo ti. Prihvati Sosana kao prirodni fenomen. On više nije čovjek, On je Bog, On je Tao, On je Buda. No, prije no što prodremo u njegovu značajnost, par stvari se moraju pojasniti. One će ti dati podstrek.

UM JE BOLEST. Ovo je jedna temeljna istina koju je Istok razotkrio. Zapad tvrdi da um može biti bolestan, da može biti i zdrav. Zapadna psihologija ovisi o tome: um može biti zdrav ili bolestan. Ali Istok tvrdi da je um kao takav bolestan, on ne može biti nikako zdrav.

Nijedna psihijatrija ne može pomoći; najviše što možeš učiniti je da to prihvatiš kao normalno stanje.

Zato postoje dvije vrste bolesti uma: normalna - što znači da si ti bolestan isto onoliko kao svi oko tebe; i nenormalna - što podrazumijeva da si ti posebno bolestan. Tvoja bolest nije uobičajena - prihvatljiva. Tvoja bolest je individualna, ne pripada masi; to je jedina razlika. Normalno oboljenje ili nenormalno, ali um nikada ne može biti zdrav. Zašto?

Istok tvrdi da je prava priroda uma takva da on mora ostati nezdrav. Sama riječ "zdravlje" je nešto predivno. To dolazi iz istog korijena iz kojeg dolazi i riječ "cio". Zdravlje, ozdravljenje, cjelovitost, svetost - sve te riječi dolaze iz jednog korijena. Tako um ne može biti zdrav jer ne može biti cio. Um je uvijek podijeljen: raskol je njegova osnova. Ukoliko um ne može biti cjelovit, kako onda može biti zdrav? A ako on ne može biti zdrav, kako onda može biti svet? Svi umovi su profani, bezbožni. Ne postoji svetog uma. Sveti čovjek živi bez uma jer on živi nepodijeljeno.

Um je bolest. A koje je ime te bolesti? Aristotel je njeno ime; ako želiš da tome daš pravo ime tada je najbolje da tu bolest nazoveš Aristotelitis. Tada će ona izgledati upravo kao prava bolest. Zašto je Aristotel bolest? Upravo zbog toga što on kaže: "Ovo ili ono, izaberi!" A izbor je u funkciji uma; um ne može biti izbirljiv. Izaberi, i bićeš u nevolji, jer što god da izabereš ti uzimaš nešto što je protivno nečem drugom. Ako si se odredio za nešto, ti moraš biti protivan nečemu drugom; ne možeš biti samo za ili samo protiv. Kada se "za" otvori tada nas "protiv" prati kao sjenka. Kada je, pak, "protiv" tu, isto tako mora biti i "za" tu negdje - skriveno ili ne.

Uvijek kada biraš, ti se dijeliš. Tada obično kažeš: "Ovo je dobro, a ono je loše." A život je potpuno

jedinstvo. Bitisanje opstaje samo kao nepodijeljenost; egzistencija ostaje u dubokom sjedinjenju. To je jedinstvo. Ako ti kažeš: "Ovo je divno, a ovo je ružno", tada um nastupa jer je život obostran. Lijepo postaje ružno, a ono ružno biva lijepo. Ne postoji nekih granica; nema sigurnosnih brava. Život nastavlja da protiče od ovog ka tome. Um je fiksirana brava. Fiksiranost je u prirodi uma, a fluidnost je u prirodi života. Zbog toga je um opsjednut, on je uvijek fiksiran, uvijek postoji neka određenost. A život ne poznaje oderdenost; život je fluidan, fleksibilan, kreće se i ka suprotnom.

Nešto što je živo ovog trenutka već sljedećeg trenutka može biti mrtvo. Neko je mlad ovog trenutka, već sledećeg trenutka je stariji. Oči koje su bile blistavo lijepe, sada su ostarale i mutne. Lice je bilo prelijepo, a sada je svelo - čak ni duha prošlosti tu više nema. Ljepota postaje ružnoća, život postaje smrt, a smrt kreće na put da donese novi život, novo rođenje. Što da se, dakle, radi sa životom? Ti ne možeš birati. Ako želiš da budeš sa životom, sa cjelinom, ti treba da budeš neizbirljiv. Um je izbor. Aristotel je od toga napravio bazu za svoju filozofiju i logiku. Ti ne možeš naći čovjeka koji je toliko udaljen od Sosana kao što je to Aristotel, jer Sosan kaže: "Ni ovo ni ono - ne biraj." Sosan kaže: "Budi neizbirljiv." On još kaže: "Ne čini podjele, razlike!" Onog trenutka kada napraviš distinkciju, kada neki izbor prodre, ti si već izdijeljen, fragmentaran; postao si bolestan, ti više nijesi čitav.

Zapamti, ako nekada upitaš hrišćanina... koji zapravo uopšte ne pripadaju Isusu, koji pripadaju Aristotelu. Hrišćanstvo je više bazirano na Aristotelu nego na Hristu. Isus je bio više nalik Sosanu. On bi rekao: "Ne prosuđujte. Prosuđivati znači negirati." Još bi rekao: "Ne čini nikakav izbor. Ne govori da je nešto dobro a da je

nešto loše. To nije tvoja briga. Dopusti da o tome cjelina odluči. Nemoj biti sudija." Ali hrišćanstvo nije ni nalik Isusu. Osnivači hrišćanstva su više Aristotelovi nego Hristovi. Ti ne možeš napraviti crkvu od Sosana ili Isusa. Kako možeš napraviti crkvu ako ostaneš neizbirljiv? Crkva je namijenjena onima koji su za i protiv nečega; ona treba da bude za Boga a protiv Đavola. A u životu Bog i Đavo nijesu dvije pojave, oni su jedno. Đavo je jedno lice, a Bog je drugo lice jedne iste energije - oni nijesu dvoje. Ponekad to dolazi kao Đavo, a ponekada kao Bog. A ako možeš sagledati tu stvar malo dublje, uočićeš da je to zapravo samo jedna ista pojava. Ponekada se on pojavljuje kao lopov, a ponekad kao vrli čovjek. Ponekad ćeš ga naći u uglednom kvartu, a nekada sa ljudima koji su odbačeni. On se kreće, on je stalni pokret. Niko nije tako daleko od njega da ga ne bi mogao dostići, niko nije iza njega - on se objavi u svakome.

Isus nije činio razlike, ali hrišćanstvo je stvaralo velike podjele jer je religija trebalo da postane moralnost. A kada jednom religija postane moralnost, ona tada više i nije religija. Religija je nešto što najviše daruje u životu. Potrebna je najveća hrabrost da bi se bilo neizbirljiv jer um nalaže da biraš. Um kaže: "Reci nešto! Ovo je ružno, ono je dobro. Ovo je predivno, ono je rđavo. Ja volim ovo, a mrzim ono." Um ti nalaže da se određuješ i da biraš. Um posjeduje iskušenje da vrši podjele. Kada si jednom podijeljen, tada je tvoj um miran. Ako, pak, ti nijesi određen, ako kažeš: "Ja ne želim ništa da kažem. Ja ne želim da prosuđujem", tada će se um osjećati kao da je na samrtničkoj postelji.

Aristotel kaže A je A, i ne može biti drugačije - ne može se ništa drugo dogoditi. Sosan kaže da čak i nema suprotnog - oni su se već susreli, uvijek su bili zajedno. Ovo je jedna od najvećih istina koja se mora

ostvariti, da suprotno nije nešto drugojačije. Samo postojiš ti koji govori nešto suprotno; inače, suprotno ne egzistira. Pogledaj samo egzistencijalno i vidjećeš da je to zapravo samo jedna ista energija.

Ti voliš neku osobu...

Došla mi je jedna žena i rekla: "Deset godina smo u braku i nikada se nijesmo posvađali. I šta se sada dogodilo? On me je napustio!"

Ona je bila ubijedena ako se ne svađaju da su u velikoj i dubokoj ljubavi. Ovo je glupi stav - ali to je aristotelijanstvo - ta žena je sasvim logična. Ona kaže: "Deset godina smo bili u braku. Nikada se nijesmo posvađali, nikada se nijesmo naljutili jedno na drugo." Još je i rekla: "Bili smo u takvoj dubokoj ljubavi da se nikada nijesmo borili oko bilo čega. Nije nikada bilo ni jednog trenutka konflikta. A sada, što se to dogodilo? Iznenada me je napustio. Da nije možda poludio? Naša ljubav je bila tako duboka." Ova žena nije u pravu.

Upravo, ukoliko je ljubav duboka, tada će se događati prepirke između dvoje ljubavnika. Ponekada ćete se svađati ali ta svađa neće dovesti do raskida ljubavi, to će je i ojačati, obogatiti. Ukoliko tu ima ljubavi, ta ljubav će se obogatiti prepirkom; ako pak ljubavi tu nema, vi ćete se odijeliti, otuđiti. Deset godina je stvarno dug period - čak i dvadeset i četiri sata je previše da budeš u jednom istom stanju uma jer je um takve prirode da se kreće uvijek ka suprotnome. Ako voliš neku osobu; ponekada ćeš se osjećati ljut. I stvarno, ti se osjećaš tako upravo zato što voliš. Ponekada mrziš! Ponekada bi se i žrtvovao za svoju ljubav, a ponekada bi je i ubio. Obije krajnosti si ti. Ako se nikada ne bi posvađao za deset godina, to bi značilo da tu uopšte i nema ljubavi. Značilo bi da to i nije neki odnos. I ti se usled toga plašiš da će bilo kakva svađa, prepirka ili slično, narušiti vašu vezu i pokvariti čitavu

stvar. Ti si uplašen stoga što se nijeste nikada svadali. Ti nikada nijesi ni pojmio da ljubav ide dublje nego svađa, da svađa, zapravo, može biti samo neka trenutna čarka koja će vas potom baciti jedno drugom u zagrljaj još prisniji. Ne, ti nijesi nikada vjerovao u to. Zbog toga si se i uzdržavao od svađa. A to nije ništa iznenađujuće, čovjek je takav i ostao. I kažem: "Iznenađen sam da je on ostao sa tobom deset godina. Zašto?"

Jedan čovjek je došao kod mene i rekao mi: "Nešto se loše događa sa mojim sinom. Posmatram ga već dvadeset godina - bio je uvijek poslušan. Takvog dobrog dječaka nijesi nigdje mogao naći. Nikada mi se nije suprotstavljao, uvijek je bio pokoran. A sada je odjednom postao hipik. Više me uopšte ne sluša. Gleda me kao da nijesam njegov otac. Odnosi se prema meni kao da sam stranac. A za svih tih dvadeset godina je bio tako pokoran. Što se to dogodilo sa mojim sinom?"

Ništa se nije dogodilo. To se trebalo očekivati, jer ako sin stvarno voli svog oca, on će biti neposlušan. Kome drugome može biti neposlušan? Ako sin stvarno voli svog oca i vjeruje mu, ponekada će poći malo naprijed - jer zna da je taj odnos dovoljno dubok da se usled nepokornosti ne može ništa poremetiti. Zapravo, taj odnos se može još i obogatiti. Takva protivnost samo obogaćuje vaš odnos. I stvarno, suprotnost i nije suprotna. To je samo ritam, ritam istog; ti se pokoravaš, a potom se ne pokoravaš - to je samo jedan ritam. Inače, ako bi se samo pokoravalo, sve bi postalo monotono i mrtvo. Monotonija je priroda smrti jer suprotnost nije prisutna.

Život je životan. Suprotno je prisutno, prisutan je i ritam. Ti se krećeš, ti se vraćaš; odlaziš, i ponovo se vraćaš; ti se ne pokoravaš, a onda se ponovo pokoriš; voliš i mrziš. To je život, ali ne logika. Logika kaže ako voliš, ne možeš mrzjeti. Ako voliš, kako možeš biti ljutit? Ako

voliš na taj način, tvoja ljubav je monotona, jedna ista razina. Ali tako ćeš postati napet, nećeš se moći opustiti. Logika poznaje samo linearni sistem: ti se možeš kretati samo po jednoj liniji. Život podrazumijeva kruženja: jedna ista linija se kreće, ide gore, spušta se, pravi krugove i postaje kružnica.

Moraš jednom vidjeti kineski krug jin i jang. To je život: susretanje suprotnosti. Taj krug jin i jang je pola crn, a pola bijel. U bijelome postoji crno polje, a u crnome bijelo polje. Bijelo se kreće ka crnom, a crno se kreće ka bijelome - to je krug. Žena se kreće ka muškarcu, a muškarac ka ženi....to je život. Ako to osmotriš pažljivo, na vidjećeš to i u sebi. Jer muškarac nije neprekidno muškarac, ne može ni biti - ponekad je i on žena. Žena nije žena neprekidno dvadeset i četiri sata dnevno - ponekad je ona i muškarac. Oni se kreću ka suprotnostima. Kada je žena ljuta, ona više nije žena: ona tada postaje mnogo agresivnija od ijednog muškarca, i postaje puno opasnija od ijednog muškarca jer je njena muška priroda čista i rijetko korištena. Zato kada ona to upotrijebi, to ima takvu žestinu i britkost kakvu nema nijedan muškarac. To je nalik zemljištu koje nije godinama korišćeno; i kada posiješ sjeme, ono munjevito iznikne.

Žena ponekad postaje muškarac; a kada se to dogodi, ni jedan muškarac se ne može sa njom uporediti. Tada je ona veoma opasna: tada je bolje za muškarca da se povuče. A to je ono što svi muškarci i rade - oni postaju povučeni, predaju se. Pošto muškarac postaje žena, tada se situacija smiruje - inače bi bila velika nevolja. Dva mača u jednoj korici ne mogu stati. Ako žena postane muškarac, promijeni svoju ulogu, tada i muškarac postaje žena. Tako se sve prilagođava, krug je ponovo uspostavljen. A kada muškarac postane popustljiv i predan, tada to predavanje ima čistotu koju ne može postići nijedna žena - to je stoga

što on nikada ne koristi tu priliku, nikada nije u toj igri. Obično biva stamen i ratoboran. Obično je on moć, a ne predaja. Ali kada se dogodi da se preda, tada to biva takva nevinost i bezazlenost kakvu žena ne može postići. Pogledaj samo muškarca dok je u ljubavi - on je nalik djetetu.

Tako se život kreće. Ako budeš u prilici da ovo razumiješ, nećeš nikada biti zabrinut. Tada ćeš znati: Ljubav ima svoje odlaske, ali će se ona ponovo javiti; ljubavnik ponekada ode, ali će se ponovo vratiti; voljeni je ljut, on će voljeti. Tada ti možeš biti spokojna. Sa Aristotelom, ti nikada ne možeš imati spokoja jer ako je ljubavnik otišao, on je otišao linearnim principom - ne vraća se više, tu nije prisutan krug. Na Istoku vjerujemo u krug; na Zapadu vjeruju u liniju. Zapadni um je linearni, dok je istočnjački um kružni. Stoga na Istoku ljubavnik može da čeka. On zna da će se žena koja je otišla vratiti. Ona je veća na putu povratka, ona se mora vratiti; prije ili kasnije, ona mora zakucati na tvoja vrata. Samo čekaj... jer je suprotno uvijek prisutno. A kada se žena vrati posle ljutnje tada ljubav ponovo bude svjež. Sada to više nije isto ponavljanje. Jaz ljutnje poništava prošlost. Ona je sada ponovo mlada djevojka, nevina djevojka. Ona se tada ponovo zaljubljuje - sve postaje novo i svjež.

Ako shvatiš sve ovo, tada nećeš nikada biti protiv ničega. Ti ćeš znati da je i ljutnja divna, da je povremena prepirka, na neki način, smisao života. A sve to pomaže obogaćenju života. Tada to prihvataš, i duboko u tom činu prihvatanja života kao takvog, ti bivaš strpljiv; nema više nestrpljenja i žurbe. Tada ti možeš čekati, možeš se moliti i sanjati. Inače, ukoliko je život neki linearni proces, kao što Aristotel misli - kao što je zapadnjački način mišljenja od Aristotela dospio do Bertranda Rasela - tada neće biti spokoja, život će

donositi previše nespokoja. Niko se neće vraćati, ti ćeš uvijek drhtati, plašiti se i tako postati sklon potiskivanju svojih težnji. Tada ti možeš biti sa nekim i deset godina ili čak i deset života, ali to će biti život sa strancem. Ti ćeš kontrolisati sebe, ona će kontrolisati sebe, i tako nikada neće biti vašeg susretanja.

Život nije logika. Logika je samo jedan dio - naravno, veoma jasan, kategoričan, raščišćen, odijeljen - ali život je tako u zbrci. Šta da se radi? To je tako. To nije sasvim jasno, raščišćeno, podijeljeno - to je kaos. Ali logika je mrtva, a život je živ - zato je pitanje da li hoćeš odabrati dosljednost ili život. Ako si previše za dosljednost, ti ćeš brzo zamrijeti i biti sve mrtviji jer dosljednost je moguća samo ukoliko odbaciš potpuno suprotnosti. Tada ćeš samo voljeti i voljeti, i nikada tako više neće biti ljutnje, mržnje, promjene raspoloženja. Ti ćeš se samo pokoravati i pokoravati - nikada više neće biti nepokornosti, buntovništva, nikada neće biti napretka. Ali kada sve bude stabilno, tada i odnosi postaju otrovni - to je ubistveno.

Sosan nije za logiku, on je za život. Sada pokušaj da shvatiš značenje njegovih riječi.

On kaže:

1. *Veliki put nije težak
za one koji nemaju predubjedjenja.
Kada su i ljubav i mržnja odsutni
tada sve postaje jasno i neprikriveno.
Načini čak i najmanju odluku
i vidjećeš kako se nebo i zemlja
beskrajno udaljavaju.*
2. *Ako želiš da vidiš istinu
tada nemoj držati mišljenje
ni za ni protiv.*

*Borba oko toga što neko voli ili ne voli
je samo bolest uma.*

Upravo nalik Čuan Cuovom: "Jednostavno je u pravu." *Veliki put nije težak*. Ako to liči na teškoće, to je usled tebe koji to stvara tegobnim. Veliki put je lak.

Kako to može biti teško? Čak i drveće to slijedi, rijeke to prate, stijene to slijede. Kako može biti teško? Čovjek je to načinio teškim. Um je krivac što je to teško - a trik je u tome da neke jednostavne stvari načiniš teškim, da biraš, da stvarаш podjele i razlike. Ljubav je laka, mržnja je jednostavna, ali ti jednostavno nastojiš da biraš, da se određuješ. Ti kažeš: "Ja ću samo voljeti, ja neću nikoga mrzeti." Tako sve postaje komplikovano i teško. Ti sada više ne možeš ni voljeti. Udisanje je lako, izdisanje je lako. Ti biraš i kažeš: "Ja ću samo da udišem, ja neću da izdišem." Tako sve postaje teškoća. Um će tada reći: "Zašto bih izdisao? Disanje je život. Jednostavno aritmetički: udiši, ali nemoj izdisati - tako ćeš postati sve više životniji. Tako će se više života akumulirati u tebi. Ti ćeš tako postati veliki trezor života. Samo udiši, nemoj da izdišeš, jer je izdisanje smrt."

Zapamti, prva stvar koju dijete nauči kada se rodi je da udiše. A poslednja stvar kada čovjek umire je da izdahne. Život započinje sa udisanjem, dok smrt započinje sa izdisanjem. Svaki put kada udahneš, ti se ponovo rađaš; svakog trenutka kada izdahneš, ti umireš, jer je dah upravo život. Zbog toga hindusi to zovu *prana*: *prana* znači život. Dah je život: to je jednostavna logika, jednostavna aritmetika, nema više problema, ti to možeš isplanirati: što više udiši, i ne izdiši, i tako ćeš živjeti vječno. Ako, pak, budeš izdisao tada ćeš morati da umreš, a ako to činiš previše, onda ćeš brzo umrijeti! Aritmetički, jednostavno,

lako... izgleda lako. Dakle, što bi se logički trebalo raditi? Logično bi bilo da samo udišeš, a nikada izdišeš.

Ljubav je udisanje, a mržnja izdisanje. Dakle, šta da se radi? Život je lak samo ukoliko ne donosiš odluke, tada je jasno da udisanje i izdisanje nijesu suprotne stvari; to su samo dva dijela jednog istog procesa. A ta dva dijela su organski povezani, ne mogu se nikako podijeliti. I ako ti ne izdišeš...? Logika je loša. Ti ne bi bio živ, automatski bi bio mrtav. Pokušaj - samo udahni i nastoj da ne izdišeš. Ti ćeš to odmah shvatiti, ti ćeš postati vrlo napet. Čitavo biće će željeti da izdiše jer bi, inače, to bila smrt. Ako budeš birao, bićeš u nevolji. Ako, pak, ne budeš birao sve će biti veoma jednostavno i lako. Jednostavni pristup je ispravan.

Ukoliko je čovjek u nevolji, to je samo usled previše različitih učitelja koji mu tružu um, koji su ga učili: "Izaberi ovo. Nemoj činiti to, učini ovako." Njihove naredbe su te ubijale. A oni izgledaju logično. Ako pokušaš da se sa njima boriš, oni će te pobijediti njihovim argumentima. Logika će pomoći njima: "Pogledaj! To je tako jednostavno! Zašto izdisati ako je to smrt?" A to se redovno događalo ne samo sa disanjem...Postoje škole yoge koje uče da je tvoj životni vijek izmjeren disanjem; ne godinama već sa brojem udisaja - stoga, propovijedali su oni, nastoj da sporije dišeš. Ako budeš uzeo dvanaest udisaja u jednoj minuti, ti ćeš ubrzo umrijeti; nastoj da uzmeš šest ili tri, tako ćeš živjeti duže. Niko još u tome nije uspio ali su ljudi uporno pokušavali. Diši sporo! Zašto? - Jer ako dišeš sporije dah će biti vani sve manje i manje, tako da će ti se smrt manje dešavati, ti ćeš tako biti duže u prilici da živiš. Jedina stvar koju ćeš tako izgubiti je što će nestati oduševljenja za život. Život neće biti ništa duži, iako će to tako izgledati.

Rečeno je da oženjeni ljudi žive duže od neženja, zato je neko upitao Nasrudina: "Da li je to istina, Nasrudine?"

Nasrudin je odgovorio: "Izgleda tako. Oženjeni čovjek ne živi ništa duže, ali njemu izgleda da je živio previše." Onda kada imaš previše nevolja, život ti izgleda predug. Kada nemaš nikakvih nevolja, vrijeme izgleda kraće

Bili su neki jogini koji su disali sve manje i manje, i sporije; oni su tako samo usporili proces života. Oni su samo znatno manje životniji, to je sve! Oni neće ništa duže živjeti - manje će živjeti. Oni nikada nijesu živjeli potpuno; njihova svijeća nikada nije savršeno gorela. Zanos, entuzijizam, oduševljenje i ples života je izgubljen. Oni su samo dražili sebe, to je bilo sve. A to se događalo i sa seksom, jer ljudi vjeruju da sa seksom dolazi smrt. Oni su u pravu jer seksualna energija daje rođenje novom životu - zato što se više seksualne energije oslobodi, to se i više života oslobodi. Logično, sasvim aristotelovski, ali i veoma glupo. A vi ne možete naći veće budale od logičara. Logično je da životna energija potiče od seksa - dijete se rađa pomoću seksa, seks je izvor života - zato se drži toga. Ne dopusti da seks izađe vani jer ćeš, inače, biti mrtav. Tako je čitav svijet postao uplašen. Ali to je isto kao kod disanja, čitavo biće želi da se ispolji. Zašto vaši takozvani sveci, koji su propovijedali odricanje od seksualnog života, žele da zadrže seksualnu energiju, da sputaju sjeme, kada čitavo tijelo želi da ga izbaci. Tako njihov čitavi život postaje seksualan: oni sanjaju seks, oni samo misle o seksu. Seks postaje njihova opsesija jer pokušavaju da učine nešto drugo, logički, naravno, ali ne i životno, i istinito. Oni, naprotiv, ne žive dugo, živjeći tako, moraju umrijeti veoma brzo.

Nova su otkrića da čovjek živi duže ukoliko produži svoj ljubavni život. Ako čovjek bude mogao voditi ljubav u svojoj osamdesetoj godini života, on će tada živjeti još duže. Zašto? Jer ukoliko više izdišeš, utoliko više i udišeš. Stoga, tačno... ako želiš da život traje duže, onda izdiši više tako da se unutar tebe stvara veći prostor za udisanje. Ti nikada ne razmišljaš o udisanju. Ti samo izdišeš onoliko koliko možeš, a čitavo biće potom samo brine o udisanju. Voli više - to je nalik izdisanju - i tvoje tijelo će okupljati više energije iz čitavog kosmosa. Ti samo stvori vakum, i energija će doći.

To je sve tako u svim životnim procesima. Ti jedeš, a onda postaješ škrt, zatvoren. Logika je u pravu: ne izdiši! Zatvaranje je odabrano usled udisanja, a protiv izdisanja. Skoro svaki civilizovani čovjek je zatvoren; ti možeš mjeriti civilizovanost kroz zatvorenost. Što je više neka zemlja zatvorena, to je više civilizovana jer je i više logičarska. Zašto izdisati? Samo udiši. Hrana je energija. Zašto je izbacivati iz sebe? Ti možda nijesi svjestan ali nerazumno je prihvatiti logičarsko i aristotelijansko. No, život je upravo balans između izbacivanja i unošenja. Ti si samo prolaz. Dijeli! Pružaj! Tako će ti se još više dati. Budeš li škrt, ne daš li nikome ništa, i tebi će se još manje davati jer ti to ne trebaš.

Sjeti se toga i promatraj svoj životni proces. Ako si stvarno zainteresovan da spoznaš prosvjetljenje sada, podsjeti se da daješ više kako bi ti se još više vraćalo. Dah van, izdiši! To je potpuno značenje davanja, dijeljenja. Dar je davanje svoje energije; tako se i tebi više daje. Ali razum nalaže... on ima svoju logiku, a Sosan tu logiku naziva bolest.

Veliki put nije težak...

Ti si načinio to teškim, ti si težak. Veliki put je lak...

...za one koji nemaju predubjeđenja .

Ne unosi predubjeđenja - samo dopusti životu da se slobodno kreće. Ti ne govoriš životu: "Idi tuda, idi na sjever ili idi na jug." Ti to ne govoriš, ti jednostavno tečeš sa životom. Ti se ne suprotstavljaš struji, ne boriš se protiv struje, postaješ jedno sa tom strujom.

...za one koji nemaju predubjeđenja.

Veliki put je lak za one koji nemaju predubjeđenja.

A ti imaš predubjeđenja o svemu! U sve ti želiš da uneseš svoj razum. Ti kažeš: "Ja volim ovo, a ne volim ono, ja cijenim ono, a ne cijenim to."

Kada su i ljubav i mržnja odsutni

Kada nemaš predubjeđenja...kada su svi stavovi "za" i "protiv" nestali, i ljubav i mržnja će, takođe, nestati. Tada ti nećeš voljeti nešto, a nešto mrzjeti, ti ćeš samo dopuštati da se događaju stvari bilo kako da one izgledaju.

...tada sve postaje jasno i neprikriveno.

*Načini čak i najmanju odluku
i vidjećeš kako se nebo i zemlja
beskrajno udaljavaju.*

Ali tvoj um će reći: "Ti ćeš postati nalik životinji ukoliko ne budeš razgraničavao. Ako ne budeš

birao koja razlika će biti između tebe i drveta?" Biće razlika, i to velika razlika, ali ne razlika koja će uključivati razum - razlika koja će se ogledati kroz svijest. Drvo je lišeno mogućnosti izbora, nesvjesno. Ti ćeš biti isto tako neizbirljiv, ali svjestan. To je ono što neizbirljiva svijest znači, a to je ujedno i velika razlika: ti ćeš biti svjestan da ne biraš. A takva svjesnost ti daje jedan duboki mir... postaješ Buda, postaješ Sosan, Čuan Cu. Nijedno drvo ne može postati Čuan Cu. Čuan Cu je nalik drvetu, i još nešto više. On je nalik drvetu kada je izbor uključen, a uopšte ne liči drvetu kada je u pitanju svijest. On je potpuno svjestan da on ne bira.

Kada su i ljubav i mržnja odsutni...

I ljubav i mržnja daju boju tvojim očima, i tada ti ne možeš da vidiš jasno. Kada si zaljubljen, ti uočavaš stvari koje nijesu prisutne; kada si zaljubljen tebi je prelijepa i ružna žena. Ti u svojem umu vidiš prelijepu djevojku, i ti to potom projektuješ u stvarnost. Zbog toga svaka ljubav dolazi do svoje frustracije prije ili kasnije, jer kako neka djevojka može glumiti ulogu koju si joj ti dao? Ona je samo jedna obična osoba, ona će te odbiti i reći: "Ja nijesam ekran!" Koliko dugo će ona moći da učestvuje u tvojim projekcijama? Prije ili kasnije, vi ćete uočiti da one ne funkcionišu. U početku će to imati nekog smisla: ona će se ponašati kako ti hoćeš, a ti ćeš se ponašati kako je njoj drago.

Mula Nastrudinova žena je rekla - ja sam to čuo - rekla mu je: "Ti me više ne voliš kao što si me volio u početku kada si me prosio."

Mula Nasrudin joj reče: "Draga, nemoj obraćati previše pažnju na te stvari - to je bila samo izborna

propaganda. Ja sam zaboravio što si mi ti govorila, a ti zaboravi što sam ti ja govorio. Sada pokušajmo da budemo onakvi kakvi smo uistinu."

Niko ne može do vijeka igrati ulogu koju ti želiš jer je to nelagodno. Kako se neko može poistovjetiti sa tvojim snovima? On ima svoju stvarnost, i ta stvarnost ga uslovljava. Ako voliš neku osobu ti izmišljaš stvari kojih nema. Ako mrziš neku osobu, ti opet projiciraš stvari kojih nema. U ljubavi voljena osoba postaje bog. A u mržnji osoba postaje đavo - a mi nijesmo ni đavoli ni bogovi. Ta osoba je samo ono što uistini jeste. Ti đavoli i bogovi su samo naše projekcije. Ako si zaljubljen, ne možeš stvari sagledavati jasno; isto tako, ako mrziš, stvari gledaš kroz svoju mržnju.

Kada ne bi bilo svidanja ili nesvidanja, tvoje oči bile čiste, imale bi svoju jasnoću. Tada bi druge vidio onakve kakvi su u stvarnosti. Kada jednom budeš imao jasnoću svoje svijesti tada će čitava egzistencija biti pred tobom u potpunoj realnosti. Takva stvarnost se zove Bog, ta stvarnost je istina. Šta to znači? Čovjek nalik Sosanu neće voljeti? Njegova ljubav će imati sasvim drugačiji okus, ta ljubav neće biti nalik tvojoj. On će te voljeti, ali ta njegova ljubav neće biti izbirljiva. On će voljeti, ali njegova ljubav neće biti projekcija. On će voljeti, ali ta ljubav neće biti ljubav iz njegovog sna. On će voljeti stvarnost. Ljubav prema stvarnosti je milostiva. On neće projektovati na ovaj ili onaj način. Neće u tebi vidjeti boga ili đavola. On će u tebi samo vidjeti tebe, i dijeliće sa tobom samo zbog toga što toga ima previše - a što više dijeliš sa drugima to se više toga i rađa. On će dijeliti samo svoju ekstazu sa tobom. Kada ti voliš, tada ti projektuješ. Ti voliš ne da bi se davao već da bi uzimao; voliš kako bi mogao da eksploatiš. Kada voliš neku

osobu, stalno pokušavaš da je podeseš kako tebi odgovara. Svaki suprug upravo to radi, svaka supruga to radi, čak i svaki prijatelj. Oni uvijek pokušavaju da mijenjaju druge, da mijenja stvarnost, a stvarnost se ne može promijeniti - tako samo možeš izaći iz toga još više frustriran.

Stvarnost se ne može promijeniti, samo se tvoji snovi mogu okončati, i tada ćeš biti povrijeđen. Ti ne osluškuješ stvarnost. Niko ne može ispuniti tvoje zamisli i snove. Svi smo mi ovdje da ispunimo svaku svoju destinaciju, samo svoju realnost.

Čovjek nalik Sosanu voli, ali njegova ljubav nije neko iskorišćavanje. On voli upravo zbog toga što ima previše da pruži, on je preplavljen time. On nije stvarao san od nekoga. Sve što dođe na njegovom putu, on prihvati i biva spreman da dijeli. Njegovo davanje nije uslovljeno jer on ne očekuje ništa od tebe. Ako ljubav bude iščekivala tada će biti frustrirana, ako ljubav bude takva tada neće biti ispunjenja. Ako ljubav bude iščekivanje tada će to samo biti jad, tuga i ludilo.

"Ne", reče Sosan, "ni ljubav ni mržnja. Samo pogledaj kakvi su oni u stvarnosti." Ovo je, takode, i Budina ljubav: vidjeti stvarnost drugih, vidjeti druge onakve kakvi su, samo vidjeti stvarnost; ne projektovati, ne sanjati, ne stvarati zamisli, ne pokušavati da druge načiniš onakvim kakve ti želiš.

*Kada su i ljubav i mržnja odsutni
tada sve postaje jasno i neprikriveno.*

Um treba da voli i mrzi, i treba da se kreće neprekidno između te dvije stvari. Ako ti ne voliš i ne mrziš tada ideš izvan domašaja uma. Gdje je tada um? Kada izbor nestane tada nestane i uma iz tebe. Čak i ako

kažeš: "Ja želim da budem u tišini " - ti tako nikada nećeš biti u tišini jer ti to uslovljavaš. U tome je problem.

Ljudi obično dolaze kod mene sa riječima: "Ja želim da budem u tišini, ne želim ovu tenziju više." Meni je žao takve ljude - žao mi ih je jer to što govore je glupost. Ako ne želiš tenziju, ti ćeš tada izumiti neku novu, jer to "ne želim" će stvoriti neku novu tenziju. A ako previše želiš tišinu, ako si previše u tome, tvoja tišina će i sama postati tenzija. Tada ćeš još više biti uznemiren upravo zbog toga stava.

Što je tišina? To je samo jedno duboko razumijevanje - razumijevanje fenomena da ako nastojiš da stvaraš preduslove tada ćeš sigurno biti pod tenzijom; kad god ne pretenduješ na nešto, tada i ne možeš biti napet, ti si opušten. A kada si opušten tvoje oči dobijaju jasnoću, one više nijesu prekrivene oblacima snova. Ako nema misli u umu, ti možeš vidjeti smisao. A kada vidiš istinu, tada se oslobađaš. Istina oslobađa.

*Načini čak i najmanju odluku
i vidjećeš kako se nebo i zemlja
beskrajno udaljavaju.*

Najmanja odluka, najmanji izbor, i ti si već podijeljen. Tada ti imaš pakao i nebo, a između njih dvoje, ti ćeš biti lomljen.

*Ako želiš da vidiš istinu
tada nemoj držati mišljenje
ni za ni protiv.*

Kreći se kroz život bez nekog unaprijed određenog stava. Budi razgolićen, bez ikakvog stava o istini jer sama istina odbacuje sve stavove. Odbaci sve

svoje filozofije, doktrine, teorije, spise! Odbaci sve smeće! Hodaj samo u tišini, neizbirljiv, sa očima koje su spremne da vide upravo ono što se događa, a ne nikako ono što se ti nadaš da ćeš vidjeti. Ne nosi sa sobom svoje želje. Rečeno je da je staza ka paklu sasvim prepuna želja: dobrih želja, nada, snova, dugi, ideala. Staza ka nebu je sasvim čista i prazna. Odbaci stoga sav svoj teret. Što višičije želiš da se uspneš to manje tereta moraš odnijeti sa sobom. Ako želiš da se ispneš na Himalaje, moraš odbaciti sav teret. Konačno, kada dospiješ do Gourishankara, do Everesta, moraš sve odbaciti. Ti treba da ideš tamo sasvim nag jer što se više krećeš ka visinama, to sve lakši moraš biti. Svi stavovi su samo teret na tom putu. Oni nijesu krila, to je nalik krilima od papira. Bez stava, bez ikakvog predubjeđenja...

*Ako želiš da vidiš istinu
tada nemoj držati mišljenje
ni za ni protiv*

Ne budi teist, i ne budi ateist ako stvarno želiš da spoznaš istinu. Nikada ne kaži: "Postoji Bog." Isto tako ne kaži da ga nema, jer bilo šta da kažeš postaće samo jedna duboka težnja. I sve što bude duboko sakriveno u toj težnji ti ćeš ispoljavati, projektovati ćeš to na stvarnost. Ako želiš da boga vidiš kao Krišnu sa flautom na usnama, ti ćeš ga i vidjeti jednog dana - ali ne zbog toga što je Krišna tu, već samo kao sjeme težnje koje si ti projicirao na svijet. Ako pak želiš da vidiš razapetog Isusa, ti ćeš i to moći vidjeti. Što god želiš, može biti projektovano, ali to je samo svijet snova - ti nijesi došao ni blizu istine. Postani čovjek bez sjemena: bez stava, bez mišljenja za ili protiv, bez filozofije. Samo nastoj da vidiš ono što jeste.

Ne nosi nikakve misli sa sobom. Kreni u život oslobođen uma.

*Ako želiš da vidiš istinu
tada nemoj držati mišljenje
ni za ni protiv.*

*Borba oko toga što neko voli ili ne voli
je samo bolest uma.*

Ovo je bolest uma: što neko voli, i što neko ne voli, za i protiv. Zašto je um podijeljen? Zašto ti ne možeš biti sjedinjen? Ti bi to želio, ti želiš biti sjedinjen, ali i dalje činiš podjele, predubjeđenja, voliš i ne voliš.

Upravo neki dan jedna žena mi je došla i zamolila: "Blagoslovi me, ja želim tvoj blagoslov."

Vidio sam u njenim očima da ima nekih problema i zato sam je upitao: "Što je posrijedi?"

Ona reče: "Ja sam već inicirana od jednog drugog Majstora."

Sukob - ona želi moj blagoslov ali ipak zna da ja nijesam njen Majstor. Ona ima drugog Majstora, i šta sada? Rekao sam joj da odbaci obojicu. Bilo bi mi lakše da sam joj rekao da odbaci njega, a da prihvati mene, to bi bilo lakše, tako bi um imao priliku da odmah počne funkcionisati iako bi i dalje ostao isti problem. Ime bolesti bi se promijenilo ali bi bolest ostala ista. Ponovo, negdje drugo, ista sumnja bi se rodila, isto komešanje.

Ali ako ja kažem: "Odbaci oboje..." jer je to jedini način da dospije do Majstora, kada ti nemaš neko predubjeđenje na ovaj ili na onaj način. Ti tada jednostavno dolaziš prazan. Ti tada dolaziš bez ikakvog mišljenja. Jednostavno dolaziš besposlen, prihvatajući. Samo tada ti možeš doći do Majstora. Ne postoji drugog puta. I ako Majstor postane vrata za istinu tada će to biti

tako jer je to priprema, to je inicijacija. Majstor će ti pomoći da se lišiš promišljanja, sumnji, mozganja. Ako Majstor postane tvoj izbor tada će on biti zapreka za tebe. Tako ti ponovo moraš birati, tada je ponovo um uključen. A što više koristiš um ti ćeš sve više biti usmjeren, to će biti još izraženije. Zato se i ne koristi previše umom.

Ti još kažeš: "Što se to dogodilo sa našom ljubavi? Što će se dogoditi sa našim pripadništvom? Što će se dogoditi sa našim vjerovanjem, sa našom religijom, crkvama i hramovima?" Sve je to tvoj teret. Budi slobodan od toga i dopusti njima da budu slobodni od tebe. Oni su te držali ovdje, utemeljenog, a istina te želi slobodnog. Ti postaješ slobodan, sa krilima slobode, rasterećen.

Reče Sosan:

*Borba oko toga što neko voli
ili ne voli
je samo bolest uma.*

Kako da se to prevaziđe? Postoji li ikakvog načina da se to prevaziđe? Ne, ne postoji način za to. Pojedinač mora jednostavno da to razumije. Pojedinač može samo da pogleda jasno u činjenice kada je to u pitanju. Taj pojedinač mora jednostavno da zatvori jedno oko i da pogleda jednom u vlastiti život - osmotri to! Tada ćeš osjetiti istinu o kojoj govori Sosan. A kada osjetiš istinu, sve bolesti nestaju. Ne postoji lijek za to, jer ako ti se da lijek ti ćeš ponovo biti ovisan; ovog puta o lijeku. Tada će bolest biti zaboravljena, a medicina će biti opterećenje; tako medicina postaje bolest, bolest nove ovisnosti.

Ne, Sosan ti nije želio dati nikakvi lijek, nikakvo sredstvo. On čak nije ni želio da sugerije što da

radiš. On je samo nastojao da insistira, ponovo i ponovo, po hiljadu i jednom, da bi shvatio kako si stvorio zbrku oko sebe, kako si dospio do takve bijede. Niko drugi ti nije to stvorio; to je samo bolest tvog uma nastala predubjedjenjima, izbjirljivostima. Ne biraj! Prihvati život u njegovoj potpunosti. Ti moraš promatrati sveobuhvatno, u potpunosti: i život i smrt, ljubav i mržnju, sreću i nesrećnost, agoniju i ekstazu. Ako uspiješ da zagledaš u njih u potpunosti, kada su skupa, šta onda ima da se bira? Ako ih vidiš kao jedno, šta onda ima da se izabere? Ako spoznaš da agonija nije ništa drugo do ekstaza, a ekstaza samo agonija; ako mogneš da uočiš da sreća nije ništa drugo do nesreća; ljubav nije ništa do mržnja, a da mržnja nije ništa do ljubav - šta se onda ima birati? Kako da izabereš? Tada izbor otpada.

Ti nijesi taj koji je to odbacio. Ako bi ti to odbacio, tada bi to bio tvoj izbor - u tome je paradoks. Ti nijesi taj koji će to odbaciti jer ako ti to odbaciš to bi značilo da si ili protiv ili za. Tako je tvoj izbor postao potpunost. Ti si sada za totalno, a protiv raskola, ali je i bolest ušla. To je veoma suptilna stvar. Tvoje stvarno spoznavanje će postati odbacivanje. Ti sam nikada to ne odbacuješ. Ti se samo smiješ... i tražiš šoljicu čaja.

3. ZATO ŠTO NE RAZUMEŠ ZNAČENJE STVARI,
UZALUDNO UZNEHIRUJEŠ UM,
ONA JE POTPUNA I SAVRŠENA,
BEZ MANKA I BEZ VIŠKA.
4. SAMO ZBOG NAŠEG PRIHVATANJA ILI ODBIJANJA,
NE POSEDUJEMO SUŠTINU STVARI.
NE VEZUJ SE UZ USLOVE,
NE PREGIVAJ U ISPRAZNOSTI.
5. AKO JE UM SMIREN,
NEISPRAVNA GLEDIŠTA NESTAJU SAMA OD SEBE.
ZAUSTAVIŠ LI DELANJE MIROVANJE,
ONO ĆE TE MIROVANJE SAMO POKRENUTI.
6. DRŽIŠ LI SE SAMO JEDNOG ILI DRUGOG
KAKO ĆEŠ SPOZNATI JEDINSTVO.
NE SHVATIŠ LI JEDINSTVO,
DVOSTRUKO ĆEŠ OMAŠITI.

KADA JE DUBOKO ZNAČENJE STVARI
NESHVATLJIVO TADA JE UNUTARNJI MIR UMA
BESPOTREBNO UZNEMIREN. PUT JE SAVRŠEN
NALIK PROSTRANSTVU GDJE NIŠTA NE NEDOSTAJE
I NIŠTA NE PRETIČE. U STVARI, SVE JE USLED
NAŠE IZBIRLJIVOSTI DA PRIHVATIMO ILI
ODBIJEMO- KADA NE MOŽEMO VIDJETI PRAVU
PRIRODU STVARI. ŽIVOT NIJE U ZAPLETU
SPOLJNJEG SVIJETA KAO ŠTO NIJE NI
U UNUTARNJEM OSJEĆANJU PRAZNIĆE- BUDI
SPOKOJAN BEZ TEŽNJE ZA AKTIVNOŠĆU U
JEDINSTVU STVARI I POGREŠAN PRAVAC ĆE
NESTATI SAM OD SEBE. KADA POKUŠAVAŠ DA
PREKINEŠ AKTIVNOSTI, DA POSTIGNEŠ
PASIVNOST, TAJ ISTI NAPOR TE ISPUNJAVA SA
AKTIVNOŠĆU. KOLIKO GOD DA OSTANEŠ U JEDNOM
EKSTREMU ILI NEKOM DRUGOM NIKADA NEĆEŠ
SPOZNATI JEDINSTVO. ONI KOJI NE ŽIVE NA
JEDNOSTAVAN NAČIN GUBE, BILO DA SU AKTIVNI
ILI PASIVNI, DA TVRDE ILI
PORIČU.

Poglavlje 2

PUT JE SAVRŠEN

22. oktobar 1974

Nekoliko pojašnjenja je potrebno prije nego što uđemo u ovu Sosanovu sutru. Na Zapadu, upravo prije nekoliko godina, djelovao je izvjesni hipnotizer Emil Coue - on je uspio da razotkrije jedan od osnovnih zakona ljudskog uma. On je to nazvao "zakon suprotnog efekta" - što je zapravo jedna od najstarijih sutri taoističkog i zen razmišljanja. Sosan je govorio o ovom zakonu. Ako pokušaš da shvatiš ovaj zakon, tada će ti Sosanovo kazivanje biti razumljivo.

Na primjer, ako ti ne dolazi san na oči, šta ti pokušavaš da uradiš? Ti nastojiš da zaspeš - činiš napor, radiš razne stvari ali sve što pokušaš donosi suprotan efekt; upravo ono što ti trebaš, nikako da dođe. Sasvim nešto drugo se događa jer je svaka aktivnost i svaki napor protivan snu. San je relaksacija. Ti ničim ne možeš pospješiti to, ništa ne možeš učiniti da se to dogodi. Ti ne možeš nametati volju tome, ne možeš siliti - to uopšte ne pripada dijelu tvoje volje. To se nalazi u nesvjesnom, a

tvoja volja je samo jedan fragment svijesti. Kada uđeš u nespvesno, nespoznato, kada uđeš u dubinu, taj fragment koji je svjestan, taj fragment koji je volja, ostaje na samoj površini. Nikako ne možeš povući svoju površinu ka dubini, nikako ne možeš svoju periferiju dovesti u centar. Zato kad načiniš napor da zaspiš, to je kao samouništavajući čin. Ti radiš nešto što zapravo može donijeti suprotno - još ćeš više e ostati budan. Jedini način da zaspiš je da ništa ne radiš. Ako to ne dođe, ništa. čekaj...ništa ne radi! Inače, ti ćeš se još više udaljiti, i veća distanca će se stvoriti. Samo malo sačekaj na jastuku, ugasi svijetlo, sklopi oči i čekaj opušten. Bilo kada da to dođe, dobro je. Ti, inače, to ne možeš dovesti nijednim činom tvoje volje - volja je protivna nespoznatom.

A ovo se događalo i sa mnogim drugim stvarima u životu: upravo suprotno bi se događalo. Ako želiš da budeš u tišini, što treba da uradiš? - Jer je tišina nalik snu. Ti nikako to ne možeš prisiljavati. Ti samo možeš dopustiti da se to dogodi, to je isto što i opuštanje, ali ne postoji nikakvog načina da se to izdejstvuje. Što ćeš uraditi ako želiš da budeš smiren? Ako bilo što učiniš tada ćeš biti još nemirniji. Ako pak želiš da budeš u tišini, što ćeš uraditi? Stišanost znači ne-djelanje. Ti samo bivaš opušten, bitišeš. A kada kažem jednostavno opušten, ja i mislim jednostavno. Nikakav metod nije potrebno koristiti da postigneš relaksaciju jer taj metod znači da ponovo moraš nešto uraditi.

Postoji knjiga pod naslovom "Moraš se opustiti". A to "moraš" je protivno opuštanju, to "moraš" se ne smije uključiti, inače ćeš postati još napetiji.

Taj zakon je ponovno otkriven od strane Emila Couea, a on je rekao: "Neka se stvari događaju, nemoj ih prisiljavati." Postoji nešto što se može prisiljavati, a to pripada samo svjesnom dijelu uma. Ali postoje stvari koje

se ne mogu prisiljavati. One pripadaju tvom nespoznatljivom, tvojoj dubini bića - one ne mogu biti forsirane. Puno puta ti se dogodilo da si pokušavao da se prisjetiš nekog imena ili lika, ali nikako nije išlo, iako si osjećao da ti je to ime upravo na vrhu jezika. Taj osjećaj je toliko dubok da ti osjećaš da će se svakog trenutka pojaviti, da to možeš lako uhvatiti. Ali što više pokušavaš, to sve manje dolazi. Ti ćeš čak postati i sumnjičav da li je to tvoje osjećanje ispravno ili ne. Ali ti ipak to osjećaš - tvoje čitavo biće ti govori da je to tu, upravo na vrhu tvog jezika. Ali zašto to ne dolazi kada je na vrhu jezika? Ono i neće doći. Uradi što god hoćeš ali ona neće doći.

Tada postaješ frustriran, osjećaš se bespomoćan, tada odbacuješ sav projekt. Odlaziš u baštu da nešto radiš, ili pak uzmeš da čitaš novine, ili uključiš radio i slušaš muziku - i odjednom se to pojavi. Što se dogodilo? To što si slutio pripada nespvesnom koje je duboko u tebi. Što više pokušavaš, to više bivaš neuspješan; i što više pokušavaš, to sve više uznemiravaš svoje nespvesno. Tada to biva u haosu, sve biva pobrkano. Ono je samo na vrhu ali pošto si ti previše aktivan da bi to ispoljio... ti koristiš moć, a voljna moć nikako ne može ništa donijeti što se nalazi u tvojoj dubini bića. Samo predatost može to donijeti, to se može postići samo kada se opustiš. Zato kada uđeš u park ili svoju baštu, kada počneš čitati novine, kada počneš kopati zemlju, slušati muziku, ti tada zaboraviš na čitavi predašnji projekt... odjednom je sve tu. To je taj zakon suprotnog efekta. Sa nespvesnim, zapamti, volja nije od koristi - ne samo da nije od koristi već je i opasna, uznemiravajuća.

Lao Ce, Čuan Cu, Budidarma, Sosan - oni su Majstori ovog zakona suprotnog efekta. U tome je razlika između joge i zena. Joga čini svaki napor, a zen ne čini nikakav napor, i tako je zen istinitiji od ijedne joge. Ali

joga izaziva, jer kada si ti u pitanju tada je djelovanje jednostavnije - bilo koliko da je teško, ono je za tebe jednostavnije.

Ne - djelovati je teško. Ako ti neko kaže: "Ne čini ništa" ti si tada kao u nekom gubitku, izgubljen si. Zato ponovo pitaš: "Što da radim?" Ako ti neko kaže da ne radiš ništa, to za tebe biva veoma komplikovano. To, zapravo, ne bi trebalo da bude tako kada bi ti to razumio. Ne-djelovanje ne zahtijeva nikakve kvalifikacije. Djelovanje može iziskivati neko poznavanje ili kvalifikovanost, ono može uslovljavati neku praksu. Ne-djelovanje ne traži nikakvu praksu. Zbog toga zen i kaže da se prosvjetljenje može dogoditi u tili čas - jer tu nije pitanje kako to ostvariti, pitanje je kako dopustiti da se dogodi. To je nalik snu: ako se opustiš, on je tu; opustiš se, i san te obuzme. To je borba unutar tvog srca. Ti to ne dopuštaš jer previše aktivnosti imaš na površini svog bića.

Da li si ikada zapazio činjenicu da je skoro devedeset procenata novorođene djece došlo na svijet noću a ne danju? Zašto? To bi trebalo biti podjednako. Zašto oni radije biraju noć, čak i u devedeset procenata? To je stoga jer je tada majka opuštena, nije u stanju svijesti - tada je nesvjesna. Ona opušteno spava i dijete tada može nesmetano izaći. Ako bi, pak, bila svjesna ona bi činila napore i tada bi zakon suprotnog efekta bio tu. Ako bi majka bila svjesna tada bi činila sve napore kako bi se oslobodila bolova, i to okončala, kako bi se već jednom porodila. Svaki napor je, u svakom slučaju, sama barijera; ona je tako postavila prepreku. Što ona više pokušava, to se više prepreke rađaju, i dijete ne može izaći van.

U primitivnim zajednicama majke nemaju nikakve bolove kada rađaju, baš nikakve bolove. To je stvarno čudo. Kada su po prvi put zapadni naučnici otkrili da u primitivnim zajednicama majke ne osjećaju bol, oni

to nijesu mogli vjerovati. Kako je to moguće? Tada je napravljeno mnogo eksperimenata, mnogo istraživačkih projekata, i otkriveno je da je to zbog toga što te žene nijesu bile svjesne. Oni žive slobodno kao divlje životinje; tamo nema borbe, nema rata, prisiljavanja. Oni ne nameću svoju volju ničemu, oni jednostavno prolaze. Oni su primitivni, oni nemaju svjestan um. Što si više civilizovaniji, to i više imaš svjesniji um. Što si više civilizovaniji, to je tvoja volja više trenirana, a tvoje nesvjesno se udaljava sve više i više od tebe, sve dublje odlazi, tako se stvara jaz između tebe i tvog nesvjesnog unutarnjeg prostora.

Ako se nešto treba uraditi, makar koliko to teško bilo, ti ćeš naći spoznaje kako da to uradiš, kako da to ostvariš. Ti ćeš naučiti tehnike; postoje eksperti, ti se možeš istrenirati. Ali u zenu se niko ne može istrenirati. U božanskom ne postoji eksperta i autoriteta - ne može ih biti, jer tu nije pitanje znati - tu je pitanje opuštanja u svom biću, ne djelovanje. Najveća će ti se stvar dogoditi samo onda kada ti ne budeš činilac, kada ne budeš aktivno prisutan. A ako nešto radiš, ako djeluješ, ti onda moraš biti aktivno prisutan.

San dolazi kada nijesi prisutan. Prosvjetljenje dolazi, takođe, na isti način - ono dolazi kada ti nijesi aktivno prisutan. Ali ako djeluješ, kako možeš biti po strani, odsutan? Ako ti nešto preduzimaš, ti moraš biti prisutan. Akcija podrazumijeva ego. Kada, pak, ti ne radiš ništa, ego se ne može uključiti. On jednostavno izumire, nestaje, više nije tu. A onda kada ega nema tada se svijetlost ukazuje. Zato uvijek kada ti nešto pokušavaš voljno da uradiš, barijera je postavljena. Moje meditacije treba da radite ali ne voljom moći. Nemoj prisiljavati sebe; bolje, dopusti da se to samo dogodi. Plovi u tome, izgubi se u tome. Budi upijen, ali ne svojom voljom. Ne

manipuliši jer kada počneš manipulirati tada se počneš dijeliti, bivaš dvoje: manipulator i manipulirano. Kada si jednom podijeljen na dvoje tada je nebo i pakao tu; tada se uspostavlja velika distanca između tebe i istine. Ne posređuj, dopusti da se stvari same događaju.

Ako praktikuješ kundalini meditaciju, dopusti treskanje - ne radi ti to! Stani u tišini, osjeti kako to dolazi, a kada tvoje tijelo započne sa blagim podrhtavanjem, pomogni mu, ali nemoj ti to raditi! Uživaj u tome, osjeti blaženstvo u tome, dopusti to, prihvati i pruži dobrodošlicu, ali nemoj nametati svoju volju tome. Ako to pokušaš prisiljavati, to će postati samo jedan običan zadatak, samo jedna tjelesna vježba. Tada će treskanje biti tu, ali samo po površini. To te neće uzdići. Ti ćeš ostati i dalje utemeljen, stijeni nalik, skamenjen. Ti ćeš ostati manipulator, onaj koji je to uradio, i tijelo će samo to pratiti. Tijelo nije u pitanju, u tebi je pitanje. Kada kažem da se tresete tada mislim da se tvoje skamenjeno biće pokrene do u temelj, da tako postane mekše, tečnije, da plovi, da teče. I kada skamenjeno biće postane fluidno, i tvoje tijelo će to pratiti. Tada neće biti tresaća već samo treskanje; tada neće biti nikoga da to obavi.; to će se samo dogoditi. Tada počinioća više nema.

Uživaj u tome, ali nemoj to siliti. I zapamti, kada bilo što siliš, ti ne možeš u tome uživati. To postaje suprotnost, to je nešto drugo, i nikako se ne može stopiti sa tobom. Ako namećeš volju, ti nikada nećeš moći uživati u tome. Ako, pak, samo uživaš u tome, ti to nećeš nikada siliti.

Na primjer, nikako ne možeš siliti svoju ljubav. Ti to nikada ne možeš počinuti, i ako pokušaš da tome nametneš svoju volju, nikada ne možeš u tome uživati. Ako u tome uživaš, ti moraš da odbaciš svaku nametnutu radnju, sve Kinseyse, Masterse i Džonsonse -

sve treba da ih odbaciš. Treba da zaboraviš sve što si učio o ljubavi. U početku ćeš malo biti izgubljen jer tu nema mapa, uputstava. Kako započeti? Samo malo sačekaj...i dopusti da se tvoja unutarnja energija pokrene i prati je potom bilo gdje da ona ide. Za to će trebati možda malo više vremena; kada to krene, ti ćeš biti preplavljen. Ti više nećeš biti tu. Ljubav će biti tu, ali neće biti ljubavnika. Ljubav se događa nalik energiji ali u tome nije prisutan ego. Tada je to veoma moćno, veliko ostvarenje. Tada ljubav postaje ekstaza i ti tada spoznaješ ono što se dogodilo onima koji su dospjeli do božanskog. Ti spoznaješ jedan dio toga, kap u okeanu. Ti upoznaš zračak - i tada okus toga dolazi do tebe.

Meditacija, Bog, prosvjetljenje, nirvana, sve to ulazi u biće putem ljubavi jer se putem ljubavi bljesak dokučuje. A kada je bljesak tu, prijemčiva duša kreće na put otkrivanja odakle je taj bljesak krenuo. Kroz ljubav se Bog može otkriti. Zbog toga je Isus običavao da kaže... ako bi ga neko upitao: "Što je Bog?" On bi odgovorio: "Bog je ljubav." - jer kroz ljubav vi doživljavate prvi bljesak božanskog. Ali postupak je isti: ti ne možeš siliti ljubav. Ako pokušaš da nametneš volju tome sva ljepota tada nestaje, čitava stvar tada postaje mehanička. Ti ćeš proći kroz čitav ritual ali se ništa neće dogoditi. U tome neće biti ekstaze - to je nešto što se treba raditi i završiti. To nikada neće doći do tvog centra, nikada neće protresti tvoje temelje, nikada neće postati unutarnji ples. To neće biti uzbuđenje tvoje duše, to će se samo događati na periferiji.

Zapamti, ljubav se ne može voljom postići, a isto tako ni meditacija.

Odbaci sve znanje jer znanje ti je potrebno samo onda kada nešto treba uraditi. Kada ti nemaš ništa da uradiš, čemu je onda potrebno znanje? Ti ne trebaš

nikakvo znanje. Sve što trebaš je samo osjećanje, poriv - kako da to odbaciš, kako da ne budeš. A kada kažem "kako", ja ne mislim tehnički, kada kažem "kako", ne mislim da treba da znaš neku tehniku. Ti samo treba da tragaš za time.

Dvije stvari ću ti predočiti koje će ti biti od koristi. Jedna je san: pokušaj da otkriješ kako se san događa, kako ti zapadaš u san. Ti možeš imati neki ritual ali taj ritual ne stvara san, to može samo pomoći. Svako ima svoj ritual. Djeca imaju svoj ritual, praktičan položaj. Svako dijete ima svoj položaj. Ono može uzeti svoju cuclu i staviti je u usta... To ti neće donijeti san, ali to može pomoći tom djetetu - ono je našlo svoj ritual. Ako ti slijediš to dijete, ti nećeš zaspati.

Ista stvar je i sa svim meditacionim tehnikama - svako nađe svoj određeni ritual. To pomaže jer ti daje određenu klimu. Ti ugasiš svijetlo, upališ određeni miris u svojoj sobi, imaš posebnu vrstu jastuka, veličinu, mekoću. Ti imaš određeni položaj koji koristiš. Sve ovo može pomoći ali sve ovo nije uzročnik. Ako bi neko počeo da slijedi slijepo ova pravila, to bi moglo biti zapreka za meditaciju. Pojedinač mora da nađe svoj ritual. A ritual ti samo pomaže da budeš opušten i da čekaš. Kada si opušten u čekanju, stvari se počnu događati. Baš kao što dolazi san tako ti i Bog dolazi; isto kao što ljubav dolazi, tako ti Bog dolazi. Ti ne možeš to željeti, ne možeš to siliti. A tvoj čitav život je postao problem jer si, zapravo, previše u životu kada treba da obaviš neke stvari. Ti si bio uspješan u nekim mehaničkim poslovima jer se to moglo naučiti, ali zato si sasvim postao neefikasan u nekim humanim radnjama jer se one ne mogu naučiti i mehanički obaviti. Uvijek kada se treba obaviti neka mehanička stvar, za to postoje tereni za obuku, ali se svijest ne može uvježbavati. I ti tada ideš pred gurue, da pronadeš neke

tehnike, neke mantre, kako bi postao prosvijetljen... Ne postoji mantra koja te može prosvijetliti.

Ovo je mantra: Sosan kaže da treba da postanete razumniji - manje moći, više opuštanja; manje napora, više nenapora; manje djelanja u svijesti, više plivanja kroz prostore nesvjesnog.

Sada pokušaj da shvatiš ovu sutru:

- Kada je duboko značenje stvari
neshvatljivo
tada je unutarnji mir uma
bespotrebno uznemiren.*

Ako ti nešto razumiješ, tada će biti mira. Ako, pak, ne možeš nešto shvatiti, tada ćeš biti uznemiren, napet i tjeskoban. Uvijek kada je neko tjeskoban to ukazuje da nije shvatio stvari, nije shvatio duboko značenje stvari. Tada obično osuđuješ druge da zbog njih ne možeš shvatiti značenje stvari, da si zbog njih tjeskoban. Niko nije u tjeskobi zbog drugih. Ti si tjeskoban upravo zbog toga što nešto ne možeš shvatiti ili pogrešno shvataš.

Na primjer, neko dođe k meni - suprug, otac petoro djece - i kaže mi kako je veoma uznemiren jer mu supruga stalno prebacuje i nastoji da se svađa sa njime, i da dominira u kući tako da ga više ni djeca ne slušaju... "Majka je postala previše nametljiva i djeca je više slušaju, oni više ne žele da me čuju. Ja sam postao niko i ništa i zato sam previše jadan. Učini nešto za mene. Učini da kroz tvoju ljupkost moja žena postane malo razumnija."

Rekoh mu: "To je nemoguće. Pomoću moje ljupkosti ili bilo čije milosti ne možeš postati ništa više svjesniji, razumniji. To je u tvojoj moći. A kada tražiš tuđe razumijevanje tada ti to gubiš, gubiš pravu stvar.

Zašto ti supruga izgleda dominantno? Ona tako izgleda upravo zato što se ti boriš za tu dominaciju. Ako se ti ne bi borio za dominaciju tada ti žena ne bi tako izgledala. To je borba jer si i ti pred istim ciljem. A što je loše u tome ako djeca slijede majku? Ali ti želiš da tvoja djeca slijede tebe - inače će biti borbe."

Pokušaj da to shvatiš. Svi pokušavaju da dominiraju. To je u prirodi ega: učiniti svaki napor kako bi dominirao drugima - bilo da je taj drugi suprug, supruga ili djeca, nema razlike - dominirati, naći načina i sredstva za dominiranje. A ako svi pokušavaju da dominiraju tada će biti borbe. Borba nije u tome što drugi pokušavaju da vladaju, borba je zbog toga što ti ne pokušavaš da shvatiš kako ego funkcioniše. Iskoči iz toga! Drugi se ne mogu promijeniti, a ti ćeš zbog toga nepotrebno tračiti svoj život ako nastojiš da mijenjaš druge. To je samo njihov problem. Oni će patiti ako ne budu shvatili. Zašto bi ti zbog toga patio? Ti jednostavno shvati da drugi pokušavaju da vladaju: "Ja ću iskočiti iz toga, je neću pokušati da drugima vladam"... tako tvoja borba iščezava. A jedna nova i predivna stvar će se dogoditi.

Ako ti ne pokušavaš da dominiraš drugima, tvoja će se supruga osjećati glupo i malo po malo će sebi biti smiješna - jer nema nikoga sa kim se može svađati. Kada se ti svađaš, ti izoštravaš tuđi ego, i to je jedan beskonačni krug. Zašto se ti ne bi prestao svađati tako da drugi vidi da se svađaš sam sa sobom: da se bori protiv vjetra ili protiv duha, a ne da se svađa sa drugima. A kada daš i drugome priliku da nešto shvati, da nešto uvidi, tada supruga neće moći bacati odgovornost na tebe, ona će voditi računa o svojoj odgovornosti.

Isti problem je izražen i kod svih drugih jer je ljudska priroda slična i funkcioniše, manje-više, isto; razlika je samo u procentima. Ako hoćeš da shvatiš tada se

trebaš isključiti. Ne da se isključiš iz društva, ne da postaneš hipik i odeš da napraviš komunu - nije u tome stvar. Psihološki, ti više nijesi u tom tipu ega; dominacije, agresije, nasilja, bijes. Ti više nijesi dio toga. Jedna fina distanca je stvorena tako da sada možeš promatrati te stvari sa smijehom... koliko je samo čovjek glup! I ti se samo smiješ... kako si samo smiješan bio!

Rečeno je za Rinzaja da bi obično ujutro, kada bi se probudio, počeo tako snažno da se smije da bi sav manastir odjekivao. U manastiru je bilo pet stotina sanijasina i oni su to mogli dobro čuti. Isto to je činio i uveče prije no bi otišao na počinak.

Mnogi ljudi su ga pitali zašto to radi. On nije nikome odgovarao samo se smijao. Kada je umirao neko ga je upitao: "Sada nam reci zašto si se smijao svaki dan, ujutro i naveče, i tako čitavog svog života? Niko ne može to da odgonetne, a kada bi te za to pitali ti bi se samo smijao. To je jedina tajna. Molim te da nam to odgonetneš prije nego umreš."

Rinzaj reče: "Ja se smijem usled ludosti svijeta. Smijem se ujutro jer ponovo ulazim u ovaj svijet u koji su svi naokolo blesavi. A uveče se smijem što je još jedan dan prošao dobro."

Ti ćeš se smijati, ti ne smiješ biti zabrinut. Sve okolo je tako smiješno ali ti ne možeš to vidjeti jer si dio toga. Toliko si unešen u sve to tako da i ne možeš vidjeti sve što se zbiva. Smiješne ludosti ne mogu biti sagledane dok ne načiniš distancu, razmak.

I reče Sosan:

3. *Kada je duboko značenje stvari neshvatljivo tada je unutarjni mir uma bespotrebno uznemiren.*

Tako ti ne dospiješ nigdje, ništa ne postižeš, samo bivaš uznemiren. Gdje možeš dospjeti? Šta možeš postići svojom brigom, napetošću, uznemirenošću? Šta si ti? Kuda ideš? Ništa se ne postiže ... bespotrebno. Pa čak i da se nešto sa time postiže... Ti ništa ne dobijaš. Zapravo, ti čak i gubiš. Ti tako gubiš one dragocjene trenutke koji mogu biti blaženi, dragocjeno vrijeme gubiš, energiju; gubiš život u kojem možeš procvjetati. Tako ne možeš cvjetati. Ali ti uvijek misliš - a to je neuka strana stvari - ti uvijek misliš: "Čitavi svijet je loš, i ako ja uspijem da promijenim sve, tada ću biti sretan." Ti tako nikada nećeš biti sretan, ti ne možeš biti sretan - u tome leži osnova nesreće. Kada jednom shvatiš da nije tvoje da mijenjaš čitav svijet, jedina stvar koju tada možeš da uradiš je da promijeniš sebe.

Sufi mistik Bajazit je napisao u svojoj biografiji: "Kada sam bio mlad zakleo sam se Bogu i molio: "Daj mi snage, i ja ću promijeniti čitav svijet." Svi su me pogrešno procjenjivali. Ja sam bio revolucionar i želio sam da promijenim lice svijeta. Kada sam postao malo zreliji, ja sam se počeo moliti: "Ovo je ipak previše. Život mi izmiče iz ruku - skoro pola života je prošlo a ja još nijesam promijenio ni jednu osobu, a svijet je tako veliki. Zato sam se obratio Bogu i rekao mu da je moja porodica dovoljna i da mi dopusti da promijenim samo moju porodicu."

A kada sam ostarao, uvidio sam da je i porodica veliki zahvat, i ko sam ja da ih mijenjam? Tada sam odlučio da je dovoljno ako budem mogao da sebe promijenim. Tako sam se obratio Bogu i rekao da sam spoznao da je sasvim dovoljno da i sebe promijenim i da tražim od njega da mi to dopusti.

Tada mi je Bog odgovorio: "Sada više nema vremena. To si trebao tražiti na početku. Tada je i bilo neke mogućnosti."

Ovo svi traže na kraju. Onaj koji to traži još u početku je shvatio prirodu stvari. Shvatio je da nije baš lako ni promijeniti sebe. Ti si čitav svijet u malom, ti nosiš sa sobom čitav svijet. Sve što postoji, bitiš i u tebi. Ti si čitavi univerzum, a ne samo njegov mali dio - ako i to promijeniš, ti si se ostvario. Inače:

3. *Kada je duboko značenje stvari
neshvatljivo
tada je unutarjni mir uma
bespotrebno uznemiren.*

*Put je savršen nalik prostranstvu
gdje ništa ne nedostaje
i ništa ne pretiče.*

4. *U stvari, sve je usled naše izbirljivosti
da prihvatimo ili odbijemo-
kada ne možemo vidjeti
pravu prirodu stvari.*

*Put je savršen nalik prostranstvu
gdje ništa ne nedostaje
i ništa ne pretiče.*

Sve je onako kako treba da bude; ti samo treba da se smjestiš u to, samo si ti nesmjешten. Sve ostalo je onako kako treba da bude... *ništa ne nedostaje i ništa ne pretiče.*

Možeš li zamisliti neki bolji univerzum od ovog? Ako si mudar, ti to nećeš zamišljati, ako si budala tada ćeš to raditi. Jer ništa ne može biti bolje nego što je.

Jedini problem je u tome što ti nijesi smješten u tome. Budi smješten i *Put je savršen nalik prostranstvu gdje ništa ne nedostaje i ništa ne pretiče*. Sve je izbalansirano. Samo si ti u svemu problem; svijet nije uopšte problem; svijet uopšte nije problem

Upravo u tome je razlika između političkog i religioznog uma, a tvoj um je politički. Ispolitizirani um misli: "Ja sam sasvim u redu, sve drugo je loše." Tako on kreće da mijenja svijet - Lenjin, Gandi, Hitler, Mao. Tako politički um razmišlja: "Sve je loše. Ako bi se sve uskladilo tada bi bilo predivno." Dok religiozni um razmišlja ovako: "Samo se ja nijesam smjestio kako treba. Inače, sve je savršeno, upravo onako kako treba da bude."

Savršeni put je nalik prostranstvu, ništa ne nedostaje i ništa ne pretiče. Sve je upravo kako i treba da bude, sasvim uravnoteženo. Samo se ti još kolebaš, talasaš, samo ti još ne znaš kuda da odeš, samo si ti još razdvojen. Samo pomisli: ako bi čovjek nestao sa zemlje, svijet bi bio savršen, predivan - tu ne bi bilo nikadvog problema. Problemi dolaze samo sa čovjekom jer je čovjekovo gledanje na stvari oko sebe postalo loše - čovjek posjeduje svijest. A takva svijest stvara nevolje. Pošto možeš biti svjestan, ti i možeš činiti podjele. Pošto si svjesno biće, ti možeš reći: "Ovo je u redu, a ono je loše." Isto tako možeš reći da je nešto ružno a nešto predivno.

Ova svijest nije dovoljna. Kada ona bude dovoljna, kada bude više svijesti, kada to bude zaokruženo, kada bude savršena svijest tada će ponovo biti sve na svoje mjesto.

Niče je rekao - a on je imao talenta za otkrića - rekao je da je čovjek most, da čovjek nije biće. On je most - nešto što služi da se pređe na onu drugu stranu. Ti ne

možeš graditi dom na mostu. Zato Isus govori: "Prođi kroz to. Ne gradi dom na tome, to je nalik mostu."

Ničeova izreka je sledeća: "Čovjek je most između dvije vječnosti, vječnosti prirode i vječnosti Boga." Sve je u redu sa prirodom, sve je u redu sa Bogom. Čovjek je most, on je upravo između: pola priroda, pola Bog. U tome je nevolja - podijeljenost. Prošlost pripada prirodi, budućnost pripada Bogu. Napetost nalik zategnutom konopcu između dvije vječnosti. Ponekad vuče prema prirodi, ponekad vuče ka Bogu; jednom ovaj put, drugom prilikom drugi put; jedno stalno podrhtavanje i talasanje, nespokoj. Budi smješten bilo gdje, samo budi jednom smješten. Čuan Cu govori da treba ponovo biti smješten u prirodi. Ako se smjestiš u prirodi tada ćeš biti kao bogovi, postaćeš bog. Buda smatra da treba ići još naprijed ka Bogu, tada ćeš biti smješten. Ili idi nazad, ili idi do samog kraja, ali ne stoj na samom mostu. Ova stvar se mora zapamtiti - jedna je od najznačajnijih stvari, temeljna stvar - da bilo da ideš naprijed ili nazad ti stižeš na isti cilj; nije pitanje naprijed ili nazad, pitanje je u tome da ne budeš na mostu.

Lao Ce i Čuan Cu su govorili da se treba vratiti prirodi; Tao, Šankara, Buda, Isus, oni su govorili da treba ići naprijed, preći preko mosta, dospjeti do božanskog. Ovo izgleda vrlo paradoksalno, ali nije tako - jer su obje obale iste, most je kružan. Bilo da ideš naprijed ili da se vraćaš, dospijevaš do istog cilja, do iste tačke gdje je biće lagano. Bilo što da odabereš... Ako misliš da je opuštanje nemoguće za tebe, tada slijedi Patandalija - napor, volja, stremljenje, traganje - tako ćeš se kretati naprijed. Ako osjetiš da ćeš shvatiti zakon suprotnog efekta, i ne samo razumjeti već dopustiti da se dogodi, tada slijedi Sosana, Čuan Cua - idi natrag. Ali ne ostaj gdje si sada, tako ćeš biti samo izdijeljen na dvoje,

stalno ćeš stojati na mostu. Na mostu ne možeš biti miran, ne možeš sagraditi svoj dom. To nije cilj, to je nešto što se mora proći.

Riječi Ničea da čovjek nije biće već nešto što treba transcendirati su ispravne. Životinje imaju biće, Bog ima biće, ali čovjek još nema biće. On je samo tranzit, on je u stanju tranzita, prolazeći između jedne savršenosti ka drugoj. U sredini je izdijeljen.

Sosan kaže da se vratite nazad; a ako mene pitate, mogu vam reći da je Sosan lakši od Patandalija. Isti efekat će se dogoditi na kraju oba puta. Mnogo napora će te dovesti do stanja nenapornosti; ne-napor će te isto dovesti do tog stanja - jer napor nikada ne može postati cilj, napor samo može poslužiti kao sredstvo. Ti ne možeš vječno činiti napore. Ti činiš napor samo da dospiješ do stanja nenapornosti. Za Patandalija napor je put a nenapornost cilj; napor je sredstvo, nenapornost je kraj. Sa Sosanom je nenapornost sredstvo, nenapornost je cilj. Sa Sosanom je prvi korak, i zadnji, takođe. Kod njega nema razlike između sredstva i cilja. Ali sa Patandalijem toga ima - ti moraš na tom putu da načiniš mnogo koraka. Zato će kod Patandalije prosvijetljenje ići postepeno. Kod Sosana je prosvjetljenje stvar trenutka, instance - to se može dogoditi svakog trenutka. Ako možeš shvatiti Sosana tada nema ništa ljepše od toga. Ali ako to primaš sa razumijevanjem, tada je za tebe samo Patandali put.

*Put je savršen nalik prostranstvu
gdje ništa ne nedostaje
i ništa ne pretiče.*

4. *U stvari, sve je usled naše izbirljivosti
da prihvatimo ili odbijemo-
kada ne možemo vidjeti
pravu prirodu stvari.*

Pošto mi ili prihvatamo ili odbijamo, to je razlog zbog čega ne možemo sagledati pravu prirodu. Ti tada dodaješ svoja mišljenja, ideje, predubjeđenja i tako svemu daješ drugu boju. Inače, sve je savršeno. Ti samo treba da gledaš, jasno da gledaš, bez ijedne ideje, bez ikakvog reagovanja, prihvatanja. Samo čisti pogled, kao da tvoje oči nemaju u pozadini um, kao da su tvoje oči samo ogledalo: one ne zaključuju da je nešto lijepo ili ružno. Ogledalo samo ogleda stvarnost bilo što da stane ispred njega - ono nema prosuđivanja. Ako tvoje oči nemaju um u pozadini, ako su samo ogledalo, one će samo gledati, neće prosuđivati, osuđivati, tada će sve biti čisto i jasno kako je i u stvarnosti, tu se ništa ne treba raditi. Ta čistota, te oči bez mišljenja i prosuđivanja - tako možeš postati prosvijetljen. Tada neće biti problema da se to rasvijetli, da se razgonetne. To će biti misterija koja se živi, uživa, ples koji se pleše. Više nijesi u nikakvom konfliktu sa time, tada više nema što da radiš. Ti samo uživaš; tada si blažen.

To je značenje neba: gdje ti ništa ne moraš uraditi, gdje se od tebe ne očekuje da išta uradiš, gdje čak i ne pokušavaš da oslušneš blaženstvo - gdje je blaženstvo prirodno stanje, gdje te to samo preplavljuje. Ovo se može dogoditi samo ovdje i sada. To se dogodilo Sosanu, to se dogodilo i meni, to se može dogoditi i tebi. Ako se nešto takvo može dogoditi jednom čovjeku tada se to može dogoditi svima.

*Život nije u zapletu
spoljnjeg svijeta
kao što nije ni u unutrašnjem osjećanju
praznine-
budi spokojan bez težnje za aktivnošću*

*u jedinstvu stvari
i pogrešan pravac
će nestati sam od sebe.*

Ne čini podjele na spoljašnje i unutrašnje. Sosan kaže: "Ne govori da si zainteresovan za spoljnje." Postoji dvije vrste ljudi, i obje vrste će biti ojađene. C.G. Jung dijeli čovječanstvo na dvije vrste: jedne on zove ekstrovertne, a druge introvertne. Prvi su zainteresovani za spoljnje, dok su drugi ponešeni unutarjim. Ovi prvi su aktivni ljudi, svjetovni - ljudi prestiža, pozicija, moći i uticaja. Oni postaju političari, bivaju društveni reformatori, velike vođe, moćni industrijalci. Oni su zainteresovani za stvari, za spoljni svijet; oni nijesu zainteresovani za sebe.

Ona druga vrsta ljudi nijesu previše aktivne osobe. Ako trebaju nešto da urade, one će to i uraditi; međutim, oni nijesu ponešeni time. Oni vole da ostanu sklopljenih očiju. Oni postaju pjesnici, mistici, meditant, kontemplativci. Oni nijesu zainteresovani za svijet, oni se okreću ka sebi; oni zatvaraju oči i okreću svoju energiju prema svojoj nutрини. Ali Sosan kaže da su oba tipa ljudi pogrešna jer su podijeljeni. Osoba koja je okrenuta ka spolja uvijek će osjećati da joj nešto iznutra nedostaje. On može biti veoma moćan čovjek; duboko u sebi on će steći osjećaj nemoći. Spolja će moći sakupiti znatno dobro, a iznutra će se osjećati siromašnim. On može imati veliki uspjeh u svijetu; duboko u sebi će znati da gubi. On nije uravnotežen, on previše poklanja pažnju spoljnjem. On se kreće samo u jednoj krajnosti, a tamo gdje je prisutan ekstrem, tamo ima i neravnoteže.

Osoba koja je bila pjesnik, kontemplativac, mistik, koja je uvijek ostala unutar sebe, isto tako će uvijek osjećati da mu nešto fali jer nije bogat svjetovnim

stvarima. A spoljni svijet je isto tako prelijep. Cvijeće je predivno, a tu su i zvijezde; sunce se jutrom rađa, a rijeke teku i vodopadi pjevaju. On je siromašan jer je odbacio sav spoljni svijet; nepotrebno je živio u svojem unutarnjem kavezu, u svojoj pećini u kojoj je otkrio mnoge tajne, na milione misterija. On je ostao zatvoren čovjek, zatvoren u sebe, obrobljen. Oba ta tipa su ekstremni. Izbjegni ekstreme. Ne dopusti da stvoriš razliku između spoljašnjeg i unutrašnjeg, i ne dopusti da postaneš jedan Jungov tip, bilo to unutarjni ili spoljašnji.

Sosan kaže: Budi protočan, balansiran. Spoljašnje i unutrašnje su samo lijeva i desna strana. Zašto izabrati samo jednu? Oni su nalik nogama. Zašto odabrati samo jednu nogu? Tako se ne možeš kretati. Oni su nalik očima: ako odabereš samo jedno oko, ti ćeš vidjeti ali to neće biti trodimenzionalni dojam, dubina će biti izgubljena. Ti imaš dva uha: ti možeš koristiti samo jedno, ti želiš se zavaravati da čuješ lijevom uhom ili desnom, ali tada ti samo gubiš. Tada je polovina svijeta zatvorena za tebe. Unutarne i spoljašnje su upravo dva oka, dva uha, dvije noge - zašto birati? Zašto ne koristiti oboje? I zašto biti podileljen? Jer ti si jedan! Lijeva i desna noga samo izgledaju da su dvije. Ti se krećeš samo uz pomoć obje noge - ista energija, isto biće. Ti gledaš sa oba svoja oka. Zašto ne koristiti i spoljašnje i unutrašnje, i dati im ravnotežu? Zašto ići u ekstreme?

Zapamti, ne samo da se ljudi kreću ka ekstremima, i društvo se kreće ekstremno. Oduvijek je tako bilo. Istok je ostao okrenut ka unutarnjem uprkos siromaštvu. Ko je odgovoran za to? Milioni ljudi umiru svakodnevno, a oni koji su naizgled živi nijesu uopšte živi, oni su polumrtvi. Ko je odgovoran za to? I introvertni, i mistici, i pjesnici, koji su previše govorili o unutarnjem a osuđivali spoljašnje, koji su govorili:

"Spoljašnje nije za nas, spoljašnje je loše. Spoljnji svijet treba osuditi, a treba živjeti samo u unutarnjem.", oni su razvijali više unutarnje nego spoljašnje - čime su doprinijeli da se ravnoteža poremeti.

Istok je stvorio introvertne osobe ali je zato izgubio odnos prema spoljašnjoj ljepoti. Ti ćeš stoga svugdje po Istoku uočiti užasnu prljavštinu. Mogu zamisliti kako je samo teško jednom zapadnjaku da živi u ovoj prljavštini na Istoku. To je prljavština - ko je za to odgovoran? Zašto ima tako mnogo prljavštine? Zašto ima tako puno bolesti? Zato što je spoljašnje potcjenjivano. Mi smo zainteresovani da očistimo unutarnje, i zato svi govore zašto se treba brinuti o spoljašnjoj nečistoći. Neka tako ostane. To je materjalno, o tome ne treba brinuti. Mi smo zainteresovani za unutarnju čistotu. Zašto se brinuti o tijelu? Zašto se brinuti o drugima? A rezultat takvog gledanja na stvari je da je Istok jedna strana te ravnoteža, dok je Zapad druga strana. Na Zapadu egzistira ekstrovertan tip ljudi. Oni su stvorili veoma razvijeni zdravstveni sistem, čistoću, higijenu pojedinca, bolji standard - kraljevi bi im zavidili - bolju ishranu, divnu okolinu, sve, ali samo spolja. Unutarnje biće je ostalo siromašno, prazno. Tako je Istok postao učitelj Zapada kada je u pitanju unutarnje biće. Istočnjački gurui idu na Zapad da uče zapadnjake kako se meditira, a zapadnjački gurui uče Istočnjake kako postati bolji inženjer, električar, planer, kako stvoriti više dobara, kako unaprijediti tehnologiju, kako izdići standard života. Zato ako želiš da učiš medicinu treba da ideš na Zapad, a ako želiš da učiš meditaciju treba da dođeš na Istok.

Obije strane su ekstremne, i kao takve su veoma opasne. Ekstremi su uvijek opasni. A opasnost je u tome da se točak može okrenuti i da Istok može postati materijalistički, a da Zapad može postati spiritualan.

Postoje sve mogućnosti da će se to i dogoditi jer se sada Istok okreće komunizmu - to je ekstrem u okviru materijalizma - a Zapad se sve više okreće ka spiritualnom. Opasnost je ta, točak se može okrenuti. Pošto ti je dosta spoljašnjosti, ti želiš da uđeš dublje u sebe, da otpočneš unutarnje putovanje. Ti možeš krenuti u unutarnje putovanje. Pogledaj samo hipike, oni su budućnost Zapada. Oni su protivnici tehnologije, oni su protiv spoljnje čistoće. Ti nećeš naći prljavije ljude od hipika; oni se ne kupaju, ne mijenjaju svoju odjeću. Oni kažu da je to samo spolja - oni su na svom unutarnjem putovanju. Oni su zaljubljeni u meditaciju ali nijesu ljubitelji čistoće.

Ista glupost, isti ekstrem, ista opozicija. To je i razumljivo jer kada ti živiš na ekstremu um ti nalaže: "Sada treba da ideš na drugu stranu jer te ova više ne može ispuniti. Ovaj ekstrem je pogrešan zato kreni ka suprotnom." Ali zapamti, lako je ići od jednog ekstrema ka drugom ali te ekstremi neće nikada ispuniti. Pogledaj Istok: čak ni unutarnji ekstrem nije ispunjen, to je, takođe, postao neuspjeh. Jer nije pitanje u unutrašnjem ili spoljašnjem, stvar je u ravnoteži. Sa ravnotežom se uspijeva, neravnoteža te vodi do neuspjeha. A spoljašnje i unutrašnje nijesu dvije stvari. Tamo gdje spoljašnje prestaje tamo počinje unutrašnje. Da li ti možeš postaviti granicu? Možeš li reći gdje završava spoljašnje a gdje počinje unutrašnje? Gdje? Oni uopšte nijesu podijeljeni, razdvojeni. Ta podjela je zbog uma. Unutarnje i spoljašnje su jedno: spoljašnje je samo širenje unutarnjeg, dok je unutarnje tek izdizanje spoljašnjeg. Oni su jedno - dvije ruke, dvije noge, dva oka jednog bića.

Da li je spoljašnje izvan Boga? Ne može biti, jer ništa nije van Božanskog, ništa ne može bitisati van toga. Čitava tajna uključuje i unutarnje i spoljašnje. Za

Božansko ne postoji ništa što je unutarnje ili što je samo spoljašnje. To je ono što Sosan kaže:

*Život nije u zapletu
spoljnog svijeta
kao što nije ni u unutarnjem osjećanju
praznine -
Budi spokojan bez težnje za aktivnošću
u jedinstvu stvari
i pogrešan pravac
će nestati sam od sebe.*

Ljudi mi obično dolaze - a um je tako lukav - i kažu: "Mi želimo da postanemo tvoji sanijasini, ali želimo da uzmemo samo unutarnji sanijas, a ne i spoljašnji. Mi ne želimo nikakva spoljašnja obilježja." I još kažu: "Zašto spoljašnje? Neka to bude samo unutrašnje." Oni uopšte ne znaju što govore. Gdje zapravo unutrašnje počinje? Kada jedeš, ti nikada ne kažeš da to bude unutrašnje. Kada si žedan, i kada piješ vodu, nikada ne govoriš da se to odvija unutra. Žeđ je unutarnja, i kako se može uzimati spolja? Ali gdje se voda i žeđ sastaju? Jer kada uzmeš vodu, žeđ nestaje, to znači da postoji susretanje - negdje voda susreće unutarnju žeđ. Inače, kako bi sve nestalo?

Ti si gladan i uzmeš hranu. Hrana je spoljašnje, a glad je unutrašnje prirode: zašto zbog unutarnje gladi uzimamo hranu koja je iz spoljašnje prirode? Zašto biti glup? Uzmi nešto što je unutrašnje. Ali ne postoji unutrašnje hrane. Glad je unutrašnja, a hrana je spolja; ali ponegdje i hrana prodire unutra. To mijenja teritoriju. Tada to postaje tvoja krv, tvoje kosti. To postaje tvar od koje nastaje tvoj um, tvoje mišljenje. Hrana tako postaje tvoja misao. A ako hrana postane tvoja misao, zapamti, hrana isto tako može postati tvoja ne-misao.

Hrana postaje tvoj um, hrana postaje i tvoja meditacija. Da li možeš meditirati bez uma? Kako možeš postati ne-um bez uma? Kako se možeš osloboditi misli bez razmišljanja? Um je tako suptilna hrana, a Ne-um je najsuptilnija hrana - ali tu nema razlike.

Zato kada želiš da postaneš sanijasin, čak i boja može promijeniti teritoriju. To počinje spolja, i malo po malo, uspijeva da dospije do prave unutrašnjosti. To daje boju tvom pravom biću; čak i odjeća dotiče tvoju dušu. To mora biti tako jer spoljašnje i unutrašnje nijesu dvije različite stvari, oni su jedno. Jednostavna stvar - ako samo pogledaš naše svakodnevne geste, one izgledaju spolja, odvijaju se spolja, a ako malo dublje pogledaš, vidjećeš da zapravo one dolaze iz naše nutrine. Zapamti, nemoj da se igraš sa time i da dijeliš egzistenciju. Ona je nepodijeljena.

Kada voliš neku osobu, ti želiš i da je zagrliš, da joj osjetiš tijelo. Ti nećeš nikada reći: "Ja te volim, ali te volim samo iznutra." Ovdje ima debelih djevojaka, veoma debelih djevojaka. Jedna mi je rekla: "Ja sam imala samo jednog mladića, i on mi je rekao da voli samo moj duh a ne i moje tijelo."

Ona se veoma uvrijedila, jer kada ti nekome kažeš da voliš samo njegov duh a ne i tijelo - šta to može da znači? Kada ti nekoga voliš tada ga možeš voljeti samo potpuno, ne možeš praviti razliku. To je jedan veoma lukav trik. Taj momak zapravo uopšte ne voli tu djevojku, on se samo poigrava njome. On bi najradije rekao da je ne voli ali to ne može izustiti.

Ako ti ne želiš da uzmeš sanijas, tada nemoj da ga uzmeš! Ali nemoj da igraš igre, ne budi lukav, ne pokušavaj da budeš domišljat. Ne govori: "Ovo je spolja, a ja želim nešto unutrašnje." U egzistenciji spoljašnje znači unutrašnje, i obratno; oni nijesu podijeljeni, oni su dva

krila jednog bića. Nijedna ptica ne može letjeti samo sa jednim krilom; nijedno biće ne može rasti samo sa jednom stranom egzistencije - ti trebaš oba krila za let. Ovaj svijet treba Boga isto tako kao što i Bog treba ovaj svijet. Ovaj svijet ne može bitisati bez Boga; isto tako ni Bog ne može postojati bez ovog svijeta.

Ja volim jednog rabina, ime mu je Baal Shem; on je jevrejski mistik, jedan od nekoliko rijetkih prosvjetljenih Jevreja. On bi za vrijeme svake molitve običavao da koristi riječi: "Zapamti, onoliko koliko ja trebam tebe, isto toliko ti trebaš mene. Bez Baal Shama, gdje bi ti bio?" Običavao je da govori Bogu i ove riječi: "Ja trebam tebe, ti trebaš mene. Bez Baal Shama, što bi ti radio? Ko bi se molio?"

Zapamti to, on je nešto znao, bio je u pravu. Unutrašnje treba spoljašnje jer spoljašnje nije ništa drugo do širenje unutrašnjeg. Spoljašnje treba unutrašnje jer to unutrašnje nije ništa drugo do centar periferije. Da li može biti centra bez periferije? Može li biti periferije bez centra? To je nemoguće. Kako možeš imati centar bez okruženja? Ako imaš centar, ako to nazivaš centrom, istog trenutka se pojavljuje neka okolina. Kako možeš imati okoliš ako nema nekog centra? To možda neće biti vidljivo ali će biti tu; inače, neće biti ni okoline. Ako ti pogledaš pravilno i duboko, taj okoliš nije ništa drugo do širenje centra, a centar nije ništa drugo do okolina u obliku pred-centra; esencija okoline je sami centar.

Život nije u zapletu

spoljnog svijeta

*kao što nije ni u unutarnjem osjećanju
praznine -*

5 *Budi spokojan bez težnje za aktivnošću
u jedinstvu stvari*

i pogrešan pravac

će nestati sam od sebe.

*Kada pokušaš da prekineš aktivnosti,
da postigneš pasivnost,
taj isti napor te ispunjava sa aktivnošću.*

To je zakon suprotnog efekta.

*Kada pokušaš da prekineš aktivnosti,
da postigneš pasivnost,
taj isti napor te ispunjava sa aktivnošću.
Koliko god da ostaneš u jednom ekstremu
ili nekom drugom
nikada nećeš spoznati Jedinstvo.*

*Oni koji ne žive na jednostavan način
gube, bilo da su aktivni ili pasivni,
da tvrde ili poriču.*

Ne pokušavaj da budeš pasivan jer svako nastojanje pripada aktivnosti. Niko se ne može upinjati da bude pasivan. A šta onda da se radi? Budi sasvim aktivan, i pasivnost će tako doći. Ona prati aktivnost kao sjenka, ona mora doći. Razmišljaj savršeno i onda će doći nerazmišljanje. Ti ne možeš odbaciti razmišljanje. Ništa ne može biti odbačeno što još nije upotunjeno, samo nešto savršeno se može prevazići. Zapravo, savršeno samo sebe prevazilazi. Zato budi aktivan - samo aktivnost stvara situaciju da se pasivnost dogodi. Ako si bio aktivan tokom čitavog dana, sasvim aktivan bilo šta da si radio... kopanje rupa u vrtu, ili rad u fabrici, ili rad u prodavnici, ili predavanje u školi, bilo što da radiš, radi to potpuno, a kada dođe veče i smiraj se spusti, kada sunce zađe, ti ćeš osjetiti kako i pasivnost dolazi. Ta pasivnost je predivna,

ona je lijepa kao i aktivnost. Ništa se ne treba odabrati! Obije strane su divne, i obije su potrebne.

Ne pokušavaj da budeš pasivan. Kako možeš nastojati da budeš pasivan? Ti možeš sjesti kao Buda, ali ta pasivnost će biti veoma površna. Duboko u sebi bićeš nemiran, sve će u tebi kuvati, bićeš vulkan - možeš eksplodirati svakog trenutka. Ti možeš siliti svoje tijelo da sjedi mirno; kako možeš siliti svoje biće? Biće djeluje po svojem. Zbog toga ti ne možeš zaustaviti razmišljanje. Ljudi sjede u zazen položaju godinama, možda i dvadeset godina, sjede satima dnevno samo zbog toga da umire um, a on i dalje neprestano radi. Zbog toga ja insistiram na aktivnim meditacijama. To je ravnoteža. Prvo budi aktivan, tako aktivan da pasivnost posle toga dolazi sama. Ako si bio sasvim aktivan, i ako ti je sva energija bila pokrenuta, ti potom samo želiš da se odmoriš. Ako nijesi bio aktivan, kako se možeš odmarati?

Logika će tvrditi nešto sasvim drugo. Logika će govoriti: "Nastoj da se odmaraš tokom cijelog dana pa ćeš biti odmoran i uveče."

Mula Nasrudin je došao kod svog ljekara. Kašljući je ušao u ordinaciju. Ljekar mu reče: "Još kašljete? Ali izgleda mi da je nešto bolje."

Nasrudin mu odgovori: "I treba da vam tako izgleda jer sam vježbao čitavu noć."

Ako tokom čitavog dana ti praktikuješ odmor, ne očekuj da ćeš zaspati te noći. Odmarajući se ti nećeš donijeti ništa više odmora; praktikovanje odmora samo može donijeti više aktivnosti. Kada potom legneš, razne misli će ti same dolaziti, i stalno ćeš se komešati i okretati u krevetu. Ti ćeš tako raditi razne zadatke tokom čitave

noći. A ako budeš silio tvoje tijelo tada će se um povući u pozadinu i ispoljiti se kasnije tokom noćnih mora.

Pametni čovjek se uravnotežuje, on zna da život sam čini ravnotežu. Ako jednom tako uradiš - ali sasvim, tako da ništa ne preostane, da sva energija uživa u aktivnosti - tada odmor automatski nastupa, odmor prati aktivnost. A kada se tvoja energija odmori tada aktivnosti slijede, jer dok se odmaraš, ti sakupljaš energiju, ti bivaš osvježen. Tada je svo tijelo ispunjeno, preplavljeno energijom. Tada ti ponovo treba da to upotrijebiš, da dijeliš sa drugima, da tu energiju kroz aktivnost ostvaruješ. Tako ćeš ponovo biti ispunjen.

To je nalik oblacima: oni donesu kišu, a potom se ponovo ispune - okean je tu da ih ispuni. Rijeka se uliva u okean; ponovo će se i ona ispuniti.

Sosan reče: Budi sasvim aktivan, tada ćeš biti u prilici i da budeš sasvim pasivan. Tada se oba ekstrema sastaju i suptilna ravnoteža se ostvaruje. Ta suptilna ravnoteža je *samyaktva*, ta suptilna ravnoteža je smirenje. Ta suptilna ravnoteža je i najviši mogući mir, vrhunac, krešendo, klimaks, jer kada se dvije stvari uravnoteže - spoljašnje i unutrašnje, aktivnost i pasivnost - tada ti iznenada transcendiráš obije krajnosti. Kada se njih dvije uravnoteže, ti više nijesi ni ovo ni ono. Iznenada si samo neka treća sila - promatrač, osmatrač svega. Ali ti ne možeš težiti za time.

*Kada pokušaš da prekineš aktivnosti,
da postigneš pasivnost,
taj isti napor te ispunjava sa aktivnošću.
Koliko god da ostaneš u jednom ekstremu
ili nekom drugom
nikada nećeš spoznati Jedinstvo.*

Transcendiraj ekstreme! Ne budi ni svjetovni čovjek ni takozvani spiritualni čovjek. Ne budi teist, ne budi ni ateist. Ne budi lud za spoljašnjim bogatstvom ali ne budi ni opsjednut sa unutarnjim smirenjem. Uravnoteži se, i ravnoteža će biti moto.

*Oni koji ne žive na jednostavan način
gube, bilo da su aktivni ili pasivni,
da tvrde ili poriču.*

A rezultat je ovaj: oni koji odaberu ekstreme, oni gube oboje, jer ako nastojiš da budeš samo aktivan, tada nije dopušteno pasivnosti da dođe, kako ćeš onda biti u prilici da se revitalizuješ? Postać ćeš tako jedna prazna školjka, impotentna, nemoćna, siromašna. To se upravo događa takozvanim moćnim ljudima, takozvanim uspješnim ljudima u svijetu: političarima, predsjednicima, ministrima. Onog trenutka kada su uspjeli, oni su sve izgubili. Uspjeh je prisutan, ali u toj pogodbi oni su prodali sebe; oni više nijesu tu. Isto se dogodilo i sa onima koji su izabrali unutarnje, sa introvertnim tipovima ljudi. Kako su postigli unutarnje bogatstvo, oni su svugdje oko sebe samo vidjeli nepravilike i nelagodnosti.

Ako odabereš ekstreme, ti ćeš izgubiti oboje. Ako, pak, ne budeš odabrao krajnost, tada ćeš dobiti oboje. Ravnoteža dobija a ekstremi gube. Ovu ravnotežu je Buda nazvao srednji put, *majhim nikaya*, a Konfučije zlatna sredina. Budi samo u sredini. To je najveća umjetnost; biti u sredini, ne birati, ne pomicati se lijevo ni desno. Ne budi ljevičar, a ne budi ni desničar - samo budi tačno u sredini. Ako si tačno u sredini ti tako transcendiráš svijet. Tako više nijesi ni muškarac ni žena. To je upravo ono što Isus navodi. Tada više nijesi ni materjalista, nijesi više ni spiritualista. Tako više nijesi živ, a nećeš biti ni

mrtav. Ni ovo ni ono - most je to premostio. Ti si dospio do cilja. A taj cilj nije nešto što je u budućnosti, cilj je upravo ovdje između ta dva ekstrema. Ni mržnja ni ljubav... Uvijek se sjeti, kada god naiđeš na dva ekstrema, nemoj birati. Samo pokušaj da nađeš ravnotežu između njih. To će biti malo teško u početku zbog nekih starih navika.

Mula Nasrudin je bio bolestan i podvrgnut je ljekarskoj njezi. Upravo tog jutra je neko pokucao na njegovu vrata i potom je unutra ušla elegantna mala žena.

Ona mu reče: "Ja sam tvoja doktorica. Svuci se jer sam došla da te pregledam."

Mula upita: "Mislite li sasvim?"

Doktorica odgovori: "Da, upravo tako."

Tako se on svuče. Žena ga detaljno pregleda. Potom mu se obrati riječima: "Sada možeš ići u krevet. Imaš li neko pitanje?"

Mula Nasrudin reče: "Samo jedno. Zašto ste se mučili da kucate?"

Žena mu odgovori: "Tek radi stare navike."

Čak se i u tvojim gestima stare navike uočavaju. Navike je lako slijediti jer za to ne trebaš biti svjestan - navike se ponašaju po svome. Svjesnost je teško ostvariti jer ona još nikada nije bila prisutna kod tebe te se tako ne može stvoriti navika. Ti lako možeš birati; lako možeš osuđivati; odbijaš i lako potvrđuješ. Kažeš: "Ovo je dobro, ovo je loše." To možeš postići lako jer su to tvoje navike koje traju već hiljadama života. Ti si uvijek bio samo izbirljiv. To je samo fenomen nalik robotu. Kada nešto ugledaš, ti automatski odlučuješ i sudiš, bez ikakve svijesti o tome. Cvijet je tu; ti ga pogledaš i potvrdiš:

"Divan je" ili "Nije lijep." Iznenada ti prosuđivanje dođe - tako nikada nećeš biti u prilici da budeš u sredini.

Neko je došao kod Čuan Cua i počeo govoriti o nekom čovjeku u gradu: "On je grešnik, veoma loš čovjek, lopov," napadao ga je na mnoge načine.

Čuan Cu ga sasluša i reče: "On predivno svira flautu."

Tada dođe još jedan čovjek, dok je prvi još sjedio tu, i reče: "Taj čovjek u gradu je stvarno veoma dobar flautista."

Čuan Cu mu odgovori: "Ali on je lopov."

Oba su bili prisutni, i on upita: "Što pod tim mislite?"

Čuan Cu odgovori: "Samo uravnotežujem - ko sam ja da sudim? On je lopov, on je dobar flautista. Za mene tu nema neke zamjerke, nema ni potvrđivanja. Za mene nema izbirljivosti. On je upravo ono što je po svojoj prirodi. Ko sam ja da se određujem po ovoj ili onoj krajnosti? Za mene on nije ni dobar ni loš. On je ono što je, i to je njegova stvar. Ko sam ja da bilo što o tome kažem? Ja nešto kažem samo da bi uravnotežio obojicu."

Nije teško birati, ali pokušaj - a u svemu... Onda kada osjetiš mržnju, pokušaj da se krećeš sredinom. Kada osjetiš ljubav, pokušaj da ideš po sredini. Bilo što da osjećaš, pokušaj da se u tome krećeš po sredini. I bićeš iznenađen da postoji tačka između dvije krajnosti u kojoj sve bitiše - gdje ti ne osjećaš ni mržnju ni ljubav. To je ono što Buda naziva *upeksha*, indiferentnost. No, to nije prava riječ za to značenje. Upeksha znači upravo sredinu - kada ti nijesi ni ovo ni ono. Ti ne možeš reći da voliš ili da mrziš, ništa ne možeš reći, ti si tada samo u sredini. Ti se ne određuješ. Transcendencija se događa, a ta

transcendencija je rascvjetavanje. To je zrelost koja se treba dostići, to je cilj.

7. KADA ODBACIŠ "JESTE" OSTAJE, NIJE",
PRATEĆI ISPRAZNOST NIKADA JE NE SUSTIŽEŠ,
ŠTO VIŠE GOVORIŠ I MISLIŠ
SVE SE VIŠE UDALJAVŠ.

8. ZAUSTAVI GOVOR, ZAUSTAVI MIŠLENJE
I TADA ĆEŠ SVEGA BITI SVESTAN.
VRATI SE KORENU I SAGLEDAĆEŠ SMISAO,
PRAĆENJE I SHODA IZGUBIĆEŠ UZORAK

OSPORAVATI PRIRODU STVARI
JE ŠTO I IZGUBITI NJENU STVARNOST;
ISTICATI PRAZNIINU STVARI
JE ŠTO I IZGUBITI NJENU STVARNOST.
ŠTO VIŠE GOVORIŠ I MISLIŠ O TOMI,
SVE VIŠE SE UDALJAVAŠ OD ISTINE.
PRESTANI DA GOVORIŠ I RAZMIŠLJAŠ
I TADA NEĆE BITI NIČEGA, ŠTO
TI NEĆEŠ BITI U PRILICI DA ZNAŠ.

Poglavlje 3

ISTINA SE NE MOŽE TRAZITI

23. oktobar 1974.

Stvarnost je uvijek upravo pored tvog srca, ona uvijek čeka ispred tvojih očiju, pored tvojih ruku. Ti to možeš dotaći, možeš osjetiti, to možeš živjeti - ali ti ne možeš o tome misliti. Vidjeti je moguće, osjetiti i dotaći je moguće - ali nije moguće o tome razmišljati.

Pokušaj da razumiješ prirodu stvari. Razmišljanje je uvijek posredno, nikada nije direktni doživljaj. Ti možeš uočiti stvarnost ali ćeš i pokušati da razmišljaš o njoj, a upravo to "o" će biti zamka jer kada razmišljaš o nečemu uvijek se nužno pokreneš malo naprijed. "O" znači nešto indirektno. "O" znači da ti ne vidiš taj cvijet sada i ovdje, ti o tome misliš, a to "o" će postati zapreka. Razmišljajući o "o", nikada nećeš stići do ovog cvijeta.

Gledanje je direktno, doticanje je direktno - razmišljanje je indirektno. Zbog toga tokom razmišljanja gubiš. Ljubavnik može spoznati stvarnost, čak i plesač može to znati, pjevač može to osjetiti, dok je mislilac na najboljem putu da to izgubi.

Jednom sam čuo priču o nekom jevrejskom filozofu po imenu Yosel, koji je bio seljak ali veoma filozofičan. On je mogao razmišljati o svemu na filozofski način. Njemu je bilo sve teško da radi osim da razmišlja, razmišljanje mu je tako oduzimalo svo vrijeme; kada bi trebalo nešto da se uradi, nikada za to nije bilo pogodno prilike. Tako je jednom pošao na pijacu u obližnjem selu da proda svoju pšenicu. Rekao je ženi: "Kada budem u prilici da prodam pšenicu javiću ti telegramom." On je uspio da proda pšenicu za dobru cijenu. Otišao je na poštu da preda telegram, ispunio formular i potom stao da razmišlja. Napisao je: "Pšenica dobro prodana. Dolazim sutra. Voli te i ljubi, Yosel."

Tada je razmislio i odlučio: "Moja će žena pomisliti da sam poludio. Zašto "dobro"? Zar sam ja namjeravao da prodam svoju pšenicu loše? Tako je precrtao riječ "dobro". Potom je postao još više zabrinut jer ako je mogao pogriješiti i napisati pogrešnu riječ tako je mogao napraviti još neku grešku. Tada je ponovo pogledao i počeo analizirati svaku riječ posebno.

Onda je zaključio: "Zašto, "dolazim sutra"? Da li ću doći možda sledećeg mjeseca? Ili možda sledeće godine? Moja žena dobro zna da ću doći čim prije budem mogao, čim prodam pšenicu." Tako je precrtao i riječ "dolazim sutra." Zatim je pomislio: "Moja žena zna da sam ovamo došao da prodam pšenicu, pa zbog čega da stavim u telegram "prodao pšenicu". On je precrtao i to. A onda se počeo smijati. Reče: "Ja sam napisao vlastitoj ženi telegram. Zašto moram napisati "voli i ljubi"? Da nijesam to pisao nečijoj ženi? Da joj nije možda rodendan ili Yom Kipur? I to je potom precrtao. Tako je posle svega na telegramu ostalo samo njegovo ime: Yosel. Rekao je potom sebi: "Yosel, zar si poludio? Tvoja žena zna tvoje

ime." Tako je zgužvao taj telegram znajući da je tako uštedio novac i lišio se gluposti.

Tako se to događa: ako pokušaš da razmišljaš "o", tada propuštaš sav život - tako sve, malo po malo, biva precrtano. Na kraju i ti sam budeš precrtan - ne samo da si riječi prekrizio, učinio si to i sa svojim imenom, sa samim sobom. Misli se pretvore u dim; sve se u tome kreće i sve na kraju skončava. Tako akcija postaje nemoguća - čak nije moguće ni da se telegram pošalje. Akcija postaje nemoguća jer je djelovanje direktna stvar, a razmišljanje indirektna. Oni se nikada ne susreću. To je ujedno i problem u svijetu. Ljudi koji previše razmišljaju nikada ništa ne urade; a ljudi koji ne misle, oni se nalaze u poslu. Svijet je u bijedi. Ljudi koji su budale rade jer oni nikada ne razmišljaju, oni jednostavno uskoče u sve. Hitleri, Napoleoni i Maoi su ti koji djeluju, a mudri ljudi kao što su mislioci Aristotel, Kant ili Hegel - oni samo razmišljaju, oni nikada ništa ne rade.

Problem za čovjeka koji traži stvarnost je u tome kako se izvući iz neprestanog ciklusa razmišljanja, kako zaustaviti misli a i dalje ostati svjestan. Jer i budale ne razmišljaju ali one nijesu svjesne toga. Budite svjesni - ta energija koja se kreće tokom razmišljanja može postati svjesnost. Svijest koja se kreće u neprekidnom krugu može biti zaustavljena, očišćena. Razmišljanje će stati, vrtinja svijesti će se tako zaustaviti ali ne i sama svijest. Svijest će tako postati čistija, iskristalisana, a i akcija će biti prisutna, akcija se neće zaustaviti. Svijest i akcija - tako ćeš ti dospjeti odmah do stvarnosti. I ne samo to - ti ćeš tako spriječiti situaciju u kojoj će i drugi dospjeti do realnosti. Ti ćeš tako postati pogodna atmosfera, klima pogodna da se stvari oko tebe počnu događati. To se upravo dogodilo sa Budom, sa Sosanom, sa Čuan Cuom.

Zapamti: akcija je dobra stvar, a razmišljanje je neprekidno kruženje; to nikuda ne vodi. Zato razmišljanje treba da prestane ali ne i djelovanje. Postoje ljudi koji će i dalje razmišljati; djelovanje će tada prestati. To se upravo dešava kada se neka osoba odrekne života, kada pobjegne u šume ili se povuče u Himalaje. On se tako odriče akcije a ne razmišljanja. On se odriče svijeta u kojem je akcija potrebna. On se isto tako odriče i stvarnosti jer kroz aktivnost ti dolaziš u kontakt sa realnošću. Gledanje je akcija, kretanje je akcija, ples je akcija, slikanje je akcija. Bilo što da radiš, ti tako dolaziš u kontakt sa realnošću. Zbog toga moraš da postaneš još više osjećajan u svome djelovanju. Djelovanje ne treba odbaciti; akcija će biti sasvim prisutna jer je to put kojim ti ulaziš u stvarnost i kojim realnost ulazi u tebe. Pokušaj da to shvatiš jer je veoma značajno, temelno - odbaci razmišljanje, ne odriči se akcije. Postoje ljudi koji se odlučuju da razmišljaju i koji se odriču akcije. Što će oni raditi u Himalajima? Tada će se sva energija koja treba da se realizira kroz djelovanje, ispoljavati kroz razmišljanje. Oni će tako postati veliki filozofi, ali filozofija je zemlja budala; ti tamo živiš u riječima a ne i u stvarnosti. Ljubav nestaje, samo riječ "ljubav" ostaje. Bog iščezava jer je on prisutan u poljima, na pijacama, u svijetu, a samo riječ "Bog" će biti sačuvana. Akcija će nestati, i samo će koncept živjeti. Tako će tvoja glava postati tvoje čitavo biće.

Izbjegni to! Nikada se ne odriči djelovanja, samo se liši razmišljanja. Ali ako se riješiš razmišljanja postoji mogućnost da postaneš nesvjestan ili, pak, da postaneš luda. Ti možeš početi da radiš bilo što jer sada ne znaš što bi radio i što bi mislio. Tako možeš poludjeti. Razmišljanje se treba odbaciti, ali to ne znači da ćeš tada biti manje svjestan, da ćeš postati nesvjestan. Naprotiv,

tako ćeš postati više svjesniji. To je upravo čitava umjetnost meditacije: kako biti duboko u djelovanju, kako odbaciti misli, i kako preokrenuti energiju koja se kretala ka razmišljanju, da sama postane svijest. To izgleda veoma delikatno i suptilno jer ako izgubiš korak postoji mogućnost da zapadneš u krajnje neznanje.

Lako je odbaciti razmišljanje, ali tada možeš zaspati. Svakodnevno si u dubokom snu, i tako ti se to događa: ti se odričeš, misli staju - ali tada više nisi tu, svijest, takođe, otpada. Tvoja svijest je postala previše poistovjećena, udružena sa razmišljanjem. Zato, kadgod prestaneš da misliš, zapadaš u duboki san, komu. A to je problem. Pojedinaac treba da se odrekne razmišljanja ali i da ne zapadne u komu, jer te ta duboka uspavanost neće odvesti do stvarnosti. Ako zapadneš u nespvesno, ti nespvesno ulaziš u stanje bez misli; tako ne dolaziš do stvarnosti, ti jednostavno zaspeš: svijest se tako miješa sa nespvesnim. Upravo suprotno treba postići: da se nespvesno stapa sa svjesnim. Kada svjesno uđe u nespvesno ti tada zaspeš, uroniš u komu, a kada nespvesno uđe u svjesno, i tako postane svijest - ti bivaš prosvijetljen, postaješ Buda, Sosan.

Veoma je lako da svjesno zapadne u nespvesno jer je ono samo manji dio tvog bića. Samo desetina tvog bića je svjesna, onih drugih devet desetina su nespvesne. Samo jedan mali dio tvog bića je postao svjestan i taj dio je uvijek u kolebanju. Bilo kog trenutka, on može pasti, to je veoma lako. Upravo se to događa ovisnicima: ti uzmeš alkohol, svijest tada ode u nespvesno. To se događa svim uzrastima, svim ljudima u svim zemljama. Isto to se dogodi kada uzmeš i drogu: svjesno zapadne u nespvesno. To je primamljivo jer tako misli staju. San je divan, a ti imaš puno snova. A ako si sklon snivanju tada ti droga može pružiti divne snove - fantastične prizore, znatno

obojenije od bilo kojeg sna. Ti tako ulaziš u raj, u zemlju snova, ali se tako ne krećeš u stvarnosti. LSD, marihuana, meskalin ili bilo koja druga droga, ti može pružiti samo dobar san, a u tom snu ti samo možeš snivati. Ti snovi su prelijepo obojeni, a tvoj život je jadan, tvoj život je toliko bijedan da čak želiš da živiš u tim snovima. Ti možeš birati - ako je to jedini izbor - da živiš u divnom snu ili da živiš u bijednom životu. Ovaj život je nalik noćnoj mori. Ako droga može pomoći da ti život postane ljepši, obojeniji, trodimenzionalan, zašto je ne uzeti? Jer šta ima u ovom životu? Život je prava zbrka, a ti biraš san. Droge, alkohol ili bilo koja druga vrsta toksina, uvijek je bila korišćena od strane religioznih ljudi. Ali kroz to ti nikada nećeš dospjeti do stvarnosti. Pomoću njih sanio možeš dospjeti do uspavanosti, do kome. A u komi možeš snivati.

Ako si mnogo razmišljao o Bogu, ti ga možeš i vidjeti, jer si projektovao svoje snove na to. Snovi mogu biti usmjeravani i vođeni. Ako si previše razmišljao o Hristu, tada će ti pod uticajem droge Hrist doći. To samo tvoj um igra igre. Ako si previše bio ponesen sa Krišnom tada će on stojati ispred tebe sa flautom u rukama i plesati. Ako bi Indus, predanik Krišni, uzeo LSD, on bi tada vidio samog Krišnu; hrišćanin bi vidio Isusa, budist bi vidio Budu. Sve su to samo projekcije uma. Stvarnost zna biti jedna, ali nemoj biti podložan snovima. Ako se predaš snovima tada postoji samo jedan put: kako da svjesno ponovo vratiš u nesvjesno. Sasvim mali dio se izdigao iz nesvjesnog, a u tome je i ljepota ljudskog bića. Agonija i ekstaza; ali u tome je upravo ljepota ljudskog bića, to je predivno kada je pojedinac uspio da postane ostrvo u okeanu nesvjesnog. To ostrvo treba da se širi i da postane kontinent. Pod uticajem droga to će se ponovo potopiti, ti ćeš se ponovo vratiti da živiš na način životinje ili drveta -

to je divno na svoj način ali nije vrijedno tebe, ti ćeš tako izgubiti previše. A ti možeš dotaći stvarnost; to ostrvo može postati veliki kontinent.

Ne samo droge - postoje i druga suptilna sredstva koja omogućavaju da svijest postane nesvjesno. To se može postići i pomoću muzike, pomoću napjeva. Ako budeš neprestano ponavljao jednu mantru, i to te može uspavati jer sve što je monotono donosi duboku uspavanost. To su suptilna sredstva iako na prvi pogled ne liče na droge. U svakom hramu, crkvi, džamiji ili bilo kojoj drugoj bogomolji se to praktikuje - a hramovi i crkve su protiv droga, iako nijesu svjesni što oni rade. Oni, takođe, uzimaju suptilna omamljujuća sredstva nalik drogama, LSD ili marihuane - jer kada ti u molitvi ponavljaš jedan isti napjev to te vodi u san, to ne može donijeti ništa drugo. Ti si opušten. Takvo pojanje ti daje osjećaj duboke dosade. Jedna ista riječ - Ram, Ram, Ram - ti odlaziš, odlaziš, odlaziš... Što ćeš uraditi? Um ostaje budan samo ako se uvijek nešto novo događa, inače će um zaspati. Ako se nešto novo događa tada um ostaje budan. Ako se, pak, ništa novo ne dogodi, samo Ram, Ram, Ram, samo bakanje, a ti znaš da će se to i dalje ponavljati, tada um započinje osjećati uspavanost.

Svaka majka to dobro zna. Kada dijete neće da zaspe, ona počne monotono ponavljati jedan isti stih pjesme, svega par riječi, uspavanku. To postaje mantra i dijete tako ubrzo potom zaspe. A um je isti - bilo da si ti dijete ili starac - um se uspavljuje pomoću uspavanke, taj proces je sasvim isti.

Razmišljanje treba da se zaustavi, ali ne ukoliko pomoću toga postaješ nesvjestan. Misli treba da prestanu upravo putem veće svjesnosti, budnosti, tako da se energija - koja inače pokreće razmišljanje - kreće ka svijesti i da svjedočenje postaje prisutan fenomen. Zato

zapamti, misli moraju prestati ali ne putem bakanja već putem svjedočenja misaonog procesa - promatraj to, budi posmatrač na brdu, gledaj, osmatraj,... Ako budeš duboko uočavao uspinjanje riječi, one će potom iščezavati. Pojaviće se jaz, neka vrsta pauze. Oblaci iščezavaju i plavo nebo se uočava. Ti si budan, senzitan - nijesi više u komi. Veći dio nesvjesnog se tako pretopio u svjesno: tvoja vatra je veća, životnija, i sada možeš više vidjeti, možeš više stvari dotaći, možeš više toga omirisati. Tvoja akcija tako poprma novi kvalitet, kvalitet božanskog.

Kada te Buda dotakne, taj dodir je drugačiji. Ti isto tako dotičeš, ti osjećaš, takođe, ponekad razliku. Ti ponekad dotakneš nekoga sasvim slučajno, ali tada nijesi u svojim rukama - to obično radiš i u svakoj drugoj prilici, obično doticanje. Tako je ta ruka mrtva, nepomična - ti nekog pozdravljaš sa mrtvom rukom. Ti to možeš i osjetiti - da si ruku nekom pružio ali da je nijesi dao. To je samo diplomatsko ophođenje. Ta ruka nije bila živa, topla, sa njom se nije moglo susresti i pomoću nje stopiti sa bićem sa kojim se pozdravljaš. Ponekada kada se sa ljubavlju pruži ruka ona je topla, sa njom se daje energija koja je ispunjena ljubavlju, otvorena. Preko ruke neko drugo biće se susreće sa tobom. Ona je topla, ona je živa, ona ti vjeruje.

Kada te Buda dotakne, to je nešto sasvim drugačije, kvalitet je sasvim promijenjen. Jer kadgod je svijest potpuna, svaka radnja tada postaje potpuna. Kada te on dotakne, on postaje samo dodir. On tada biva samo to, ništa drugo. Njegovo čitavo biće je tada samo dodir, on se pretapa u to. On nije nigdje drugo do u tom dodiru. U takvom trenutku on više nije u oku, on nije više uho; u tom trenutku njegovo cijelo biće je transformisano u dodir. On postaje potpuni dodir, a ti ćeš tada osjetiti kako si iluminiran kroz taj njegov dodir - neka nova energija se

ulila u tebe. Ako za to nijesi bio spreman to te čak može i šokirati. Ako si bio spreman, to te samo može obradovati, oživjeti, ti se možeš sa time radovati.

Kada te Buda pogleda, on postaje samo oko; drugačije nije ni moguće jer on nije podijeljena ličnost. Kada ti nešto gledaš, ti radiš još nekolike stvari u isto vrijeme. Razmišljanje se odvija, ti bivaš podijeljen. Tvoj pogled nije potpun. Kada te Buda pogleda, njegov pogled je potpun, njegove oči su nalik plamtećem suncu. One će prodrijeti u tebe, napraviće prostor u tvome biću, ići će direktno ka tvom srcu. Ti više nikada nećeš biti isti - samo ako to prihvatiš. Inače, možeš ostati zatvoren tako da on neće moći prodrijeti do tebe. Čak i ako te bude dotakao, on će dotaći samo leš, mrtvo biće; ti možeš ostati i zatvoren. Uvijek kada je svijest prisutna, biće djelovanja; svijest i akcija tada postaju potpuni.

Sada pokušaj da pratiš ove riječi, one su predivne.

- 7. *Osporavati prirodu stvari
je što i izgubiti njenu stvarnost;
isticati prazninu stvari
je što i izgubiti njenu stvarnost.*

Osporavati prirodu stvari...

Bilo je filozofa koji su osporavali prirodu stvari. Pogledajte, mi ćemo pokazati tu istu stvar na dva načina. Ima jedna divna priča. Jednom se to dogodilo:

Akbar, veliki mogulski imperator, je nacrtao jednu liniju na zidu i pozvao sve svoje mudrace da umanje tu crtu ali da je ne dotiču. Oni su bili iznenađeni, i svi su rekli da je to nemoguće.

Tada je jedan od njegovih mudrih ljudi po imenu Birbal nacrtao još jednu liniju pored te koja je bila nešto duža od prethodne. Kada je bila nacrtana ova duža linija, prethodna linija je pri upoređenju sa novom linijom bila kraća.

Ako nacrtáš kraću liniju tada će ta prethodna postati duža. Zato postoje dva načina. Ili ćeš nastojati da svoje biće načiniš širim - tako da će sav svijet postati manji, manji,...taj trenutak dolazi kada tvoje biće postane potpuno, Brahma, svijet tada nestane. Postoji još jedan način, ali to je trik. Ti možeš početi da govoriš kako je svijet iluzija, maya, kako svijeta uopšte ne postoji. Tako ćeš nastojati da osporiš prirodu stvari i da ubijediš sebe da svijet ne postoji, da ga nema, da je nestvaran, da su to sve snovi. Ubijedićeš sebe da je svijet samo san - tada osjećaš da si ti stvaran ali to osjećanje nije istinito. To je samo prevara, privid.

Filozofija je oduvijek to radila; uvijek su govorili da svijet nije stvaran. Pođi samo do vedantista. Njima se to događalo drugačije od onoga što se dogodilo Šankari. Šankara je ostvario svoje biće: on je postao vječan, tada je svijet nastao jer je nemoguće da egzistiraju dvije vječnosti. Ako ti postaneš vječnost tada svijet sam iščezava, on je apsorbovan. Dvije vječnosti nijesu moguće, samo je jedna vječnost moguća. Šankara je tako postao vječan, Brahma, apsolutno; tada je on mogao reći da je svijet iluzija, i bio je u pravu. Ali to nije bio nikakav filozofski stav, to je bilo duboko religiozno osjećanje. On je osjećao da svijeta više ne postoji. Ali onda su sljedbenici preuzeli tu pjesmu i pjevali je hiljadu godina. Oni su govorili kako je svijet iluzija, maya, da ne postoji, da samo tako izgleda, da je to samo privid.

Ti možeš doći do vjerovanja putem filozofije, možeš sebe ubijediti da svijet ne postoji, ti ćeš nastojati da

nađeš dokaze i argumente za to, dokazivaćeš da je svijet iluzija. A ako ubijediš sebe da je to iluzija, ti ćeš i steći takvo osjećanje, lažno osjećanje, da si postao Brahma. Ti i moraš postati Brahma, tada svijet postaje iluzija, nikako drugačije. Kako ćeš ti, inače, postati Brahma ako je svijet već iluzija? A to ne može postati iluzija jer je to samo jedna koncepcija, tvoja misao.

Vedantisti su govorili da je svijet iluzija; ali samo ih pogledaj. Baci kamen na njih, i oni će odmah pobijesnuti, počće se tući sa tobom. Svijet nije iluzija; samo oni imaju tu koncepciju, filozofiju. A filozofi mogu biti veoma lukavi.

Jednom se dogodilo:

Jedan sljedbenik Nagardžune... Nagardžuna je bio jedan od najvećih mistika u Indiji. On je ostvario svoje vječno biće, i svijet se za njega rastopio. Tada su počeli dolaziti sljedbenici, a sljedbenici su uvijek samo kopija, nastojeći da prodru u stvarnost slušajući Majstorove riječi kao zapovjest. Majstorove riječi treba da inspirišu, pokrenu, pomognu ali se one ne smiju uzimati kao zapovijest, inače će to tako postati samo filozofija. Ti to treba da ostvariš. I kada to ti realizuješ, tada možeš reći: "Da, Majstor je bio u pravu." Kako to možeš tvrditi unaprijed? Ali lakše je da filozofski klimneš glavom u znak odobravanja i kažeš: "Da".

Sljedbenici su dolazili masovno. Jedan od njih, koji je bio veliki filozof, veoma argumentičan čovjek, je dokazivao na mnogo načina da je svijet nepostojeći.

Kralj ga je pozvao da dođe jer je njegovo ime doprlo do samog kralja. On ga upita:

"Stvarno misliš da svijet ne postoji? Razmisli dobro jer sam ja opasan čovjek. Ja nijesam čovjek od

riječi, ja sam čovjek od akcije. Ja ću dokazati da svijet nije nestvaran. Zato dobro promisli."

Čovjek reče: "Nema potrebe da se promišlja. Ja sam razmišljao o tome milion puta i imam sve dokaze da je svijet nestvaran."

No ni filozof nije bio svjestan toga što namjerava kralj da učini. On je imao jednog bijesnog slona. Taj slon je doveden u vijećnicu u kojoj je bio i ovaj filozof. On je počeo vrištati i bježati ispred bijesnog slona. U jednom momentu ga je slon pristigao. Tada je ovaj filozof počeo moliti kralja: "Spasi me! Ovaj slon je stvaran. Ja povlačim moje iskaze!"

On je potom bio spašen. Tada ga je kralj ponovo pozvao. Pošto se on malo sredio, jer je od straha samo drhtao, jecao, a bio je povrijeđen na nekoliko mjesta, kralj ga upita: "Dakle, šta sada možeš reći?"

On mu odgovori: "Svijet je nestvaran."

Kralj ga upita: "Što pod time misliš? Kada je slon trebao da te ubije, rekao si da je svijet stvaran. Zašto si se opet promijenio?"

Filozof na to odgovori: "Slon, bjesnilo, strah, sve je nestvarno. Slon i ludilo slona, čovjek kojeg si vidio ispred sebe, čovjek koji je bio u strahu i koji ti je priznao da je svijet stvaran - bilo je sve to nestvarno."

Kralj mu na to odgovori: "Dobro, onda ću ja pozvati slona ponovo."

Ovaj mu odgovori: "Isto bi se ponovo dogodilo: ja bih ti rekao da je stvaran, a posle bi to pobio. Šta tu ja mogu?"

Filozofija može biti veoma lukava. Ti se možeš igrati sobom i ubjeđivati sebe da je svijet nerealan. Ali kakva je potreba od toga da dokazuješ i da ubjeđuješ? Potreba dolazi odatle što ti ne znaš. Kada ti nešto znaš

tada nema potrebe za dokazivanjem, argumentovanjem, ubjeđivanjem. Filozofija je nadomjestak za znanje. Ako ti znaš, tada nije potrebna filozofija. Ako ti nešto ne znaš, tada se rađa potreba; znanje iskazano kroz filozofiju izgleda kao stvarno znanje. Nije pitanje u tome da se dokazuje da je svijet nestvaran.

Ova sutra kaže:

*Osporavati prirodu stvari
je što i izgubiti njenu stvarnost...*

A njena stvarnost je Bog, njihova stvarnost je istina. Drvo je tu. Ako ti osporiš postojanje drveta, ti ćeš tako osporiti i božansko koje je u njemu, istinu koja je u njemu. Drvo je samo činjenica; fakt je samo prekrilo istinu. Ptica je još jedna činjenica, istina je ista. Ponekada istina izgleda kao ptica, ponekad kao drva, kao stijena, a ponekad kao čovjek. Sve su to samo forme. Fakti su forme, ali u svakoj činjenici, ako odeš malo dublje, je sama istina. Ako ti osporiš njenu formu, osporićeš i ono što je u njima. Ako utvrdiš da ništa nije stvarno, kako će onda božansko biti stvarno, kako će Bog biti stvaran? Ako kažeš da je ovaj svijet iluzija, kako će onda stvaralac jednog iluzornog svijeta biti stvaran? I kako jedan stvarni Bog može stvoriti nestvarni svijet?

To je nemoguće. Jer iz stvarnosti dolazi nešto stvarno, a iz nestvarnog može proizići samo nešto što je nestvarno. Jedan stvarni Bog ne može stvoriti nestvarni svijet. A ako je svijet nestvaran, tada je i njegov kreator nestvaran. Ako osporiš činjenice, ti tako osporavaš i istinu.

Sosanova sutra kaže:

Osporavati prirodu stvari

je što i izgubiti njenu stvarnost...

A ta stvarnost je istina.

*...isticati prazninu stvari
je što i izgubiti njenu stvarnost.*

Ako ti kažeš da stvari postoje, ali da su prazne, onda je i to neki filozofski stav - možda malo bolji no predašnji. Prvo je rečeno da je svijet nestvaran, da ne postoji, da je ne-egzistencijalan; to je samo u tvom umu tako, sada i ovdje je nešto drugo; to je samo projekcija tvog uma, to je samo misao, tvoj san.

Jedna druga filozofija, koja je nešto bolja, tvrdi da stvari postoje ali da su isprazne. One ne nose ništa u sebi, ništa ne sadrže. One su mrtve, isprazne. One nijesu ništa drugo do kombinacije; nema suštine u njima. Drvo je tu ali samo kao kombinacija; u drvetu nema suštine, nema *atmana*. Ako staviš te kombinacije po strani, tada ništa ne bi ostalo. To je nalik nekom mehanizmu: ako odvojiš sve djelove neke mašine i staviš ih po strani, tada ništa neće ostati.

Taj stav, takođe, nije ispravan, nije istinit. Drvo nije neka složenica već biće. Čak i stijena ima svoje biće; kada budeš postao dovoljno senzitivna i budan, ti ćeš vidjeti da i stijena ima svoju ćud. Ponekada je ona sretna i ti to vidiš na njoj; ponekada je nesretna, i ti osjetiš to na njoj; a ponekada ona pjeva, i to možeš čuti. Ali za to trebaš više senzitivnosti, inače, ti ne možeš čuti ni pjesmu Bude - kako onda možeš čuti pjesmu stijene? Ti si priglup i zasljepljen, nesenzitivna si i tup.

Ti nijesi svjestan - tvoja svijest je tek mali fragment koji je uključen u svakodnevne djelatnosti, koji je rutiniran. Ti si samo svjestan toliko da odeš na posao i

da se vratiš kući bez da poćiniš neku nesreću na tom putu; toliko svijesti imaš. Ali ti ne možeš osjetiti stijenu, ne možeš doživjeti drvo. Naućnici su upravo razotkrili da drvo posjeduje toliko mnogo senzitivnosti da ne možeš ni pojmiti. Drveće rado prima ljude koji su prema njima prijateljski ponešeni, a znaju biti zatvoreni ukoliko im ta osoba prijete nekim neprijateljstvom. Ako baštovan dođe da sječe i kida granje, tada se drvo odmah zgrči, povuće se u sebe. Čak i prije no što će baštovan doći... on uđe sa opremom, i ćitav se vrt zatvori jer osjete da im je on neprijatelj.

Jedan naućnik je radio temeljno na tom pitanju i zaključio da drvo može osjetiti čak i tvoje misli. On je stoga napravio jedan eksperiment: drveće je bilo povezano sa određenim instrumentima kako bi on bio siguran u svoje pretpostavke, kako bi bio siguran što se događa unutar njih. On je potom pomislio: "Ako u ovom trenutku posječem to drveće, što će se dogoditi?" Odmah potom je kazaljka na instrumentima počela da reaguje i da treperi; drvo je primilo misao. On je potom načinio mnoge eksperimente. Nije posjekao drvo, nije ih nićim uznemirio, samo je to bila ideja - i to se dogodilo! I uvijek kada je takva zamisao prisutna, instrumenti su pokazivali da je drvo bilo zaplašeno i ljuto. I ne samo to: ako posječeš drvo, susjedovo drvo će pokazati tugu, brigu, tjeskobu i ljutnju. Sada postoje instrumenti koji pokazuju šta se događa unutar drveta, a ubrzo će vjerovatno biti izumljeni aparati koji će moći pokazivati što se događa i unutar stijene.

Sve je živo, ništa nije prazno. Sve je ispunjeno sviješću, nekom drugom vrstom svijesti - stoga ti ne možeš prodrijeti u to. To je veoma teško usled razlićitog jezika svijesti. Drvo ima drugaćiju vrstu svijesti, stijena opet sasvim drugaćiju. Veoma je teško uspostaviti

komunikaciju sa njima jer su jezici drugačiji; ali ako si ti znatno budniji, svjesniji, i ako nijesi ispunjen sa predrasudnim mislima, tada ti možeš čak pristupiti i stijeni. Ništa nije prazno; sve ima svoju suštinu. Hindusi su uvijek vjerovali da sve posjeduje boga u sebi. Usled toga su oni štovali rijeku, drvo; govorili bi da postoji bog rijeke, bog drveta, bog stijene... Sve u svijetu je ispunjeno Bogom; ništa nije prazno.

Kada jednom ustvrdiš da su stvari prazne, opet ćeš izgubiti njihovu suštinu, njihovu stvarnost. Ali zbog čega filozofi uporno nastoje da dokažu kako su stvari prazne, kako ništa nema u njima? Oni pokušavaju to da dokažu jer ćete tada, ukoliko dokažu da su stvari prazne, biti ispunjeniji - srazmjerno ispraznosti stvari, rasti će vaša ispunjenost. Svuda okolo je praznina, a vi ste ispunjeni. No, naravno, ovo je jedan lažni put. Postati ispunjen! Taj neumjesni trik neće uspjeti! To vam neće nikako pomoći. Kada postanete ispunjeni ljubavlju, sviješću, meditacijom, tada nećete vidjeti da je svijet prazan. Zapravo, zbog toga što ste vi prazni, sve vam izgleda isprazno. Pošto vi gledate zaslijepljeno, sve vam tada izgleda prazno - vi sebe previše unosite u stvari oko sebe.

Ukoliko u vama nema ljubavi, vi ćete i u svojoj okolini vidjeti da nema ljubavi, da čak ni u svijetu nema ljubavi. Ako vaše srce treperi sa ljubavlju, vi ćete to osjetiti svugdje okolo - u lahoru koji prolazi kroz krošnje drveća, u rijeci koja teče ka okeanu. Vi ćete osjećati ljubav svugdje! Vi ćete biti sposobni da to uočite, da osjetite ljubav svugdje oko vas. Možete osjećati samo ono čime ste ispunjeni, samo ono što imate; ništa drugo se ne može osjetiti.

Filozofija je samo jedan trik da se nametne osjećanje koje se zagovara. I tako mi svi postajemo žrtve toga; mi smo eksperti u takvim trikovima. Usled toga se

uvijek složiš kada ti neko kaže kako je tvoj komšija nemoralan i loš čovjek - jer ako je on loš, tada si ti dobar, moralan. Ako ti neko kaže da je tvoj komšija veoma moralan čovjek, da je mudar i plemenit, ti nećeš povjerovati u to. Reci ćeš: "Daj mi dokaze za to! Koje dokaze imaš za to? Na kojem polju je on takav? Ja vrlo dobro znam tog čovjeka, on je moj susjed. On nije ni nalik tome što ti govoriš." Zašto?

Kad god neko u tvom prisustvu počne govoriti nešto loše o nekome, ti se odmah sa tim složiš, nikada se ne zapitaš. Zbog toga ima previše ogovaranja. Ali uvijek kada neko nešto izrazi što je u korist nekog drugog, ti si odmah prema tome obazriv. Zašto? Jer ako je on dobar, ti automatski bivaš loš. Ako su okolo samo mudraci, ko si ti onda? Ti si budala. A ako su okolo sveci, ti si grešnik. Možda nijesi svjestan toga trika, ali tako stvari stoje. Postoje samo dva puta: ili ćeš ti postati svetac ili ćeš morati dokazivati kako su svi drugi grešnici. Filozofija je u službi tog trika. Bilo šta da želiš biti, ti ćeš osporavati druge. Ali to neće pomoći. Ti si odlučio da ne postoji niko drugi osim tebe.

Ova Sosanova sutra kaže:

i *Osporavati prirodu stvari
je što i izgubiti njenu stvarnost;
isticati prazninu stvari
je što i izgubiti njenu stvarnost.
Što više govoriš i misliš o tome,
sve više se udaljavaš od istine.*

Razmišljanje je lutanje, stranputica. Kada razmišljaš o nečemu, ti se odmah počneš udaljavati od toga. Ja sam ovdje, ti možeš biti sa mnom - ali ako ti počneš razmišljati o meni, ti krećeš na put udaljavanja od

mene; što više razmišljaš o meni, to si sve dalji. Razmišljanje je jedan način bjekstva od stvarnosti; to ti daje neki unutarnji smjer, to ti stvara put u tvom umu i ti tako odlaziš dalje. Mislilac nije nikada prisutan ovdje-sada, on nikada nije u sadašnjosti, on je uvijek negdje drugo. Meditant je uvijek sada i ovdje, on nije nigdje drugo. Usled toga je razmišljanje barijera za meditaciju. Ti treba da budeš svjestan i, malo po malo, kako budeš svjesniji, ti ćeš sve manje saradivati sa mislima.

Ja ti dam ružu, i ti odmah počneš razmišljati. Odmah se um uključi: "Divno! Nikada nijasam vidio tako lijepu ružu." Ili: "Vidio sam još nekoliko tako lijepih cvjetova", i tako nastaviš. A onda se u tvom umu rodi pitanje: "Što je to lijepota?" Niko to nē zna, niko još nije donio neki zaključak.

Jedan od najvećih engleskih filozofa ovog vijeka G. E. Mur je napisao knjigu Etički principi, jedan od najboljih logičkih pristupa u definisanju dobrote. I posle dvjesta ili trista stranica kompaktnog logičkog izlaganja, on je izjavio da je teško definisati šta je to dobrotā. Na kraju je i zaključio da je to nemoguće definisati - ali tek posle dvjesta, trista stranica argumentovanja. Jedan od najvećih umova je pokušao sa izuzetnom upornošću, na ovaj ili onaj način, sa ovog ili onog stanovišta, i na kraju je zaključio da je dobrotā nedefinisana - zašto? On je rekao da je to jednostavno kvalitet, neka kakvoća, kao što je žuto takvo kakvo je. Kako ćeš definisati žuto? Šta ćeš reći ako te neko upita: "Što je to žuto?" Ti ćeš reći: "Žuto je žuto." Kako ćeš to definisati? Ruža je ruža. Kako ćeš to objasniti? Ako kažeš da je to divno, da li znaš što je to ljepota? Da li je još neko do sada uspio da to deefiniše? Ne. Oni su rekli da je ljepota nedefinisana. Ako bi je uporedio sa nekom drugom ružom... da li znaš da je sve tako osobeno da se ne može

upoređivati? Kako je možeš upoređivati sa drugim cvijećem? Ta ruža je upravo takva; to nije neka druga ruža. Zašto bi donosio neku drugu ružu? A kada doneseš neku drugu ružu, tvoj um je tada u zbrci; tada imaš više stvari na umu i one postaju zapreka za tebe, tako ta ruža neće biti u mogućnosti da ti se približi. A tu je bilo nešto stvarno - to je moglo da te prožme, njen miris je mogao da proдре u tebe. Ta ruža je bila spremna da zakuca na tvoje srce ali si ti započeo da razmišljaš o njoj. A kada se vratiš, ruže neće više biti tu, ona te ne može čekati; ti si to izgubio.

Ruža je imala svoju poruku za tebe, nosila je u tome nešto nepojmljivo. To nepojmljivo je izuzetno, to ne može trajati zauvijek. To je došlo izdaleka, to je zaumno - svaki cvijet to donosi. Svako jutro ono dolazi, zakuca na tvoja vrata, ali ste vi zauzeti razmišljanjem, vi ste veliki mislioci. Nešto nepojmljivo, nešto od božanskog, nešto što je vanvremeno je zakucalo na tvoja vrata, nešto vanvremeno je došlo u obliku tog cvijeta. Ali ako ti budeš razmišljao ti ćeš to izgubiti jer tokom razmišljanja ti zastranjuješ, ti tako odlaziš daleko od toga, udaljavaš se.

Filozofi razmišljaju o cvijeću. Pjesnici osjećaju cvijet. Ako ti možeš da se opredijeliš, odluči se uvijek u korist pjesnika. On dotiče stvarnost bolje nego filozof. A mistici ne čine ni jedno ni drugo - oni jednostavno ostaju u prisustvu ruže. Jer i osjećanja na neki način mogu odvesti dalje - ali ne kao razmišljanje. Osjećanja vas, takođe, udaljavaju, jer su osjećanja suptilne aktivnosti.

Mistici jednostavno ostaju u društvu ruže. Nikakve aktivnosti, nikakva razmišljanja, nikakva osjećanja - ni glava ni srce. On je samo tu uz ružu. Hindusi to zovu satsang. Kada je prisutan cvijet od čovjeka, Buda, Majstor, ti samo treba da si tu, da samo

ostaneš sa njim. Nemoj razmišljati, nemoj ni osjećati. Samo ostani sa njim - budi sa njim - ti bitišeš sa njim. Ovo hindusi zovu satsang: biti sa istinom. Sama riječ satsang znači biti u prisustvu istine.

Ruža je tu - budi sa njom. Ne stvaraj nikakvo djelovanje - malo ili veće. Razmišljanje je veliko djelovanje, osjećanje je mala, suptilna aktivnost. Ali ti znaš da se osjećanje može preobratiti u razmišljanje, misli se mogu promijeniti u osjećanja. One su promjenljive, one nijesu daleko jedno od drugog. Osjećanje je zametak razmišljanja, možda sjeme ili samo pogodnost, i razmišljanje postaje drvo - proces nije drugačiji. Srce i glava nijesu previše udaljeni. Misao se začne u srcu, i iznenada, prije no što i postaneš svjestan toga, ona stigne do glave.

Samo budi sa time... tada je sve oživljeno, sva su vrata tada otvorena. Tada nema pitanja ni odgovora. Ti si jednostavno postao jedno sa stvarnošću; počneš li da misliš - ti si već odvojen od stvarnosti. Osjećanja - nijesi sasvim odvojen, ali i to je neka podijeljenost; uživajte zajedno, ali je još prisutna neka doza odvojenosti. Zato nemojte ni razmišljati ni osjećati, samo budite tu, budite sa tim i odjednom će se dogoditi da više nijeste tu, da svijet nije prisutan. Jedno, Brahma, se pojavilo. Ti i svijet ste postali jedno. Beskrajnost je tu, bezobličnost se ukazala - a to je istina.

Istina nije filozofski zaključak, to je jedno egzistencijalno iskustvo. To nije ni misao ni osjećanje, to je samo egzistencijalno - ti si u tome sa svojim potpunim bićem. Kada kap vode padne u okean, bilo da je pala sa promišljanjem ili sa osjećanjem, ona je palo sasvim - glava, srce, sve; dobro, loše, sve; sveto, grešno, sve; palo je sasvim!

Ni svetac ne može dostići božansko jer je on previše dobar tako da ta njegova dobrota postaje zapreka da ostvari božansko; isto tako ni grešnik ne može postići ostvarenje božanskog jer on o sebi misli da je loš, te to osjećanje biva prepreka da dospije do Boga. Neko ko nije ni svetac ni grešnik, ko nije ni ovo ni ono, neko ko se nije opredijelio, neko ko nije izjavio: "Ja sam ovo ili ono", ko samo ostaje u sadašnjosti, taj može spoznati božansko. A ti za to ne moraš da ideš u Himalaje jer možeš i ovdje biti sa stijenjem, i stvar će se dogoditi; ti ne treba da ideš u crkvu! Ti možeš biti i sa drvetom, i stvar će se dogoditi. Čak ni ne treba da ideš drvetu, dovoljno je da ostaneš sa sobom, i stvar će se dogoditi - to je svugdje prisutno. Svaki atom tvog bića vibrira sa time, svaki atom slavi to. SVE nije ništa drugo do to.

*Što više govoriš i misliš o tome,
sve više se udaljavaš od istine.*

*⌘ Prestani da govoriš i razmišljaš
i tada neće biti ničega,
što ti nećeš biti u prilici da znaš.*

Ne-razmišljanje su vrata. Ne-riječ je ulaz. Ne-um je put.

Kako postići to? Šta treba da uradiš da bi ovo ostvario? Samo slušanje neće pomoći. Um je veoma lukav. Um će početi razmišljati o tome, što Sosan kaže; um će početi razmišljati i razvijati teorije oko toga. Um će reći: "Da, izgleda da je to u redu." Ali um kaže: "Izgleda da je to u redu", a ti ideš po strani. Um će reći: "Ne, to izgleda teško, nemoguće. Kako ćeš zaustaviti proces misli?" I ponovo ćeš ići po strani. Slušaj svoj um i nikada nećeš biti ni blizu istine. Slušaj um i uvijek ćeš biti na putu.

Čuo sam priču o jednoj ženi koja je bila filozof, mislilac. Napisala je puno knjiga i bila veoma poznata. A onda je jednog dana objavila svojim prijateljima da želi da se uda. Nikada se nije ni pomislilo da bi ona mogla imati ikakvu ljubavnu aferu, jer ljudi koji misle ne mogu voljeti. Niko nije nikada ni pomislio da bi se ona jednog dana mogla udati - tako su bili iznenađeni. Oni su upitali: ko može biti taj čovjek? Kada im je ona rekla njegovo ime, bili su još više začuđeni. Svi su pitali što je našla u tom čovjeku.

Jedan sasvim obični čovjek... a ta žena je bila veoma poznata. Bila je profesor univerziteta, napisala je mnogo knjiga, njeno ime je bilo poznato širom zemlje. "Udaćeš se za tog čovjeka? Zašto? Što si našla u njemu?"

Ona je odgovorila: "Jednu dobru osobinu - on je trgovački putnik. Nikada neće biti ovdje, uvijek će biti na putu." Mislioci se uvijek udaju za trgovačke putnike. "On nikada neće biti kući, i ja ću moći da razmišljam i da radim mnoge stvari."

Biti udata za svoj razum znači biti udata za trgovačkog putnika koji je uvijek na putu. I usled takvog uma koji je uvijek na putu, koji nikada nije doma, ti nikada ne možeš biti u dodiru sa stvarnim. Ti jedeš, ali gubiš taj čin. Okus, miris - ti to ispuštaš da uzmeš. Ti tako jednostavno samo ubacuješ u sebe. To je veoma ružno! Ali zašto ti to gubiš? Usled uma koji neprestano misli; ti razmišljaš o hiljadu stvari dok jedeš.

Rinzaj reče: "Kada jedem, ja samo jedem; kada spavam, ja samo spavam."

Neko upita: "Ništa nema posebnog u tome, svako to radi."

Rinzaj se nasmija i reče: "Ako bi svako to radio, svi bi bili Bude, svako bi tada bio prosvijetljen."

Jedi - jednostavno jedi, budi sa time. Hodaj - samo hodaj, budi tu. Ne idi naprijed, ne skači tamo i ovamo. Um uvijek trčkara naprijed ili zaostaje. Ostani u tom trenutku i toj radnji. U početku će ti biti veoma teško da ostaneš u trenutku. Ponekada nećeš biti presrećan u tom trenutku. Ti si ljut, tada um počinje da misli ili pokušava da ponovi stanje u kojem neće biti ljutnje. Ponekada si tužan, tada uključiš radio ili TV ili, pak, uzmeš kakvu knjigu jer ne želiš da budeš tužan. Ti želiš da odvratiš um. A pošto tužnih trenutaka ima više od radosnih, tako to biva stalna praksa. A kada se to ustali, čak iako radost dođe, ti nećeš biti u prilici da to primiš. Ti si uvijek negdje drugo. Nikada u svojem domu.

Sprovedi to jednom - bilo što da je: ljutnja - bilo što, depresija, nesrećnost - budi sa time. I iznenada ćeš biti iznenađen da ako ostaneš sa svojom tugom, ta tuga će se promijeniti u nešto divno, tuga će postati neko duboko osjećanje. Ako ostaneš u ljutnji, ako o tome ne budeš razmišljao, bijes će se transformisati; to će postati zaborav. Ako ostaneš u seksu, seks će tada promijeniti kvalitet: postaće ljubav. Ako uspiješ da bitišeš u trenutku, tada ćeš moći uočiti čuda, u tome je magičnost. Sreća će postati još dublja. Obično je tvoja sreća površna. Duboko u sebi ti nosiš milione stvari; to je samo na površini. Ako, pak, ostaneš sa time, to će otići dublje i dublje. Ako počneš da živiš sa time, sve će se transformisati jer ćeš tako donijeti novi kvalitet biću, svjesnosti, svjedočenju. Ne suprotstavljaj se tugi i ne juri za radostima jer će radost tako uvijek izmicati, uvijek će biti daleko od tebe.

Da li si ikad osmotrio? Ako pođeš nekada na izlet u Himalaje ili Švajcarsku, a to si iznad svega želio, već posle nekoliko sedmica poželiš da se vratiš iako znaš da će, po samom povratku, tvoj um ponovo početi da pravi planove za neku novu avanturu. Pogledaj! Mjesecima stvaraš planove kako da otputuješ, a kada to i uspiješ - ili pak prije no što stigneš, još dok si na putu - tvoj um počinje da se vraća natrag: kako onda da stigneš? Tvoj svaki polazak je, zapravo, samo početak povratka. Tako nijesi nikada tamo jer ne možeš biti tamo. Ti odmah počneš da misliš na povratak kući. O povratku kući, ti razmišljaš za boravka na Himalajima, a kada se vratiš, opet misliš na Himalaje, misliš o divnom iskustvu koje si prošao tamo - tako nikada nijesi tamo gdje treba da budeš. To je isto kao da si o tome samo čitao, ili kao da ti je neko drugi o tome pričao. Ti gledaš na svoje sjećanje kao da ono funkcioniše samo od sebe; načiniš sliku i složi je u album. Kada se vratiš kući, otvoriš taj album i vidiš svoje putovanje. Pozoveš prijatelje i kažeš im: "Divno, zar ne?" Onda počneš da planiraš - iduće godine ponovo idem na Himalaje!

Um nije nikada tamo gdje si ti, dok je svjesnost uvijek tamo gdje si i ti. Odbaci um, umovanja, i tada ćeš sve više biti svjesniji i budniji. Budi sjedinjen u trenutku.

Malo je teško u početku. Um će, usled starih navika, opet, uvijek iznova, zastranjivati i prednjačiti. Vrati to nazad. Nema potrebe za svadom. Samo to pozovi natrag. To će ponovo poći... u sekundi to više neće biti tu. Pozovi ga ponovo. I, malo po malo, kada počneš sa uživanjem ovog trenutka - ovog beskrajnog sada, jedino postojećeg vremena, jedine egzistencije koja postoji, jedinog života koji postoji - kada počneš uživati u tome, sve više će se um vraćati tome, sve će manje bježati. Tako

se preokret dogodi. Iznenada si samo ovdje, u svom domu; stvarnost se vratila. Stvarnost je uvijek bila tu, samo ti nijesi bio tu. To nije istina koje se mora naći; u pitanju si ti koji se moraš vratiti svome domu.

9. NAČAS SE OKRENI KA UNUTRAŠNOSTI
I NAČIĆI ĆEŠ ISPRAZNOST PREDOČENOG
KOVITLANJA U ISPRAZNOSTI PREDOČENOG
SVINA IM JE UZROK U NEZHANU

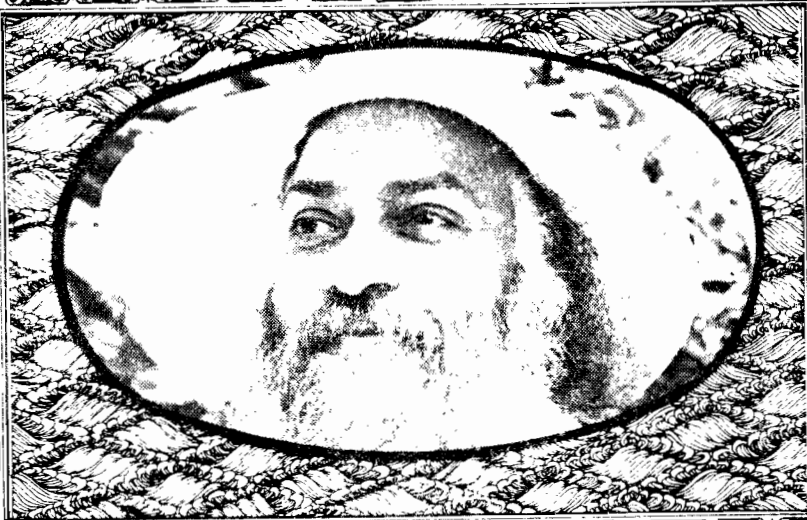
10. NE TRAGAJ ZA ISTINITIM,
SAMO SE UZDRŽI OD UVERENJA.
NE DRŽI SE DVOJSTVA
NE ISPITUS IH, NE GONI.

11. I NAJMANI TRAG ONOG "JESTE-NIJE"
I UM SE GUBI U ZBRCI
IZ JEDNOG DVOJSTVA PROIZLAZE
ALI NE USPOSTAVLJAS MI JEDNO

U JEDNODUŠNOSTI NEMA ISHODENJA,
SVE SU STVARI NEUŽNE.

VRATI SE KORIJENU, ZNAČI PRONAĆI SMISAO,
ALI SLIJEDITI POJAVNOSTI JE ISTO ŠTO I
IZGUBITI IZVOR. U TRENUTKU UNUTARNJEG
PROSVJETLJENJA ODLAZIMO IZA POJAVNOSTI I
ISPRAZNOSTI. PROMJENE KOJE NAM IZGLEDAJU
KAO DA SE DOGAĐAJU U PRAZNI NI SVIJETA
MI NAZIVAMO STVARNIM SAMO USLED NAŠEG
NEZNANJA. NE TRAGAJ ZA ISTINOM; SAMO
PRESTANI DA DRŽIŠ DO UVJERENJA. NEMOJ
OSTATI U STANJU DVOJNOSTI; PAŽLJIVO
IZBJEGAVAJ SVAKU TEŽNJU. AKO POSTOJI I TRAGA
OD OVOG ILI ONOG, ISPRAVNOG ILI POGREŠNOG,
UM ĆE TADA ZAPASTI U ZBRKU. A POŠTO I SVE
DVOJNOSTI POTIČU OD JEDINSTVA,
NE BUDI PRIVRŽEN ČAK NI JEDINSTVU. KADA UM
STAZOM GAZI NESMETAHO, NIŠTA SE U SVIJETU
NE MOŽE POREMETITI, A KADA SE STVARI VIŠE NE
REMETE, PRESTAJE SE ŽIVJETI NA STARI NAČIN.
KADA SE NE RAĐAJU RAZNORODNE MISLI STARI
UM PRESTAJE DA BITIŠE.

POVRATAK KORIJENU

24. oktobar 1974.

Priroda svijesti je nalik ogledalu. Ogledalo ne može birati. Bilo što da dođe ispred njega on to odražava - dobro ili loše, lijepo ili ružno. Ogledalo ne određuje, ono ne presuđuje, ne donosi presude. Priroda svijesti, u svojoj biti, je nalik ogledalu.

Kada se dijete rodi, ono odražava sve što se ispred njega postavi. Ono ništa ne govori, ništa ne objašnjava. Kada trenutak interpretacije prodre tada ogledalo više nema svoje svojstvo. Ono više nije čisto. Ono je sada ispunjeno predrasudama, uznemireno, razdijeljeno. Ono je tako sklono da postane šizofrenično.

Kada je svijest podijeljena, kada nije ogledalu slična, svijest tada postaje um. Um je samo razbijeno ogledalo. U temelju uma leži svijest. Ako prestaneš da činiš razjedinjenja, ako prestaneš da stvaraš dvojnosti - da biraš jedno nauštrp drugog, da voliš jedno, a ne voliš drugo - ako uspiješ da iskočiš iz tog raskola, tako će um ponovo postati ogledalo, čista svijest. Zato je čitav napor

osobe koja traga da odbaci predubjeđenja, filozofije, izbore, prosuđivanja. Tako neće biti nikakvog izbora, neodlučnosti - u tome je problem.

Zato pokušaj da shvatiš temeljni problem, inače ćeš od toga stvoriti stvar izbora: "Ja neću birati, ostaću neizbirljiva. Više izbor nije za mene, ja sam sada za neizbirljivu svijest." To tako ponovo postaje isto; izbirljivost na drugi način. Sada si ti protiv izbirljivosti a za neizbirljivost. Ti si ponovo pogriješila. Niko ne može biti za neizbirljivost jer je "za" već neki izbor.

Dakle, što treba uraditi? Jednostavno razumijevanje je potrebno, ništa se ne treba raditi. Krajnje se ne postiže naporom već pomoću razumijevanja. Nikakav napor te ne može odvesti do toga jer će napor uvijek biti od dualnog uma. Tada ti ne voliš svijet, a voliš Boga; tada ograničenje nije tvoje predubjeđenje, sloboda je tvoje predubjeđenje; tada tragaš za mokšom, za krajnjim oslobođenjem. Tako je um ponovo ušao, ponovo je prodro. I ti tada ne možeš uraditi ništa - ti samo možeš da budeš toga svjesna, da uvidiš cijelu situaciju.

Ako si svjestan, u jednoj iznenadnoj iluminaciji, um pada. Iznenada si tako sjedinjen sa čistom svijješću; ponovo si se vratio svom temelju, svojem korijenu. A kada odeš duboko ka svojem korijenu, tako i čitava egzistencija ide ka korijenu. Egzistencija te slijedi onakvog kakav si. To je jedan od temeljnih zakona. Štogod ti vidiš ovisi o tome odakle to dolazi. Ako si podijeljenog uma, tada je i čitav tvoj život podijeljen. Egzistencija je odjek tvog bića. Ako ti posjeduješ raskol u umu tada će ti i sav svijet biti razjedinjen, tada će dan biti protiv noći. Oni nijesu takvi jer se dan samo pretapa u noć, noć se pretvara u dan - oni tako čine kompletni krug. Oni nijesu protivnici, oni se samo nadopunjuju. Bez noći ne bi

moglo biti nikakvog dana, i bez dana ne bi bilo noći. Zato oni ne mogu biti suprotni, oni su dobro sjedinjeni.

Život i smrt izgledaju kao suparnici, ali to je tako samo zbog toga jer si ti podijeljen. Inače, život biva smrt, smrt postaje život. Ti si rođen, ali tog istog dana si počeo i da umireš. Onog trenutka kada umreš, novi život počinje da ulazi u tvoje biće. To je krug - yin i yang krug kod kineza. Zato se uvijek moraš sjećati kruga. To je najtemeljniji simbol koji je ikada otkriven. Nijedan drugi simbol se ne može uporediti sa njim: ni krst, ni svastika, ni aum - ne, ne postoji ništa što se može uporediti sa kineskim yin i yang jer su oni nadopuna za svu suprotnost u egzistenciji: mračna noć i vedri dan, život i smrt, ljubav i mržnja. Sve su suprotnosti zajedno u egzistenciji. Ti si iznutra podijeljen, oni su spolja podijeljeni. Kada se ti vratiš svom izvoru i postaneš jedno, tada sva egzistencija iznenada postaje jedno i ide ravnom linijom. Kada si sjedinjen, tada se Brahma ukazuje, ukazuje se krajnje jer ka Jednom, samo jedno može stići; ka dvoje dvoje dolazi, ka mnoštvu, samo mnoštvo može stići. A ti si mnoštvo, ti si gomila - čak nijesi ni dvoje. Ti imaš mnoštvo unutar sebe.

Gurdžijev je običavao da kaže kako si ti dom u kojem niko ne zna ko je domaćin. Mnogo ljudi je unutra, svi su tu samo gosti - ali pošto niko ne zna ko je domaćin, svi pokušavaju da igraju ulogu domaćina. Tako se događa da bilo ko da postane moćan u jednom trenutku, nastoji da se nametne kao domaćin. Zato kada ljutnja postane moćna, ona biva nametnuta domaćinu. Kada ljubomora postane moćna, tada ljubomora zauzima mjesto domaćina. Ali to je jedna stalna borba jer je mnogo gostiju koji bi htjeli biti domaćini, vlasnici tog doma. A niko ne zna ko je vlasnik. Kao da je vlasnik otišao na neko dugo putovanje i još se nije vratio, ili je vlasnik tvrdo zaspao.

Ti si tvrdo zaspao. Insistiranje svih probuđenih - Isusa, Krišne, Bude - je: "Probudi se!" Isus je običavao da koristi riječ "budnost". "Probudi se, gledaj, budi svjestan." Buda je govorio: "Budi svjesniji." Značenje je jedinstveno: kada postaneš svjestan, domaćin će se pojaviti. A u tom trenutku - a to je ljepota toga - kada se domaćin pojavi, gosti tada nestanu. Onda kada gazda uđe, tada se sluge postroje i postanu poslušni. Oni više ne tvrde da su gazde. Zato glavni problem nije u borbi protiv ljutnje, ljubomore ili mržnje. Glavni problem je u tome kako dovesti gazdu, kako ga probuditi. Kada se on jednom probudi, tada se sve postavlja na svoje mjesto. Ali ta svjesnost je moguća samo onda kada se vratiš svom izvoru. Um je takav da ostaje podijeljen, on ne može biti sjedinjen - to je stvarna priroda uma. Pokušaj da shvatiš prirodu uma, tada će ti ove Sosanove sutre postati jasne.

Priroda uma je takva da gleda na stvari oko sebe na taj način da suprotnosti bivaju ispoljene. Bez suprotnosti um ne može ništa shvatiti. Ako ja upitam: "Što je svjetlost?" - kako će to um shvatiti? Odmah će prizvati mrak. Ako pokušaš da pogledaš u rječnik - a rječnik je beskrajni krug - ako pogledaš u rječniku kako se objašnjava svjetlost, tamo će pisati: ono što nije mrak. Da bi objasnio svjetlost, moraš prizvati mrak. Kakve besmislice! A kada pokušaš da definišeš mrak, tada ćeš biti iznenađen - tada se svjetlost mora prizvati. Što je mrak? Oni tada kažu: ono što nije svjetlost. Ti to još nijesi definisao; tako oboje ostaje neobjašnjivo. A od jedne neobjašnjivosti kako možeš ići ka nečemu drugome što je, takođe, neobjašnjivo? Sva nesreća rječnika je u tome što ti nikada nijesi sagledao cjelinu.

Ako upitaš lingviste: "Što je um?" Oni će reći: "Ne-materija." A ako upitate: "Što je to materija?" Oni će

odgovoriti: "Ne-um." Ništa nije objašnjeno. Kako možeš neobjašnjenim pojmom nešto objasniti. Ako te upitam gdje stanuješ, i ti odgovoriš da stanuješ pored komšije A. A ako te upitam gdje taj A stanuje, ti ćeš mi reći da je on tvoj susjed. Da li sam ja sada našao mjesto svog boravka? Kako nije objašnjeno mjesto A, tako ni ti ne možeš biti pronađen; A živi pored B, a B živi pored A. Sve to samo objašnjava kako stvari stoje.

Um ne može ništa shvatiti sve dok suprotno ne bude uključeno; samo kroz kontrast, um je u mogućnosti da vidi. Život tako ne može biti shvaćen ukoliko nema smrti; sreća ne može biti doživljena ukoliko ne postoji nesreće. Kako se možeš osjećati zdrav ako nikada nijesi upoznao bolest? Ti možeš biti zdrav ali to ne možeš osjećati. Moguće je biti zdrav bez bolesti ali um to ne može uočiti, ne može to znati. Ti treba da se razboliš.

Isto tako, po logici uma, onaj koji želi da bude svetac, prvo mora da bude grijешnik; koji želi biti zdrav, prvo mora biti bolestan; a biti u ljubavi, prvo moraš mrzjeti. Ako voliš, a ne znaš što je mržnja, tako nećeš ni spoznati ljubav, tvoj um neće nikako moći da to otkrije. I niko to neće znati.

Tu leži problem Bude ili Isusa. Buda je pun ljubavi, ali mi nijesmo u prilici da otkrijemo njegovu ljubav - on nema nekog kontrastnog zaleđa, nema mržnje. Mi nikada nijesmo mogli vidjeti mržnju u njegovim očima, nikada nijesmo mogli vidjeti ni ljutnju u njegovim očima. Kako možemo onda znati da on voli? Njegova ljubav tako biva neusporediva. Za um je sve usporedivo ukoliko je suprotno pristupačno. Ali trenutkom unošenja suprotnosti ti tako krivotvoriš egzistenciju jer u egzistenciji ne postoji ništa što je "suprotno". Samo se um kreće kroz suprotnosti, egzistencija je sjedinjena. Egzistencija je *advaita*, bitisanje bez dualnosti - tada nema

nevolja. Gdje je granica dana: kada dan prestaje, a kada noć počinje? Da li postoji nekog jaza između to dvoje? Samo ako postoji raskola tada postoji i granice. Ali granice ne postoje! Dan se samo pretapa u noć, stapa se sa noći, a noć se potom ponovo stapa sa danom. Život je jedan, egzistencija je jedna - samo je um dualan.

Zato ako pokušavaš da biraš, nikada nešiš stići do izvora. Tada ćeš pasti pod uticaj života i biti u strahu od smrti. Potom ćeš doći pod uticaj ljubavi, a plašiti se mržnje. Tako ćeš biti u milosti dobrote, a plašiti se ružnoće. Priklonićeš se Bogu, a plašiti ćeš se Đavola.

Život je jedan. Bog, Đavo - jedno. Ne postoji mjesto gdje Bog prestaje a Đavo nastaje; to ne može biti. U životu su Rama i Ravan jedno, ali za um oni su neprijatelji, oni se vječno bore. Za um je sve u konfliktu, u ratu. A ako odabiraš, tada ostaješ samo u jednom dijelu igre. Ne birati je sva umjetnost religije - kako odbaciti izbirljivost. Ali zapamti, nemoj izabrati ni neizbirljivost. Inače, slušajući moje riječi, ili Sosana, ili Krišnamurtija, ti ćeš postati opčinjen riječju "Neizbirljivost". Tvoj um će reći da je to prava riječ, prava stvar. Tada će ekstatičnost biti moguća, i više će blaženstva pasti na tebe ako postaneš neizbirljiv. Vrata misterije života će se tada otvoriti. Tada će se um osjetiti pohlepan. Um će se složiti: "U redu, ja ću izabrati neizbirljivost." Vrata su i dalje zatvorena, samo je nivo promijenjen; ti si ponovo postao žrtva starog trika.

Kako razumjeti ove sutre. One su jedne od najboljih koje je čovjek ikada izumio.

*Vratiti se korijenu znači pronaći smisao,
ali slijediti pojavnosti je što i izgubiti izvor*

Vratiti se korijenu znači pronaći smisao...

Koja je svrha čitave ove igre koju nameće egzistencija? U čemu je smisao što ovo drveće raste, što se rađaju ljudska bića, što ptice pjevaju? Koji je smisao ove zemlje i ovog raja? U čemu je smisao svega ovog? Gdje ćeš naći smisao svega toga?

Za um, smisao mora biti na kraju - gdje se ova egzistencija kreće, to mora biti smisao svega, destinacija. Za um, smisao mora biti negdje u odredištu: gdje to mi idemo? A ova Sosanova sutra kaže: *Vratiti se korijenu znači pronaći smisao...* ne negdje u budućnosti, ne u težnji i odredištu, ne negdje drugo već u korijenu. Ne na kraju već na početku svega. Pokušaj da to shvatiš. Mnoge stvari se trebaju shvatiti. Prvo, ako može postojati ikakav smisao, to je onda sjeme. Možda skriveno, nevidljivo, ali to mora biti u zametku jer ništa nije došlo što prvo nije bilo sjeme. Ništa nije došlo iz praznine. Čak iako postoji neko odredište, to prvo mora biti u sjemenu - upravo kao što je i cvijet sakriven u sjemenu - cvijet je smisao drveta. Kada se to rascvjeta tada je u ekstazi, tada pleše i pjeva. Ono je postiglo, ono je srećno, ono uživa, njemu ništa više ne treba. Cvijet je samo uživanje, ples drveta koje se "ostvarilo". Ali to cvijeće je prvo moralo biti negdje u sjemenu, zametku; inače, kako bi moglo biti srećno, kako bi se sve to moglo ostvariti? Kraj mora imati neki početak; omega je sakrivena u alfi. Isus je rekao: "Ja sam početak i kraj. Ja sam alfa i omega."

Početak je kraj; kraj se ne može povratiti baš sada ali je ipak negdje tu. A kada je u zametku, nije potrebno čekati na budućnost da bi to došlo, da bi se rascvjetalo. Ti se možeš izdići upravo u ovom trenutku jer je to ovdje. Sjeme, zapamti, nije negdje u prošlosti. Sjeme je uvijek sada i ovdje, u ovom trenu, jer je čitava prošlost u sadašnjosti. Naravno, i sva budućnost je upravo u

sadašnjosti, ali se budućnost još nije dogodila a prošlost se već dogodila, početak se već ostvario. Prodri u početak, kreni ka korijenu, i ka izvoru, smisao će se tada pojaviti. A ti to sjeme носиš sa sobom upravo sada - sjeme svakog smisla, svih mogućnosti, sva vrata su pred tobom koje donose misteriju bitisanja. Ti носиš sa sobom sjeme! Ali ako čekaš budućnost, možda ona neće nikada doći, jer je budućnost vječna i može se vječno čekati; to čekanje može biti gubljenje vremena, života i energije. A ako se dogodi da čekanje postane navika, tvoje cvijeće će procvjetati a da ti to i nećeš vidjeti, da toga nećeš biti svjestan. To je usled toga što si pripremljen da gledaš negdje u budućnost. Pošto si zagledan u daljinu, tvoje oči su fiksirane. One ne mogu vidjeti što se odvija u tvojoj blizini, one su zagledane negdje u daljinu. Ako si mnogim životima bio zagledan u budućnost sa ciljem da otkriješ smisao, a tvoje cvijeće je uporedo cvjetalo, ti nijesi bio u mogućnosti da to uočiš - jer uviđaj ne ovisi o tvom cvijeću već o prodornosti tvojih očiju. Ti nemaš takve oči koje pronađu, inače bi mogao vidjeti da je početak uvijek ovdje, da je sjeme uvijek tu. Ti uvijek možeš pogledati to. Ako se zagledaš u budućnost i čekaš da smisao dođe, ti ćeš tada, prije ili kasnije, osjetiti da ti je život beznačajan. Upravo to se dogodilo na Zapadu jer su filozofi neprestano mislili da je cilj negdje u budućnosti. Apsurdno je misliti da je cilj u začetku. Izgleda kontradiktorno, kako cilj može biti u začetku? Tako um misli da cilj mora biti negdje naprijed; to je usled toga jer razum živi kroz težnje, kreće se u željama. Motivacija treba da bude u budućnosti. I tek sada, posle dvije hiljade godina neprestanog razmišljanja o budućnosti, zapadnjački um je došao do zaključka da to nema smisla jer ta budućnost nikako da dođe.

Budućnost nikada ne dolazi! Ona ne može ni doći usled takve njene prirode; ona zauvijek ostaje takva.

Izgleda nam kao da dolazi ali nikako da stigne. Ona je nalik sutrašnjici koja nikako da stigne. Kada dođe, to uvijek bude danas, nikada sutra; kada stigne, to je uvijek sadašnjost. Tako budućnost nikada ne dolazi, ne može doći. Njena prava priroda je nešto nalik nadi, snivanju - iluziji. To izgleda kao da dolazi, nalik horizontu za kojim juriš a nikako da stigneš. Tada čekanje biva beznačajno. Čitavi zapadnjački način razmišljanja danas izgleda beznačajan, apsurdan. A ako osjetiš da je život beznačajan, apsurdan, tada samoubistvo izgleda kao jedini izlaz iz toga.

Jedan od najvećih zapadnih mislilaca ovog vijeka, Marsel, je napisao da je samoubistvo jedini problem. Ako uvidiš da ti je život besmislen, što onda drugo preostaje? Zašto se nepotrebno mučiti, zašto uopšte živjeti? Ako nema nekog smisla u životu, i ti samo živiš rutinski... svaki dan ustaješ, ideš na posao, zaradiš nešto novca, naveče ideš na počinak, snovi, iznova jutrom... točak se neprestano okreće, a ti nikuda ne stižeš. Kraj tome je smrt. Zašto onda čekati? Zašto ne počinuti samoubistvo? Zašto ne uništiti ovu beznačajnu stvarčicu? I zašto biti toliko zabrinut, zašto biti u tjeskobi, zašto patiti zbog nečega što je beznačajno? To je logični zaključak. Ako pogledaš u budućnost vidjećeš da tu nema nikakvog značaja. Ali ako stvarno tragaš za značenjem onda treba da pogledaš sjeme - a to sjeme je ovdje i sada. No, um voli da gleda u budućnost. To je lakše. Gledati u sjeme je puno teže.

U tome leži smisao čitave sadhane, u tome je sav napor: gledati u sjeme. Jer ako želiš da gledaš u sjeme, ti tada trebaš viziju drugačijeg kvaliteta. Tada će ti biti potrebno treće oko jer tvoje obično oko može vidjeti samo omotač. Ali ono što je nevidljivo, koje je sakriveno iza toga, tajnu - ove oči ne mogu vidjeti, ne mogu ići do te

dubine. Jedan drugi kvalitet očiju je potreban koji može prodrijeti u ovaj trenutak i vidjeti što sjeme nosi. Ako pogledaš spolja, ti ne možeš prodrijeti unutra jer tvoje oči se susreću sa tijelom, omotačem sjemena. Ako stvarno želiš da vidiš sjeme, pogledaj unutar njega, tada omotač neće praviti neprilike; ti si i iznutra, takođe, sjeme. Ti pripadaš ovoj egzistenciji, ti si potekao iz toga. Ova egzistencija posjeduje detaljan nacrt, ona pokušava da ispuni izvjesnu sudbinu. Pogledaj unutra, omotač tada neće biti problem. Ti ne treba da prodireš kroz omotač, ti si već unutra.

Upravo to je objašnjenje meditacije: pogledati u sjeme, gledati u sebe. To znači cvijeće, to cvjeta odmah. Ono je oduvijek bilo tu - to samo treba tvoju pažnju. Ti si to samo odlagao, bio si indiferentan prema tome. Ti si bio po strani, bio si okupiran, zaokupljen drugim stvarima - i na neki način si okrećao sebi leđa. A pravo značenje, taj pravi smisao, uvijek strpljivo čeka; svrha čitavog života uvijek ostaje sakrivena, blaženstvo i ta milost uvijek strpljivo čeka trenutak kada ćeš se ti okrenuti sebi.

Hrišćanska riječ "konverzija" znači okretanje. To ne znači da se preokreneš u hinduizam ili muhamedanstvo - to znači da napraviš preokret svijesti.

*Vratiti se korijenu znači pronaći smisao,
ali slijediti pojavnosti je što i izgubiti izvor.*

Spolja je samo pojavnost, izgled spoljašnjosti. Ti ne možeš znati što se nalazi iznutra jer putem osjetila ti samo možeš dotaći spoljašnjost. Ja te ne mogu vidjeti, mogu vidjeti samo tvoje tijelo - čak ne i čitavo tijelo već samo spoljašnjost, samo se površinski sloj kože može vidjeti. Ja tako ne mogu znati da li si tu ili nijesi. Možda si ti samo neki automat, robot - ko to zna? Danas je veoma

moguće stvoriti robota. Kada vidiš robota, ti ne možeš suditi po njegovoj spoljašnjosti jer on pokreće oči, on čak i odgovara na tvoje pitanje. Ako ti kažeš: "Zdravo!" On će reći: "Zdravo, kako si?" Kako onda možeš znati da on nije robot? Spolja gledano, on je upravo kao svaki drugi čovjek, nema nikakve razlike. On govori, a može govoriti inteligentnije od većine ljudi jer je on isplaniran. Njegove informacije su tačnije; on zna više, mnogo više može znati od tebe. Samo jedan mali kompjuter može znati više od pet stotina naučnika. Robot može unutar sebe da nosi kompjuter - naravno, koji se napaja baterijama. Ti ga pitaš, i on ti odgovara, odgovara ti sa takvom tačnošću sa kakvom ti ne možeš računati. On nikada ne može biti glupak, on je uvijek mudar.

Kako onda da prosudiš ko je iznutra? Ti to nikada ne možeš prosuditi. Samo možeš naslućivati, ići naokolo. Ti samo možeš dotaći površinu tog problema. Samo u sebi možeš naći dubinu. Samo tu možeš biti siguran u svijest - nigdje drugo to nije moguće. Čitav ovaj svijet može biti samo jedan san. Ko to zna? Ja mogu usniti kako sjedim ovdje i govorim sa tobom. Ti možeš usniti kako sjediš ovdje ispred mene i slušaš. Imaš li ikakvi kriterijum da dokažeš da ovo nije samo jedan san? Ne postoji način za to. Sve do današnjih dana još niko nije uspio da dokaže da ovo nije san jer i u snu stvari izgledaju sasvim stvarne - možda još stvarnije nego kada si budan. U budnom stanju ponekada sumnja prodre da li je sve ovo stvarnost ili nije. Ali u snu nikada sumnja ne dode; u snu ti uvijek prihvataš stvari onakve kakve su, kao da su stvarne.

Ovo je priča o Čuan Cuu:

Jednog ranog jutra, on je počeo da plače i jeca. Odmah su se okupili njegovi učenici i upitali ga: "Majstore, što to radiš? Što se događa sa tobom?"

Čuan Cu im odgovori: "Ja sam se zaglavio. Usnio sam da sam leptir."

Učenici ga upitaše: "Zašto toliko plačete i jecate, i zašto ste toliko tužni? Svako sanja razne stvari! Nema ničega lošeg u tome da u snu budete leptir."

Čuan Cu reče: "Nije u tome problem. Sada sam zabrinut, sada je sumnja prodrijetela u mene i ja ne znam kako da to riješim. Noćas je Čuan Cu usnio kako je postao leptir. Sada je tu sumnja: možda sada leptir sanja kako je postao Čuan Cu."

I ko je taj da odluči, i kako? Ako Čuan Cu može postati leptir u snu, zašto ne može biti i obratno? Možda leptir sada sjedi na cvijetu i sanja kako je postao Buda. Tu nema nikakvog problema, stvar je jednostavna. Čuan Cu je razotkrio divni i temeljni problem: kako možeš biti siguran što se događa spolja. Da to možda nije san? Bilo je mnogo filozofija koje su se upinjale da dokažu kako je svijet samo jedan san. Niko nije vjerovao tim filozofijama, ali niko nije bio u prilici da ih ospori, takođe.

Zapadnjački mislilac Berkli je dokazivao da je čitavi svijet samo jedan san. Niko mu nije vjerovao, čak ni on sam u to nije vjerovao jer je njegov život ukazivao na to da on ne vjeruje u snove. Ako bi ga neko uvrijedio, on bi se ljutio. Ako bi bacili kamen na njega, on bi sigurno odgovorio. Ako bi ga, pak, ozlijedili, on bi odmah otrčao do doktora kako ne bi iskrvario.

Evo kako dr. Džonson objašnjava Berklijevu teoriju. Njih dvojica su bili prijatelji, i šetajući jednog dana, Berkli mu reče: "Konačno sam dokazao da je čitav život samo jedan san, i osjećam kako niko to ne može opovrgnuti." I naravno, on je bio u pravu. Sve do sada, niko to još nije opovrgnuo - to je, zapravo, nemoguće opovrgnuti. Kako se to može opovrgnuti?

Tada se dr. Džonson sagao i uzeo kamen i pogodio Berkleja u nogu. On je vrisnuo. Dr. Džonson mu na to reče: "Ovaj kamen je stvaran."

Berkli se nasmija i reče: "To ne može poništiti moju filozofiju jer moj vrisak može biti i san koji si ti usnio. Ova krv teče iz moje noge - kako ti možeš dokazati da ovo nije san, da je stvarnost?" Jer i u snu, ako pustiš krv, ona će teći. A i u snu si nekoliko puta vrištao. U snu, takođe, za vrijeme noćne more, ti si zaplašen, i drhtiš, i srce ti kuca ubrzano - čak i ako se taj san prekine, ti si posle toga još nekoliko trenutaka uznemiren. Ti znaš da je san prestao, da si se probudio, i znaš da je to bio san, ali i dalje tvoje srce ubrzano kuca i strah je i dalje prisutan. To se dogodilo u snu, i nema načina da se to opovrgne. Spolja, mi često možemo reći kako postoje neki pokazatelji, pojavnosti. Unutarnje stvari ne mogu biti spoznate na taj način. Postoji samo jedna stvarnost za koju možeš biti apsolutno siguran, a to je tvoja unutarnja stvarnost. Ti se možeš kretati unutar toga. Ti možeš biti siguran samo u ono što se tebi događa, u ništa drugo ne možeš biti siguran. Ali kada jednom prodreš u ovu sigurnost da si ti...

Zapamti, čak i u snu, ti jesi. Ti možeš postati leptir, ali ti jesi. Čak i da bi san postojao, ti si potreban. Sve može biti san, ali ti ne možeš biti san jer bez tebe ni san ne može postojati. Svijest je potrebna čak i za san. Ti možeš dokazati da je sve jedan san ali nikako ne možeš dokazati da je i snivač san - jer snivač mora biti stvaran, inače, snovi ne mogu biti ostvareni. Samo jedna stvar je sigurna, a to si ti. Samo jedna stvar je apsolutno izvjesna, a to je tvoja unutarnja stvarnost. Konverzija znači pokrenuti se iz nekog nestvarnog svijeta, svijeta pojavnosti ka svijetu stvarnosti. A kada jednom spoznaš da si ti i tvoja unutarnja izvjesnost sjedinjeni, kada jednom spoznaš

sebe, tada iz te izvjesnosti se vizije mijenjaju, kvalitet se mijenja. Tada tvoj pogled na spoljni svijet, i drugačiji svijet, biva omogućen, ti tada gledaš drugim očima - taj svijet je Bog.

Kada si utemeljen u određenu realnost, sasvim određenu, tada tvoj pogled ima drugačiji kvalitet: tada tu postoji povjerenje. Sada ti možeš pogledati... i čitav svijet se mijenja. Tada više nema pojavnosti već stvarnost. Što je to što je stvarno? To nijesu ove forme. Forme se mijenjaju, ali ono što prolazi kroz te forme je nepromijenjeno, nepromjenljivo. Ti si bio dijete, pa mladić, onda si postao starac - forme su se neprestano mijenjale. Svakog trenutka se tvoje tijelo mijenjalo, oblik se mijenjao; ali ako samo pogledaš unutar sebe, ti si ostao isti. Dakle, ti si bio mali, tek ćelija u utrobi majke, skoro nevidljiv za golo oko; onda si bio malo dijete, potom mladić ispunjen mnogim snovima, željama; a onda frustrirani, nezadovoljni stari čovjek. Ali ako samo pogledaš pažljivo iznutra, sve je ostalo isto. Svijest se nikad ne mijenja.

Ako, dakle, pogledaš unutar sebe tada ćeš biti iznenađen: ti ne možeš da osjetiš koliko si star. Svijest ne posjeduje doba, godine. Ako zatvoriš oči, ti nećeš moći vidjeti da imaš dvadeset, ili četrdeset, ili šezdeset godina jer godine pripadaju samo tijelu, spoljnjem izgledu. Tvoja stvarnost je bezdobna; ona nikada nije bila rođena i neće umrijeti. Kada se jednom centriráš u ovaj vječni, nepromjenljivi, potpuno nepokretni svijet, tada se tvoja kvaliteta mijenja, tada možeš gledati, tada postaješ ogledalo. U tom ogledalu se ogleda stvarnost. No, prvo moraš postati ogledalo. Ti se sada komešaš, premišljaš, oklijevaš i zato ne možeš postati ogledalo, ne možeš ništa ogledati - samo možeš izobličavati. Um izobličava stvarnost, a svijest to ponovo vraća; pomoću svijesti ponovo bivaš čisto ogledalo.

*Vratiti se korijenu znači pronaći smisao
ali slijediti pojavnosti je što i izgubiti izvor.*

Ako budeš slijedio pojavnosti, izgubićeš izvorište jer su pojavnosti samo spoljašnje manifestacije. Nekada si ti dobrostojeći, nekada si ispred žene, nekada ispred nekog muškarca, nekada u prestižu, moći,.. tako slijediš pojavnosti. Tako čitavo vrijeme samo gubiš sebe, a za to vrijeme živiš u snovima. Ako izgubiš izvorište, izgubićeš tako sve. Ti možeš u spoljnjem svijetu postići mnoge stvari ali ćeš na kraju otkriti da nijesi postigao ništa. Ti si tako ispustio jedno što podrazumijeva sve. Umirući, možeš umrijeti kao veoma bogat čovjek, ali ćeš umrijeti kao siromah iznutra, prosjak. Umirući, možeš biti veoma moćan čovjek, možeš biti predsjednik jedne zemlje, ili neki ministar, ali duboko u sebi, ti ćeš znati da si nemoćan. Smrt će ti dokazati da je sva tvoja moć bila samo pojavnost, samo spoljašnji izgled; tvoja moć je nemoćna, bespomoćna usred smrti. Samo ono je moć što ostaje posle smrti - sve drugo je lišeno moći. Ti možeš jednovremeno vjerovati u to, ali smrt će to opovrgnuti veoma brzo. Uvijek imaj na umu da smrt dolazi, a ta smrt je kriterijum: što god smrt razobličí, to je nepostojano, što god smrt dokaže to je dokazivo. Ono što ostaje posle smrti je jače i od te smrti, to je realnost. Stvarno ne može umrijeti; nestvarno umire hiljadu i jednom smrću.

*U trenutku unutaršnjeg prosvjetljenja
odlazimo iza pojavnosti i ispraznosti.*

Samo onda kada se prosvjetljenje dogodi, kada si ispunjen unutarnjim svijetlom,.. Svijetlost je uvijek bila

tu ali si je ti izbacio vani. Ona se kreće kako se tvoja žudnja pokreće. Želja je fokus, svjetlost se usled toga pokreće. Ako si previše zatrovan materjalnim dobrima, tada ti u svemu samo vidiš novac, ništa drugo. Čak i kada sretneš neku osobu, ti je ne vidiš, ti samo u tom odnosu vidiš novac. Ako je ta osoba siromašna, tebi ni na um ne pada da se upustiš sa njom u odnos; ako je bogata, to je već druga stvar. Ako je neko veoma bogat tada ga ti dobro zapamtiš, tada se sjećanje formira. Ako si ti u vlasti moći, kada sretneš Hitlera, ili Staljina, ili Maoa, tada ti srećeš važnu ličnost ali takva osoba je marginalna. Samo moć... Kada Nikson ne bi više bio predsjednik, ti ga ne bi ni primjećivao; on bi možda prolazio pored tebe ali on više ne bi bio nikakva ličnost. Tako ti vidiš samo ono što želiš. Tvoja želja je tvoja vizija, a tvoja svjetlost je uvijek usmjerena ka tvojoj žudnji. Kada se ova svjetlost preokrene, nastaje preobražaj; ona se tada kreće ka unutra, tada biva iluminacija. Ti si sada ispunjen svjetlošću. Ti tako postaješ osvijetljeni dom, više nema mraka unutra.

U trenutku unutarnjeg prosvjetljenja odlazimo iza pojavnosti i ispraznosti.

Iznenada se ti tada nađeš iza pojavnosti i ispraznosti. Tada više ništa nije javno i ništa nije prazno - sve je ispunjeno božanskim. Sve je puno, prepuno božanskim - svako drvo, svaka rijeka, svaki okean - sve je preplavljeno božanskim. Tada je Bog svugdje. Ti to možeš nazvati istina, ili bilo kako da želiš, ali stvarno je svugdje prisutno. Onda kada si stvaran, tada je i čitav svijet stvaran; kada ti živiš u nerealnim žudnjama, ti tada stvaráš svijet pojavnosti. Sve što si ti, to je tvoj svijet. I tako postoje mnogi svjetovi jer svako želi da ima svoj svijet,

svako živi u nekom svom svijetu. To je tvoja projekcija i kreacija.

Promjene koje nam izgledaju kao da se događaju u praznini svijeta mi nazivamo stvarnim samo usled nekog neznanja.

Ti kažeš da je neko star; starost nazivaš stvarnom usled toga što ne znaš što je to stvarno. Inače, niko ne bi bio mlad, i niko ne bi bio star, i niko ne bi bio dijete. Unutarnje bezvremeno je samo spoljnje izloženo mijenjanju. Moja je odjeća stara, da li ćeš me ti zbog toga nazvati starcem? Moja odjeća je nova, izglačana, upravo kao iz krojačnice, hoćeš li me smatrati mladim samo zbog toga što je moja odjeća nova? Tijelo nije ništa drugo do odjeća. Ti nekog smatraš starim, a nekoga mladim, a nekoga djetetom - i sve to usled odnosa prema tijelu, usled forme koja se stalno mijenja? Oni koji znaju, kažu da je stvarnost nepokretna, da se nikuda ne kreće. Samo se odjeća mijenja.

Ramakrišna je umirao. Upravo prije smrti, kada je doktor izjavio da on neće preživjeti, Ramakrišina žena Šarda je počela plakati. A ovo su bile posljednje Ramakrišnine riječi: "Ne plači, jer ja neću umrijeti. To što doktor kaže, odnosi se samo na odjeću." On je umirao od raka; na kraju je još rekao: "Koliko ja znam, u meni nema nikakvog raka. Rak se događa samo odjeći. Zato zapamti, kada ti doktor kaže da sam umro nemoj mu vjerovati, vjeruj samo meni - ja ću živjeti."

Šarda je bila jedina udovica u Indiji, u čitavoj istoriji Indije, koja nije nikada postala udova - jer, inače,

indijske udovice, pošto im suprug umre, treba da promijene svoj način života. One više ne smiju da oblače šarenu odjeću jer je boja otišla iz njihovog života, ne smiju više da nose nakit. Za koga? Ali Šarda je nastavila da živi na način na koji je živjela i dok je Ramakrišna bio u životu. A ljudi su govorkali kako je ona poludjela, dolazili su i naređivali joj: "Sada skini sav nakit, posebno narukvice. Polomi ih! Ti si udovica." A ona bi se smijala i govorila: "Treba li da vjerujem vama ili Ramakrišni? On mi je rekao da samo spoljašnjost umire, a ja sam se udala za njega a ne za njegovu odjeću, njegovu vanjštinu. Dakle, hoću li slušati vas ili Ramakrišnu? Ona je slušala Ramakrišnu i ostala udata za njega sve do kraja. Ona je živjela u takvoj ekstazi jer su je te njegove riječi sasvim preporodile. Ona je postala svjesna činjenice - da tijelo nije stvarno. Ona je nastavila da živi na način kako su živjeli prije njegove smrti. To je izgledalo ludo, jer u ovom svijetu ludaka, gdje se odjeća smatra stvarnom, neko ko bi se ponašao tako kontraverzno kao ona, izgledao bi im kao ludak.

Ona je nastavila da priprema krevet za počinak svako veče na način na koji je to radila za njegova života; ulazila bi u njegovu sobu i govorila: "Paramhanadev, dođi, vrijeme je da ideš na počinak" - a naravno, u sobi nije bilo nikoga. Ona je pripremala hranu pjevajući kao što je to radila oduvijek. Onda bi ga pozivala: "Dođi, Paramhanadev, tvoja hrana je spremna."

Mora da je ona nešto znala. A to nije činila samo jedan dan - to je trajalo godinama. Samo ta jednostavna Ramakrišnina poruka: "Samo vanjštinu može umrijeti, ne ja" - podstakla je preobražaj kod nje, stvorila je od nje sveticu. Ona je postala, na svoj nažin, prosvijetljena osoba.

Promjene koje nam izgledaju kao da se događaju u praznini svijeta mi nazivamo stvarnim samo usled našeg neznanja.

*Ne tragaj za istinom;
samo prestani da držiš do uvjerenja.*

Ovo je *beeja* mantra - veoma duboka poruka:

*Ne tragaj za istinom;
samo prestani da držiš do uvjerenja.*

Kako možeš tragati za istinom? Ti si neistinit! Kako možeš tragati za božanskim? Kako možeš tragati za istinom? Kako možeš tragati? Što ćeš raditi? Najviše što možeš je da tvoj um pravi trikove. Ti ćeš tako projektovati neku istinu, zamišljaćeš neku istinu, sanjaćeš o istini. Zbog toga hindusi vide Krišnu kada dospiju do božanskog; hriščani vide Isusa kada dospiju do istine. Ali istina nije ni hriščanska ni hinduistička, istina nije ni Krišna ni Hrist. To su samo forme, odjeća, obilježja! A ako obilježja i dalje dolaze, to ukazuje da si ti i dalje ispunjen predubjeđenjima, uvjerenjima - hriščanskim, hinduističkim - tako ti samo projektuješ.

Sosan reče: *Ne tragaj za istinom...* Ti i ne možeš tragati. Kako to možeš? Ti za to nijesi spreman jer te um u tome sprečava. Ko će tragati? Sva traganja pripadaju umu, svako traganje proističe iz razuma. Svijest nikada ne traga, nikada ne traži; svijest samo postoji. Ona bitise, ona nije težnja. Traganje je težnja. Ti tragaš u svijetu za bogatstvom, za moć, prestiž, i tako gubiš. Sada tragaš za Bogom i istinom, ali ti si ostao i dalje isti. Ništa se nije promijenilo, samo su se riječi izmijenjale. Prije je

to bila "moć", sada je to "Bog" - ti i dalje ostaješ isti tragalac.

Istina se ne može naći. Naprotiv, kada sva traganja prestanu, tada istina zakuca na tvoja vrata; kada više nema tragaoca, istina ti tada dolazi. Kada se lišiš svih želja, kada prestanu motivacije da se bilo gdje ide, iznenada ćeš otkriti da si iluminiran. Tada ćeš iznenada razotkriti da si zapravo ti onaj hram za kojim si tragao. Iznenada ćeš biti u prilici da realiziraš da si ti Krišna, da si Isus. Nikakva priviđenja ne dolaze - ti si izvorište svega, ti si prava stvarnost.

*Ne tragaj za istinom;
samo prestani da držiš do uvjerenja.*

Ne drži do uvjerenja - hrišćanstvo, hinduizam, muhamedanstvo, džainizam - ne drži do uvjerenja. Ne donosi spise jer ćeš postati čovjek znanja, a to ne znači da ćeš biti čovjek mudrosti. Ti možeš biti ispunjen znanjem i informacijama ali sve to će biti opterećujuće, dosadno i mrtvo. Uvjerenje nije istina, i ne može to biti. Uvjerenje je nešto što je poteklo od uma, a istina ne potiče od uma; istina se događa kada um nije prisutan, kada se um ne upliće. Uvjerenje je nešto što je poznato, istina je nepoznata. Kada znano iščezne, ostavlja prostor za nepoznatno. Kada nema ničega poznatog oko tebe, tada je sve nepoznato. Ti ne možeš sa umom dospjeti do istine. To je jedina stvar koje se moraš odreći: um, uvjerenje, hrišćanin, hindus, Gita, Biblija, Koran. Ti ne možeš sa sobom nositi znanje jer to znanje pripada umu a ne svijesti.

Samo osmotri tu razliku. Ja sam ti rekao da je svijest nalik ogledalu: sve što dođe ispred njega se ogleda bez ikakvog prosuđivanja. Ogledalo nikada neće reći:

"Ova žena je prelijepa, ja želim da je ogledam. Ovu drugu ženu ne volim, ja ne želim da se ogleda, ona je ružna." Ne, ogledalo nema nikakvog uvjerenja. Ono samo ogleda, to je u njegovoj prirodi. Ali postoji isto tako i fotografska kasete. To, takođe, ogledava ali samo jednom, tada biva refleksija. Fotografska kasete sakrivena u kameri ima, takođe, malo ogledalo koje ogleda ali samo jednom. Um je nalik fotografskoj kaseti: um ogledava, a potom pređe u refleksiju; tada ono nosi sa sobom jednu mrtvu informaciju; potom uvijek iznova, i zauvijek, ono nosi tu istu sadržinu sa sobom.

Ogledalo ogledne, i ponovo biva čisto i prazno...odmah je potom spremno da primi nešto drugo. Ogledalo je uvijek spremno da primi nešto novo jer nikada ne biva poistovječeno sa tim što ogledava. Ogledalo tako ne može imati uvjerenje. Um posjeduje mnoga uvjerenja, preubjeđenja, vjerovanja,.. a shodno ovom triku, ti nijesi nikada u prilici da se ogledaš u istinu. Istina je tu. To nije nikakva teorija, to je realnost - to se treba iskusiti. Ti ne možeš razmišljati o tome, ne možeš filozofirati na tu temu. Što više o tome filozofiraš, to sve više gubiš. Grešnik nekada može i imati neki bljesak u životu, ali doktor filozofije nikada.

Sosan reče:

*Ne tragaj za istinom;
samo prestani da držiš do uvjerenja.*

*Nemoj ostati u stanju dvojnosti;
pažljivo izbjegavaj svaku težnju.
Ako postoji i traga
od ovog ili onog, ispravnog ili pogrešnog
um će tada zapasti u zbrku.*

Teškoće! Ti možeš čak i shvatiti da treba da odbaciš informacije. Ali duboko, dublje od običnih informacija, u tebi postoji svijest o dobrom ili lošem. Ti ćeš reći: "U redu, nijesam više hrišćanin, hindu." Ali moralnost o dobrom ili lošem...? Misliš li da moralnost nije hrišćanstvo ili hinduizam? Moralnost je humanistična; čak i ateista ostaje moralist. On ne pripada nijednoj religiji, ali isto tako razmišlja u terminima dobro ili loše. A to je jedan najdublji problem koji treba tragalac osvijetliti. Jedan pravi tragalac treba da odbaci sve koncepte - dobre i loše.

Jednom sam čuo:

Neki ljudi su putovali u jednom malom brodiću. Iznenada je okean pobijesnio i izgledalo je da će se potopiti. Svi su kleknuli na koljena i počeli se moliti. U tom čamcu su bili: jedan veoma poznati svetac i jedan isto tako poznati grešnik. Grešnik je, takođe, kleknuo i molio se: "Dragi Bože, spasi nas!"

Svetac mu priđe i reče: "Ne tako glasno. Ako Bog sazna za tebe, da si i ti ovdje, niko od nas se neće spasiti. Svi ćemo se potopiti. Ne tako glasno.!"

Može li svetac biti svet ako vidi da je neko griješan? Može li svetac biti stvarno svet, autentično svet, ako misli da je neko drugi griješan? On može biti veliki moralist, ali se priklonio dobrome i tako osuđuje sve druge. Stvarno religiozno biće ne osuđuje nikoga. On jednostavno sve prihvata. Religiozno biće je tako čisto i neopterećeno. Kako može reći: "Ja sam svetac, a ti si griješan." Takvo biće jednostavno odbaci sve kategorije: dobrog ili lošeg.

Sosan reče:

*Nemoj ostati u stanju dvojnosti;
pažljivo izbjegavaj svaku težnju.
Ako postoji i traga
od ovog ili onog, ispravnog ili pogrešnog,
um će tada zapasti u zbrku.*

I razmisli, ti znaš kroz svoje iskustvo da... Ako budeš previše razmišljao o tome da budeš dobar, što ćeš onda uraditi? Loše će i dalje ostati tu, to će biti samo potisnuto. Ti ćeš samo naizgled biti pročišćen, duboko u tebi i dalje će kuljati vulkan. Na površini ćeš biti svetac, duboko unutar tebe će biti sakriven grešnik. To isto se događa i sa grešnikom. Na površini je grešnik, ali duboko u njemu postoji težnja da postane svetac. On isto tako misli: "Ovo je loše, ja ću to odbaciti." Uporno pokušava da pokaže kako nije griješan. Obojica ostaju razjedinjeni. Razlika nije u razjedinjenosti, razlika je samo u tome, šta je na površini, a što je skriveno.

Svetac sanja o grijehu: on sanja o svim onim lošim stvarima koje je potiskivao. To je jedan čudan fenomen, i ako pogledaš u snove sveca, uvijek ćeš tamo naći grešnika, a ako pogledaš u snove grešnika uvijek ćeš ga naći kao sveca. Grešnik sanja kako će jednom biti svetac, a sveca uvijek u snovima proganja grešnik - jer ono potiskivano biva ispoljeno u snovima, nesvjesno sebe ostvaruje u snovima. Ali jaz i dalje ostaje - a ako si podijeljen, nikako ne možeš dospjeti do izvorišta. To je isto kao kada imaš drvo, veliko drvo od milion grana. Grane su razdvojene. Ako ti budeš mario samo za te grane, kako ćeš stići do korijenja? Što se više spuštaš, sve manje grana ima; što niže silaziš, tada mnoštvo iščezava, i ti dolaziš do stabla, nepodijeljen - sve su grane u njemu, ali nerazdvojene. Sve dolazi od toga, mnoštvo proizilazi iz

jednog, ali to jedno i dalje ostaje jedno. I ti treba da dođeš pod jedno. A to je korijen, izvorište.

*A pošto sve dvojnosti potiču od jedinstva,
ne budi privržen čak ni Jedinstvu.*

Ne stvaraj od ovog teoriju u ime koje ćeš se sukobljavati sa drugima. To se upravo dogodilo u Indiji. Ovdje postoji škola ne-dualistike: Šankara i njegova škola. On je nastojao da argumentuje sve, i da se bori, i stvara dokaze, da stvara filozofiju da je sve postalo od jednog i da sve bitiše u jednom, da je sve ne-dualistično. Ako bi neko izjavio da dualističko postoji, on bi odmah bio spreman da argumentuje. A dualista bi rekao: "Kako može jedno egzistirati? Jedno ne može samo egzistirati jer je i neko drugi potreban da bi to jedno egzistiralo." Možeš li napraviti aritmetički izvod iz broja jedan? Deset nije bilo potrebno, ali dvoje je bilo nužnost. Ajnštajn je radio na tome, i on je pokušao da koristi samo dva broja u aritmetici - jedan i dva; jedan, dva, a potom dolazi deset, jedanaest, dvanaest, a onda dolazi dvadeset. To je tako išlo, i djelovalo je. Nije bilo potrebe za brojem devet ili deset - ali ti ne možeš raditi samo sa brojem jedan.

Dualisti su tvrdili da egzistencija nije moguća sa jednim; čak i rijeka treba obje obale kako bi mogla teći. Muškarac i žena su potrebni kako bi se moglo dijete roditi; život i smrt su potrebni kao dvije obale između kojih život protiče. Jedno bi bilo veoma monotono - kako život može proisteći iz jednog? Oni su počeli govoriti o broju dva. A oni koji su govorili jedan, ne-dualisti, oni su započeli borbu argumentima sa dualistima.

Sosan kaže, ako ti stvarno shvataš da sve proizilazi iz jednog, onda nemoj potpadati čak ni pod to jer to pokazuje da si "za" nešto, a "protiv" nečega. Ako

kažeš da si ne-dualista, ti ćeš tako izgubiti smisao - jer ukoliko postoji samo jedno, kako onda možeš biti dualista ili ne-dualista? I što ti podrazumijevaš pod ne-dualizmom? Ako ne postoji dualnost, što onda podrazumijevaš pod ne-dualizmom? Održi tišinu! Stvarni ne-dualist se ne može ispoljiti. On ne može reći: "Ja vjerujem u ovo," jer svako vjerovanje uvijek podrazumijeva i suprotno. Ako kažem da vjerujem u nešto, to isto znači da ne vjerujem u nešto drugo. Tada se stvara dvojba.

Sosan reče - a on je stvarno ne-dualist - dakle, on reče:

*A pošto sve dvojnosti potiču od jedinstva,
ne budi privržen čak ni Jedinstvu.*

*Kada um stazom gazi nesmetano,
ništa se u svijetu ne može poremetiti,
a kada se stvari više ne remete,
prestaje se živjeti na stari način.*

Ovo je stvarno predivno zato pokušaj da zapamtiš!

*Kada um stazom gazi nesmetano,
ništa se u svijetu ne može poremetiti,
a kada se stvari više ne remete,
prestaje se živjeti na stari način.*

Neko te uvrijedi. Ako ti stvarno živiš neremećeno, ti ne možeš biti uvrijeđen; on može i pokušati da te uvrijedi ali ti ne možeš biti uvrijeđen. On može uraditi sve samo da te uvrijedi ali ti nećeš prihvatiti tu uvredu. A sve dok ti ne prihvatiš uvredu, on je gubitnik.

Dogodilo se jednom:

Jedan psihoanalist je pošao u jutarnju šetnju sa svojim prijateljem. A čovjek koji je bio pacijent ovog psihijatra, jedan bolestan čovjek, dotrčao je iznenada i udario ljekara u leđa. On se sruši i ostade da leži na zemlju, dok je ludak brzo pobjegao. Kada se psihoanalist malo pribrao i došao sebi, njih dvojica su nastavili šetnju.

Njegov prijatelj je bio iznenađen. "Nešto se mora uraditi. Ti nešto moraš preduzeti. Taj čovjek je ludak!"

Psihoanalist mu reče: "Ovo je njegov problem." On je bio u pravu jer: "Taj udarac je njegov problem, ne moj. Zašto bih ja zbog toga bio uznemiren?"

On je bio u pravu, jer ako je neko ljut, to je njegov problem; ako je on bio uvrijeđen, to je samo njegov problem; ako je, pak, time obuzet, to je njegov problem. Ako si ti neuznemiren, ti si uznemiren. Ali ti u tom slučaju odmah postaješ uznemiren - to znači da je njegova ljutnja i uvreda samo jedna isprika. Ti si bio spreman, kuvao si iznutra sebe, čekao si da samo neko dođe da traži oprostaj.

Sosan reče:

Kada um stazom gazi nesmetano...

A kada se ti vratiš izvorištu tada je to neremećeno.

*...ništa se u svijetu ne može poremetiti,
a kada se stvari više ne remete,
prestaje se živjeti na stari način.*

Kvalitet se mijenja sa nivoom svijesti i pristupom. Ako te neko uvrijedi, tada to izgleda kao uvreda jer si ti bio podložan uvredi. Ako nijesi uvredljiv tada to neće nikako ličiti na uvredu. Kako to može djelovati kao uvreda ako ti nijesi uvredljiv? Neko je ljut - ti osjetiš tu ljutnju jer si i ti uznemiren. Ako ti nijesi uznemiren, ti i ne možeš osjetiti tu ljutnju. Kvalitet toga se mijenja usled tvoje interpretacije istog, usled toga što si ti drugačiji. Neko te mrzi, ti to osjetiš kao mržnju - jer si ti uznemiren. Ako si ti neuznemiren, a neko te mrzi, da li ćeš ti to shvatiti kao mržnju? Kako to možeš shvatiti kao mržnju? Stari pojam ne može stojati; stari um više nije tu. Ti možeš osjetiti i milosrdnost, možeš osjetiti ljubaznost. Ti možeš osjetiti: "Što se dogodilo sa ovim čovjekom? Koliko je samo patio, koliko nepotrebnog i neprihvatljivog!" Ti možeš i pomoći tom čovjeku da izađe iz toga. Kada je neko ljut, bijesan, tada on truje svoje tijelo, truje svoje biće - tada je on bolestan. Ti možeš takvom čovjeku pomoći da izađe iz toga. Ako neko ima rak, ti se nećeš sukobljavati sa njim. Pomozi mu, budi mu na usluzi, povedi ga u bolnicu.

Za ljude nalik Budi ili Sosanu, onda kada si ljut, bijesan, tvoj um ima neku bolest - milosrđe je tada potrebno, ti tada trebaš pomoć. A ako bi svijet postao malo više prosvijetljen, kada bi neko bio ljutit, tada bi čitava familija i prijatelji nastojali da ga izliječe. On treba iscjeljenje. Glupo je da se svađate sa njim i da budete ljuti na njega. To je sasvim glupo i apsurdno jer je on već bolestan, a ti si i protiv njega - kako ćeš mu tako pomoći?

Mi moramo imati milosrđa prema psihičkim bolestima, prema mentalnim bolestima jer je odomaćeno da se velika briga ne ukazuje za ovakve vrste bolesti. Kada je neko mentalno bolestan, mi mislimo da je bolestan zbog nas. Taj stav je usled toga što ste i vi bolesni, takođe.

Kada jednom budete neremećeni od strane drugih, tada se sve mijenja jer se i tvoj stav promijenio. Ti si sada drugačiji, čitav svijet je drugačiji - ništa više nije kao prije.

*Kada se ne radaju raznorodne misli
stari um prestaje da bitiše.*

Raznorodnost: nešto je dobro, nešto je loše, ovo volim, ovo ne volim - ta raznorodnost je pravi temelj tvojeg uma. Ako bi raznorodnost nestala tada bi um zapao u neki ambis. Tada bi ti dospio do svog izvorišta. A taj izvor u sebi sadrži svaki smisao, značenje, sve ekstaze, sva blaženstva.

12. KADA NEMA UMA, NEMA STVARI,
KADA NEMA ISHODENA, NEMA UMA.
KAD OKOLNOSTI USAHNU, POTICAJI IH SLEDE,
KAD POTICAJI USAHNU, OKOLNOSTI IH PRATE.

13. OKOLNOSTI SU USLOVENE POTICAJIMA,
POTICAJI SU USLOVENE OKOLNOSTIMA,
ŽELIŠ LI ZNATI TO DVJE
POREKLO IH JE U ISPRAZNOSTI JEDNOJ.

14. U ISPRAZNOSTI SU OBE STRANE ISTE,
SADRŽE JEDNAKO BEZBROJNA OSLIĆJA,
NE DELIŠ LI GRUBO-FINO
NEĆEŠ BITI ZA NITI PROTIV.

Poglavlje 5

KADA PREDMET MISLI NESTANE,
TADA I MISLEĆI SUBJEKTIŠČEZAVA -
KADA UM NESTANE TADA I OBJEKT NESTANE.
STVARI SU OBJEKTI USLED STAVA SUBJEKTA;
UM JE TAKAV ZBOG ODNOSA PREMA STVARIMA.
SHVATI REALNOST TA DVA POJMA I TEŽIŠTE
STVARNOSTI: JEDINSTVO PRAZNINE U OVOJ
PRAZNI NI DVOJE SE NE MOGU RAZLIKOVATI
I OBOJE SADRŽE U SEBI ČITAV SVIJET. AKO TI NE
PRAVIŠ RAZLIKU IZMEĐU SUROVOSTI I FINOĆE
NEĆEŠ BITI ISKUŠAN DA PROSUĐUJEŠ I
ZAKLJUČUJEŠ.

JEDINSTVO PRAZNINE

25. oktobar 1974.

Svijet je tu zbog tebe - ti si to stvorio, ti si tvorac. Svako biće stvara svoj svijet oko sebe, a to zavisi o njegovom umu. Um može biti iluzoran, ali on i dalje stvara - on stvara snove. A sve zavisi o tebi da li ćeš proizvesti raj ili pakao. Ako se odrekneš ovog svijeta, ti nećeš biti u mogućnosti da ga sasvim napustiš. Bilo kuda da odeš, ti ćeš ponovo stvarati taj isti svijet jer taj svijet neprestano potiče od tebe baš kao što lišće niče na drvetu.

Vi ne živite u jednom istom svijetu jer nemate istovjetni um. Upravo pored tebe, neko može živjeti u raju, a ti živiš u paklu - i ti misliš da živiš u istom tom svijetu? Kako vi možete živjeti u istom svijetu kada su vam umovi različiti? Zato je neophodno shvatiti da ne možeš napustiti svijet prije no tvoj um iščezne. Oni su povezani, oni ovise jedan od drugome, oni tako čine beskonačni krug. Ako je um prisutan... A um je uvijek parcijalan. Kada taj um bude prestao da bude djelimičan, kada to bude um sa veliko U, tada on uopšte više neće biti

um, to će tada postati svijest. Um je uvijek djelimičan te tako i stvara samo djelimičnu aromu oko sebe - to je taj tvoj svijet.

Um stvara svijet, a potom taj isti svijet formira tvoj um, tako um ostaje isti, vrti se beskonačno u krug. Ali izvorište svega toga je u umu; svijet je tako uzgredni proizvod takvog uma. Um je bitan; svijet je samo njegova sjenka, a ti ne možeš uništiti sjenku, a svi pokušavaju da unište svoju sjenku. Ako ti vlastita žena ne odgovara, ti misliš da će ti neka druga bolje pristajati. Ti pokušavaš da izmijeniš svijet, a ostaješ isti. Ti ćeš samo buduću ženu postaviti u sasvim istu polemičnu situaciju u kojoj si držao prvu. To ćeš sigurno ponovo stvoriti jer će ti nova žena samo služiti kao projicirajuće platno.

I bićeš iznenađen: oni ljudi koji su se ženili nekoliko puta imaju stvarno čudno iskustvo. Osoba koja se ženila deset puta otkriva činjenicu: "Kako se to samo dogodilo? U ovako ogromnom i prostranom svijetu ja uvijek moram da nabasam na isti tip žene. Čak ni slučajno se ne može dogoditi drugačije! Uvijek iznova isto!" Problem nije žena, problem je u umu. Um je iznova bio privučen istim tipom žene, ponovo je stvorio isti odnos, iznova je prouzrokovao istu zbrku i isti pakao. To se događa sa svim što ti radiš. Misliš li da bi živio srećnije u nekoj raskošnoj palati? Samo onaj isti "ti" bi živio tu. Ako nijesi zadovoljan u svojoj kolibici, nećeš biti srećan ni u palati. Ko će živjeti u palati? Palata ne postoji izvan tebe. Dakle, ako možeš živjeti sretno u kolibi, tada možeš živjeti tako sretno i u palati jer ti stvaraš svijet oko sebe. Inače, ako te koliba nervira tada će te i palata nervirati - možda još i više jer se radi o većoj i prostranijoj stvari. To će isto biti pakao za tebe - možda nešto dekorativniji, ali uljepšani pakao nije raj. A ako si prisilno ugruran u neki

raj, ti ćeš pokušavati da nađeš nenakav izlaz iz toga ili ćeš, pak, stvoriti pakao od toga.

Čuo sam jednu priču o jednom velikom biznismenu, proizvođaču odjeće. On je umro. Nekako, nekom tehničkom omaškom, on je ušao u raj. Tamo je sreo jednog svog starog poslovnog partnera. Taj njegov partner je gore bio tužan koliko je i ovaj drugi bio tužan na zemlji. Zato ga biznismen upita:

"Što to znači? Ti si u raju, a tako si nesretan?"

Partner mu odgovori: "To je u redu, ali ja ipak više volim Mijami."

I ovaj drugi je do istaog zaključka došao posle nekoliko dana. Oni su ponovo postali poslovni partneri i poželjeli da započnu posao i pokrenu firmu za proizvodnju odjeće u raju.

Isto će se događati bilo gdje da odete jer ste vi taj svijet. Vi stvarate svijet oko sebe; tada taj svijet pomaže umu da djeluje na onaj način na koji je i stvorio ovakav svijet. Sin pomaže ocu, pomaže majci, tvoja sjenka prati tvoju pojavu - tada je um još više ojačan, tada ti ponovo stvaraš isti svijet na istoj liniji. Odakle započeti preporod? Kako se promijeniti?

Ako se osvrneš oko sebe, prvi pogled će ti ukazivati da treba promijeniti svijet jer tako loše izgleda. Promijeni to! A to je ono što si ti upravo činio mnogo života unazad: neprestano si mijenjao svijet oko sebe, mijenjao kuće, tijela, žene, muževe, prijatelje - mijenjao si okolinu, ali nikada nijesi bio suočen sa činjenicom da i dalje ostaješ isti. Pa kako si onda mogao promijeniti svijet? Eto zbog čega se svugdje u svijetu odomaćila lažna tradicija odricanja. Bjekstvo od kuće i odlazak u manastir. Bjekstvo od svijeta i odlazak u Himelaje. Do Himelaja ti

možeš lako otići, ali kako pobjeći od sebe? Ti ćeš i tamo stvoriti svoj isti svijet. Možda će to biti minijaturniji svijet, možda taj svijet neće biti prostran, ali ti ćeš opet činiti isto. Ti si isti - kako onda možeš otići bilo kuda? Kako možeš raditi bilo što drugo?

Duboki poriv nalaže: promijeni um, tada će se i svijet promijeniti. Tada bilo gdje da ideš, uvijek se novi svijet ukazuje. Ti prodireš dublje, i tada shvataš da ako želiš da budeš lišen svijeta oko sebe... Jer, bilo koliko da je taj svijet lijep, prije ili kasnije, on će postati dosadan i ti ćeš nastojati da odbjegneš. Čak i ako je to raj, ti ćeš tražiti pakao jer um traži promjene. Ne može se živjeti u vječnosti, on ne može živjeti u svijetu nemijenjanja jer um uvijek traga za nekim novim kuriozitetima, nekim novim senzacijama, novim zadacima. Za um nije moguće da zaustavi vrijeme i bude bezvremen. Usled toga um ne može živjeti u sadašnjosti i ovdje, jer sadašnjost ne pripada vremenu. Sadašnjost se nikada ne mijenja, ona je vječna. Ti ne možeš reći da je to nepromjenljivo, da to nije stalno, vječno. To je upravo onako kakvo je. Ništa se tu ne događa. To je praznina. Buda je to stanje zvao shunyata - sasvim prazno. Ništa se tamo ne događa, niko ne dolazi, niko ne odlazi. Tamo nema nikoga jer bi se, inače, nešto počelo događati. Um ne može da bitiše u stanju vječnog sada. Um traži promjene i želi da se nada, nada se protiv svih nada. Tako je čitava ta situacija bespomoćna, beznadna ali um i dalje nastoji da se nada.

Jednom je Mula Nasrudin ostao bez posla nekoliko godina jer je želio da bude glumac za što nije imao uopšte talenta. Ali je svakog dana, predano, išao agentu za zapošljavanje glumaca. On bi sa nadanjem zakucuo na njegova vrata, ušao u kancelariju i uzviknuo: "Da li se nešto dogodilo? Ima li šta novo? Da li me je

neko angažovao?" A agent bi uvijek iznova odgovarao jedno te isto: "Ja ne mogu ništa učiniti za vas, ništa nije moguće učiniti."

Tako su prolazili dani, nedjelje, čak i godine. Mula je i dalje uporno kucao na vrata svog agenta. Bilo koja da je godišnja promjena u prirodi, bilo da mu je loše ili dobro, agentu je uvijek jedna stvar bila izvjesna - Mula će doći. On je uvijek pitao nadano, a čovjek bi mu uvijek iznova odgovarao isto: "Nasrudine, ja ništa ne mogu učiniti. Tu se ništa ne može uraditi."

Jednog dana je kucanje bilo nešto neubjedljivije, možda malo i tužno. Kada je Mula ušao, čak je i agent bio iznenađen: "Zašto je on tako tužan?"

Mula mu reče: "Čujte, nemojte me dvije nedelje nigdje angažovati jer odlazim na odmor."

Tako um funkcioniše - on se nada, i to ne nekoliko dana već i godinama, čak i životima! Ti uvijek kucaš na ista vrata sa istom pažnjom i težnjom, i uvijek te dočeka "ne". Šta si dobio posredstvom uma sem uvijek "ne"? "Da" nikada neće doći na taj način, to ne može tako doći. Umovanje je samo jedno nepotrebno upinjanje. To je pustošno, ništa tu ne može nići, ništa tu ne raste. Ali vi se uvijek nadate. Čak i pustinja sanja, sanja divne vrtove, rijeke, slapove i vodopade. Čak i pustinje sanjaju... a to je sve samo san uma.

Pojedinac mora biti budan. Nije potrebno trošiti vrijeme - nema potrebe da kucate na agentova vrata. Ti si i previše dugo živio sa umom. I ništa nijesi postigao. Nije li pravo vrijeme da se preneš, probudiš i osvijestiš? Naravno, ti si već sakupio puno bijede, jada - ako to zoveš postignućem, tada je u redu - tjeskoba, frustracija. I kada se rukovodiš umom, uvijek nešto loše krene, jer je um

mehanizam koji donosi pogrešno. Pogledaj samo: nešto uvijek krene loše.

Sin Mula Nasrudina je pošao u školu. Učiteljica je govorila o geografiji, i objašnjavala oblik zemlje i drugog. Tada je upitala Mula Nasrudinovog sina: "Kakav oblik ima zemlja?"

On je začutao. Da bi mu pomogla učiteljica je rekla: "Ona je ravna?"

Sin je odgovorio: "Ne."

Onda je ona sa više nade nastavila: "Onda je loptasta, okruglog je oblika?"

Nasrudinov sin i na to odgovori: "Ne."

Tada je ona već bila iznenađena. Rekla je:

"Samo dvije mogućnosti postoje: ili je ravna ili okrugla. Ti si dao negativni odgovor na obje mogućnosti. Šta onda možeš reći?"

Dječak odgovori: "Tata mi je rekao da je zemlja izobličena."

Za um je sve prevara, ne zbog toga što je uistinu sve izopačeno - način na koji um to promatra, bilo što da dospije do uma, postaje izobličeno. Upravo kao kada staviš neki pravi štap u vodu, on se u vodi izobličiti. Kada ga izvadiš, on je ponovo prav, ponovo staviš, on... Ti dobro znaš da svaki predmet ostaje prav i u vodi ali tvoje oči to drugačije vide. Ti to možeš ponoviti sto puta i uvijek će biti isto. Čak iako znaš savršeno dobro da je taj predmet prav, medijum će ti dati pogrešnu informaciju da to više nije pravo.

Ti itekako dobro znaš da je tvoj um bezbroj puta stvorio bijedu od tvog života ali ti uvijek iznova bivaš žrtvom. Um tako stvara ojađenosti. On ne može stvoriti ništa drugo upravo zbog toga što se ne može suočiti sa

stvarnošću. To se samo može sanjati - to je jedina mogućnost uma. On samo može sanjati. A snovi vas ne mogu ispuniti; kada krenu protiv stvarnosti odmah bivaju raspršeni. Ti živiš u staklenoj kući, ti se ne možeš suočiti sa stvarnošću. Kad god se izloži stvarnosti, tvoja kuća od stakla se razbije, a ti si živio u mnogim takvim domovima koji su se raspršili. Nosio si njihove ruinirane ostatke u svom umu, a rezultat toga je bila tjeskoba. To te činilo veoma oporim, ogorčenim. Samo stupi u kontakt sa nekim i osjetićeš njegovu gorčinu. To je iskustvo i drugih kada si ti u pitanju: svako osjeća ogorčenost. Pridješ bliže i odmah osjetiš gorčinu, oporost kod svih; ostaj po strani, sve je uistinu prelijepo. Ako, pak, učestvujete u tome, sve će biti gorčina - jer kada se tome približiš, um prodire u svakog od nas i dolazi do izobličenja, tada više ništa nije ispravno. Ovo se mora realizovati kao jedno tvoje iskustvo a ne kao neka teorija Sosana. Sosan tu ne može pomoći, čak ni ja. To mora postati tvoje stvarno iskustvo. Kada se to iskusi tada to postaje istinito - tada se mnoge stvari počnu mijenjati, tada odbacuješ um. A onda kada se um odbaci tada i sav svijet iščezava. Kada um nestane, tada i objekt nestaje; tada oni više nijesu objekti. Onda više ne znaš gdje ti prestaješ, a gdje objekt počinje, više nema nikakvih granica. Granice se brišu.

U početku ćeš osjetiti kako je sve nekako zamagljeno, ali malo po malo će se početi pojavljivati jedan novi fenomen koji nije proizvod uma. Tada su zvijezde ponovo tu, one su sada dio tebe a ne neki objekat na nebu. Drveće i cvijeće je tu, ali sada ono cvjeta i u tebi, ne samo spolja. Tada ti živiš sa cjelinom. Zapreke su porušene - a barijere su bile tvoj um. Tada po prvi put tu više nema svijeta jer svijet znači potpunost objekta. Sada je po prvi put tu prisutan univerzum, a univerzum znači potpuno jedinstvo. Zapamti riječ "uni". Ti ovo zoveš

univerzumom? Pogrešno! Nemoj to zvati univerzum jer je to za tebe multiverzum. Mnogo značenja je sada tu, još nije jedno - ne makar još. Ali kada um bude odbačen tada svijet nestaje. Ne postoji više objekata. Granice su se pretopile u njima. Drvo je postalo stijena, stijena je postala sunce, sunce je stvorilo zvijezde, zvijezda je stvorila ženu koju ti voliš, i sve se tako stapa i pretapa jedno u drugo. Ti više nijesi tu, nijesi odijeljen. Ti se sada nalaziš u središtu pravog srca, ti tek sada životom pulsiraš. Tek tada je to univerzum.

Kada se um odbaci tada objekt nestaje - izvorište snova je iščezlo. Šta si radio? Ti si pokušavao da nađeš što bolji san, što nije bilo ostvarljivo, naravno. No, čitavi napor uma je kako da ostvariš bolji san. Ne pomišljaj da ti um može pružiti bolji san - san je samo san. Čak i ako bude bolji, to neće biti nešto što će te zadovoljiti, to ti ne može dati duboki spokoj. San je samo san! Ako osjećaš da si žedan, ti trebaš vodu a ne san o vodi. Ako si gladan, ti trebaš stvarni, dobro napravljeni hleb, a ne san o hlebu. Ti možda možeš nekoliko trenutaka da obmanjuješ sebe, ali to ne može dugo trajati.

To se događa svake noći: ti si gladan, i um počne stvarati snove - ti tada u snu jedeš, jedeš delikatesna jela. Na nekoliko trenutaka je to u redu, možda i na nekoliko časova, ali koliko dugo? Možeš li zadržati taj san zauvijek? To pomaže snu, ti ne bivaš tako uznemiren. Inače bi te glad uznemirila i ti bi se morao ustati i poći do frižidera. To pomaže! Ti možeš spavati sa osjećajem da si jeo; nema potrebe da se ide bilo gdje. Ali ujutro ćeš spoznati da te je um prevario, da si gladan.

Čitav tvoj život je nalik snu, a ti si zamijenio san sa stvarnošću. Tako se svakog dana sve rastače, svakog dana si bačen u stvarnost jer je stvarnost ta koja te napada sa svih strana. Ti nikako ne možeš izbjeći to! San

je tako krhka stvar: stvarnost ga lako može oštetiti, skršiti. A to je dobro, za tebe je dobro da je stvarnost raspršila tvoj san, polomila ga na komade. Ali ti posle toga ponovo pokušavaš da sakupiš te krhotine i stvoriš od toga novi san. Odbaci to! Tada si uradio pravu stvar. Ništa nijesi prije toga ostvario. A sada, ništa više o tome!

Kada jednom shvatiš da sanjarenje treba da prestane, tada svijet objekta nestaje. Svijet će tu i dalje biti ali neće objekata više biti. Tada će sve postati životno, sve će postati subjektivno. To je poruka religioznih ljudi koji tvrde da je sve Bog. Što oni govore? Bog je samo metafora. Nema nikoga ko sjedi negdje na nebu, koji kontroliše, usmjerava, kreira. Bog je samo jedna metafora - da svjetovne stvari nijesu samo stvari, one su osobe. Duboko unutar njih postoji skrivena subjektivnost. Sve je živo i kreće se. A to kretanje nije neki fragmentarni proces, to pulsiranje je sveukupno pulsiranje čitavog života. Naravno, ti osjećaš svoje pulsiranje u srcu, oko srca. Misliš li da je to kucanje samo u srcu? Tada griješiš - tvoje čitavo tijelo pulsira. Srce je samo indikator toga, ono samo pokazuje to, inače, tvoje čitavo tijelo pulsira. Usled toga, tijelo je mrtvo kada srce prestane da kuca. To ne znači da je samo tvoje srce kucalo, pulsiralo je tvoje čitavo biće, srce je samo pokazatelj.

Ti otkucavaš, ali tako čitava egzistencija treperi kroz tebe - ti si samo jedan pokazatelj, srce. Univerzum kuca i pulsira kroz tebe. Ti ne postojiš, univerzum bitiše pomoću tebe. A univerzum nije totalnost objekata, to je subjektivnost. To bitiše kao i osoba. On je živ, svjestan. To nije nikakvi mehanički spoj. To je organsko jedinstvo.

Sada pokušaj da shvatiš ove Sosanove riječi:

Kada predmet misli nestane,

*tada i misleći subjekt iščezne -
kada um nestane tada i objekt nestane.
Stvari su objekti usled stava subjekta;
um je takav zbog odnosa prema stvarima.*

Stvari su prisutne oko tebe samo usled tvog stava. Ti ih privlačiš. Ako osjetiš pakao oko sebe, ti si tome razlog jer ti to privlačiš. Ne budi ljut zbog toga i nemoj se boriti sa time; to je izlišno. Ti to privlačiš, ti to pozivaš - ti si to počinio! Dakle, sada je tvoja težnja ispunjena; sve što si tražio, sada si dobio, i to je svuda oko tebe. Tada bivaš bijesan i ljutito se boriš protiv toga. Ti si u tome uspio!

Zapamti jednom zauvijek, da sve što se oko tebe događa je ukorijenjeno u tvom umu. Um je uvijek uzročnik. On je projektor, a spolja se samo nalazi ekran - ti projektuješ sebe, ti sebe ispoljavaš. Ako osjećaš da je to ružno onda nastoj da promijeniš svoj um. Ako osjetiš da ti pričinjava probleme i noćne more ono što proizilazi iz tvog uma, tada to sve odbaci. Nastoj da radiš sa umom a ne sa platnom za projekcije, ne nastoj da to dekoriraš i mijenjaš. Radi na umu. Ali tu postoji jedan problem jer si ti poistovjetio sebe sa umom. Kako onda to odbaciti? Ti osjećaš da sve to možeš promijeniti, dekorisati, izmijeniti izgled, preurediti, ali kako odbaciti sebe? Tu leži korijen svih problema. Ti nisi um, ti si van domašaja uma. Ti si se samo identifikovao sa umom, to je istina: ti nisi um.

Ovo je svrha meditacije: da ti se pruži mali bljesak da ti nisi um. Čak iako na par trenutaka um stane... ti si i dalje tu! Naprotiv, ti si još više prisutan, preplavljen si svojim bićem. Kada um prestane da te opsjeda, to je kao kada prestane iscrpljivanje koje je neprestano crpilo tvoje biće. Iznenada si preplavljen energijom. Ti sada osjećaš mnogo više! Ako makar i na

trenutak osjetiš da uma više nema već "ja", tada si dospio do duboke suštine istine. Tada će biti lako da se odbaci um. Ti nisi um; inače, kako možeš odbaciti sebe? Ta identifikacija se prvo mora odbaciti, tek tada i um može biti odbačen.

Cio Gurdžijev metod se sastoji u tome kako postići stanje neidentifikovanja. Kada ti sljedeći put želja dođe, iskoristi je i pogledaj sa svjesnošću u to. Kaži sebi: "U redu, sada ću gledati kuda se ovaj um kreće." Tada ćeš osjetiti distancu, tada ćeš moći sa strane da promatraš to. Ko je taj gledalac, promatrač? Potom se želje počnu kretati i stvarati snove. Nekada ćeš se zaboraviti, nekada ćeš biti sjedinjen sa svojim željama. Gurni sebe ponovo tamo, pogledaj u tu svoju težnju još jednom: želja se kreće sama. To je isto kao kada oblak naide; misao je naišla po vedrom nebu tvog bića. Samo pogledaj to, osmotri to. I zapamti, ako možeš biti neidentifikovan makar za jedan trenutak - želja je tu, i ti si tu, i distanca je primjetna - iznenada ćeš ostvariti iluminaciju, svjetlost ti se dogodila. Tako saznaješ kako um djeluje na svoj način; to je jedan mehanizam. Ti to možeš odbaciti! Ti to možeš koristiti, a i ne moraš koristiti; ti o tome odlučuješ. Ti si gospodar svog uma. Sada je sluga, mehanizam, zauzeo to mjesto; tu više nema gospodara. Tada je odbacivanje moguće. Kada se ti razlikuješ od toga, tek tada je odbacivanje moguće.

Meditacija, promatranje, sjedenje u tišini i gledanje u svoj um, može biti od znatne koristi. Ne forsirajući, samo sjedeći i gledajući u sebe, stvari se događaju. Ne činiti ništa, samo promatrati, gledati, kao što neko promatra ptice u letu. Samo ležati na podu i promatrati, ništa ne raditi, biti indiferentan. Tvoje bavljenje nema vrijednosti tamo gdje to odlazi; to se kreće samo od sebe. Zapamti, misli su iste kao i ptice; one se kreću po svojem zakonu. A ponekada se dogodi da misli

ljudi koji su oko tebe uđu u tvoje nebo, a da tvoje misli uđu u njihovo nebo. Usled toga, ti ponekada osjetiš da si tužan u prisustvu određene osobe; a ponekada osjetiš uspinjanje energije i sreću kada se sretneš sa nekom drugom osobom. Samo pogledaj u nekoga, budi mu blizu, nešto će se promijeniti u tvom raspoloženju.

To se događa čak i sa mjestima. Ti uđeš u neku kuću, i neki mrak te obuzme. Uđeš u drugu kuću, i osjetiš prozračnost kao da si krila dobio; možeš letjeti, toliko si lak. Uđeš u neku masu ljudi, i više nijesi svoj, opet se nešto promijenilo. Ovo je osnovno značenje satsanga: biti sa Majstorom koji nema misli. Samo budi sa njim, ponekada njegovo stanje bez misli, stanje bez uma će uzrokovati otvaranje tvojih vrata. U jednom trenutku... to ne može biti manipulirano, pojedinac mora čekati, osoba mora da bude predana, da čeka, moli i promatra. To se nikako ne može podsticati jer to nijesu misli. Misli su samo stvari, one se mogu ubaciti u tebe. Ne-misao nije stvar, to se ne može ubaciti u tebe. Misao ima svoj određeni trenutak, pokret i prodornost. Uvijek kada si u blizini neke osobe koja ima previše misli, ona će te ispuniti svojim mislima. Samo budi blizu, i ta osoba će te prepuniti svojim mislima, prenijeće svoj um na tebe - bilo da on govori ili ne, sasvim svejedno. Neprestano um, nalik munji, bježi iz njegove glave svugdje naokolo - ti to hvataš. A ponekada si čak i svjestan da to nijesu tvoje misli. Ali kada one dođu, ti postaneš ispunjen njima, bivaš identifikovan sa njima. To nije tvoja ljutnja; neko drugi je ljutit, i ti to osjetiš. Neko je bio mrzovoljan, i ta mržnja tebe pogodi. Sve je zarazno, a um je najzaraznija bolest koja postoji na zemlji. Ništa se ne može uporediti sa time, to može zaraziti sve ljude okolo vas.

Ukoliko možeš vidjeti, ti ćeš uočiti nešto nalik iskri iz glave dotične osobe. To ima drugačiju boju. Usled

toga su mnogi mistici bili svjesni aure, jer ako vam dođe neka sumorna osoba, on će sa sobom donijeti sumornu auru. Ti ćeš to moći vidjeti ukoliko ti oči budu čiste. Ti ćeš vidjeti i kada neka sretna osoba dođe. Čak iako ga ne budeš mogao vidjeti - ako se on bude približavao izdaleka - ti ćeš osjetiti kako sreća dolazi do tebe.

Misli nijesu tvoje, one ne pripadaju tebi. Kada umreš, tvoje misli se rasprše svuda naokolo. To se uvijek događa; zato jednom prilikom kada bude neko umirao, budi pored njega, posmatraj ga - to je jedno izuzetno iskustvo. Kada neko bude umirao, sjedi pored njega i promatraj što će se dogodati tvojem umu. Bićeš iznenađen: misli koje nikada nijesu bile tu, koje ti nikada nijesu dolazile, misli koje su ti nepoznate, iznenada će tresnuti pored tebe. Čovjek koji umire rasipa svoje misli svugdje naokolo, isto kao kada drvo koje se suši zasipa svoje sjeme svugdje okolo. Ono je u panici: prije no što će uginuti, drvo će razasuti svoje sjeme svuda naokolo kako bi moglo drugo drveće da dođe. Nikada nemoj biti pored čovjeka koji umire, ako nijesi svjestan - jer umirući čovjek širi svojevrstu zarazu. Zapravo, nemoj stati pored čovjeka koji širi sumornost, tugu, mrak; nikada prije no što budeš toga svjestan. Ako si svestan, tada neće biti nikakvog problema. Tada će ta sumornost doći i proći; nikada se nećeš poistovjetiti sa time.

Da li si osjetio kada si išao u crkvu, gdje se ljudi mole, da si iznenađa promijenio raspoloženje. Toliko mnogo molitve, iako možda ne i prave, možda samo one nedeljne molitve, ali i one će imati svoje djeinstvo, makar i na trenutak će se dogoditi neko otvaranje kod tebe - to će biti različito. Zapadneš li u neki požar, iznenađa se neka skrivena promjena dogodi u tebi.

Budi svjestan! A onda pogledaj kako misli ulaze u tvoj um, kako se poistovjećuješ i bivaš sjedinjen sa

time. One se kreću veoma brzo, brzina je ogromna jer ne postoji ništa brže od misli. Ništa nije moguće stvoriti što je brže od misli. Njoj nije potrebno vrijeme da stigne gdje želi. Misao skače od jedne do druge beskonačnosti; prostor za nju ne postoji. Misli su uvijek tu i kreću se nevjerovatnom brzinom. Upravo zbog tako velike brzine, ti ne možeš uočiti dvije misli odvojeno. Zato sjedni, zatvori svoje oči, opusti sve procese tvog tijela. Diši lagano, otkucaji srca neka budu spori, krvotok neka bude usporen. Nastoj da sve opustiš; ako je sve usporeno, i misli se moraju usporiti jer je sve to kompaktno povezano. Kada je sve usporeno, i misli moraju biti usporene.

To je razlog zašto u dubokom snu misli stanu; pošto je sve tako usporeno, kod uma koji se, inače, kreće ogromnom brzinom, iznenada dolazi do određenog prekida - proces se ne može nastaviti. Čovjek je usporen, a misli idu brzo, oni zato ne mogu ići zajedno. Misli iščezavaju. U dubokom snu, tek na nekoliko sati, samo na dva sata tokom noći, misli se zaustave jer si ti sasvim opušten.

Opusti se i promatraj: kako se misaoni proces usporava, ti možeš uočiti jaz. Između dvije misli uvijek postoji jedan interval - u tom intervalu je smještena svijest. Između dvije misli postoji jedan interval - u tom intervalu je plavo nebo. Polako zaustavi misaoni proces i pogledaj u taj interval, obrati više pažnje tom intervalu nego oblacima koji tuda prolaze. Pomjeri pažnju na drugo mjesto, promijeni stav. Nemoj gledati u oblike, gledaj u pozadinu. Ako bih postavio jednu crnu tablu cijelom dužinom ovog zida, i na njoj označio jednu malu bijelu tačku, i upitao vas što vidite, siguran sam u devedeset i devet procenata da niko od vas neće reći da vidi bijelu mrlju već samo crnu tablu - to je zbog toga što mi vidimo samo obličja a ne pozadine. Tako je prostrana pozadina, ali ako te

upitam: "Šta vidiš tu?" Ti ćeš mi odgovoriti: "Ja vidim jednu malu bijelu mrlju." Tako veliku pozadinu ne vidite, a samo jednu malu bijelu mrlju, koja je skoro nevidljiva, vi uočavate. Zašto? Jer je to fiksirana navika uma da gleda u obličje, a ne u okolinu; da gledate oblake, a ne plavo nebo; da gledate misli, a ne svijest.

Stav prema tome se mora promijeniti. Nastoj da uložiš više pažnje u pozadinu, a manje pažnje u obličje. Tako ćeš biti bliže realnosti. U meditaciji će se to odvijati neprestano. Um, usled starih navika, će i dalje gledati u figuru. Ti se samo pomjeri ponovo... pogledaj u okruženje. Ti si ovdje, ja sam ovdje. Mi se možemo pogledati na dva načina. Ja mogu da gledam u okruženje; u okruženju je drveće, biljke, zelenilo, nebo - čitavi prostrani univerzum je tvoje okruženje. Ili, ja mogu gledati u vas kao u neke oblike. Ali um uvijek to vidi kao obličje. Upravo zbog toga se događa kada odete osobi nalik Sosanu, Isusu ili Budi, da osjetite da vas oni ne vide. Vi ste samo neko obličje a oni promatraju okruženje. Njihov pristup tome je drugačiji. Možda ćete i zaključiti da njihove oči imaju hladnoću usled toga što vam ne ukazuju dovoljnu pažnju.

Vi ste što i oblak. Kada te pogledaju osobe nalik Budi, ti za njih predstavljaš samo jedan mali dio okruženja. Prostrana je okolina, a ti si samo jedna tačka u tom prostoru. Ali ti bi želio da te neko uoči, da neko gleda u tebe, u tu malu mrlju, kao da je to čitavi univerzum, kao da nema ništa iza toga.

Budina ljubav će vam izgledati hladna. Vi trebate vrelu ljubav, trebate nečije oči koje će samo gledati u vas i zaboraviti na sve drugo. To nije moguće u Budinom slučaju. Ti imaš svoje mjesto u svemu tome, ali je to tek jedna mala mrlja. Koliko god opčinjavajući ti si samo jedan mali dio prostranstva univerzuma - ne može ti se ukazati sva pažnja. Usled toga se ego osjeća povrijeđen

u prisustvu Bude jer taj ego želi svu pažnju: "Gledajte u mene, ja sam središte svijeta." Naravno, vi niste centar svijeta. Bolje reći, centra svijeta ni ne postoji jer je središte nečega moguće samo ako je to ograničeno. Ako je zatvoren krug tada je središte moguće - ali to je jedan beskrajni krug. Stoga je apsurdno razmišljati o centru. Ne postoji centra svijeta; svijet bitiše bez ikakvog centra. A to je prelijepo. Usled toga, svako može reći da je centar. Kada bi, uistinu, bilo centra svega, tada ne bi bilo moguće izjaviti.

Zbog toga hrišćani, muslimani i hebreji ne mogu prihvatiti kada hindusi kažu: "Ja sam Bog - anam Brahmasmi." Oni kažu da je to jeres. "Šta ti kažeš? Samo je bog središte svega. Niko drugi ne može biti središte." Ali hindusi mogu bezbrižno izjaviti da su oni bogovi jer oni kažu da nema centra i da sve, stoga, može biti u centru. Ali ako ti zahtijevaš da ti se sva pažnja poklanja, to samo može biti proizvod tvog uma, stare navike uma, ne gledanje u pozadinu, samo usmjerenja ka obličju.

U meditaciji se ti pomičeš od obličja ka okruženju, od zvijezda ka prostranom nebu. Što se ta pomicanja više događaju, to ti sve više bivaš udaljen od tvog uma, što se više budeš osjećao lagodnim, to će se prije i odbaciti... To je isto što i odbacivanje odjeće. Ti si svoju odjeću načinio tako uskom da ti izgleda nalik koži. To, ipak, nije tačno, to je upravo nalik tvojoj odjeći - ti to možeš lako skinuti. Ali svaki pojedinac mora shvatiti da je on okruženje a ne obličje. A kada se takav um odbaci, Sosan kaže, tada svijet objekata jednostavno nestane. Što on pod tim podrazumijeva? Da li on misli: ako si u dubokoj meditaciji, ako si ostvario cilj ne-uma, da li će tada to drveće iščeznuti, nestati? Zar više ova kuća neće biti ovdje? Zar tada ti više nećeš sjediti ovdje? Ako ja to budem ostvario, da li će ova stolica na kojoj sada sjedim

nestati? Ne! Objekti nestaju kao objekti, ne ova stolica, ni ovo drvo - oni ostaju, ali oni više nijesu ograničeni. Sada više oni nemaju granica. Sada se ova stolica susreće sa suncem i nebom, tada obličje i pozadina postaju jedno. Ne postoji oblika koji je odvojen od pozadine, njihove osobine se gube. I oni više nijesu objekti jer ni ti više nijesi subjekt koji to promatra.

Krišnamurti je običavao da kaže nešto predivno: da u dubokoj meditaciji promatrač postaje promatrano. To je istina, ali će to sada vama djelovati kao apsurd. Ako ti promatraš cvijet, misli li Krišnamurti da ćeš ti postati taj cvijet? Kako ćeš se ti onda vratiti nazad? A neko te može i ugaziti i tada ćeš biti u nevolji.

"Promatrač postaje posmatrano." Znači li to da ti postaješ cvijet? Ne - ali isto tako, na neki drugi način, da! To ne znači da ćeš postati cvijet koji neko može ubrati i odnijeti. Ne u tom smislu. Ali kada nema uma tada nema ni granica koje te dijele od cvijeta, nema granica koje cvijet dijele od tebe. Oboje ćete tada postati jedan subjektivni gejzer, vi se sada slivate, stapate. Ti ostaješ ti, cvijet i dalje ostaje cvijet, niko vas greškom ne može ubrati - ali tu postoji stapanje. To se dešava i u tvom životu možda tek nekoliko trenutaka, kada se stapaš sa voljenom osobom. To je, takođe, rijetka pojava jer muškarčev um nikada ne iščezava, čak ni u ljubavi. On uvijek stvara neke nove besmislice, stvara vlastiti svijet. A ljubavniku nije dopušteno da bude u takvoj blizini kako bi se mogao stapati sa pozadinom. Obličje, ego, uvijek stoji između vas. Ali se i to ipak dogodi makar nekoliko puta.

Naravno, to se ponekad mora dogoditi uprkos tebi. To je tako prirodno, pa čak iako ti pokušavaš da nešto remetiš, stvarnost sama proдре u tebe. Sa svim tvojim remećenjem, sa svim tvojim snovima, nekada to proдре u tebe, jer ti nijesi uvijek na straži. Nekada si

zaboravan, ili si previše zaokupljen nekim stvarima tako da tvoj prozor ostaje otvoren i stvarnost bez tvog odobrenja uđe u tebe.

Na nekoliko trenutaka u ljubavi se ovo može dogoditi, kada posmatrač postane posmatrano. Ovo je jedna predivna meditacija: ako voliš neku osobu, tada sjedi ispred nje i pogledajte jedno drugome u oči - nemojte ništa razmišljati, nemojte razmišljati ko je ovaj drugi, ne pokrećite nikakav misleći proces, samo gledajte jedno drugome u oči. Tada se može dogoditi da bljesne ono, kada posmatrač biva posmatrano, kada bivaš izgubljen i ne znaš ko si - da li si ti postao voljeni ili je voljeni postao ti. Oči su postale predivna vrata da se uđe jedno u drugo. A zašto kažem da je to moguće samo u ljubavi? Jer si samo u ljubavi lišen stražarenja. Tada si opušten. Nijesi uplašen drugima, možeš biti otvoren, predat, možeš to sebi priuštiti. Inače, ti si uvijek na straži jer nikada ne znaš što će taj drugi uraditi, ne znaš da li će te on povrijediti. A ako nijesi na stražarskom mjestu, ta uvreda može duboko prodrijeti.

U ljubavi možete gledati jedno drugome u oči. Tada će se ostvariti jedan bljesak, kada pozadina i obličje biva pretopljeno u tebi. Tako ćeš biti prodrman do temelja svog bića. Iznenada ćeš dobiti bljesak: ti više nijesi, a ipak postojiš. Negdje duboko u tebi se dogodilo stapanje. Ovo se dogodi stvarnim meditantima kada čitavi univerzum prodre u njih - ne da on postaje drvo, ali ipak duboko u sebi on osjeća to drvo. Onda kada je sa tim drvetom, granice više ne postoje. A kada bude u dosluhu sa tom zemljom bez granica, tada će se početi kretati kroz život bez ograničenja.

Ovo je značenje Sosanovih riječi. Onda kada um iščezne tada i objekt nestaje. A kada objekt nestane tada nestaješ i ti, tvoj ego nestaje. Oni su povezani.

*Shvati realnost ta dva pojma
i težište stvarnosti:
jedinstvo praznine.*

Ti postojiš usled objekata koji su oko tebe. Tvoja granica postoji usled ograničenja koja su oko tebe. Kada se te granice izbrišu, tada i tvoja granica nestane - ti si u odnosu sa svima njima, vi ste zajedno. Tvoj um i objekti oko tebe su u stalnom prožimanju, oni posjeduju most između sebe. Ako samo jedna obala nestane, tada most može pasti. A sa mostom i druga strana nestaje jer nema mogućnosti da jedna obala postoji bez druge. Ovo je osnovno značenje odnošenja, odnosa. Tada se ostvaruje jedinstvo - jedinstvo praznine. Ti si prazan, a i svijet je prazan. Pošto nema granice prema cvijetu, kako će onda biti ikakvog centra? Ovo je jedna od najdubljih realizacija Bude, i samo su budisti shvatili to pravilno. Oni su rekli da nema *atma*, nema Sebe. A ovo je, takođe, veoma često bilo pogrešno shvatano jer su hindusi izjavili da se njihova religija bazira na principu *atma*, sebe, vrhovno sebe. A Buda kaže: "Ako nema granica, kako će onda biti Sebe?" Kada nema granica, kako će onda biti Sebe?" Kada nema granica i kada um postane potpuno miran, kako onda može biti nešto nalik "ja"? To "ja" samo predstavlja buku. Kako ti možeš izjaviti "ja sam", kada totalno postoji? Kada obličje i pozadina postanu jedno, kako ti onda možeš izjaviti "ja sam"?

Ovo je praznina Bude - *anatta*. Ta riječ je predivna - *anatta*, besebnost. Tebe više nema, a ipak postojiš. Stvarno, po prvi put si tek sada čitav, ali ne kao individua, kao obilježeno, kao već opisano. Ti si sada cjelina, ali nijesi kao neka individua, kao neko obilježje, definisana posebnost. Ti više nijesi neko ostrvo, ti si sada

samo jedno prostrano ispoljavanje praznine. A isto to je slučaj i sa cvijetom, isto kao i sa drvetom, isto kao sa pticom i sa životinjom, isto kao i sa stijenom, zvijezdom i sa suncem. Kada tvoje "sebe" nestane, tada ono nestane iz svih stvari; to je zbog toga što je sve oko tebe samo refleksija tebe, to je samo tvoje ispoljavanje, to je bilo samo tvoje reflektovanje ludosti. Sada više toga nema.

Sosan je rekao, kada je prisutna ispraznost tada je i jedinstvo prisutno. Ako si ti ispoljen, kako će se onda moći jedinstvo ostvariti? Podvojenost tvog stvarnog bića dovodi do razjedinjenosti.

Muhamedanci kažu da vole hinduse, kažu da su oni braća; hrišćani kažu da vole Jevreje, da su braća. Svi su braća, ali kako možeš biti brat kada si hrišćanin? Kako možeš biti brat ako si hindus? Tvoja demarkacija, tvoje granice donose neprijateljstvo. Najviše što možeš je da toleriš druge, ali nikako ne možeš biti sjedinjen sa drugima. Samo reći "brat", ne može mnogo pomoći jer se niko tako opasno ne može tući sa tobom kao tvoj brat. Reći da sam hindu, ja sam tako sebe odijelio od svega drugoga. Reći da sam moćan, tako sebe odvajam od univerzuma. Reći da sam neobičan, sebe isto tako odvajam od univerzuma. Usled toga Čuan Cu kaže: Budi običan. To znači da se ne odjeljuješ ni na jedan način, da ne donosiš krajnje definicije o sebi. Živi sa nepostojećim granicama koje su uvijek spremne da se stope i pretope.

Shvati realnost ta dva pojma

i težište stvarnosti:

jedinstvo praznine.

U ovoj praznini dvoje se ne mogu razlikovati...

Oni nikako ne mogu biti različiti, ne mogu se doživjeti kao odijeljeni - odijeljeni od drugih. Oni su

podijeljeni ali ta podijeljenost je sasvim drugačija. Ti se možeš razlikovati ali ta odjeljenost više nije usled ega. To je nalik talasu na okeanu. Ti se možeš odvajati. Talas je samo talas, ne okean - a ipak i to je okean. Taj talas ne može bitisati bez okeana. Okean se valja u njemu, okean se talasa, on pulsira. To je odijeljeno kao forma, a nije odijeljeno u smislu bitisanja. Ti bivaš odijeljen ali i nijesi odijeljen. Ovo je jedan od najparadoksalnijih fenomena koji je čovjek spoznao kada je doživio stanje ne-sebe, *anatta*.

... i oboje sadrže u sebi čitav svijet.

Ne odjeljuj se, ništa ne gubiš, ti samo dobijaš. Ti si uvijek u strahu od gubljenja. Uvijek misliš: "Ako izgubim sebe, više neću postojati, neće me više biti. Šta ću na taj način dobiti?" Tada samo nešto gubiš, a dobijaš sve. Zapravo, ne gubiš ništa sem svoje bijede, tjeskobe. Šta onda imaš da izgubiš? Ništa nemaš da izgubiš - samo svoju patnju, obrobjenost.

...i oboje sadrže u sebi čitav svijet.

Onda kada gubiš, postaješ čitavi svijet. Sve je tada tvoje. Ti si prosjak usled svog stava, a možeš biti car. Um je samo jedna prosjačka zdjela.

Jednom sam čuo sufi priču. To je ujedno jedno od najstarijih sufi učenja.

Prosjak je došao kod jednog cara. Car je upravo bio u svom raskošnom vrtu i čuo kako je prosjak došao. Čovjek na ulazu je namjeravao da mu udijeli nešto ali mu ovaj na to odgovori: "Imam jedan uslov. Ja uvijek uzimam samo od gospodara, nikada od sluga."

Car je to čuo i došao da vidi tog prosjaka. Prosjaci obično nijesu postavljali nikakve uslove. Ako si prosjak kako možeš postavljati ikakve uslove? "Ovo mora da je neki osobiti prosjak." Zato je on pošao da ga vidi - on je stvarno bio osobiti prosjak. Car do tada nije vidio tako profinjeno biće, samom caru nalično. On je bio ništa pri usporedbi sa ovim čovjekom. Taj čovjek je odisao nekom slavom, finoćom. Njegova odjeća je bila sva u ritama, bio je skoro nag, ali njegova zdjelica je bila dragocjena.

Car ga zato upita: "Zašto ta uslovljavanja?"

Prosjak odgovori: "Jer su sluge prosjaci, a ja ne želim biti grub sa nikim. Samo gospodar može dati. Kako sluga može nešto dati? Stoga, ako ste vi spremni, vi možete dati, ja ću to primiti. Ali ja, takođe, imam jedan uslov, a taj je da moja prosjačka zdjelica mora biti napunjena."

Samo jedna mala prosjačka zdjelica! Car se počeo smijati. On reče: "Mora da ste ljudi. Zar mislite da ja ne mogu napuniti vašu prosjačku zdjelicu?" Tada je naredio svojim ministrima da mu napune zdjelu dragim kamenjem. Ali kako su oni punili zdjelicu, drago kamenje je bešumno padalo kao u neki ambis, jednostavno je nestajalo bez traga. Tako je prosjakova zdjela uvijek ostajala prazna. Car je bio zaprepašten, njegov ego je bio povrijeđen; on, veliki car, a da ne može da ispuni jednu prosjačku zdjelu. On, koji vodi čitavu zemlju, a ne može da napuni jednu zdjelu sa dragim kamenjem. On je tada naredio da donesu svo blago koje imaju; prosjakova zdjela mora biti napunjena.

Njegova riznica... danima je zdjela punjena blagom ali je nijesu nikako mogli napuniti. Ništa više nije ostalo. Car je postao siromah, sve je bilo izgubljeno. Tada je car kleknuo pred prosjakove noge i rekao: "Sada sam i

ja prosjak i sada te molim da mi samo jednu stvar udijeliš. Otkrij mi tajnu ove tvoje zdjele, to mora da je neka magija!"

Prosjak mu odgovori: "Ništa. Ona je samo stvorena od ljudskog uma. To nije nikakva magija."

Svaki ljudski um je nalik ovoj prosjakovoj zdjelici. Ti se uporno upinješ da to ispuniš, ali tvoj um i dalje ostaje prazan. Možeš u njega staviti čitavi svijet, sve svjetove zajedno, i oni će pasti a neće čuti ni odjek. Ti stalno daješ, a to biva samo prošenje. Daš ljubav, a prosjačka zdjela bude tu, tvoja ljubav nestane. Daš svoj čitav život, a prosjačka zdjela je još tu i gleda te molećivim očima: "Ništa mi nijesi dao. Ja sam još prazna." Jedini dokaz da si išta davao je da prosjačka zdjelica bude napunjena - a ona se nikada ne može napuniti. Naravno, stvar je jasna: ti nijesi ništa dao.

Ti si dospio do mnogih stvari, mnogo toga si ostvario ali je sve to palo u tu prosjačku zdjelicu. Um je jedan samouništavajući proces. Prije nego što um nestane, ti ćeš biti samo jedan običan prosjak. Štogaod da skupiš, to će biti uzaludno; uvijek ćeš ostajati prazan. A ako se lišiš ovakvog uma, tek kroz tu prazninu ćeš po prvi put biti ispunjen. Ti više ne postojiš jer si postao cjelina. Ako i dalje ostaneš ono što jesi, ako i dalje budeš "ja", tada ćeš ostati samo prosjak. Ako te nema, tada postaješ car. Usled toga, mi u Indiji prosjake nazivamo *swami*. Swami znači gospodar, car. Ti ne možeš naći nijednu bolju riječ za sanijasine. Kada sam razmišljao koje ime da dam novim sanijasinama, nijesam mogao to zaobići. Swami je izgledalo najbolje rješenje. To znači, onaj ko je sasvim odbacio sebe tako da više ništa u njemu nije ostalo; on je tako postao čitavi svijet, gospodar svega. Inače, i carevi ostaju prosjaci; oni teže za nečim, traže i pate.

Ako ti ne praviš razliku
između surovosti i finoće
nećeš biti iskušán
da prosuđuješ i zaključuješ.

Ako ne praviš razlike između surovosti i finoće, dobrog i lošeg, ljepote i ružnoće, ovog i onog - ako ne praviš razlike, ako ne vršiš podjelu, ti tako jednostavno prihvataš sve oko sebe onako kako ono zapravo i jeste. Ti ne umećeš svoj um u to, ne bivaš sudija. Ti samo kažeš: "To je tako." Trn je tu, i ti kažeš da je to tako. Kada je ruža tu, ti i tada kažeš da je to samo tako. Kada je neko grešnik, ti kažeš da to mora biti tako. I samo cjelost zna, niko drugi ne može znati zašto grešnik postoji. Mora da postoji neki razlog za to, ali to je tajna koja je znana samo egzistenciji, ti se za to ne trebaš brinuti.

Cjelina daje život i svecu i grešniku, trnu i ruži - samo cjelina zna zašto je to tako. Ti samo treba da padneš u cjelinu i da ne praviš nikakve razlike. Ti ćeš, takođe, znati zašto je to sve tako, no to će se dogoditi tek pošto ti postaneš cjelovit. Tajna se razotkriva tek kada i ti postaneš tajnovit. Ti ne možeš to razotkriti ako ostaneš ono što jesi. Ako ostaneš onakav kakav jesi, ti ćeš postati samo jedan veliki filozof. Ti ćeš tada imati mnoga pitanja i nećeš imati odgovore; imaćeš mnogo teorija, ali nećeš imati istinu. Ali ako i sam postaneš tajnovit, tek tada ćeš sve to znati. Ali znanje je tako delikatno da se ne može riječima iskazati. To znanje je tako paradoksalno da ne može u riječi stati. To znanje je kontradiktorno - jer suprotno gubi granice i sjedinjuje se - nijedna riječ to ne može objasniti.

Obličje znači riječ, a okruženje je tišina. U tom znanju, oblik i pozadina postaju jedno, tišina i riječ tada postaju sjedinjeni. Kada to možeš izreći? Ali i to se

mora reći jer postoje mnogi putevi koji za tim teže. Čak i slušanje o tome, nekoga može navesti da krene na putovanje ka tome. Usled toga je Sosan izrekao sve te riječi. Sosan zna da to ne može biti rečeno, jer kad god to kažeš, ti odmah od toga stvaráš razliku. Kada želiš da to ispoljiš, moraš da biraš riječi. Kada želiš da nešto kažeš, uvijek tražiš odgovarajuću riječ, što prouzrokuje uključivanje uma. Ali ipak, niko to bolje nije pokušao da uradi od Sosana. On je neuporediv. Ne možeš naći drugog čovjeka koji je tako dđvno stavio tišinu u riječi. Čak bi i Buda osjetio ljubomoru. Sosan je pravi Majstor - Majstor tišine i riječi. On je uspio da stavi u ovaj svijet nešto što ne pripada ovom svijetu. On je uspio da prožme svoje riječi dubokom tišinom svog iskustva.

Saslušaj njegove riječi - i ne samo da ih čuješ, već i da ih upiješ. Neka se stope sa tvojim srcem. Nemoj ih pamtiti. Dopusti im da uđu u tvoj krvotok, da postanu tvoja krv i kosti. Upij ih, progutaj ih, provari ih i zaboravi ih. Tada će one imati nevjerovatnu moć za tvoje transformisanje.

15. VELIKI PUT JE SVEOBHVATAN
NIJE LAK NITI TEŽAK
OGRANIČENA GLEDIŠTA SU NEODOLJIVA
SAD U HITNOŠĆI, SAD U ZAOSTATKU.
16. PRIJANJAŠ LI NEUMERENO
OTIŠI ČEŠ U ČORSOKAK.
DOPUŠTANJE VODI SPONTANOSTI (UKOJOOJ)
SUŠTINA NITI SE GUBI NITI OSTAJE.
17. SVOJU PRIRODU (TAKO) USAGLASI S PUTEH
I SLOBODNO IĐI BEZ NEVOGA.
SPUTANA MISAO ODVODI OD ISTINITOG,
ZATAKNUJE, SPUŠTA I KVARI.
18. NE VAHA TRAĐITI DUŠU,
ZAŠTO DELITI TUBE - BLISKO?
SLEDEĆI JEDNO VOZILO
NE ODBACUJ ŠEST ČULA.
19. NE ODBACIVATI ŠEST ČULA,
JEDNAKO JE SAVRŠENOS PROBUĐENO-
STI.
MUDRI ČINE NE REMETEĆI
NEZNALICE SAME SEBE
SPUTAVAJU.
STVARI NISU RAZLIČITE,
NEZNANJE VODI RAZDVATANJU
UH GONITI UHOM,
NIJE LI TO VELIKA GREŠKA.

ŽIVJETI NA VELIKOM PUTU NIJE NI LAKO NI
 TEŠKO, ALI ONI SA OGRANIČENIM POGLEDIMA
 SU UPLAŠENI I KOLEBLJIVI: ŠTO VIŠE ŽURE,
 TOSVE SPORIJE IDU, A PRIVRŽENOST NEMA
 GRANICA; ČAK I ODAŃOST IDEJI
 PROSVJETLJENJA MOŽE ODVESTI NA KRIVI PUT.
 SAMO DOPUSTI DA STVARI OSTAŃU ONAKVE
 KAKVE JESU TADA NEĆE BITI NI ODLAZAKA NI
 POVRAĆAKA. PRIHVATI PRIRODU STVARI
 (VLASTITU PRIRODU) TADA ĆEŠ SE KRETATI
 SLOBODNO I NESMETANO. KADA JE MISAO
 ZAROBLJENJA TADA JE ISTINA SKRIVENA, SVE JE
 TADA ZAMRAĀENO I NEJASNO; A TEGOBNJA PRAKSA
 OSUĐIVANJA DONOSI DOSADU I
 MUĀNINU. KAKVA KORIST SE MOŽE OSTVARI TI
 OD ZASEBNOSTI I ODIJELJENOSTI?
 AKO ŹELIŠ DA SE KREĆEŠ JEDINSTVENIM
 PUTEŃM NEMOJ ODBIJATI SVIJET OSJEĆANJA I
 IDEJA. ZAPRAVO, AKO TO PRIHVATIŠ POTPUNO
 BIĆE IDEN TIĀNO SA ISTINSKIM
 PROSVJETLJENJEM. MUDRI ĀOVJEK NE TEŹI ZA
 NEKIM CILJEM, SAMO GLUPAK SEBE SPUTA VA -
 POSTOJI SAMO JEDNA DHARMA, ISTINA, ZAKON;
 RAZLIKE SE RAĐAJU SAMO
 USLED PRIVRŹENOSTI NEZNANJU. TRAGATI ZA
 UOMOM POMOĆU RAZNOLIKOG UMA JE NAJVEĆA
 MOGUĆA ZABLUDA.

Poglavlje 6

TEŹITI KA BESCILJNOSTI

26. oktobar 1974.

Mnogo divnih stvari se sadrži u ovoj sutri. A
 za tragaocce, ne samo predivne već i fundamentalne i
 esencijalne - jer je Sosan mudrac a ne samo pjesnik. Sve
 što on kaže u sebi nosi poeziju beskonaĀnog, ali u tome
 nije stvar. Kada govori prosvjetljena osoba, sve što on
 kaže je divno i poetiĀno. NaĀin na koji on bitiše, upravo
 sve što dođe od njega odzvanja njegovim biĀem, miriše na
 njega. Ali u tome nije stvar. Nemoj dopustiti da se izgubiš
 u toj poeziji jer poezija pripada formi a istina je
 bezobliĀna. NaĀin na koji se Sosan ispoljava, izgleda
 divno i poetiĀno, ali zapamti, nemoj se izgubiti u njegovoj
 poetici. Nemoj se izgubiti u poeziji Upaniřada ili Gite, u
 kazivanjima Isusa. Ta forma je u svojem obliĀju predivna
 ali u tome nije stvar. Nastoj da prodreš u samu suštinu
 stvari, u sadržinu; nemoj se zadržati samo na obliĀju.

Za tragaoca je sadržina najvažnija, a da bi shvatio tu sadžinu moraš se poistovjetiti sa time, moraš postati upravo to. Ne postoji istine izvan razumijevanja. Zapravo, samo razumijevanje je istina. Reći da kroz razumijevanje dospijevaš do istine, nije baš sasvim tačno jer nema istine koja je udaljena od razumijevanja. Razumijevanje je prava istina. Ti razumiješ... ti postaješ istina. Istina nije negdje daleko od tebe, ona nije negdje sakrivena, ona se samo kroz tvoje shvatanje oživljava - ostvaruje se unutar tebe.

Ove Sosanove instrukcije su za tragaoce, i svaka riječ je veoma značajna.

*Živjeti na velikom putu
nije ni lako ni teško...*

Uvijek kada postoji neki cilj, to će biti ili lako ili teško. Sve zavisi od toga gdje se nalaziš, kolika je distanca između tebe i cilja, da li postoji prostrana autostrada ili je to neki uski planinski puteljak. Da li je ta cesta ucrtana, obilježena ili ti moraš sam da pronađeš taj put? Ako postoji neki cilj, to će biti ili teško ili lako. Sve zavisi... da li si ti prolazio tim putem već. Ako je put poznat - tada neće biti teško. Ako je put nepoznat onda će biti teško. Da li si ti dobar putnik? Da li će tvoja fizička i psihička kondicija to načiniti lakim ili teškim? Pošto istina nije uopšte neki cilj, kako onda to može biti lako ili teško?

Neki ljudi tvrde da je istina veoma teška. Oni govore nešto što predstavlja potpuno neznanje. Postoji, takođe, jedna suprotna škola koja kaže: "Istina je jednostavna - ne postoji problema. Samo shvati, i biće ti lako." I oni izražavaju nešto što nije u redu. Obije stvari se mogu pojmiti posredstvom uma. Teško? - Um tada može pronaći tehniku, način i sredstvo kako da to učini lakim.

Prije tri hiljade godina putovanje je bilo teško. Sada je to veoma lako, ništa lakše od toga: samo treba da udeš u avion i ništa da ne radiš, samo se opustiš. I kada dođe vrijeme da budeš poslužen čajem, ti si već stigao. Ako je cilj težak, on se može učiniti lakim.

To je upravo ono što Mahariši Maheš Yogi pokušava da uči zapadnjake: da je pronašao jet-set brzinsku tehniku. Ako je cilj daleko, tada nećeš nikada stići ako ideš zaprežnim kolima, ali ako ideš avionom onda je sve lako. No, da li tu ima ikakvog cilja? U tome je suština stvari. Ako je to cilj, nešto udaljeno, daleko, tada postoje mogućnosti da se stvori lakši način, sredstvo, pomagalo. Ali samo ako postoji cilj?

Sosan je rekao da ne postoji cilj, da to nije cilj, pa kako onda to može biti teško ili lako? A ako to nije cilj, kako onda može biti puta ka njemu? Ako nema cilja, kako onda može biti nekih metoda i tehnika da se do tamo stigne? Nemoguće! On je rekao da to nije ni lako ni teško. Cilj ne postoji.

*Živjeti na Velikom putu
nije ni lako ni teško...*

Šta je onda taj Veliki put? Taj Veliki put je tvoja priroda - ti si već to! Upravo zbog toga to i nije cilj. To ne može biti nešto u dalekoj budućnosti. Nije potrebno vrijeme da bi se to dogodilo. Ti si uvijek bio u tome, to se već dogodilo. Ti si cilj, ti bitiš u cilju. Ti ne možeš boraviti izvan toga, ne postoji mogućnosti da izadeš iz toga. Bilo gdje da ideš, ti ćeš nositi svoj Tao sa sobom. To je tvoja suštinska priroda. To nije moguće zapostaviti, nemoguće ga je staviti po strani i zaboraviti. Ti si već tu jer *ovdje* je "tamo" . Nije potrebno da budeš zagledan u budućnost: samo budi ovdje, i to ćeš naći. Tragaš li, ti ćeš

to izgubiti. Nemoj tragati, samo budi, i to će biti tu. A tada ćeš se smijati jer si tragao za nečim što je uvijek bilo tu - samo zbog tvog traganja, to si gubio; upravo zato što si bio nestrpljiv i u žurbi, to nijesi mogao uočiti.

*Živjeti na Velikom putu
nije ni lako ni teško,
ali oni sa ograničenim pogledima
su uplašeni i kolebljivi:
što više žure to sve sporije idu,
a privrženost nema granica;
čak i odanost ideji prosvjetljenja
može odvesti na krivi put.
Samo dopusti da stvari ostanu onakve
kakve jesu
tada neće biti ni odlazaka ni povrataka.*

Ti si i put i cilj. Nema distance između tebe i cilja. Ti si tragalac i traženo. Ne postoji razlike između tragaoca i traženog. Ti si štovalac i štovano. Ti si učenik i Majstor. Ti si smisao i kraj. To je veliki put. To ti je uvijek bilo pristupačno. Upravo i ovog trenutka, ti si u tome. Probudi se i vidjećeš da si u tome. Zaspješ, ti ostaješ u tome, ali pošto si uspavan, to i ne uočavaš. Tada ti ne preostaje ništa drugo do da ideš i da ga negdje tražiš.

Ti si nalik pijancu koji traži svoju kuću, koji traži nešto što mu je upravo ispred očiju. Ali oči nijesu čiste-one su zamagljene predubjeđenjima, zamislama, one su zaslijepljene riječima i teorijama. Usled toga je tvoja vizija zamagljena; inače, sve ono za čime si tragao bilo je uvijek ispred tebe.

Hindusi imaju jedan metod promatranja vrha nosa: samo sjediš u tišini, gledaš u vrh svog nosa i ne radiš ništa drugo. Neki ljudi će se tome smijati i misliti: kakve li

gluposti! Šta se može dogoditi pomoću toga? Ali oni gube smisao. Hindusi kažu da je to upravo ispred tvog nosa, na samom vrhu tvog nosa. Budi smiren, gledaj u vrh svog nosa i ne pokušavaj da misliš... iznenada će to biti tu, baš na vrhu nosa, uvijek ispred tebe. U tome je ljepota vrha nosa: bilo gdje da ideš, on je uvijek ispred tebe. Ispravno da se krećeš, on je tu; pogrešno da stremiš, on je ponovo tu. Budeš li grešnik, on će biti ispred tebe; budi svetac, i tada će biti ispred tebe. Bilo što da radiš - budi u izokrenutom položaju, u shirshasan - ono je uvijek ispred tebe. Zaspješ li, on je tu; probudiš se, on je ponovo tu.

To je značenje gledanja u vrh od nosa, jer što god da radiš, on je uvijek tu; ti ga ne možeš staviti nigdje drugo do ispred sebe. Kada se pokreneš, i on se već pokrenuo. Samo pogledaj u vrh svog nosa, i razumjećeš da je istina baš ispred tebe. Bilo gdje da ideš, ona ide sa tobom. Ti to ne možeš izgubiti, zato nema smisla tragati za njom. Da bi razumio da to nijesi izgubio... Ali pogledaj: obično nikada ne gledaš u vrh svog nosa jer si zaokupljen promatranjem nekih drugih stvari, ti si zainteresovan za nešto drugo. Ti nikada ne gledaš u vrh svog nosa.

Hindusi imaju još jednu divnu teoriju. Oni kažu, kada osoba počne gledati vrh svog nosa, smrt joj se približava, umrijeće u roku od šest mjeseci. Kada osoba počne gledati u to, a da i ne pokušava da to radi - bilo što da radi, on samo gleda vrh svog nosa - tada će u roku od šest mjeseci umrijeti. Ima nečega u tome. Ti budeš svjestan vrha svog nosa samo onda kada sve tvoje težnje i želje budu izlišne. Više nemaš energije da pokreneš svoje želje, smrt ti se približava. Ti si tako iscrpljen, sva vitalnost je iščezla. Ne možeš pokrenuti oči, ne možeš više juriti za svojim željama, težnjama ... život polako

iščezava. U posljednjem trenutku ti ništa drugo ne ostaje sem da gledaš u vrh svog nosa. To je jedno značenje.

Drugo značenje, znatno više značenje, je: kada neka osoba može gledati u vrh svog nosa, to znači da je spreman da umre na ovom svijetu. To je novo rođenje - jer je on gledao sa jasnoćom ispred sebe. Ovaj svijet nestaje, ovaj život nestaje. On je umro kada je njegovo staro biće u pitanju. On je sada novo biće; to je preporadanje. Sada više nema odlazaka i dolazaka. On je dostigao - samo gledajući u vrh svog nosa? Da, jer je čitavo pitanje samo u tome: kako gledati ispred sebe a ne sa strane. Istina je ispred tebe, ne može biti drugačije. To nije ni lako ni teško. To nije pitanje napora, kako onda to može biti lako ili teško? To je pitanje buđenja a ne napora. Tu nije pitanje da nešto treba da se uradi. Radeći, ti ćeš to izgubiti, ti ćeš postati opterećen sa tim djelovanjem. Ako pokušaš da nešto preduzimaš, tada će to biti lako ili teško.

To je pitanje ne-djelovanja. Kako onda ne-djelovanje može biti lako ili teško? Ne-djelovanje je sasvim izvan domašaja svijeta bilo kakvog djelovanja. To je samo bitisanje! Kako bitisanje može biti lako ili teško? Biti znači jeste. To je Veliki put. Čitavi napor je u tome da spoznaš i vidiš vrh svog nosa; samo da gledaš ispred sebe sa bistrim očima.

*... ali oni sa ograničenim pogledima
su uplašeni i kolebljivi:
što više žure to sve sporije idu...*

To izgleda kontradiktorno, ali to se događa svakome. Ovo se dogodilo i tebi. Što brže ideš, to sve sporije stižeš. Nemoj ići nigdje! Samo budi ovdje - i odmah ćeš stići. Ne postoji prostor po kojem treba putovati, nema ni vremena koje se mora transcendirati.

Samo budi ovdje. Neka tvoja jedina mantra bude sada i ovdje, ništa drugo ti nije potrebno. Budi sada i ovdje, bilo da je to sporo ili brže.

Dogodilo se:

Jedan dječak je došao u školu sa znatnim kašnjenjem. On je uvijek kasnio. Učiteljica je bila veoma ljuta i reče mu: "Opet? Opet kasniš, čak više nego juče! A ja sam ti skrenula pažnju na to već nekoliko puta. Ti me uopšte ne slušaš!"

Dječak joj odgovori: "Ali bilo je velikih teškoća. Zar ne vidite kako napolju pada velika kiša, i da je cesta klizava od mulja tako da nijesam mogao nikako ići naprijed. Kretao sam se tako otežano da sam morao ići jedan korak naprijed, a dva natrag. Bilo je toliko klizavo: što sam pokušavao da brže idem, to sam sve sporije napredovao. Zapravo, tako sam išao u suprotnom pravcu: jedan korak naprijed, dva koraka natrag.

Učiteljica mu na to odgovori: "Ti si veoma domišljat. Kako onda?"

Dječak odgovori: "Ja sam stoga baš krenuo da se vraćam kući, eto tako."

Vi ste, takođe, na jednom klizavom putu na kojem pokušavate da se krećete brže ali sporo napredujete - usled toga se vraćate. Ako pogledate cilj, tada idete stranputicom. Vaša brzina je opasna, to je protivno cilju jer nikakva žurba nije potrebna. Treba samo da se zaustavite i osmotrite.

Dolazili su mi ljudi i pitali: "Kada ćemo mi dostići prosvjetljenje? Kada? Ako bih im rekao "sada", oni mi ne bi vjerovali. A ja vam kažem, sada. Ako propustite ovo sada, onda će to biti neko drugo sada, ali uvijek sada. Ne postoji drugog vremena. Kada god da se to dogodi, to

će se dogoditi u nekom "sada", a bilo gdje da se to dogodi, to će uvijek biti "ovdje". Ovdje i sada nijesu dvije riječi. Isto kao što nijesu dvije riječi prostor i vrijeme. Ajnštajn je koristio jedan drugi novi termin: prostorvrijeme. On je od dvije riječi načinio samo jednu "prostorvrijeme" jer je naučno otkrio da vrijeme nije ništa drugo do četvrta dimenzija prostora, zato nema potrebe za korišćenjem dvije riječi. Zato ovdje i sada, takođe, nijesu dvije riječi. Hiljada godina prije Ajnštajna, mistici nalik Sosanu bili su svjesni toga. To je "sada-ovdje". Te dvije riječi treba da budu sjedinjene, one su jedno, jer sada nije ništa drugo već dimenzija od ovdje - četvrta dimenzija. "Sada-ovdje" je jedna riječ. A bilo kada da se to dogodi, to je uvijek "sada-ovdje". To se može desiti baš sada, ne treba ga čekati. Ali ti si nestrpljiv i kolebljiv - to stvara probleme.

U čemu je smisao biti uplašen? Kakva je situacija unutar tebe kada si uplašen? Ti želiš to, a opet to ne želiš. To je situacija u kojoj se nalazi zaplašeni um: on bi želio da ode, ali ne smije jer je zaplašen. On bi to želio, ali nije sasvim siguran u to jer je kolebljiv.

Isus je uvijek upotrebljavao riječ "strah" nasuprot vjeri. Nikada nije govorio "nevjerovanje" ili "nepovjerenje" prema vjeri; on je uvijek samo koristio riječ "strah" naspram vjere. On bi govorio: oni koji nijesu zaplašeni mogu postati ispunjeni vjerom jer je vjera odlučnost. Vjera je odluka, potpuna odlučnost. Ti ulaziš potpuno u to, to je povjerenje; ništa ne treba da ostane iza toga, neuslovljenost. To se ne može povratiti. Ako budeš ušao u to potpuno, ko će onda to vratiti?

Vjera je apsolutna. Ako uđeš u to, tada si sasvim u tome. Ti ne možeš više izaći iz toga - ko će izaći iz toga? Niko ne stoji pored tebe ko te može povući nazad. To je pravi skok u ambis; a Isus je sasvim u pravu kada je strah postavio nasuprot vjeri. Niko do tada to nije uradio.

On je bio sasvim u pravu jer nikada nije bio zainteresovan za površnost u jeziku, on je uvijek koristio jezik unutrašnjeg bića. To je bio strah koji ti nikada nije dopuštao da uđeš u vjeru. To nije nikakvo nevjerovanje, zapamti to, to nije nikakvo nevjerovanje koje te odbija od vjere, to je samo strah. Naravno, ti ćeš racionalizovati svoje nevjerovanje, svoj strah. Ti ćeš to sakrivati riječima i govoriti: "Ja sam skeptik, sumnjičav sam u sve. Kako mogu ući u to prije no se potpuno u to uvjerim?" Ako samo malo dublje pogledaš u sebe, tamo ćeš naći strah. Strah znači da tvoja polovina želi da nešto uradi, a druga polovina to ne želi. Jedna polovina je podstaknuta nečim nepoznatim, čula je neki zov, poziv, a druga polovina je zaplašena nepoznatim, samo se drži poznatih činjenica. To je usled toga što je poznato znano, nema straha u tome.

Ti nešto uradiš; tada ti to postane znano. Ako želiš da uđeš u neki novi posao, neki novi način života, neke nove običaje, novi stil, tada će makar jedna polovina tebe biti uz ono već poznato sa objašnjenjem: "Ne pokreći se! Ko zna, možda će to biti lošije od ovog? A kada jednom odeš, ne možeš se više vratiti." Tako jedna polovina tebe kaže: "Ostani!" Ta polovina pripada prošlosti jer je prošlost poznata, postoji sjećanje o tome. A ona druga polovina je uvijek uzbuđena, osjeća poziv za kretanje u nepoznato neucrtanim putem - zna da će nešto novo biti ekstatično.

To je strah. Ti si podijeljen. Strah te čini izdijeljenim, a ako si podijeljen, tada se stvara neodlučnost. Jedan korak činiš ka nepoznatom, drugi korak ide ka prošlosti, ka grobnici prošlosti. Tako si ti sputan jer se niko ne može kretati samo sa jednom nogom, sa jednim korakom, jednim stopalom - niko se tako ne može kretati. Ti moraš da upotrijebiš oba tvoja krila, cijelog sebe, kako bi mogao ući u to. Samo tada se možeš

pokrenuti. Neodlučnošću si sputan - svako je time sputan. U tome je problem, u tome je tjeskoba. Sputan se ne možeš kretati, a život prolazi, teče, i ti postaješ skamenjen, blokiran, zatočenik svoje prošlosti.

*... ali oni sa ograničenim pogledima
su uplašeni i kolebljivi:
što više žure, to sve sporije idu,...*

Njihov čitav život je protivrječan. Oni nešto čine sa jednom rukom, a sa onom drugom rukom čine protivno tome - kolebljivo. Ti u jednu ruku nekog voliš, a u drugu ga mrziš. Ti stvaraš ljubav na jednu stranu, dok na drugu stranu siješ sjeme mržnje. I nikada tako ne možeš vidjeti što zapravo činiš.

Upravo prošle noći sam razgovarao sa nekim o skrovitom manastiru u Buhari. Gurdžijev je živio u tom manastiru čak šest godina. Naučio je tamo mnogo tehnika sufi škole. Jedna od tih metoda se i dalje koristi u tom manastiru. Ta tehnika je predivna. Kada neka osoba uđe u taj manastir, kada postane učenik, dade mu se jedna pločica, znak. Na jednoj strani te pločice bi pisalo: "Ja sam negativan, molim te, ne uzimaj me za ozbiljno". Ako nešto kažem loše, ja to nijesam uputio tebi. To je usled toga što sam negativan, što sam ispunjen mržnjom, ljutnjom, depresijom. I ako uradim nešto loše, to je usled moje negativnosti, a ne zbog toga što si ti loš.

Na drugoj strani pločice je pisalo: "Ja sam pozitivan, privržen, molim te, ne shvataj me ozbiljno." - Ako ti kažem da si divan, ja time ništa ne govorim o tebi - ja se samo osjećam uzvišenim. Zato bi osobe, kada bi osjetile da se njihovo raspoloženje mijenja, okretali pločice; on bi uvijek stavljao onu pravu stranu medalje shodno njegovom raspoloženju. Mnoge stvari su se

dogadale putem toga, jer ga niko tako nije uzimao za ozbiljno. Ljudi bi se smijali jer je negativan.

Ako neko osjeti mučninu i povraćanje, u redu! On neće povratiti po tebi, neće ništa baciti na tebe. On nešto izbaca, nešto što samo njega usmjerava. I samo kada ta razlika nestane, i učenik krene ka Majstoru i kaže mu: "Ja nijesam ništa. Sada nijesam ni negativan ni pozitivan, sve se spojilo i sada su oba moja krila postala jedno, sada sam ja Jedno" - samo tada mu se pločica oduzima. Onaj trenutak kada mu se pločica oduzme je trenutak prosvjetljenja. Tada je on čitav. U protivnom, uvijek si u proturiječnosti sa sobom i osjećaš se bijedno i tjeskobno, i razmišljaš što se dogodilo sa tobom. U jednu ruku si radio dobro, a na drugu stranu si radio loše - kažnjavajući onu prvu stranu koja je otišla nešto naprijed od tebe takvog kolebljivog; tako ostaješ razdijeljen. Jedan dio tebe slijedi stare navike, a drugi dio želi da se vine u nepoznato. Jedna strana želi da se prikloni svijetovnom, a druga želi da postane ptica, i da se vine u nepoznato nebo božanskog ili da se preda božanskoj egzistenciji. Tada se ti zatvoriš.

Pokušaj da to sagledaš. To će biti teško jer nikada do sada nijesi pokušao da to vidiš, inače, to uopšte nije teško. To nije ni teško ni lako. Samo uoči što radiš sa sobom i sa drugima oko tebe. Uvijek kada nešto radiš sa pola volje, to će ti donijeti ojađenost. Zatvoriš li se, tada ćeš sve dublje zapadati u pakao. Pakao je mjesto gdje su ljudi zatvoreni, zgrčeni; a raj je mjesto gdje se ljudi kreću, gdje nijesu skamenjeni. Pakao je mjesto gdje nema slobode; raj je sloboda.

Hindusi su stanje konačnosti nazvali moksha, potpuna sloboda. Niko nije nigdje sputan; sve protiče nalik rijeci, nalik ptici na nebu, beskrajno nebo je svuda okolo, ničim ograničeno.

*... ali oni sa ograničenim pogledima
su uplašeni i kolebljivi:
što više žure, to sve sporije idu,
a privrženost nema granica;*

I zapamti, uvijek kada se za nešto vežeš, to vezivanje postaje problem; nije u pitanju za što ćeš se ti vezati. Zato Sosan kaže, privrženost nema granica - nije ograničeno ovim svijetom, ovim tijelom, osjećanjima, uživanjima. Ti se možeš vezati za prosvjetljenje, čak i za Boga. Možeš se vezati za ljubav, možeš se vezati za meditaciju i molitvu. A vezivanjem se ponovo uslovljavaš, sputavaš.

Nemoj se vezivati nizašto, ostani slobodan i pokretljiv. Što se više krećeš, to si bliži sebi. Kada si sasvim u pokretu, tada ništa u tebi nije zakočeno, istina kuca na tvoja vrata. Ona je uvijek kucala ali si bio zakočen i nijesi je čuo. To je bilo baš ispred tebe, na samom vrhu tvog nosa.

*... čak i odanost ideji prosvjetljenja
može odvesti na krivi put.*

Tada to postaje problem. Ako budeš previše vezan idejom "Ja treba da dostignem prosvjetljenje", tada će baš to postati tvoj problem. Prosvjetljenje se nikada ne dostiže, ono se dogodi. To nije nikakvo postignuće. A djelotvorni um nikada ne dostiže to. Ti ćeš možda pokušati da postigneš neku moć u svijetu ovozemaljskom, onda ćeš poželjeti da ostvariš moć i u onom svijetu. Prvo, ti želiš da stekneš bogatstvo na ovom svijetu, zatim pokušаш da ostvariš blagodeti i na onom svijetu. No, ti i dalje ostaješ isti, tvoj um, funkcije i sve šeme ostaju iste: postići, dotaći! To je sve samo jedan hir tvog ega.

Djelotvorni um je ego. A onaj koji je bogat, ne pokušava ništa da dostigne; on je uvijek sretan bilo gdje da se nalazi, uvijek je blažen bilo što da posjeduje. On nema nikakvog cilja, nikuda ne ide. On se kreće, ali njegova kretanja nije ka nekom cilju. On se kreće shodno izlivu njegove energije, a ne za nekim ciljem - njegova kretanja nije ničim motivisana.

Naravno, on će dostići cilj - to je sasvim druga stvar, to je van svake sumnje. Rijeka se kreće sa Himelaja; ona se ne kreće ka moru, njoj nije poznato more. Gdje je to, ona o tome ne brine. Pjesma kretanja kroz Himelaja je divna; prolazi kroz doline, dolazi do vrhova, prolazi pored drveća, zatim kroz polja i dolazi do ljudi,.. taj pokret je predivan! Svakog trenutka je taj pokret divan jer je to život. Rijeka nije ni svjesna gdje je cilj, ona ne zna da postoji more, da postoji neki cilj. To nije interes. A ako bi rijeka postala previše zainteresovana, ona bi došla u istu zbrku u kojoj si i ti sada. Tada bi se svugdje zaustavljala i pitala: gdje se nalazi, kuda da ide. Bila bi u brizi kuda vodi sjeverni put, a kuda južni, istočni ili zapadni - kuda da ide?

I zapamti, okean je svugdje, bilo da ideš na sjever, ili jug, ili zapad, to ne čini razliku. Okean je svugdje, svuda naokolo je okean. On je uvijek ispred tebe; bilo kuda da ideš, to ne čini razliku. Zato ne pitaj za stazu. Bolje pitaj kako da se više pokrećeš. Nikada ne pitaj za cilj, on nije nigdje zacrtan. Bilo gdje da se krećeš, kreći se u plesu. Ti ćeš dospjeti do okeana - to će se dogoditi. To se događa potočiću, događa se i velikoj rijeci, svima se to događa, svi oni dopijevaju do okeana. Veoma mala struja - ne možeš pojmiti koliko mala - pa i ona dopijeva do okeana.

Ne postoji problem da li je nešto malo ili veliko. Egzistencija je beskrajno darežljiva i ljupka prema

svima; malo ili veliko ne čini razliku. Malo drvo cvjeta, veliko drvo cvjeta, takođe. Stvar je u cvjetanju! A kada malo drvce procvjeta, ono nije ništa manje sretnije od onog najvećeg drveta; sreća je podjednaka. Sreća nije u veličini, pitanje sreće nije u kvantitetu. To je kvalitet tvog bića. Mala rijeka isto ao i velika pleše dok dotiče.

Ti si sav nalik rijeci, svi vi ćete dospjeti do okeana. Ali nemoj od toga stvarati cilj; inače, što brže budeš išao, sve ćeš sporije stizati. I što više budeš želio da nešto dostigneš, više ćeš biti sputavan u tome jer ćeš se i više plašiti. Strah od neostvarenja cilja će te čvrsto stezati; strah da nećeš uspjeti će te grčiti; strah da će nešto poći kako ne treba će te paralisati. Ako ne postoji nekog cilja tada nema ni straha.

Zapamti, strah je ciljem orjentisan. Ako nikuda ne ideš, čemu onda strah? Ti ništa ne možeš izgubiti, ne možeš pogriješiti. Odakle dolazi ova mogućnost gubitništva? To dolazi sa ciljem orjentisanosti - uvijek si težio za nekim ciljem.

Ljudi su mi dolazili sa riječima: "Mi smo meditirali tri mjeseca, i ništa se još nije dogodilo." Ništa se i neće dogoditi jer ti nepoštedno čekaš na to. Ti ne smiješ čekati čak ni da se dogodi jer je sami čin čekanja neki unutarnji napor. Ti samo gledaš... Opusti se! Kada tebe više tu nema, tada se to dogodi. Nikada se to neće dogoditi *tebi*, to će se dogoditi samo onda kada je čamac prazan, kada je kuća prazna; kada ti plešeš, a kada nema plesača; kada ti promatraš, a nema promatrača; kada voliš, a nema ljubavnika, to se samo tada događa. Kada se šetaš, a nema šetača unutar tebe, to se tada događa.

Nemoj čekati, ne čini nikakvi napor, ne stvaraj cilj; čak će i prosvjetljenje biti obrobljenje. To se dogodilo mnogim ljudima na Istoku. Milioni ljudi su uzeli sanijas - postali su budistički bikui, hindu sanijasini - išli su po

manastirima i bili sputani. Oni su dolazili i kod mene, oni su isti kao i svi drugi na ovom svijetu. Neko je sputan na pijaci, na trgu, oni su sputani u manastirima; u tome je jedina razlika. Neko je gubitnik na pijaci, oni su gubitnici u manastirima. Ali oni nikada ne vide...*zašto* si ti gubitnik? Ti stvaraš od sebe gubitnika - ako pitaš za cilj, ti ćeš biti na gubitku.

Na putu ka krajnjem, ciljem orjentisan um je samo prepreka, najveća moguća prepreka. Ti samo *budi!* Konačno će ti se ukazati! Dopusti da to bude odluka i problem konačnog, a ne tvoja. Ostavi to njemu, on zna više od tebe. Neka to bude problem Boga, neka on brine o tome. Ti nemoj da brineš - ti samo uživaj u životu kako se on ispojava, sve do zadnjeg. Ti samo pleši i pjevaj, budi ekstatičan, i dopusti da Bog brine. Zašto si *ti* zabrinut? Ti jednostavno budi nezabrinut. I ne budi pregalac jer ćeš tako stvoriti veliku tenziju koja se može dogoditi samo ljudskom umu. Tada ti nećeš moći gledati sada ovdje, tada ćeš gledati negdje u daljinu, daleko, u budućnost; tamo je cilj, utopija, zlatni grad, *Shambala* - tamo. A ti treba da uspiješ, zato ti trčiš. Gdje to ideš? Od koga bježiš? Za čime trčiš? *Shambala* je sada ovdje, utopija se već ostvarila.

Isus je rekao svojim učenicima: "Na koga čekate? Ja sam ovdje!" Čak su i njegovi učenici pitali: "Kada će Mesija doći? Kada?" - jer su Jevreji vjekovima čekali Mesiju da dođe, a kada je on konačno stigao oni nijesu bili spremni da mu ukažu dobrodošlicu. Oni su i dalje čekali. Kada je i Isus došao, oni su i dalje čekali. A i kada Isus nije bio tu, mnogo drugih Isusa je dolazilo; oni su uvijek bili tu. Bog je uvijek preplavljivao. Nekada je to bio Muhamed, nekada Isus, nekada Buda, nekada Sosan, Čuan Cu. On nas je uvijek preplavljivao, on je uvijek

neprestano davao, on ništa ne može učiniti protiv toga. On nije siromah.

Ali Hrišćani su izjavili kako je Bog imao samo jednog sina. Da li je on možda bio impotentan? Da li je postao neplodan posle Isusovog rođenja? Ovo stvarno izgleda apsurdno - "jedini božji sin." To nije nikako moguće, inače, vaš Bog ne bi bio Bog, ne bi bio vrijedan toga. Muhamedanci su, takođe, rekli kako ima samo jedan prorok: Muhamed je poslednji prorok. Zašto poslednji? Da li je vaš Bog mrtav? Može li on poslati koju bolju poruku? Može li uznapredovati? Zar on nije veći kreator? - jer kreativnost znači prevazilaženje sebe, stalno transcendiranje. Slikar nastoji da slika i uvijek prevazilazi svoje mogućnosti, uvijek transcendirajući sebe.

Jednom je neko upitao Van Goga: "Koja je od tvojih slika najbolja?"

On je odgovorio: "Ova koju upravo slikam."

Posle nekoliko dana isti čovjek je došao i upitao ga isto pitanje. Van Gog mu je odgovorio: "Rekao sam ti: Ovu!"

A on je slikao neko drugo platno: "Ovo što sada slikam je najbolje."

Bog je u stalnom prelivanju, neprestanom plavljenju. Kada se Muhamed pojavio, on je bio najbolji; kada je Buda došao, on je bio najbolji. I stvarno, on nikada nije napravio nešto od drugorazrednog kvaliteta. On je uvijek stvarao samo najbolje, neuporedivo. Ali ljudi i dalje čekaju. Oni ne uspijevaju da prepoznaju glasnika koji im stoji na pragu jer su njihove oči negdje drugo, njegove oči teže za nekom utopijom, negdje sasvim drugo. Oni nikada nijesu tu, nikada nijesu u svom domu. Bog ti je dolazio mnogo puta i vraćao se jer ti nijesi bio u domu. Ti nijesi

nikada tamo gdje sada boraviš. On je kucao, ali te tu nije bilo.

Neka to bude samo njegova briga, ti se nemoj brinuti - ti samo ostani nezabrinut. Postoje samo dvije situacije: ili si zabrinut ili si ekstatičan, obje nikako ne mogu bitisati zajedno. Ako si ekstatičan, ti si mahnito ekstatičan. Ako si zabrinut, ti si mahnito zabrinut. To su dvije vrste ludila: ludilo koje dolazi zbog brige i ludilo koje dolazi pravo iz bića, preplavljenog bića. Izbor ostaje na tebi. Da li ćeš biti ludo zabrinut, na kauču nekog psihijatra, ili ćeš postati Božji ludak, nalik sv. Francisu ili Sosanu. Tada tvoj čitav život postaje ples, igra, beskrajna ekstaza, blaženstvo koje se nastavlja, povećava, raste,.. nema tome kraja. To počne, ali nikada ne prestane.

*Samo dopusti da stvari ostanu onakve
kakve jesu
tada neće biti ni odlaska ni povratka.*

Beskrajna milost je tu; ona ne dolazi, ona ne odlazi. Samo dopusti da stvari ostanu onakve kakve jesu. Ne nastoj da posreduješ, nemoj pokušavati da mijenjaš.

Ovo je veoma teško da se shvati jer um voli promjene: ako si grešnik, treba postati svetac; ako si ružan, postati lijep; ako si loš, postati dobar. Um nastoji da se mijenja, da sve mijenja, pokušava da promijeni, i u tome uspijeva jer izgleda: "Da, ti možeš biti bolji, zato pokušaj da se promijeniš". Kad ne može biti bolji, tada biva sputan - jer si ti već dovoljno dobar! Jedina stvar je kako prestati brinuti i početi potpuno živjeti. Budi životan, samo dopusti da se stvari odvijaju na njihov način. Prihvati to! Zašto se brineš? Ti si bio rođen - niko te nije pitao želiš li da se rodiš ili ne. Inače, ti bi se sputao, ti ništa ne možeš da odlučiš. Ti si kolebljiv. Ako bi tebe pitali, ako bi Bog

bio tu da te pita - a on nikada neće napraviti takvu grešku jer zna da si ti sputan - nikada ne bi mogao odlučiti hoćeš li se roditi ili ne. On te je iznenada gumuo bez da te pita za odobrenje, ti inače nikada ne bi bio ovdje. A ako bi te ponovo pitao o tvojoj smrti, ponovo bi bio sputan u odgovoru. On te nikada nije pitao, on te jednostavno uzme. On te poznaje savršeno dobro: ti nikada ne možeš odlučiti.

Ako bi došao i upitao te: "Kada želiš da umreš?" - Da li bi bio spreman da odgovoriš? Subota ujutro? Nedelja? Ne! Postoji samo sedam dana, i ti nećeš moći da odlučiš. On treba da dođe bez da te išta pita.

Ako se život odvije bez tebe, ako se smrt događa, ako se ljubav događa bez tebe, zašto ćeš onda biti zabrinut? Bilo gdje da je izvorište, ako ti on može dati rođenje, ako ti može dati smrt, ako on može stvarati i rušiti, onda mu prepusti sve. Ti uživaj sve dok postojiš. Ako možeš uživati dok postojiš, iznenada ćeš shvatiti: ovo je izvor svega. Ti si tako dotakao beskrajni život.

Isus je rekao: "Ja sam ovdje da vas učim obilju života, neograničenom bogatstvu." A način za to je da dopustiš da stvari budu. Nemoj se uplitati, nemoj da posreduješ na vlastiti način. Dopusti da tvoj Tao teče, da se tvoja priroda kreće... *bilo gdje da ide!*

*Prihvati prirodu stvari (vlastitu prirodu)
tada ćeš se kretati slobodno i nesmetano.
Kada je misao zarobljena tada je
misao skrivena,
sve je tada zamračeno i nejasno,
a tegobna praksa osuđivanja
donosi dosadu i mučninu.
Kakva korist se može ostvariti
od zasebnosti i odijeljenosti?*

Onda kada si prepun misli, tvoj um je zamagljen, tvoja vizija nije jasna. Šta da se radi? Misli su prisutne. Neka budu tu. Ti samo budi nezainteresovan! Neka one budu tu - ti se nemoj poistovjećivati sa njima. One se kreću po svome, neka se samo tako i kreću. Zašto bi se ti uključivao i uznemiravao ih? One teku nalik struji - neka samo teku. Ti samo ostani na obali i odmaraj se. Reci svojim mislima: "U redu, ako mogu oblaci biti na nebu, ako drveće, rijeke i okeani mogu biti na zemlji, zašto i misli ne mogu biti na umu?" Prihvati ih, potvrdi ih! U redu! Ako ih potvrdiš i kažeš u redu, ti ćeš iznenada osjetiti promjenu jer si do tada trebao energiju kako bi se one kretale.

A ako si nezainteresovan, malo po malo će se ta energija opustiti. Postaću sve manja i manja. Tada će doći vrijeme kada će misli ulaziti samo onda kada budu potrebne. Misli nijesu teret - nepotrebne misli su teret, one stvaraju tvoje zamagljene vizije. Zamagljenost dolazi usled nepotrebnih misli.

Kada želiš da se krećeš, ti koristiš svoje noge, kada misliš, koristiš svoje misli, kada želiš da komuniciraš, koristiš svoj um. Ali ako sjediš ispod drveta, zašto bi koristio svoje noge? Tako ćeš izgledati blesavo. Ali tvoje misli se neprestano kreću. Um je funkcionalan, a funkcionalnost je korisna samo u određeno vrijeme, u pravo vrijeme. Kada je potrebno, um počinje da djeluje. Ja sam govorio: tada je um funkcionisao, inače, kako bih ti ja mogao govoriti? Sosan nešto kaže, kako bi on to mogao govoriti ako ne bi bilo uma? Ali kada prestanem da govorim, tada više nema uma - isto kao kada se ne krećeš, tu nema nogu.

Kada si gladan, ti jedeš. Kada želiš komunikaciju, tada koristiš misli. Kada nema gladi, ne

ideš da jedeš. Ali ima ljudi koji stalno žvaću gumu za žvakanje, koji puše; tako su guma i pušenje samo zamjena za hranu. Oni žele da jedu neprestano, ali to nije moguće jer tijelo to ne prihvata - zato oni pribjegavaju da rade nešto sa ustima. Oni će zato žvakati gumu, ili duvan, ili će pušiti ili raditi nešto drugo. Ako im se, pak, ne dopušta da rade nešto... Na primjer, ženama nije u prošlosti dopušteno da rade te gluposti koje su muškarci radili. Njima nije dopušteno da puše, nije im se dozvoljavalo da žvaću gumu ili tako nešto; to nije bilo dobro i ljupko. Šta su one onda radile? One su počele pričati. Zbog toga djevojke pričaju više, neka zamjena je potrebna. Usne se moraju pokretati. One su tako počele previše pričati.

Vi ne možete naći dvije žene da sjede zajedno a da ne pričaju - sem ako nijesu Engleskinje, jer one nijesu žene. Toliko je toga bilo potiskivano u njima, tako da one to ne mogu nikako sakriti. Inače, žene neprestano čavrljaju; nalik pticama na grani, one stalno cvrkuću. Upravo neki dan su dvije žene radile ovdje u vrtu. Čitav dan su samo brbljale - čitav dan! To nije moglo biti od neke svrhe jer nije bilo ništa ... ali one su stalno brbljale. Upravo kao da usta žele da neprestano jedu.

Pogledajte ljude dok sjede u teatru. Oni će pokretati svoje noge, biće nemirni. Zašto oni uopšte sjede tu? Oni žele izaći vani i šetati. Oni rade oboje. Oni nikako ne mogu sjedjeti mirno. To se događa i sa tvojim umom. Um je dobar sam po sebi. Sve je dobro, sve je na svom mjestu. Tada sve može biti od koristi. Cipele koriste savršeno kada su na svom mjestu. Kada ti je um potreban, koristi ga; ako ti nije potreban, stavi ga po strani. Ti ostaješ gospodar svega što funkcionira. Ali um nikako ne prestaje. Sve što radiš to se beskonačno nastavlja - isto kao da ne možeš da ugasiš svoj radio, prekidač se pokvario. Tako on radi neprestano. Ti spavaš, a tvoj radio i dalje

radi. Ti se odmaraš, jedeš, vodiš ljubav, a radio stalno radi. I ti to tako toleriraš do kraja. Malo po malo, postaješ zaboravan i ne primjećuješ više da je radio i dalje uključen; ti ga više i ne slušaš. Upravo se to događa sa tvojim umom. On neprestano radi i radi; nikako da nađeš prekidač i da ga isključiš. Ti to više i ne slušaš, jednostavno ga toleriraš, zanemaruješ. Svoj um prihvataš prećutno, kao da to mora biti tako.

To nije tako; inače, Buda se ne bi ostvario. A kada sve ovo govorim, to kažem iz svojeg iskustva. To je tako. Prekidač se može pomjeriti. To je ono što meditacija ostvaruje. Ona te ne vodi ka prosvjetljenju, ona samo pomjera prekidač na mjesto na koje treba da bude; možda je polomljeno, zapelo ili je i dalje tu, ali ti ne znaš kako da ga upotrijebiš.

Meditacija je tehnika, a tehnike mogu pomoći nekim funkcijama a ne tvom biću. Tako nijedna meditacija ne vodi direktno do tvog bića, to samo podešava tvoje funkcije. Kada se cipele savršeno ugađaju, ti si prosvjetljen. U pravu je Čuan Cu kada kaže: "Kada cipele dobro stoje, tada se noge zaborave." Kada svaka funkcija djeluje, tada se tijelo zaboravlja; kada svaka funkcija koristi, tada svijet pojavnosti iščezava. Ti si prosvjetljen! Iznenada sve biva briljantno, onako kako jeste.

*Ako želiš da se krećeš Jedinstvenim putem
nemoj odbijati svijet
osjećanja i ideja.*

Ovo je predivno! On kaže... *nemoj odbijati svijet osjećanja i ideja.*

Postoje dvije vrste ljudi. Jedna vrsta ljudi se bori sa svojim osjećanjima: kako ubiti tijelo, kako ne uživati u njemu, ne zaljubiti se, ne jesti sa uživanjem. Oni

se bore sa svojim osjećanjima, oni postaju velike askete. Zapravo, oni su samo mazohisti, oni uživaju da muče sebe. Ali društvo takve ljude poštuje, a takvo poštovanje postaje draž. Oni misle da postaju veliki ljudi jer se ne zanimaju za čula. Ali oni ne mogu biti veliki jer su osjećanja samo vrata koja ti omogućuju da se susretniš sa beskrajnim koje te okružuje. Osjećanja su vrata; kroz ta vrata beskraj ulazi u tebe i ti u njega.

Oni samo nastoje da zatvore ta vrata. Tako njihovi domovi, njihova tijela, postaju tamnice, a oni pate. A što više pate, time su više poštovani i cijenjeni - jer obični ljudi misle da tako čine čuda, da tako oni postaju netjelesni. Nema nikakve potrebe da se trudite da budete netjelesni. Jedino je važno: tijelo treba da radi pravilno, savršeno. To je umjetnost, to nije strogost. To nije nikakva disciplina, strogost; ti se ne trebaš boriti protiv toga, ti samo treba da to razumiješ. A tijelo je mudro - mudrije od tvog razuma, zapamti to. To je stoga što tijelo bitiše duže od razuma. Um je tek novopridošlica, upravo dijete.

Tijelo je drevno, veoma vremešno. Pošto si se ti nekada kretao u stijeni, tijelo ti je bilo tu, a um je duboko spavao. Tada si postao drvo: tijelo je bilo tu sa svom svojom svježinom i zelenilom. Um je i dalje duboko spavao, ne kao u stijeni, ali ipak je spavao. Potom si postao životinja, tigar; tijelo je bilo tako živahno i ispunjeno energijom, ali um još nije djelovao. Postao si ptica, postao si čovjek... Tijelo je djelovalo milionima godina. Tijelo je tako sakupilo znatno više mudrosti, tijelo je veoma mudro. Zato, ako jedete previše, tijelo vam kaže da prestanete. Um nije tako mudar. Um će ti reći: "Ukus je predivan - još malo ću uzeti." A ako tada budeš poslušao um, on će biti destruktivan prema tvom tijelu, na taj ili na neki drugi način. Ako budeš slušao razum, on će ti reći da jedeš jer je on blesav, djetinjast. On ne zna što govori. On

je tek novopridošli, on još nije ništa naučio. On nije mudar, još je budala. Zato slušaj tijelo. Kada ono kaže da jedeš, jedi; kada kaže da prestaneš, tada prestani.

Ako budeš slušao um, to će biti kao da malo dijete vodi starca - oboje će pasti u jarak. A da bi slušao um, prvo moraš biti previše u osjećanjima, tek tada ćeš dobiti pravi smisao. Svako osjećanje će ti donijeti bijedu, svaka osjećajnost će ti donijeti još više tjeskobe, konflikta, boli. Ako budeš jeo previše, dobićeš bolove i povraćanje, čitavo tijelo će ti biti poremećeno. Tada će ti razum naložiti: "Jesti je loše, sada treba gladovati." A i gladovanje je, takođe, opasno. Ako budeš slušao naloge tijela, nikada se nećeš prejesti, i nikada nećeš jesti ispod mjere; ti ćeš jednostavno pratiti Tao.

Nekoliko naučnika su radili na istraživanju ovog problema i otkrili su jednu divnu stvar: mala djeca jedu samo kada osjete glad; idu na spavanje samo onda kada osjete da san dolazi - oni osluškaju svoja tijela, ali njihovi roditelji ih uznemiravaju, prisiljavaju ih: "Ovo je večera, vrijeme je da se jede; sada je ručak, svi za sto; vrijeme je da se spava - idite u krevet!" Oni nikada ne slijede svoja tijela. Jedan naučnik je u svom eksperimentu ostavio djecu da žive po svome. Radio je sa dvadeset i petoro djece: nije ih ničim forsirao; nije ih tjerao da idu u krevet, nije ih tjerao da ustaju. Šest mjeseci ih nije ničim prisiljavao. Tada je jedno veoma duboko razumijevanje ostvareno. Oni su spavali dobro. Imali su tako manje snova, košmarnih snova, jer takvi snovi dolaze zbog roditelja koji prisiljavaju djecu. Oni su jeli dobro, nikada previše, a nikada ni manje nego je bilo potrebno, nikada previše. Oni su uživali u jelu, a nekada nijesu uopšte jeli. Ako tijelo ne bi to osjećalo, oni ne bi ni jeli; tako se nikada nijesu loše osjećali zbog jela.

Još jednu stvar vam želim predočiti, a što još niko nije istakao da se treba shvatiti, a to je čudestveno. Samo Sosan to može shvatiti, ili Lao Cu, ili Čuan Cu jer su oni Majstori Tao. To je bilo pravo otkriće! Oni su shvatili: ako bi dijete bilo bolesno, ne bi jelo određenu hranu. Tada bi pokušali da razjasne zašto ono ne jede tu hranu. Ispitali bi tu hranu i otkrili da je ta hrana loša za tu vrstu bolesti. Kako može dijete o tome odlučiti? To samo može tijelo. Kako bi to dijete raslo, sve što bi bilo potrebno za njegov razvoj ono bi koristilo više. Tada su analizom otkrili da u toj hrani postoje sastojci koji su upravo trebali njegovom razvoju. A hrana se mijenjala kako se mijenjala njegova potreba. Jednog dana će dijete jesti nešto, a već drugog dana to isto dijete neće željeti da jede tu hranu. Naučnici su zaključili da je u pitanju mudrost tijela.

Ako dopustiš tijelu da se ispoljava, ti ideš pravom stazom, Velikim putem. A to nije slučaj samo sa hranom, to se odnosi na čitav život. Tebi seks ide loše upravo zbog tvog uma; stomak te boli zbog tvog razuma. Ti se sukobljavaš sa tijelom. Nemoj se sukobljavati! Ako to možeš sarađivati, tri mjeseca nastoj da se ne boriš sa tijelom. Iznenada ćeš postati veoma zdrav, a dobrobit tvog bića će se ostvariti. Sasvim ćeš osjećati u redu, cipele će se savršeno ugoditi. Ali u svemu tome je samo um problem.

Um ima svoja pravila djelovanja: kako da se ophodi sa drugima, kako da se kreće u ovom svijetu gdje ima puno drugih ljudi, kako da vozi automobil, kako da slijedi pravila i zakone saobraćaja, kako da ne izazove opasnost za druge ili za sebe, kako da gleda naprijed i planira. Um vam je nalik radaru, on uvijek gleda naprijed i planira. Um je nalik radaru, on uvijek gleda naprijed - ali osnova i dalje ostaje tijelo. Oni ljudi koji su protiv tijela i koji grče svoja osjećaja će promašiti svoje prosvjetljenje i

lutati će za time duže od onih ljudi koji se povode za svojim osjećanjima i slijede njihova uputstva. Ako slijediš svoja osjetila, postaješ jednostavan. Naravno, niko neće obraćati pažnju na tebe jer će govoriti: "Ovaj čovjek je osjećajan." Niko te neće takvog poštovati. Ali senzualni čovjek je ipak znatno življi od nesenzualne osobe. Ali, niko nije zainteresovan za život; svi se više zanimaju za štovanje beživotnih stvari.

Ne traži da te ljudi poštuju, inače ćeš zastraniti. Taj trenutak će doći kada će te svi poštovati, ali tada ti više nećeš poštovati sebe, zastranićeš. Ništa se ne ugađa, sve ide loše. Zato poslušaj tijelo! - Ti si ovdje samo da uživaš u ovom trenutku koji ti je dat, u ovom milostivom trenu, ovom damaru koji ti se događa. Ti si živ, svjestan, a svijet je tako prostran!

Ljudsko biće je čudo na ovoj maloj planeti - veoma maloj, krhkoj planeti. Sunce je čak šezdeset hiljada puta veće od ove naše planete, a sunce je osrednje veličine. Postoje milioni puta veća tijela od sunca, a postoje na milioni sunca i milioni svjetova u ovom univerzumu. A do sada, makar kako naučnici tvrde, život i svijest su se dogodili samo na ovom mjestu. Ova zemlja je blagoslovena. Ti još ne znaš što si dosegao. Ako jednom osjetiš to što si dosegao, ti ćeš biti samo zahvalan i nikada nećeš pitati nizašto drugo. Ti si mogao ostati samo stijena koja ne bi mogla ništa vidjeti od svega ovog. Ti si čovjek! Ti patiš, ti se brineš, zato i gubiš svaki smisao. Uživaj u ovom trenu jer se on možda više nikada neće ponoviti. Hindusi znaju reći da ćeš ponovo postati stijena ako ne znaš uživati u ovome što ti se pruža. Ako ne budeš uživao i rastao u tome, tada ćeš padati. Ti možeš ponovo postati životinja. Značenje je ovo: sjeti se uvijek da je vrhunac svijesti nalik nekom vrhu - ako ne uživaš na njemu i postaneš sjedinjen sa njim, tada ćeš pasti sa njega.

Gurdžijev je običavao da govori kako još nemate dušu; život je samo jedna pogodnost da se to dostigne, da postanete duša. Nemojte, stoga, uludo trošiti svoje vrijeme i energiju, jer ako umrete neiskristalisani, tada jednostavno nestajete. A ko zna kada će se takva prilika ponovo ukazati? Niko ne zna to, ne postoji niko ko bi mogao išta reći o tome. Samo bi se ovo moglo reći: ovaj trenutak mogućnosti je upravo ovdje. Ako uživaš u njemu, on biva iskristalisan - samo ako budeš ekstatičan i zahvalan tome. I zapamti, ništa ti više nije potrebno da bi bio zahvalan. Sve što imaš je dovoljno, sve što imaš je i previše da bi mogao biti zahvalan i ispunjen poštovanjem. Ne traži ništa više od egzistencije. Samo uživaj u ovome što ti je dato. A što više budeš uživao, više će ti se i pružati.

Isus je rekao jedan veoma paradoksalan navod: "Ako imaš, daće ti se još više, a ako nemaš ništa, uzeće ti se i ono što imaš." Izgleda kao nešto anti-komunističko. Izgleda apsurdno. Kakva je ovo vrsta matematike?" Što više imaš, više će ti se dati; a ako nemaš, uzeće ti se i ono malo što imaš!" Izgleda kao neko pravilo u korist bogatih, a protiv siromašnih. No, zapravo, ovo nije u duhu nikakve ekonomije, to je samo vrhovna ekonomija života. Samo oni koji imaju, mogu dobiti više - jer što više u tome uživaju, sve više rastu. Život raste kroz uživanja. Uživanje i radost su najveće sutre.

Budi zahvalan i uživaj u svemu što ti se daje. Bilo što da ti se daje, uživaj ekstatično u tome! Što se više otvaraš, to se više daje - tako bivaš u mogućnosti da ti se više blaženstva daje. Onaj koji nije zahvalan, gubi i ono što ima. Onome koji je zahvalan, čitava egzistencija pomaže da još više izraste jer je on toga vrijedan. Zato budi više ljubavan, i još više ljubavi će ti doći. Budi više

smiren, još više mira će ti doći. Daj više od sebe, i još više ćeš moći dati. Dijeli sa drugima, i tvoje biće će se uzdizati.

Ali ti nikada ne daješ, nikada ne voliš, nikada ništa ne dijeliš sa drugima. Zapravo, nijesi ni svjestan da imaš nešto. Ti samo čekaš da ti se nešto odnekud dogodi. To se već dogodilo! Samo pogledaj to - ti u sebi nosiš blago. Ali nikada ništa ne daješ jer i ne znaš da to imaš, i ne znaš da davanjem bivaš zreliji.

Dogodilo se to u jednoj jevrejskoj zajednici: svetac je umirao. On je bio siromašan, ali i veoma bogat - bogat u svom biću, bogat u svojoj životnoj ekstazi. On je bio mistik.

Čitava komuna se zainteresovala. Svi ljekari su se angažovali ali se ništa nije moglo uraditi, smrt se sve više približavala. Tada se čitava zajednica okupila da učini i poslednju stvar, da se moli. Ali, izgledalo je da i to ne djeluje.

Tada je rabin rekao: "Sada možemo uraditi samo još jednu stvar. Bog nam neće pomoći sve dok i to ne uradimo. Mi ćemo mu udijeliti naše živote. Zato podarite nekoliko dana, nekoliko godina ovom umirućem čovjeku."

Odmah su svi istupili; ljudi su ga voljeli. Jedan je dao pet godina, drugi je dao jednu godinu. Neko je rekao: samo jedan mjesec; a neko čak jedan dan. Jedan jadnik je rekao: "Jedan minut." Ali čak i to - čak i to, razmislite, ne smijte se - čak i jedan minut života nije tako mala stvar, nije zanemarujuća stvar. Kada umireš, čak i taj jedan minut ti možeš značiti mnogo.

Tada je prišao Mula Nasrudin. On nije bio Jevrej ali je volio ovog mistika. On reče: "Dvadeset godina."

Niko nije mogao vjerovati. Jedan Jevrej koji je sjedio pored njega se prenu i reče: "Što ti je, Nasrudine? Jesi li poludio? Dvadeset godina? Šta to znači? Tako mnogo? Jesi li lud? A ti nijesi čak ni Jevrej?"

Nasrudin odgovori: "To je od života moje žene!"

Niko nije spreman da dijeli ništa sa drugima. A dok ne budeš dijelio, ti nećeš ni primati jer nijesi sposoban za to. Nijesi vrijedan toga. Odbijaš li, ti ćeš gubiti; daješ li, dobijaćeš još više.

Ovaj život, kakav je po svojoj suštini, je i previše darežljiv. Budi ekstatičan u tome, u malim stvarima. Čak i hrana može biti svetinja. Čak i rukovanje može biti molitva, to će biti davanje. Čak i boravak u društvu sa ljudima će postati duboko blaženstvo - jer ono što se događa tebe nije se dogodilo nigdje drugo.

Sosan reče:

*Ako želiš da se krećeš Jedinstvenim putem
nemoj odbijati svijet
osjećanja i ideja.*

Nemoj odbijati svijet osjećanja, i nemoj odbijati svijet ideja jer je i to prelijepo u svojoj suštini. Ako ne budeš poistovjećen sa time, šta ima loše u nekoj ideji? To je samo jedan divan cvijet. Um je dobar ukoliko stoji na svom mjestu.

Gurdžijev ima jedno sredstvo, inače veoma relevantno za savremenog čovjeka, tako da se svi tvoji centri izmiješaju. Njihova čistota se izgubila; sve se sa svačim sukobljava. A on je bio u pravu. Kada vodiš ljubav, um ti nije uopšte potreban. I stvarno, ti vodiš ljubav umom, a ne seks centrom.

Seks uopšte nije loš; naprotiv, seks je predivan na svoj način - jedno cvjetanje, duboko miješanje, duboki susret dvoje bića. Ali um uvijek nastoji da se upliće. Tada je to ružno jer će se um uplitati i to kvariti. Tada će seks centar preduzeti svoju osvetu. Ti studiraš neke svete knjige, i iznenada seks počne ulaziti u razum, ti tada počneš misliti na seks. To će biti tako jer si uznemirio svoj seks centar; tako će ti se osveta vratiti.

Pogledaj samo oglase. Ako želiš da prodaš bilo što, prvo moraš da seks umiješaš u to. Kada prodaješ automobile, postaviš golišavu ženu na automobil - ili čak da prodaješ i pastu za zube. Ti prvo treba da pronadeš ženu koja će se skinuti. Bilo što da prodaješ! Ako ta pasta za zube nije neka dobra stvar, tada će ta gola žena biti prava stvar, seks. Ti prodaješ sapun, tome moraš dodati i jednu голу ženu u kadi.

Jednom sam čuo:

Jedna italijanska manekenka - model, koja je godinama radila kao model za prodaju sapuna, jednom je upitana, a tada je bila već stara: "Koju vrstu sapuna vi koristite?"

Ona je rekla: "Nijedan, svaki je sapun štetan za mekoću kože. Ja se samo istrjam mokrim peškirom, to je najljepše. Ali ja sam pomagala pri reklamiranju sapuna da bi se oni mogli prodavati."

Kada je Mula Nasrudin napunio sto godina, ja sam ga upitao: "Nasrudine, šta je tajna tvoje dugovječnosti?"

On reče: "Sačekaj! Za sedam dana će se sve srediti i tada ću ti reći."

Upitao sam ga: "U čemu je stvar? Šta tu ima da se sređuje?"

On reče: "Mnoge firme su prošle kroz mene, mnogi slojevi su se slagali u meni - vitamini koji pomažu, koja hrana. Sada ja ne mogu znati, ali to će se srediti za sedam dana i svi će znati."

Ideje su prelijepo same po sebi. Ništa nije loše. Sve je dobro ako se stavi na pravo mjesto, sve će biti loše ako se postavi na mjesto koje mu ne odgovara. Tako ništa neće biti od koristi. A to je upravo slučaj i sa tobom: sve je loše. Kada vodiš ljubav, um se upliće. Kada meditiraš, seks se javlja. Kada jedeš, razum se javlja. Kada ideš na spavanje, tada se hrana oglašava. Tako su svi centri izmiješani i u haosu. Neka svaki centar bude čist, i neka svaki centar funkcionise po svome, u svoje vrijeme. Svaki centar ima svoje vrijeme, svoj način, svoje podneblje. Nemoj dopustiti da se centri izmiješaju. A u tome započni od uma jer je on veliki distributer, veliki stvaralac buke, a on se umeće u svačiju teritoriju, želi da dominira svime. Pomjeri tu dominaciju. Svako osjetilo će biti čisto i uživati na svoj način. Nema potrebe da se um u to miješa. Isto tako, kada ti uživaš u svom umu, nijedan centar se neće uplitati. Tada to neće biti neki problem jer su svi drugi centri bezazleni. Tvoj um je lukav - tako slušaš jednog lukavca, nikada ne osluškuješ neki bezazleni osjećaj. Um je prevrtljiv, sposoban, kalkulativan. A drugi centri su baš naivni, i oni se ne mogu boriti sa umom jer je um veliki političar, a osjećanja su samo obični ljudi. Seks je jednostavan, a um nastoji da ga osudi, zabrani. Seks centar ne može ništa drugo da radi sem ono što zna. Tako je energija prisiljena da ide u neki pogrešni smjer.

Uživaj u svakom osjećanju na način kako to dolikuje tim osjetilima, a kada to radiš sa potpunim uživanjem, kada bivaš samo to - tada ne ostaje nimalo energije da ide u neki drugi pravac, tada se čitava energija

kreće samo u tome. U tom trenutku nema uma, nema tijela; tada postaješ samo seks energija. Kada si gladan, postani potpuna gladnica i jedi potpuno sa svim svojim bićem, tijelom, i svaka će ćelija tako apsorbirati hranu. Neka sve uživa u tome.

A kada želiš da razmišljaš, tada sjedni ispod drveta, zatvori oči - uživaj u mislima! Ništa nema lošeg u mislima. Uživaj u njima kao u rascvjetavanju, divnom cvjetanju, u njihovoj velikoj poetici. Tada jasnoća dođe, tada tvoja voda nije zamućena, tada se mulj staloži, i ti možeš uočiti providnost stvari.

*Ako želiš da se krećeš Jedinstvenim putem
nemoj odbijati svijet
osjećanja i ideja.
Zapravo, ako to prihvatiš potpuno
biće identično sa istinskim Prosvjetljenjem.*

Ako u potpunosti možeš prihvatiti sebe onakvog kakav jesi, tada će to biti prosvjetljenje. Nemoj misliti da ćeš, kada budeš prosvjetljen, vidjeti svjetlosti i vizije - sve su to besmislice! To se događa na putu, ali sve je to samo dio uma, ništa tu nema od konačnog. Sve tvoje svjetlosti i iskustva dolaze samo kroz um. Energija se kreće tijelom; suptilni osjećaji su skriveni tamo. Oni postaju aktivni, i ti možeš osjetiti mnoge stvari. Ničega nema lošeg u tome; uživaj, ali ne pomišljaj da je to prosvjetljenje.

Prosvjetljenje se događa u jednom trenu, onda kada u tebi nema gundanja, kada ti nikuda ne ideš, kada ne žudiš za nečim, kada ništa ne osuđuješ, kada ne presuđuješ. Ti samo bitiš sa potpunom prijemčivošću. U takvom trenutku se nalazi prosvjetljenje. Prosvjetljenje je

jedna obična pojava. To nije neka neobičnost, u tome nema ničeg specijalnog - specijalno je samo potraga ega. To je nešto posve obično! U tome nema nikakvih zahtjeva, potrage za nečim, nema privrženosti ničemu. Ti samo postojiš, i ti si sretan - sretan bez ikakvog uzroka.

Zapamti ovo. Ovo je razlika između sreće i blaženstva. Tvoja sreća je uslovljena. Jednom ti je prijatelj došao, i ti si zbog toga bio srećan. Koliko dugo ćeš biti srećan sa tim prijateljem? Samo nekoliko trenutaka - onda ćeš biti sretan kada on bude otišao. Kakva je to vrsta sreće? To je uslovljenost, a uslov zna da nestane. Prije ili kasnije, ti bivaš uzbuđen, i to ubrzo nestane. Blaženstvo je neuslovljena sreća. Upravo onakav kakav si, ti si srećan. Tu nema objašnjenja zbog čega si tada srećan.

Pogledaj samo čitavu stvar. Ti nikada ne razmišljaš o tome zašto si nesretan - ti si jednostavno nesretan. Uvijek kada si sretan, ti se zapitaš zašto si sretan. Nesretnost ti izgleda prirodija; sreća izgleda kao nešto neprirodno što ti se ponekad dogodi. Dakle, ojađenost je tvoje stanje, a sreća je nešto za čime težiš.

Prosvijetljeni čovjek je jednostavno sretan, upravo kao što si ti jednostavno nesretan. On je samo sretan! Nikada nije ojađen. Ako ga nekada cipele nabijaju, on ih samo navuče kako treba. To nije nikakva nesreća, to je samo fizički bol - neugodnost, ali ne ojađenost. On samo treba da pravilno postavi nogu, da promijeni cipelu ili da hoda bos. Neugodnost se može dogoditi jednoj prosvijetljenoj osobi, ali nikako i ojađenost - kako se može ojađenost dogoditi? Kada nema uslovljenosti za njegovo blaženstvo, tada ne može biti ni nesretnoti. Ako je nešto neuslovljeno, nepodstaknuto, ti to ne možeš uništiti. Ako je nešto prisutno bez učešća spoljnih faktora, kako ti to možeš odnijeti? Ako je nešto neuslovljeno, to ne može imati svoju suprotnost. To je *ananda*.

Hindusi imaju za to riječ *ananda*: ekstatično blaženstvo, neuslovljavano blaženstvo bez ikakvog razloga i bez smisla. Zbog toga se događa da proglase ludog čovjeka koji je blažen. Oni bi pitali: "Zašto si ti tako blažen? Zašto se smiješ?" - kao da je smijeh kriminal. A ako ti na to odgovoriš: "Ja se samo smijem, eto tako! Veoma je dobro smijati se!" - oni to neće moći shvatiti. Za njihov smijeh je potrebna neka tenzija. A to je i u osnovi svake šale. Zašto se smiješ kada se ispriča neki vic? Šta se dogodi u tebi? Šta ta šala prouzrokuje? Ona samo stvori tenziju. Kako se šaljiva priča razvija, tako se u tebi stvara neka tenzija iščekivanja, ti ne znaš što će se dogoditi. Tada se iznenada dogodi preokret; događaj je takav da nijesi nikada očekivao da se tako nešto može dogoditi. Ako tako nešto možeš očekivati, to znači da već znaš taj vic, tada neće biti ni smijeha. Ti ćeš jednostavno reći kako je vic išao ravnomjerno, nikakvi se preokret nije dogodio. Kada ti ne znaš taj vic, tada će se tenzija dogoditi; ti si čekao, postao si radoznao - šta će se dogoditi? A onda se sva priča izokrene u pravcu u kojem nijesi očekivao. Tenzija je ostvarena, ti se smiješ. Smijeh je tako samo realizirana tenzija, uslovljenost.

Zašto ti seks pruža zadovoljstva? Zbog toga što je to svojevrsna tenzija. Ti jedeš, dišeš, energija se kreće, stvara, i život ti uvijek daje više nego što trebaš. Život je obilje, život je luksuz, savršeno dragocjen. On nije povezan sa tvojim potrebama, on ti uvijek daje više nego što trebaš. Ta ekstra energija koja se sakuplja u tvom tijelu je seks energija. Kada se ona dovoljno akumulira, ti osjetiš neku vrstu tenzije u tvom tijelu. Sada se tenzija dovoljno uzdigla i ti to moraš da realiziraš. Kada se ta napetost ostvari, ti se osjećaš sretan, opušten; tada možeš ići na počinak. Ali čitavi trik je u napetosti. Zato ako često vodiš ljubav, ako napetosti nema, tada je sve

ravnomjerno - vic je poznat, u tome nema sreće. Ako budeš previše vodio ljubav, bićeš sa time sasvim namiren jer to ne zavisi o ljubavi, to sve zavisi samo o uzdizanju napetosti.

Ako svakodnevno vodiš ljubav, neće biti mogućnosti da energija preplavljuje. Tada ćeš se posle odnosa, umjesto da budeš sretan, osjećati isprazan, ojađen, nesretan. Orgazam se ne može dogoditi jer on treba više akumulirane energije nego što tijelo daje. To je svojevrsno preplavlivanje tako da čitavo tijelo pulsira u tome. I zapamti, u represivnim društvima ljudi uživaju u seksu više jer je veoma teško da sretne čak i vlastitu suprugu. Dok je sasvim je nemoguće sresti tuđu ženu, potrebno je premostiti bezbroj prepreka kako bi se sreo sa svojom suprugom.

U Indiji ne možeš vidjeti svoju ženu tokom dana. Tamo su sve porodice velike, čak i od oko stotinu članova, svi oni žive zajedno, spavaju skupa. Ponekada i sa svojom ženom moraš napraviti posebni dogovor da bi vodili ljubav. To je divno, predivno na neki način, jer se napetost izdigne do najviših vrhova, a onda se spusti u doline relaksacije. Na Zapadu je, međutim, seks postao apsolutno ravnodušan. Tamo više niko ne može uživati u seksu - toga tamo ima previše. Prije no što uspiješ da se dovoljno ispuniš energijom, ti je već izbaciš. U tvom čitavom životu se sreća ostvaruje na sljedeći način: stvaraš napetost, a onda se opuštaš.

Sa blaženstvom nije isti slučaj. To je nešto neuslovljeno. Tu nije prisutna napetost i ostvarenje, to nema nikakve veze sa tenzijom i njenim ostvarenjem - to je samo sreća koja dolazi kada si u dobrobiti sa egzistencijom, kada osjećaš da si prijemčiv. Kada osjetiš da prihvataš, tada osjetiš kako te čitava egzistencija prihvata. Tada možeš blagosloviti sve, i sve tada može

blagosloviti tebe. To je neuslovljeno. To se ne može odnijeti sa sobom. Ti me ne možeš učiniti nesretnim, ti me samo možeš dovesti do nelagodnosti, to je sve. Ne postoji ništa suprotno blaženstvu, *ananda*. To je savršeno neuslovljeno stanje. Upravo zbog toga to može biti vječno - jer uslovljene stvari ne mogu biti vječne. Onog trenutka kada uzrok nestane tada i efekt prouzrokovan time nestaje.

*Zapravo, ako to prihvatiš potpuno
biće identično sa istinskim Prosvjetljenjem.
Mudri čovjek ne teži za nekim ciljem,
samo glupak sebe sputava.*

Svi tvoji ciljevi te sputavaju, oni postaju zatočeništvo, ti bivaš obrobjen time. Tada patiš i pitaš se: "Kako da se oslobodim?" Liši se ciljeva, i bićeš slobodan! Ništa drugo se ne može uraditi! Nemoj stvarati nikakve ciljeve, tada neće biti ni obrobjenosti.

*Postoji samo jedna Dharma, istina, zakon;
razlike se rađaju
samo usled privrženosti neznanju.
Tragati za Umom pomoću raznolikog uma
je najveća moguća zabluda.*

Što, zapravo, činiš kada stvaraš sebi cilj? Ko je taj koji stvara cilj? Um je taj koji proizvodi cilj, i um je taj, takođe, koji nalazi put do tog cilja. Um inovira tehnike, metode, načine. Tada slijediš te metode i načine. Što, zapravo, radiš? Ti tako samo slijediš svoj um, vrtiš se u krug. Cilj je stvoren od uma, sredstva je stvorio um, i taj um te vodi. Kako onda možeš pomoću tog uma dospjeti do stanja ne-uma? Um je napet jer nikada ne može biti opušten. To zavisi od suprotnosti. To je osuđeno da se

kreće u ekstremima. On može zabranjivati, može i vrijednovati, ali nikada ne može nešto potpuno prihvatiti. A potpunost je cilj - to se može postići samo putem prihvatanja. Um nije takav, um ne može prihvatati, on obično odbija. Kada nešto odbija, on se osjeća veoma dobro, to je sve usled ega. Ti si odbojan, odbijač. Kada nešto prihvatiš, tvoj ego se osjeti vrlo loše - jer kada nema odbojnosti, kada nema sukoba, borbe, kretanja, šta onda da se radi? Kao da je biti "sada i ovdje" sasvim nekorisno. Negdje drugo se blaženstvo događa, zašto si ti onda ovdje?

Čuo sam jednu priču:

Jednom su se dvije skitnice odmarale ispod jednog drveta. Predio je bio miran i predivan. Potok je žuborio u blizini i širio prijatni svjež zrak. Jedan od skitnica reče onom drugom: "Kada bi mi sada neko ponudio hiljadu dolara da mu ustupim ovo mjesto, ne bih prihvatio."

Drugi ga upita: "A ako bi bilo u pitanju stotinu hiljada dolara?"

Ovaj odgovori: "Čak ni tada."

Ovaj drugi nastavi: "Pretpostavimo da ima milion dolara?"

Tada se prvi malo prenu. Pridiže se i reče:

"To je već nešto drugo. Govoriš li stvarno o parama? Onda si rekao pravu cijenu!"

Ovako isto djeluje um: imaginacija, san - a onda san odjednom postane prava cijena. Nikoga tu nema, ali je sada tu podražaj. Pomisli na nešto, i ubrzo ćeš biti podražen. Čak i na sliku gole žene se možeš nadražiti. Zbog toga je toliko puno pornografije u svijetu. To je samo slika - linije i boja, ništa drugo. Tu nema ništa, ti to dobro znaš, ali ipak sakrivaš tu sliku od drugih, a kada

ostaneš sam, počneš da sanjaš nad njom. Što zapravo radiš? - Prava cijena.

Um je samo zamisao, imaginacija, ali ti se ipak nadražuješ. A kada jednom budeš nadražen, um je taj koji ti je nešto prodao. Tada ostaješ ojađen i nesretan jer um samo može prodati praznu ideju, a nikada te ne može opskrbiti sa pravom robom. U tome je problem: on nema ništa da ponudi. On ti samo može prodati ideje - dobar je trgovac, ali ti ništa ne može obezbijediti. A kada to shvatiš i upitaš, on će ti tada već nešto drugo ponuditi.

Jedan je trgovac došao do svog šefa i rekao: "U velikoj sam neprilici. Imamo probleme sa onom zemljom što smo prodali. Čovjek mi je telefonirao da je jutros sva zemlja prekrivena sa pola metra vode. Pitao me je koju smo mu to vrstu zemlje prodali? Kako da započne sa gradnjom? Šta da radim? Hoću li mu vratiti novac nazad i raskinuti ugovor?"

Šef ga prekori: "Kakav si ti prodavac? Uzmi dva motorna čamca i prodaj ih čovjeku!"

Prodavac mora da prodaje. Ako nešto ne bude prolazilo, nešto drugo će ići bolje. Ako je kupac bio podražen prvi put, to će se dogoditi ponovo. Ti samo trebaš dobar trik. Um nastoji da ti proda ideje budućnosti. On te, logično, ne može i snabdjeti jer je budućnost neizvjesna, može da ne dođe. A kada i dođe, to uvijek bude sadašnjost. Snabdijevanje je stvar trenutka, a prodavac uvijek govori o budućnosti. Nedostatak je ovdje, a um stalno govori u terminima nade, snova i imaginacije. Zato prihvati stvarnost kakva je i svijet kakav je. Ne pokušavaj da mijenjaš išta - tu će biti prosvjetljenje. A tada se sve mijenja, više nijesi onaj isti. Ako ti nešto promijeniš, ništa se neće izmijeniti. Ako, pak, prihvatiš,

tada će se sve preporoditi. To će se osvijetliti nekom nepoznatom svjetlošću.

Iznenada ćeš čuti muziku koju nikada do tada nijesi čuo, otkriće se ljepota koja je bila sakrivena. Vrata su se otvorila, mrak je nestao, sunce se izdiglo.

Ali to se događa samo onda kada si u skladu sa sobom. To se dogodi, to nije rezultat tvojih napora. I zato se nemoj osjećati nesretnim, ako ne bude nekog rezultata. Šta ti tu možeš? Budi sretan jer to nije rezultat tvojih napora, nijesu u pitanju tvoji napori. Ti to možeš postići upravo ovog trenutka. Nema nikakve potrebe da se odlaže.

Razumijevanje je potvrđivanje. Potvrđivanje je prosvjetljenje. Budisti - a Sosan je budista, sljedbenik Bude - imaju određenu riječ namijenjenu za potvrđivanje. Oni to zovu *tathata*. Tu nema gundanja, nema osuđivanja, zabranjivanja, pretjerivanja. To samo znači da su stvari onakve kakve jesu. To je način - put je upravo takav. Mi svi živimo u tome. Sve što će se dogoditi, moramo biti spremni da dopustimo da se dogodi. Bilo kuda da život ide, pojedinac, mora ići za time. Sve je dobro što se dogodi. Ti ne stvaraš nikakve konflikte, samo si sa time. Ti plutaš, ne plivaš - i nikada ne plivaš protiv struje. Ti samo opušteno plutaš sa smjerom struje; malo po malo, ti više nećeš znati ko je ko, šta je šta, ko je struja, a ko je postao dio strujanja. Ti tako postaješ strujanje. To je prosvjetljenje.

20. NEZNAKJE IZAZIVA SMENU MIRA I NEMIRA
PROBUDEME SE NADILAZE NAKLONOST I ODBOJNOST.

SVE SUPROTNOSTI
VODE BESMISLENIM STANOVISTIAMA
SNOVI, PRIVIDI, CVETOV I VAZDNUH,
ČEMU TEŠTI DA IH DOHVATIMO.

DOBITAK, I GUBITAK, JESTE I NIJE,
- DOŠTA TOGA JEDNOM ZAVJEK!

21. AKO OČI NE SAMAJU (PO DANU)
SVI SNOVI (NOĆNI) PRESTAJU OD SEBE.

AKO TVOJ UM NE DELI
SVE SU STVARI JEDNA TAKVOST.

22. U DUBOKOJ SRŽI JEDNE TAKVOSTI
ODLUČENO POTRI OKULNOSTI.

SAGLEDAŠ LI JEDNANOST STVARI
VRATIĆEŠ SE IZNOVA SPONTANOSTI.

23. TAKO KAD SE POTRU
NE MOGU SE VIŠE UPOREDITI

SPOKOJSSTVO I NE MIR PROISTIČU IZ ZABLUDE;
 U PROSVJETLJENJU NEMA DOBRODLJIVOSTI I
 NENAKLONOSTI. SVE DVOJNOSTI DOLAZE OD
 NEUJAKIH ZAKLJUČAKA. ONE SU NALIK SNOVIMA
 ILI LATICAMA NA VJETRU: SAMO LUDA
 POKUŠAVA DA IM SE DOMOGNE. USTREMI
 GUBITAK, ISPRAVNO I POGREŠNO: TAKVE
 ZAMISLI MORAJU KONJAČNO BITI UTKINUTE
 ODJEDNOM. AKO OKO NIKADA NE ZASPE,
 PRIRODNO JE DA ĆE SVI SNOVI NESTATI. AKO UM
 NE PRAVI PODJELE, DESET MILIJADA STVARJ SU
 ONAKVE KAKVE JESU, OD JEDNE SUŠTINE.
 SHVATITI TAJNU JEDINSTVENE SUŠTINE JE ŠTO I
 OSLOBODITI SE SVIH ZAPLETA. KADA SE SVE BUDE
 VIDJELO PODJEDNAKO TADA ĆE SE DOSTIŽI DO
 BEZVREMENE SAMOBI TNOSTI. NI KAKVA
 UPOREDBENJA ILI ANALOGIJE NISU MOGUĆE U
 OVOM STANJU
 BEZUZROČNOSTI I NEODNOŠENJA.

Poglavlje 7

SVI SNOVI MORAJU NESTATI

27. oktobar 1974.

Um ima samo jednu mogućnost, a to je da
 može da sniva. To snivanje se neprestano nastavlja čak i
 za budnog stanja. Zbog toga Sosan ili Isus neće da
 prihvate da ste čak i budni jer san ima samo jedan uslov:
 da se događa za vrijeme spavanja. Te dvije stvari se
 moraju prvo shvatiti: um je izvorište svih snova, a snovi se
 mogu dogoditi samo za vrijeme spavanja. A ako vi snivate
 dvadeset i četiri sata na dan, tada je jedna stvar sasvim
 izvjesna: da vi brzo zaspete. Zatvorite oči na jedan
 trenutak i san je tu; to se nastavlja ispod površine. Čak i
 kada si zauzet, kada shodno svim spoljnim razlozima ti
 izgledaš budan, duboko u tebi struja snivanja se i dalje
 odvija. Bilo kada da zatvoriš oči, snovi će biti tu. Oni se
 nikada ne prekidaju našim zaokupljenostima. Ti šetaš
 ulicom, voziš automobil, radiš u fabrici, u kancelariji - to
 se nastavlja. Kada odeš na počinak, tada se to još više

izrazi jer si tada nezaokupljen, sva pažnja se usmjerava ka umu.

To je upravo nalik zvijezdama. Za vrijeme dana ne možeš vidjeti zvijezde na nebu. One su tu, inače, gdje bi otišle? Ali usled uticaja sunčeve svjetlosti, ti ih ne možeš vidjeti. Ako siđeš u duboki zdenac, nekoliko stotina metara dubok, odatle ćeš moći vidjeti zvijezde i za vrijeme dana. One su uvijek tamo ali zbog velike svjetlosti, ti ih ne možeš vidjeti. Mrak je potreban da bi se one ukazale.

Isto se događa i sa snovima; snovi su prisutni i za dana ali je mrak potreban da bi ih mogao vidjeti. To je isto kao kada odeš u ~~pozorište~~ ^{pozorište}. Ako su vrata otvorena, predstava se može odvijati, ali je ti ne možeš vidjeti. Zatvori vrata, načini sobu mračnom, i ti ćeš tek tada dobro vidjeti.

Snivanje je stalni proces unutar vas, a dok se taj kontinuitet ne prekine, ti ne možeš saznati što je istina. Pitanje nije da li je istina daleko ili blizu, pitanje je da li je um sanjiv ili ne. Zato bazični problem nije u tome kako pronaći istinu; ti je ne možeš naći sa usnulim umom jer će se dogoditi da tvoj um prisvoji sve što se stavi pred njim. Tvoji snovi će se tako projektovati na njega, ti ćeš samo to interpretirati. Ti nećeš biti u mogućnosti da uočiš kakvo je to. Ti ćeš to vidjeti u skladu sa svojim snovima, ti ćeš tako to krivotvoriti. Istina je tu jer samo istina može prisutna biti - neistina se ne može održati.

Sada ćemo razmotriti još jednu stvar prije no što pristupimo ovoj sutri. Šankara je podijelio stvarnost u tri kategorije, a te kategorije je divno razumjeti. Jedna kategorija je kategorija istine: ono što jeste. Zapravo, ništa drugo i nije moguće; samo je istina, i samo istina može biti. Druga kategorija je ta koja je neistinita, koja ne može biti. Nikakve mogućnosti za to ne postoji, jer kako neistine može biti? Za biti, istina je potrebna. Stoga,

neistina je ne-biti, istina je biti. Onda je Šankara našao i treću kategoriju koju je nazvao snivanje, pričinjavanje, iluzija, *maya*: ono što nastoji da bude ali nije. Dakle, to su tri kategorije.

Istina je onako kako jeste. Ako su tvoje oči čiste, nezamagljene, ako um nije usnio, tada postoji samo jedna kategorija - istina. Ali ako tvoj um sniva, tada one druge dvije kategorije dolaze na vidjelo, ostvaruju se. San je, na neki način, ono što ti sanjaš. A on nije stvaran upravo zbog toga što ne korespondira sa stvarnošću. Ti noću sanjaš da si postao kralj. Ujutro otkrivaš da si i dalje onaj isti prosjak. San je bio lažan, ali ipak je bilo sna koji ima neki kvalitet istine jer se to, na neki način, makar i u snu, dogodilo. I u tom trenutku takvog događanja, ti si sasvim povjerovao da je to istina, inače bi to odmah prestalo.

Ako postaneš svjestan činjenice: "Ja sanjam, i ovo je lažno", san će tada biti slomljen, ti ćeš se probuditi. San traje nekoliko sati; to samo ima neki kvalitet istine, kao da postoji. Ali to nije istinito jer ujutro uvidiš da je to bio samo san. To su samo bile misli, povjetarac, latice cvijeta na nebu - izgleda kao da je stvarno, ali je to bilo nestvarno. Istina je bitisanje, neistina je ne-bitisanje, a između to dvoje postoji svijet snova - on nosi kvalitet oboje. Um je izvorište snivanja, tako je i iluzoran. Um je ishodište svih *maya*. Ti možeš umišljati da ćeš dostići istinu ako se usamiš i odeš u Himelaje. To nije istina jer tvoja kuća nije maya, tvoja supruga nije maya, tvoja djeca nijesu nestvarna. Tvoj um je *maya*. A kako ćeš napustiti ovaj svijet i otići u Himelaje? Um je unutar tebe. Ako to možeš odbaciti, ti to možeš odbaciti bilo gdje. Ako to, pak, *ne možeš* odbaciti, to nećeš odbaciti ni na Himelaje. Supruga, djeca, dom, svijet, sve to je nazvano maya, iluzija, u drugorazrednom smislu - ali supruga je živa, ona

ima biće. Ona je Brahma za sebe, ona je istina - ne kao supruga već kao duša. Tvoj um, međutim, predstavlja nju kao ženu: "Ona je moja žena". Tada je san stvoren. Ona je tu, potpuno istinita! Ti si tu, sasvim istinit! A između to dvoje, san se ostvaruje. Ti nju nazivaš svojom suprugom, ona tebe zove svojim suprugom. Sada san postoji između to dvoje, a snovi su uvijek košmarni, ti ne možeš predugo tolerisati jednu iluziju. Iluzija je ograničena; prije ili kasnije će nestati. To nikako ne može biti vječno, ne može trajati stalno.

Ti zavoliš neku ženu, san je stvoren. Ali koliko dugo možeš sanjati? Kada medeni mjesec prođe, san će biti okončan, možda i prije. Šta ćeš onda raditi? Tada ćeš nastojati da se pretvaraš jer ćeš postati rob svojeg obećanja. Pretvaraćeš se da i dalje voliš, pretvaraćeš se da: "Ti si mi i dalje predivna"; pretvaraćeš se kao: "Ne postoji osoba slična tebi." Sve je to sada samo pretenzija, pretvaranje, gluma. Kada se pretvaraš, i kad je san već slomljen, ti i dalje vučeš svoj san, to postaje teret i noćna mora. Zbog toga živiš u takvoj patnji. Ta patnja nije ništa drugo do slomljeni snovi, razbijena duga, slomljene iluzije, pretvaranja. A pošto si previše uložio u njih, ti više ne možeš pogledati istinu: tako od samog početka oni bivaju snovi.

Radije no što bi pogledao istini u oči, ti ćeš odgovornost prebaciti na drugog. Ti ćeš reći: "Ova žena me prevarila. Ona nije tako dobra kao što je izgledalo. Ona me prevarila, ona nije pokazala svoje pravo lice." I ti tako nećeš vidjeti ono što je bitno. Ti ćeš oko nje graditi snove, a usled tih snova nećeš biti ni u prilici da vidiš istinu, stvarnost. Ona će, isto tako, stvarati snove o tebi. Zato, kada dvije osobe budu zaljubljene, one više nijesu dvoje, oni tada postaju četvoro: jedno je zaljubljeni, drugo je voljena, a između to dvoje je voljena koja je proizvod

uma zaljubljenog, i zaljubljeni koji je produkt uma voljene. To dvoje su snovi, i to dvoje nastoje da se kreću. To ćeš uvidjeti prije ili kasnije; kada snovi budu slomljeni, vi ćete opet biti dvoje a ne četvoro. Kada ste udvoje, uvijek će biti nevolja. Tada ćeš poželjeti da odgovornost prebaciš na drugog: "To je zbog njega." Tako ćeš ponovo promašiti stvar. To znači da ćeš stvoriti isti san od druge žene misleći: "Ova žena me neće prevariti, ja sam sada pametniji." Ali um nije nikada pametan. Suština uma je glupavost, tako da um nikada ne može biti mudar. On može biti lukav, lukav na svoj glupavi način, ali nikada ne može biti mudar. To nije u njegovoj prirodi jer se mudrost ostvaruje samo onda kada snovi nestanu. Stoga, ako je snivanje bazična realnost uma, on nikada ne može biti mudar.

Buda je mudar jer kod njega ne dominira um. Sosan je mudar jer bitiš u stanju ne-uma; svi snovi tako prestaju. On stvari oko sebe vidi onakve kakve jesu. Ti nikada ne gledaš tako na stvari oko sebe; ti ih miješaš sa svojim zamislama. A ti si uplašen da pogledaš u njih sa čistim očima jer znaš, nesvjesno, negdje duboko u sebi, ti znaš da stvari nijesu onakve kakve ih ti vidiš. Ali ti misliš, ako pogledaš u stvari realno, to će biti previše za tebe, da će biti preteško - nećeš biti u mogućnosti da to istrpiš. Ti ćeš to miješati sa snovima samo da bi izgledalo nešto primamljivije. Ti misliš da je tako bolje, zato ga prelivaš sa slatkim sirupom. Ako tako prelivaš i osobe u snovima, zar one bivaju slade? Ne, ti tako samo varaš sebe, nikog drugog. Odatle toliko puno bijede.

Ta bijeda i jad se događaju zbog našeg snivanja, i mi moramo biti svjesni tog fenomena. Ne bacaj odgovornost na drugoga, inače ćeš stvoriti neki drugi san. Zato uvidi da si to ti koji projektuje, makar to bilo teško.

U bioskopu gledaš prema platnu, nikada ne gledaš pozadi - iako se projektor nalazi pozadi. Film se ne odvija tamo na platnu; na platnu je samo projekcija sjenki i svjetlosti. Film se odvija upravo pozadi, ali ti nikada ne pogledaš tamo. Projektor je tamo. Tvoj um je u pozadini svih stvari, i um je taj projektor. Ali ti uvijek gledaš u druge jer su drugi ekran.

Kada si zaljubljen, ta osoba ti izgleda predivno, neuporedivo. Kada si u mržnji, ta ista osoba biva najružnija, i ti nikada ne možeš postati svjestan kako to da jedna ista osoba može biti najružnija i najljepša u isto vrijeme. Kada si zaljubljen, ta osoba je cvijet, ruža, vrtna ruža bez trna. Kada je ne voliš, kada je mrziš, taj cvijet nestaje, ostaje samo trn, nema više vrta - tako ružna, tako prljava da je ne možeš ni pogledati. I tako ne možeš nikada postati svjestan onoga što radiš. Kako su ruže tako brzo uvele, samo u jednom minutu! Čak nije bio potreban ni interval od jedne minute. Ovog trenutka si zaljubljen, a već sledećeg je mrziš; ista osoba, isto platno, a čitava se priča mijenja. Samo pogledaj, i brzo ćeš biti u mogućnosti da uvidiš da ta osoba nije razlog, ti si nešto sam isprojektovao. Kada izmisliš ljubav, tada ta osoba izgleda ljupko; kada isprojektuješ mržnju, tada ona biva ružna. Ta osoba nije to; ti nijesi uopšte vidio pravu osobu. Ti i ne možeš vidjeti stvarnost zamišljenim očima.

Ako stvarno želiš da spoznaš što je to istina, tada ti knjige i spisi neće biti od koristi. Neće pomoći ni odlazak u Himelaje. Samo ti može pomoći jedna stvar: počni gledati stvari bez uplitanja uma. Pogledaj cvijet, i nemoj dopustiti umu da bilo što kaže. Samo gledaj u to; to će biti malo teško usled starih navika interpretiranja. Ti si znao da to objašnjavaš, a takva objašnjenja mijenjaju stvari. Objašnjenja zavise od određenog uma.

Mula Nasrudin je zatražio od suda da se razvede od svoje žene. Rekao je sudiji: "To je nemoguće. Svakog dana kada dođem kući, ona sakrije po nekog novog muškarca u ormaru." Sudija je bio zapanjen i reče mu: "Svakog dana?"

Nasrudin odgovori: "Svakog dana! I ne uvijek ista osoba - svakog dana je to neko drugi."

Da bi utješio Nasrudina, sudija reče: "Mora da si veoma povrijeđen. Ti se vratiš kući umoran i pomisliš kako te žena čeka da ti poželi dobrodošlicu i poljubi, a kada dođeš kući uvijek nađeš drugog čovjeka sakrivenog u tvojem ormanu. To je zaista loše."

Nasrudin mu odgovori: "Da, osjećam se veoma uvrijeđen jer nikada ne mogu naći mjesto gdje da okačim svoju odjeću."

Sve ovisi o tome kako um objašnjava stvari.

Potom je Nasrudin napustio svoju ženu i pobjegao. Bio je uhvaćen i ponovo doveden pred sud. Sudija mu je rekao:

"Ti si bjegunac, i treba da budeš kažnjen."

Nasrudin mu odgovori: "Čekajte! Prije no što donesete odluku morate vidjeti moju suprugu. Kada vidite moju ženu, nećete nikada reći da sam bjegunac. Jednostavno ćete reći da sam kukavica. Tada ću ja to prihvatiti. Ja nijesam bjegunac, samo kukavica. Ali prvo pogledajte moju ženu."

Kako vi gledate na stvari, to ne ovisi o stvarima već o vama. Stvari se neće promijeniti dok ne dospijete do tačke kada ćete odbaciti objašnjenja uma i samo pogledati direktno u stvari, pogledati odmah. Um je tvoj posrednik. On ti donosi stvari u izobličenom obliku,

on ti stvari izmiješa sa svojim objašnjenjima. One više nijesu čiste. Zato je jedini put do istine: kako naučiti da budete neposredno sa svojim gledanjem na stvari, kako odbaciti nazovi pomoć uma... Ta usluga uma je problem jer um može samo stvoriti snove. Um može stvoriti divne snove, i ti ćeš biti oduševljen. Kroz tvoje oduševljenje snovi ti počnu izgledati stvarni. Ako si previše oduševljen tada si intoksiran, tada više nijesi sa svojim osjetilima. Tada je sve samo tvoja projekcija stvarnosti. Postoji previše umova, onoliko umova koliko i osoba jer svaka osoba živi u svome svijetu. Ti se možeš smijati tuđoj gluposti, ali dok se ne počneš smijati svojoj ludosti, nećeš biti sposoban da postaneš Tao čovjek, čovjek prirode, čovjek istine. Što onda da se radi?

Pokušaj da ni male stvari ne unosiš u um. Pogledaj cvijet - samo ga gledaj. Nemoj reći kako je divan ili ružan. Nemoj ništa reći! Nemoj upotrebljavati riječi, nemoj verbalizovati. Samo gledaj! Um će se tada početi osjećati nelagodno, neprijatno. Um će željeti da nešto kaže. Ti samo reci umu da bude miran, da ti želiš da na miru gledaš cvijet. U početku će to biti teško, ali nemoj da otpočneš sa stvarima koje te puno uključuju. Biće veoma teško da gledaš svoju suprugu, a da ti riječi ne dolaze na um. Ti si previše upetljan u odnose sa njom, previše si emocija uključio. Bilo da je to ljubav ili ljutnja, previše je upletenosti.

Počni za promatranjem stvari koje su neutralne - stijene, cvijeće, drveće, izlazak sunca, ptice u letu, oblake na nebu. Samo gledaj stvari sa kojima nijesi previše upleten, sa kojima možeš ostati nepoistovjećen, sa kojima možeš ostati indiferentan. Počni sa neutralnim stvarima, i tek potom pređi na situacije koje su prepune emocionalnih naboja. Ljudi griješe kada počinju od emocionalnih situacija jer je to skoro nemoguće sagledati.

Ti voliš ili mrziš svoju suprugu, nema ništa između. Ako voliš, ti voliš ludo, ako mrziš, ti ludački mrziš. U obije prilike, riječi dolaze. Skoro je nemoguće da se riječi spriječe jer je toliko puno učestalosti korišćenja riječi, stalno se nešto govori.

Jednog jutra sam bio gost u Mula Nasrudinovu domu. On je upravo pio čaj kada sam nailazio. Njegova supruga reče: "Dragi, dok si noćas spavao, u snu si govorio puno nepristojnih stvari o meni."

Nasrudin me pogleda i reče: "Ko kaže da sam spavao? Ja ne mogu reći takve stvari u budnom stanju, zbog toga sam se pretvarao da spavam."

Bilo u snu ili u budnom stanju, kada si emocionalno previše zanesen, veoma teško je da ostaviš misli po strani. To će doći samo. Zato prvo izaberi neku situaciju koja nije bremenita takvim raspoloženjima. Kada dobiješ osjećanje da si spreman reći "da", tada iskoristi priliku i da pogledaš u bremenite situacije u vašim odnosima. Malo po malo će se osoba osjećati sposobna za to. To je nalik plivanju: u početku ćeš biti uplašen i nećeš moći vjerovati kako ćeš opstati. A pošto si radio sa umom veoma dugo vremena, ti nećeš moći povjerovati da bez misli možeš opstati i jedan trenutak. Ali pokušaj!

Što više budeš stavljaš misli po strani, više će ti se svjetlosti ukazivati. Kada nema snova, tada se otvaraju sva vrata, svi prozori se otvaraju i svjetlost dopire do tebe, sunce izlazi i dolazi do tvog pravog srca; svjetlost te obasipa. Ti postaješ sve više ispunjen sa istinom što manje bivaš opterećen snovima. A kada tvoji snovi za budnog stanja prestanu, tada će, malo po malo, i snovi za vrijeme spavanja prestati. To je usled toga što su tvoji snovi postojali samo zbog neprestalnog nesvjesnog

kruženja. Ako bi se oni negdje prekinuli, malo po malo bi se sva kuća srušila. Dovoljno je da izvučeš samo jednu ciglu iz njenog temelja, čitava kuća će se polako početi pretvarati u ruševinu.

Ako tokom dana možeš gledati stvari oko sebe bez snivanja, tada će tokom noći sve manje i manje biti snova, jer tvoje noći nijesu ništa drugo do refleksije dana, nastavak istog procesa. Kada je dan drugačiji, tada je i noć drugačija. Kada si budan - a pod tim ne podrazumijevam sjedenje otvorenih očiju već kada ne snivaš...

Isus je običavao da govori svojim učenicima: "Budite budni!" Jesu li oni neprekidno spavali pred njim? Zato je on svakog dana opominjao: "Budite budni!" Buda je učio svoje učenike svaki dan sa: "Budite budni!" Zašto? Oni su bili pred njima sa otvorenim očima budni kao što ste i vi sada, ali Buda i Isus su svakodnevno opominjali "Budite budni!" Oni su pod tim mislili: "Ne sanjajte, samo budite ovdje! Nemojte ići nikuda drugo!" U vašim sjećanjima, u prošlost, vi samo snivate; u budućnost, u zamisli, vi samo sanjate. Budite sadaovdje - samo tada nema snova.

U sadašnjem trenutku nema snova. U sadašnjosti nema misli. Sada postojite samo vi i istina. A tada ne postoji jaz između tebe i istine- oboje je istinito, i tu nema barijera. Vi se stapate sa istinom, i istina se stapa sa vama. Vi postajete Brahma, a Brahma postaje vi. Snovi su stvorili ogradu oko tebe, nevidljivu ali suptilnu i veoma moćnu.

Sada pokušaj da pronikneš u ovu sutru.

*Spokojstvo i nemir proističu iz zablude;
u prosvjetljenju nema dopadljivosti i
nenaklonosti.*

Zašto ti nešto voliš, a nešto ne voliš? Kako se to događa da neku stvar voliš, a neku ne voliš? Kako se ta razlika može dogoditi? Da li si ikada pokušao da pronikneš u mehanizam svidanja i nesvidanja? Korisno je pokušati sagledati tu činjenicu. Ti ponekad kažeš: "Ja volim ovu osobu, a ne volim onu tamo." Zašto? A onda jednog dana iznenada počneš da voliš onu osobu, a ne voliš ovu. Zašto? Kakav je to mehanizam? Zašto voliš neku osobu?

Ti nekoga voliš ako ti on dopušta da izoštravaš svoj ego. Ako on postane platno za projekciju tvojih snova, ti ćeš tada voljeti takvu osobu. Ti voliš osobu koja se prilagođava tvojim snovima. Tebi se, pak, ne svidaju osobe koje se ne ravnaju po tvojim zamislima i snovima, koje ti ne dopuštaju da sanjaš. Zapravo, naprotiv, on te uznemirava. On ti neće koristiti, on neće igrati ulogu sa platna. On nije pasivan, on postaje aktivan - ti ga ne voliš. Ti voliš samo pasivne uloge; štogod sanjaš, drugi ti u tome pomažu.

Uspenski, Gurdžijevov najveći učenik, je posvetio svom učitelju knjigu U traganju za čudima, navodeći riječi u posveti: "Osobi koja je razorila sve moje snove." Ali vi ne volite osobe koje mogu razoriti vaše snove. Čak je i Uspenski napustio svog učitelja; posljednjih godina uopšte nije dolazio. Nastavio je da radi po svome. Na kraju je umro kao neprijatelj Gurdžijeva. Dakle, čak i osoba Uspenskijeve svjesnosti, koji je mogao osjetiti da je taj čovjek razorio njegove snove, morao je otići. Ti možeš nešto osjećati, ali kada neko stvarno krene da uništava tvoje snove, takav čovjek će ti postati neprijatelj.

Pravi Majstor će ti uvijek izgledati kao neprijatelj, a to je i kriterijum. Lažni majstor će ti uvijek pomagati da još više sanjaš; on ti neće nikada razoriti snove. Zapravo, naprotiv, on će ti još i dati podršku,

spokojstvo. On će te utješiti, umiriti. Njegovo učenje će biti kao neka divna uspavanka. On će pjevušiti oko tebe da možeš bolje zaspati, to je sve. Ali pravi majstor je opasan. Kretati se oko njega je veoma opasno. Ti se krećeš na svoj rizik jer ti on ne može dopustiti da sanjaš, i ne može pomagati tvoje snivanje jer je tada svaka svrha izgubljena. On će te uništiti. A snovi su veoma bliski tvom srcu tako da misliš da su tvoji dragi snovi samo srce. Kada se snovi unište, ti osjetiš da si i sam uništen. To je skoro kao da te je neko ubio. Hindusi su bili svjesni toga pa su govorili da je pravi majstor isto što i smrt.

Kada odlaziš Majstoru, ideš prema smrti. Ti moraš da umreš jer ako ne umreš ne možeš se ni preporoditi, ne možeš se ponovo roditi. Kada se tvoji snovi unište tada istina dolazi do izražaja, istina biva objavljena, istina ulazi u život. Ti voliš tu osobu jer pomaže da se izdiže tvoj ego. Ti voliš svoju djevojku jer ti kaže da si savršen muškarac.

Jednom sam prisluškivao razgovor dvoje mladih ljubavnika. Oni su sjedeli na obali mora gdje su se valjali veliki talasi. Mladić tada reče: "Valjajte se, divni talasi! Valjajte se sve veći i veći!" I oni potom postade sve veći i veći.

Tada djevojka reče: "Divno! More te poslušalo!"

Vi ćete voljeti takvu osobu. Ako neko podrži tvoj ego, ti ćeš biti spreman da podržiš njegov ili njen ego u smislu pogodbe. Ti voliš takvu osobu koja sve podržava. To je obostrano podešavanje. Onog trenutka kada osoba počne da živi po svome, kada nešto ne podržava, ili kada počinje da protivreči, ili da dominira, ili da te posjeduje, tada takva osoba počinje i da ozleđuje tvoj ego...

A to će se i dogoditi jer te ta osoba ne voli zbog toga što se tvoj ego izoštrava već zato što njen ili

njegov ego biva sve jači i usmjereniji. On te voli usled sebe samog, usled svojeg ega; a ti voliš njega zato što je tvoje jastvo ojačano. Tvoj razlog i svrha su drugačiji. Zato takav tip podešavanja ne može trajati vječno. Tvoje svrhe ne samo da su drugačije već su i suprotstavljene - jer samo jedno može biti vođa, a vi oboje pokušavate da uzmete vlast u svoje ruke.

U početku će oboje biti veoma prijazni i ljupki jer je teren još nepoznat. Malo po malo, kako se stvari budu smještale, oni će postajati nepopustljivi, sebični, dominantni i sve više agresivni jedno prema drugome. Tada ćeš početi da ne voliš tu osobu. Ti ćeš mrzeti ličnost koja će pokušati na bilo koji način da tvoju superiornost unizi. Ti ćeš voljeti samo onu osobu koja će te činiti nadmoćnim. Ego neprestalno pati od kompleksa inferiornosti. Usled toga muškarac nastoji da voli ovu ženu, onu ženu, stotine žena. On može postati Don Žuan jer svaki put, samo u početku, žena mu pomaže u tome. To je strategija, ženska strategija. U početku ti žene pomažu. Vremenom ona osjeti da ti više nećeš otići, da si uhvaćen, ona tada počinje dominirati tobom.

Ti ćeš željeti da pobijediš mnoge žene, ali to je samo u početku. Samo pogledaj, sve ljubavne afere su predivne samo u početku. Veoma je teško da nađete pravu zanesenu ljubav na kraju životnog puta. A ako nešto tako i možete naći, tada ćete znati da je taj odnos stvarno bio jedan ljubavni odnos. Kraj će to dokazati, a ne početak jer u početku su sve ljubavi predivne, ali samo u početku - oboje su tada diplomati, oboje nastoje da pokažu svoje divno lice, da se pokažu, nalik nekim trgovcima. Ali kada se stvari prodaju tada se lica mijenjaju, tada se pokažu prava lica, agresivni ego počne da djeluje. To je prava okolnost koja se pojavi na kraju. Obično se na kraju pojavljuju prave stvari, nikada na početku; na početku

oboje nastoje da se zbližavaju i budu prisni. Kada se jednom zbližite, kada počnete sve uzimati kao u navici, kada vam počne izgledati kao da je sve zagantovano tada će prave stvari izbiti na vidjelo.

Zašto volite neku osobu? Zašto volite neke stvari? Ostavimo osobe po strani! - Zašto volimo stvari? Čak i stvari pomažu tvom egu. Ako tvoj susjed kupi velika kola, ti ćeš nastojati da kupiš još veća kola. Dakle, nije stvar u automobilu. Manji automobil može biti znatno ekonomičniji, pogodniji za današnji saobraćaj; manje nevolja dolazi sa malim automobilom. Veći automobil donosi više nevolja, više košta, ti i ne možeš to sebi priuštiti - ali ako susjed kupi veliki automobil, i ti treba da kupiš još veći. Ti to voliš. Zašto ti to voliš? Sve tvoje prijemčivosti dolaze zbog ega: veća kola predstavljaju ugled.

Dogodilo se jednom:

Mula Nasrudinov šef ga je pozvao veoma ljutito da dođe u njegovu kancelariju. Rekao mu je da sjedne na kauč i zaurao: "Nasrudine, ovo je bilo previše! Shvatio sam da si juče, posle poslovne zakuske, uzeo kolica i izašao napolje gurajući kolica glavnom ulicom grada. Zar nijesi pomislio da je takav postupak mogao štetiti ugledu kompanije?"

Nasrudin mu odgovori: "Ja stvarno nijesam ni krajičkom uma pomislio na to jer si upravo ti stojao na kolicima. Obojica smo bili pijani i mislio sam da nema riječi o ikakvom ugledu - čak i šef je bio u tim kolicima - zato sam tako napravio krug glavnom ulicom. Svi su bili veseli, a narod se smijao i uživao u tome."

Ugled - ti zaboraviš na ugled samo onda kada si pijan. Tada radiš budalaštine. Ali ovo je divno da se

shvati. Tada ugled može biti nešto nalik alkoholu jer samo pod uticajem nekog omamljivača ti možeš zaboraviti na to. Inače si uvijek u potrazi za ugledom, poštovanjem, društvenim prestižom.

Ti voliš neke stvari jer ti donose ugled. Ti voliš raskošne vile jer ti one obezbjeđuju ugled u društvu. One i ne moraju biti udobne, ne moraju biti po ukusu. Pogledaj samo savremeni namještaj - uopšte nije udoban, ali ko će danas još držati stari namještaj u svome domu? Moderno je bolje; iako znatno neudobnije, ali je moderno! To ti daje ugled. Štogod da daje ugled je opijajuće, ono ti donosi intoksikaciju. Tada se osjećaš moćan. Ali čemu uopšte ta jurnjava za moćnošću? Zapamti, ako budeš jurio za vlašću i moćnošću, nikada nećeš dospjeti do istine. Ponekada ti zakucaš na vrata Boga tražeći moć - ali tada kucaš na pogrešna vrata. Ta vrata mogu obogatiti samo one koji su apsolutno svjesni da je moć, da je traganje za prošlošću, jedan sumanut postupak i da je to samo ludost.

Ti voliš ili ne voliš, shodno tvom egu. Ako tu ne bi bilo ega, gdje bi tada bila dopadljivost ili nenaklonost? Oni bi jednostavno nestali. Ti više ne bi imao taj podijeljeni um koji voli ili ne voli, i koji stvara alternative. Kada si u skladu sa sobom... a ego nikada nije u skladu sa sobom. On je uvijek uznemiren jer mora da gleda druge ljude, da gleda okolo što drugi rade. Neko je kupio velika kola, šta onda? Neko je našao ljepšu ženu, šta onda? Neko je zdraviji od tebe, šta onda? Neko ima ljepše oči od tebe, šta onda? Neko je inteligentniji, lukaviji, ima više novca... A milioni ljudi su svuda okolo, i ti si u rivalstvu sa svim njima. Ti ćeš tako poludjeti. To je nemoguće stanje. Tako nikada nećeš dospjeti do stanja ličnog zadovoljstva, spokojstva. Kako će to biti moguće! Čak i kraljevi...

Jednom sam čuo da je Aleksandar pokušavao da okači neku sliku na zidu. Slika nije bila okačena pravilno pa je on htio da je podesi ali mu nije išlo za rukom jer je po rastu bio veoma nizak čovjek. Njegov stražar je bio puno višoj od njega, uzeo je sliku i podesio je pravilno. Ali je Aleksandar bio uvrijeđen, veoma je bio povrijeđen tim činom.

Stražar mu se obrati riječima: "Gospodaru, kada god želite da učinite nešto tako, pozovite me. Ja sam znatno viši čovjek od vas."

Aleksandar je zaurao: "Viši? Ne! Visočiji - ne viši!"

I kada bi Aleksandar vidio bilo kojeg čovjeka visočijeg od njega, a bilo je puno visokih vojnika, uvijek bi se osjećao ponižen. Ti možeš biti vlasnik cijelog svijeta, ali i prosjak može biti visočiji od tebe, tada je čitavi svijet izgubljen, ti više ne predstavljaš ništa. Ti možeš biti kralj, ali prosjak može pjevati bolje od tebe. Ti ne možeš posjedovati sve i svakoga. Bilo što da posjeduješ, ne može ti donijeti spokojstvo. Um i ego će se uvijek osjećati neispunjeni. Dopadljivosti i nenaklonosti se događaju usled ega, a ego zna mnogo da pati. Kada ne bi bilo ega, ne bi bilo ni dopadljivosti ili nenaklonosti. Ti bi se kretao u ovom svijetu kao povjetarac. Ti ne bi donosio odluke da ćeš ići ka sjeveru ili jugu, ne bi imao nikakve volje ili nevoljnosti. Kad god te priroda izdigne, ti si spreman. Ako se priroda kreće ka sjeveru, i vjetar duva ka sjeveru. Ako se priroda promijeni i počne kretati ka jugu, vjetar će početi da duva ka jugu. On sam ne donosi nikakve odluke.

Tao čovjek nikada ne donosi odluke i izbore. Kako ga tok rijeke uzme, on se kreće tim smjerom. On nikada ne ide protiv rijeke, nikada se ne bori sa rijekom. On nema nikakvih želja, nema dopadljivost i nenaklonosti.

Možda i možeš pomisliti da on to sve ima jer ti to ne možeš još razumjeti. Ti možda misliš da se ovi oblaci kreću ka sjeveru, možeš pomisliti da oni svojim izborom idu ka sjeveru, ali se varaš. Oblaci nemaju moć izbora. Oni nikuda ne idu, oni nemaju nikakvog odredišta. Oni se jednostavno kreću jer čitava priroda ide tim smjerom. Oni nijesu izabrali taj smjer. Izbor ostaje Cjelini; dopadljivost ili naklonost ostaje Cjelini - to uopšte nije njegov posao. On je nezabrinut. I bilo gdje da oblak stigne, tamo je cilj. Ne postoji unaprijed postavljeni cilj; bilo gdje da stigne, tamo je cilj. Tako je spokojstvo prisutno bilo gdje da se nalaziš. Ali um će nastaviti da objašnjava po svome. Ako budeš otišao Budi, ti ćeš ga vidjeti kao osobu koja voli ili ne voli; naravno da ćeš pogriješiti jer ćeš se voditi svojim objašnjenjima. Ponekada će oni ići ka sjeveru, a ti ćeš reći da je on to odabrao, inače, zašto bi bilo tako? Zašto bi išao na sjever? Nekada će Buda obraćati pažnju na neku drugu osobu više nego na tebe - ti ćeš pomisliti da je on tako odabrao." Zašto? Zašto on nije pokazao istu naklonost i meni?" A ja ću ti reći: on to uopšte nije odabrao, to je odluka same Cjeline. On više nije odlučujući faktor, on je sada što i oblak.

Ako je pridao više pažnje nekoj određenoj osobi, to znači da je pažnja otišla na tu stranu nalik oblaku. Možda je ta osoba u većoj potrebi, možda je spokojnija i privlači više pažnje. Upravo kao kada ti kopaš rupu u zemlji, ta rupa će privlačiti vodu koja je van rupe, voda se sliva ka nizini. Ako je ta osoba meditativnija, Buda će obratiti više pažnje na takvu osobu - ali zapamti, on nije taj koji obraća pažnju, on biva privučen. To je jednostavno prirodni fenomen. To nije njegov izbor, dopadljivost ili nenaklonost ka nečemu.

Buda je u tišini predao poruku Mahakašjapu. On mu je dao cvijet, i utom ga neko upita: "Ali zašto baš

Mahakašjapu? Zašto ne nekom drugome?" Jer tu je bilo još puno drugih i znatno poštovanijih učenika. Sariputra je bio tu, a on je bio jedan od najvećih i najpoštovaniji ključnih učenika, poznat širom zemlje. On je i sam bio Majstor. Kada je on došao da se preda Budi, doveo je sa sobom pet stotina svojih učenika. Svi su se oni predali Budi jer se i njihov Majstor predao. On je bio veoma poznati učeni čovjek. Zašto nije izabrao Sariputru?

Zašto ne Ananda koji je uz njega živio četrdeset godina i služio mu revnosno, i koji je bio Budin brat, pripadao je istoj kraljevskoj porodici? Zašto ne Anandi? Zašto ne i Modgalijanu koji je bio, takođe, veoma učen i kojega su poštovali hiljadu ljudi? A zašto Mahakašjapu koji uopšte nije bio poznat, koji je bio tek jedno anonimno biće? Niko nije pomišljao o njemu, i niko ga nije poznao sve do tog događaja; tada je Buda došao jednog jutra sa cvijetom u ruci, mimo je stao pred učenike i gledao u tišini u taj cvijet. Učenici su postali nemirni i nespokojni jer je on trebao da dođe i da održi propovijed. Tada se Mahakašjapa nasmijao, posle čega ga je Buda pozvao i dao mu cvijet govoreći pred čitavim skupom: "Sve što se može reći, ja sam vam dao, a ono što se ne može izreći, ja to dajem Mahakašjapu." To nije bio izbor jer bi, inače, to pripalo Saraputri. To nije bila naklonost jer bi tada cvijet dobio Ananda. Buda je rekao da za to ne postoji alternative. Mahakašjapa je bio jedini koji je bio stišan i razuman. Buda je potom objavio i ovo: "Čak i da se on nije nasmijao, ja bih mu prišao i dao mu to jer je samo on bio miran, neuposlen i čist iznutra. Ovdje ima među vama i velikih učenjaka ali su svi oni pretrpani svojim znanjem. Ananda je ovdje, ali je i on opterećen privrženosti i ljubavlju prema meni. Ovaj Mahakašjapa je jednostavno prazan - jedan prazan dom, on je iščezao iz tog doma." On je privukao oblak.

Ali pogledaj samo stav učenika; oni su pomislili da je moralo biti nešto posebno. "Zašto je Buda bio tako privučen Mahakašjapom? Zašto i nama nije mogao dati to što se riječima ne može dati? Zašto je Mahakašjapu načinio najvećim? Ali sjeti se, čovjek Tao, prosvjetljeni čovjek jednostavno plovi nalik oblaku. On nema ni dopadljivosti ni nenaklonosti jer sve to pripada samo umu koji sanja, usnulom egu.

*Spokojstvo i nemir proističu iz zablude;
u prosvjetljenju nema dopadljivosti i
nenaklonosti.*

*Sve dvojnosti dolaze od nekih zaključaka.
One su nalik snovima ili laticama na vjetru:
samo luda pokušava da ih se domogne.
Uspjeh i gubitak, ispravno i pogrešno:
takve zamisli moraju konačno
biti ukinute odjednom.*

Ovaj navod "odjednom" se treba zapamtiti. Neka to duboko prodre u tebe jer se stvari mogu raditi na dva načina: postepeno i odjednom. Ako to radiš postepeno, nikada nećeš biti sposoban da to postigneš jer ćeš na taj način stalno odlagati. Na primjer, ako si ljut i ako si zabrinut zbog svoje ljutnje, to će postati stara navika i ti ćeš uvijek iznova govoriti: "Malo po malo, postepeno ću se toga osloboditi." Kako se toga možeš osloboditi na taj način? U međuvremenu ćeš to upražnjavati, a što budeš više to upražnjavao, ono će sve više biti ukorijenjeno. Ti kažeš da je za to potrebno vremena. Što ćeš onda raditi?

Najviše što možeš učiniti je da to postane nešto finije i kultivisanije. Niko neće znati za tvoju ljutnju, ti ćeš je vješto sakriti. Ali što ćeš raditi sa vremenom? Ako

budeš shvatio da je to pogrešno, zašto onda reći postepeno? Zašto ne odjednom? Ako se to može shvatiti kao pogrešno, zašto onda oduzimati vrijeme? A ako to ne možeš shvatiti, kako ćeš onda bez razumijevanja to postići i postepeno? U međuvremenu će ljutnja nadolaziti i ti ćeš tako sve više i više sticati naviku ljutnje. Najbolje što možeš uraditi je da ublažiš svoju ljutinu ali ublažena ljutina nije i neljutitost, to će i dalje biti srdžba. Ti to možeš na neki suptilan način ublažiti - ali ona je i dalje tu. To može čak i početi da bude suprotno, ali je i dalje prisutno. Niko neće biti sposoban da to otkrije na tebi ali ćeš ti i dalje biti svjestan toga.

Razumijevanje se uvijek dogodi odjednom. Možeš samo da shvatiš ili da ne shvatiš. Ako to ne budeš mogao da razumiješ, kako ćeš se onda osloboditi toga? Ako, pak, razumiješ, čemu onda postepenost? Ako razumiješ, upravo sada, iznenada ćeš to odbaciti.

Jednom je neki kralj došao Budi sa cvijetom u ruci. Buda je pogledao cvijet i rekao: "Odbaci to!" Tako je čovjek odmah prebacio cvijet iz lijeve ruke. Pomislio je: "Možda je pogrešno donijeti cvijet Budi u lijevoj ruci? - jer se mislilo da je lijeva ruka pogrešna. Desna je u redu, a lijeva je pogrešna, i nije dobro da se nešto daje lijevom rukom. Tako je on cvijet prebacio, osjećajući se krivim.

Buda se nasmija i reče: "Odbaci to!" Sada je on bacio i iz desne ruke ali je došao u nedoumicu, bio je zbunjen. A kada su obje ruke bile prazne, Buda je i tada viknuo kroz smijeh: "Odbaci to!" Sada nije više bilo ničega da se odbaci. Zato je on pogledao lijevo i desno - što da radi?

Ananda je tada progovorio: "Buda ti nije rekao da baciš cvijet. Onaj koji donosi cvijet treba da bude

odbačen. Bacajući cvijet ništa nećeš postići. Zašto ne odbaciš sebe?

Čovjek je razumio i kleknuo je pred Budinim nogama. Nikada više se nije vratio u svoju palatu. Njegov ministar ga je našao i zamolio: "Što radite, gospodar? Čak i ako želite da se odreknete svjetovnog života, dajte malo vremena tome, neka se sve malo slegne. Vratite se! Vaša supruga, vaša djeca, kraljevstvo, poslovi - dajte nam malo vremena! Čak i ako odlučite da se povučete, dajte malo vremena, čemu takva žurba?"

Čovjek mu na to odgovori: "Onda kada shvatiš, to se dogodi odjednom. Ako ne možeš shvatiti, to se uvijek odlaže."

Samo se iz neznanja stvari odlažu, neznanje nastoji da igra veliku igru odgađanja. Tada osjetiš da si nešto shvatio; ali kako to da učiniš odmah, odjednom? Ti to možeš činiti samo malo po malo - to je trik kako da to nikada ne izvedeš. To je trik: "To ću uraditi sutra." Pogledaj: kada si ljut, ti to ispoljavaš odmah, ali ako osjećaš ljubav, ti sa time oklijevaš. Ako želiš nekome da daš poklon, ti oklijevaš, ali ako želiš da budeš ljut, ti to odmah ispoljiš - jer znaš ako budeš oklijevao, to će te proći, nikada se neće ostvariti. Odlaganje je trik. Duboko u sebi ti znaš da to ne treba uraditi, a na površini vjeruješ: "Ja ću ipak to raditi." Tako samo obmanjuješ sebe.

Sosan kaže:

... takve zamisli moraju konačno biti ukinute odjednom.

Ne gubi vrijeme! Ako je nešto loše, osmotri to, i odbaci ga. Zapravo, nema ni potrebe da to odbaciš. Ako ti to možeš prozresti, ako osjetiš da je to loše, to će samo

otpasti, automatski. Ti nećeš to morati da nosiš sa sobom. Ti si to nosio samo zbog toga što nijesi bio svjestan da je to loše. Ako se u to nijesi, uvjerio tada je bolje reći: "Ja se nijesam uvjerio da je to loše, tako ga i dalje nosim." Makar ćeš biti pošten, a poštenje je dobro. Nemoj biti nepošten, neiskren.

Ljudi dolaze k meni i govore: "Da, ja znam da je pohlepa loša osobina, ali malo po malo..." Ali kako iko može pohlepu odbaciti malo po malo? U međuvremenu će to pustiti još dublje korijene u tebi. I zašto onda govoriti da je pohlepa loša kada je možeš odmah odbaciti? Bolje reci: "Ja ne osjećam uopšte da je to loše, ja osjećam da je to dobro. Kada osjetim da je to loše, ja ću to odmah odbaciti." Makar si pošten i iskren, a iskreni čovjek će dospjeti do razumijevanja. Neiskreni čovjek nikada neće dospjeti do razumijevanja stvari.

Svi vi kažete da je srdžba loša stvar - zašto je onda nosite? Ko vas tjera da je vučete sa sobom? Spoznaja je transformacija. Ako ti *stvarno* znaš da je srdžba loša, tada je ti nećeš sa sobom nositi ni jedan trenutak. Odmah ćeš je odbaciti. To je iznenadna radnja, to se dogodi u trenu, čak nije ni taj tren potreban. Ali ti si lukav. Ti misliš da to znaš, ali ti to ne znaš. Ti želiš da vjeruješ da to znaš, i želiš da vjeruješ kako činiš napore da to riješiš malo po malo. Tako nikada nećeš biti transformisan. Transformacija se nikada ne događa postepeno, ona je uvijek ostvariva samo odjednom.

Ovo je jedna džainistička priča:

Čovjek je došao kući premoren posle cjelodnevnog rada. Žena ga je okupala - to je jedna stara priča jer danas više žene ne kupuju svoje muževe. Žena ga je kupala, i dok je sipala vodu po njegovom umornom

tijelu, govorila mu je: "Moj brat je postao slijedbenik Mahavira i namjerava da se odrekne svjetovnog života."

Čovjek se nasmija i reče: "On to samo misli - tako nikada neće napustiti svijet."

Žena se tada uvrijedi jer je to bilo pitanje o njenom bratu. Upita ga: "Što misliš? A ja te nijesam nikada vidjela da si otišao Mahaviri, ili Budi, ili bilo kome, kako onda možeš to razumjeti? Moj brat je učen čovjek i sve razumije što Mahavira govori. On meditira, moli se i veoma je religiozan čovjek. A ti? Ja ne vidim nikakvu religioznost kod tebe. Nikada te nijesam vidjela da se moliš ili meditiraš. A imaš hrabrosti da kažeš nešto tako - da se on nikada neće odreći?"

Čovjek ustade, izaće iz kade, a bio je nag, još se voda slivala sa njega, i ode na ulicu. Žena zaurla za njim: "Jesi li poludio? Što to radiš?"

On joj reče: "Ja sam se odrekao."

Taj se čovjek nikada više nije vratio. To je čovjek - on spoznaje stvari. On se nikada nije za to spremio; niko nije ništa znao o njenu, niko nije znao da je on religiozan, ali taj kvalitet... On je dospio do Mahavira, predao mu se i postao nagi fakir.

Njegova žena je došla kukajući i plačući. Čak je i njen brat stigao da ga uvjerava da za to nema žurbe. "Pogledaj me, rekao je brat, ja o tome razmišljam već dvadeset godina. Ti si ludak - da li je to način odricanja?"

Čovjek mu odgovori: "Mene nije briga da li postoji neki drugi način. Dvadeset godina si o tome mislio, dvadeset života si neprestano mislio. A kada se budeš odricao, to ćeš raditi na isti način jer je ovaj način jedini pravi način - odjednom!"

Ti stvari vidiš jasno, i one se dogode. Pitanje je u jasnoći. Samo jedan neposredni pogled u prirodu stvari, i više nije potrebno ništa mijenjati, ništa se ne može

promijeniti u budućnosti - transformacija je uvijek sada i ovdje. Ovaj tren je jedini trenutak gdje se nešto može dogoditi. Ne postoji nekog drugog trenutka.

*Ako oko nikada ne zaspe
prirodno je da će svi snovi nestati.
Ako um ne pravi podjele,
deset hiljada stvari su onakve kakve jesu,
od jedne suštine.*

Oči trebaju san jer su dio tijela, a tijelo nije vječna energija. Oči su tek sastavni dio, one nijesu elementarna snaga. Mnoge stvari sačinjavaju to; one su mehaničko sredstvo, jedan bio-mehanizam. Ono zavisi od stalnog snabdijevanja energijom: hrana, voda, vazduh. Energija je stvorena, pogonsko gorivo je stvoreno, i tijelo se može kretati - to je mehanizam. Tvoje oči će se umoriti jer se i svaka druga mašina jednom zamori.

Možda ćeš biti iznenađen činjenicom da je bilo veliko otkriće u svijetu kada se objavilo da se i mašina mora odmarati. Mašina! Ti nikada nijesi o tome razmišljao. Zašto mašine? One ne trebaju da se odmaraju. Ti voziš svoj automobil po dvadeset i trideset sati; automobil treba malo odmora. Ti ćeš biti iznenađen. Zašto? Automobil nije um, automobil nije svijest. Zašto odmor? Ako sve dobro funkcioniše, ti ga možeš tjerati neprestano; samo napuni gorivo i idi dalje.

Ti nijesi u pravu. Sada čak postoji i metoda koja te opominje kada je automobil umoran. A automobil se zamara jer se svaki mehanizam može umoriti. Ako ostaviš svoj automobil nekoliko sati u garaži, postoji sredstvo da se ustanovi da je automobil odmaoran i spreman za vožnju. Svaki mehanizam treba odmor. Ne samo tvoje tijelo, svaki mehanizam treba odmaranje, tako

se on ponovo osvježi. Samo svijest ne treba odmor, jer to nije mehanizam. Svijest ne treba gorivo. To je stalna energija, to je vječna energija, neuslovljena energija. To je uvijek prisutno.

Zbog toga je Sosan koristio riječi u jednini: *Ako oko nikada ne zaspe...* Inače bi mogao reći "ako oči". Međutim, to je treće oko o kojem on govori. Čak i kada tvoje tijelo spava, da li ti gledaš? Ponekad osmotri, makar i na trenutak, i bićeš sposoban da to spoznaš - nešto u tebi je i dalje budno. Čak i kada tvrdo spavaš, nešto, iako nijesi sasvim siguran što je to, ali nešto u tebi i dalje ostaje svjedok čitavog zbivanja. Zbog toga ti ujutro možeš reći: "Noćas sam divno spavao." Ako si stvarno spavao, ko je to mogao znati? Kako možeš znati kada si tvrdo spavao? Ko je to promatrao da može ujutro reći da je bilo duboko i divno, da je bilo bez teških snova? Ponekad kažeš da je bilo nemirno spavanje: "Stalno su mi snovi nadolazili i nijesam mogao spavati dobro." Ko to zna? Neko neprekidno promatra.

To je tvoje treće oko koje uvijek gleda. Ono čak nije ni pospano, uvijek je jasno. Ono nema kapaka, ono je uvijek otvoreno. To treće oko je samo simbolična stvar. Treće oko znači da u tebi postoji neka vječna vizija, neko vječno promatranje, neki vječni svjedok koji nikada ne spava. A pošto ono nikada ne spava, nikada i ne sanja jer je snivanje dio spavanja. Treće oko može vidjeti istinu jer ono ne spava i ne sanja. Ti treba da tragaš za tim momentom kod sebe. To je čitavo traganje, čitavi napor jednog tragaoca. Istina nije nikada spolja. Čitavo pitanje se sastoji u tome kako naći taj prostor u sebi koji nikada ne zaspje, koji nije nikada nesvjestan, koji je uvijek budan, svjestan. To je zračak Boga unutar tebe. I kada jednom to pronadeš, zračak stalnog promatranja, pomoću tog zračka ti možeš krenuti ka pravom izvorištu. Taj izvor je Bog.

Ako možeš zgrabiti makar i jedan zračak, ti možeš tako stići i do sunca, do pravog izvorišta. Ti samo treba da putuješ - to postaje tvoj put i staza.

Pronađi svjedoka unutar sebe i tako ćeš pronaći svoju stazu. Tako postaješ sve svjesniji i svjesniji tog osjećanja. Dopusti da sva tvoja energija ide ka svjesnosti, osvješćivanju. A što više budeš svjesniji tada ćeš sve manje sanjati... manje.. manje... Trenutak će doći kada ćeš iznenada biti svjedok svega, um će nestati. Sva energija uma se tako sliva ka trećem oku. Oči će tada nestati, ti ćeš tako postati svjedok. Ovo svjedočenje sebe je tačka gdje je svijet nestao a gdje se božansko objavilo.

*Ako oko nikada ne zaspe,
prirodno je da će svi snovi nestati.
Ako um ne pravi podjele,
deset hiljada stvari su onakve kakve jesu,
od jedne suštine.*

A kada si ti jedno... Zapamti, ti sada imaš dva oka; čak je i tvoje viđenje dvojno. Isus je rekao svojim učenicima: "Ako postanete jednooki, sve će se smjestiti na svoje mjesto."

U tijelu je sve udvojeno: dva oka, dva uha, dvije ruke, dvije noge, dva bubrega - sve je udvojeno jer je tijelo dualizam. Samo jedna stvar u tebi bitiše kao jedno, a to je oko svjedoka. To nije dio tijela jer je u tijelu sve udvojeno, izdijeljeno. Tijelo bitiše kao polaritet između dvije strane. Čak je i tvoj um udvojen: ti imaš drugačiji lijevi dio mozga od desnog, i oni su izdijeljeni. Ako bi se most između njih pokidao, tada bi nastao rascjep u ličnosti. Neko ispadne iz voza i dođe do kidanja tih veza, osoba ostaje paralizovana - a to je veoma delikatna veza. Tada ta osoba postaje udvojena, više nije jedno. Ponekada

on biva A, ponekada B, a ponekada i oboje. Ti tako ne možeš shvatiti što on radi, šta se događa. On je u rascjepu.

Ljevoruka osoba razvija svoj desni mozak; desnoruka osoba razvija lijevu stranu mozga. Zato ako prisilite neku ljevoruku osobu da radi desnom rukom, on će tako biti u nevolji jer njegov lijevi mozak nije uopšte razvijen. Tako će on pisati... Pokušaj! Nekoliko vas mora biti ljevoruki jer je deset procenata ljudi ljevoruko, bilo da su toga svjesni ili ne. Upravo zbog dominacije desnorukih u svijetu, jer desnorukih ima devedeset procenata, mnoga djeca su stalno bila prisiljavana da pišu desnom rukom. Oni su tako nepotrebno patili; oni su tako proizvedeni u imbecile za čitav svoj životni vijek samo zbog toga što su bili prisiljavani. Oni se nikako ne mogu utrživati sa djecom koja pišu desnom rukom. Njihova lijeva strana mozga ne funkcionise dobro, i ako oni budu radili sa tom stranom, biće u nevolji. Ako si ti, pak, desnoruka osoba, pokušaj da radiš sa lijevom rukom. Ti ćeš pisati kao dijete; to je nerazvijeno. Zašto? Zato što je taj dio mozga kao kod malog djeteta, nije još razvijen. Kada su te dvije polovine mozga podijeljene, sve je i u tijelu tada podijeljeno. Jedina stvar koja je jedinstvena je treće oko - promatranje, svjedočenje. Ono je jedno.

Ako želiš da budeš sjedinjen sa sobom, potraži tačku svijesti svjedočenja. Dok hodaš, promatraj. Dok jedeš, posmatraj. Kada ideš na počinak, dok zapadaš u dubok san, promatraj što se tamo događa. Prije ili kasnije, jednog dana ćeš iznenada razotkriti, dok si duboko spavao, ipak si i dalje osmatrao. Tijelo se kretalo ka snu, malo po malo je ulazilo u prostore sna, skoro je zamiralo, a ti si i dalje promatrao. Tada ćeš vidjeti kako otpadaju snovi, kako se gube usnule zamisli uma, nestaju. Ti i dalje promatraš - tada iznenada bivaš osvijetljen, iluminiran. Tako si dospio do svjedoka. A sa svjedokom, svi snovi

nestaju, a sa snovima nestaju iluzije, *maya*. Tada ti vidiš da sve pripada jednoj suštini, jednoj esenci. Drveće može izgledati drugačije, drugi oblik, ali ona suština unutar svega, koja je bezoblična, je jedinstvena, to je jedno. Stijena je jedno sa drvećem, drveće je jedno sa zvijezdama, a zvijezde su jedno sa tobom. Sve bitiše zajedno.

Sada ti vidiš samo forme jer sa umom možeš vidjeti sa-obličja. Sa stanjem bića ne-uma ti možeš vidjeti bezobličja. Onda kada vidiš bezobličje tada će ti čitav svijet biti kao jedan okean, a sva obličja će tada biti samo valovi. U svim valovima se okean talasa u jedinstvu. Tebi sada sve izgleda kao mnoštvo. To nije tako, to je tako samo usled tvoje rascijepjenosti. Samo zbog toga ti se ukazuje mnoštvo. To je isto kao kada razbiješ ogledalo - ostane samo mnogo djelova. Svaki dio će ogledati, i ti ćeš vidjeti tada mnogo lica. Ti stojiš ispred tog razbijenog ogledala, ti si jedan, ali ogledalo je razbijeno - ti vidiš mnogo lica.

Čuo sam jednu staru priču:

Kralj je gradio palatu. Čitava palata je bila izgrađena od malih ogledala, milioni ogledala. Kada uđeš u palatu ugledaš sebe na milion načina, milioni lica svugdje okolo. Ti si samo jedan, ali milioni ogledala su oko tebe.

Jednom se dogodilo da je pas-ušao u palatu i zapao u velike nevolje jer se ugledao i bio zaplašen. Počeo je da reži i laje, a tada su i milioni pasa okolo počeli da laju. Pomislio je: "Sada više nema mogućnosti za bjekstvom. A to nije bilo pitanje jednog neprijatelja - milioni veoma opasnih pasa!" On je skočio na njih i počeo da se bori sa njima. Tako se razbio o zid i umro.

Ovo je upravo ono što se i tebi dogodilo, što se, bezmalo, svima događa. Istina je jedna, ali um ima mnogo djelova. Svi ti djelovi bivaju odijeljeni i ti zato postaješ zaplašen - neprijatelji su svuda okolo. Tada ti počinješ režati, počinješ se boriti, postaješ agresivan, pokušavaš da pobijediš sebe - nepotrebno, nema nikoga ko te napada. Ti tako postaješ paranoik. Tada ti razbijaš čitavo svoje biće o svoje iluzije i tako umireš. Ti živiš tako u stalnom bolu i patnji, umireš sa patnjom. Budi jedno sa sobom, i sve će oko tebe tada iznenada postati jedno. Onakav kakav si, takav je i univerzum - ako si razdijeljen, i univerzum je razdijeljen; ako si nepodijeljen, nepodijeljen je i univerzum.

*... deset hiljada stvari su onakve kakve jesu,
od jedne suštine.*

*Shvatiti tajnu jedinstvene suštine
je što i osloboditi se svih zapleta.*

*Kada se sve bude vidjelo podjednako
tada će se dospjeti do
bezvremene samobitnosti.*

*Nikakva upoređenja ili analogije nisu moguće
u ovom stanju bezuzročnosti i neodnošenja.*

Upravo zbog toga se ne može govoriti o najvećoj iluminaciji, ništa se o tome ne može reći - jer je to jedinstvo, a riječi postoje samo za dualnosti. Ti možeš nešto o tome reći, ali bilo što da kažeš, to neće biti prava stvar. To je usled toga što se radi o drugačijem nivou, drugoj dimenziji.

Božić se približavao, i jedan veoma bogati industrijalac je upitao svog sina: "Šta želiš da ti kupim za božićni poklon?"

Dječak je odgovorio: "Malog brata."

Industrijalac reče: "Ali za to nemam dovoljno vremena. Samo su dvije nedelje ostale do božića."

Na to dječak odgovori: "Šta onda? Zar ne možeš staviti više ljudi na tom poslu?"

Pošto je dijete uvijek slušalo da se u interesu brže proizvodnje mora više ljudi uposliti: "Šta onda? Kakva je tu nevolja? Zar ne možeš staviti više ljudi na tom poslu?" No, veoma je teško objasniti tom djetetu da to što govori nije u redu. Ono apsolutno logično razmišlja.

Situacija je takva. Ti samo poznaješ svijet mnoštva. Dijete samo zna poslove koji se odvijaju oko kuće, svaki dan se to događa. A bogati otac uposli više ljudi, i posao se završi za tren. Dijete poznaje taj jezik, ali on ne zna kako se misterija života nastanjuje oko nas. "Stavi više ljudi na tom poslu!" Ono je logično, i njega je veoma teško uvjeriti sve dok on ne odraste, odraste u razumijevanju.

Ti poznaješ jezik dualnosti, jezik ovog svijeta. Ništa nije moguće reći o jedinstvenoj suštini. Bilo što da se kaže biće pogrešno shvaćeno, iskrivljeno - sve dok duhovno ne izrasteš. U tome je sav problem. Mnogi ljudi su mi dolazili sa raznim pitanjima. Njihova pitanja su bila relevantna ali im nijesam odgovarao jer će odgovor biti moguć samo onda kada odrastu. A oni misle: "Dovoljno je da samo pitaš, i odgovor mora biti tu, već spreman." Oni misle: "Ako možeš postaviti pitanje i obrazložiti ga, to je dovoljno - sada daj odgovor!" Ali postoje pitanja na koja se može odgovoriti samo onda kada izrasteš. A to je i problem: onda kada izrasteš, više ti nijesu potrebni odgovori, ti tada već sve razumiješ. Kada onaj dječak poraste, ima li smisla da mu se kaže da je bio budalast? On bi se smijao i rekao: "Da, sada razumijem. Nije stvar u

tome da se stavi više ljudi na tom poslu. To uopšte i nije posao."

Kada odrasteš, ti i razumiješ - ali ti se pitaš samo onda dok si dijete. Tada misliš da je tvoje pitanje ispravno i da ti se mora dati odgovor. Ništa ti se ne može reći o istini; sve što ti se može reći biće samo približno, nedovoljno precizno. I zapamti, ne postoji približna istina. Ili je istina ili nije istina. Zato je besmisleno bilo što da se kaže. Kada to budeš spoznao, tada ćeš se smijati na sve ovo. Ali drugog puta ne postoji, ništa se ne može drugo uraditi.

Zato riječi Sosana, ili Bude, ili bilo kog drugog mudraca mogu poslužiti samo kao podsticaj za rast. Ono što oni govore nije veoma bitno. Ako usled toga postaneš zainteresovan i počneš rasti i razvijati se ka dimenziji koju nijesi ranije znao, to će biti prava stvar.

*Shvatiti tajnu jedinstvene suštine
je što i osloboditi se svih zapleta.*

*Kada se sve bude vidjelo podjednako
tada će se dospjeti do
bezvremene samobitnosti.*

*Nikakva upoređenja ili analogije
nijesu moguće*

u ovom stanju bezuzročnosti i neodnošenja.

Ne postoji uzrok za rast ka vrhovnom, odakle bi taj razlog došao? Vrhovno je potpuna cjelina. Vrhovno se ne odnosi, kome bi se ono obratilo? Ono je usamljeno. Što onda da se radi? Kako da se nešto iskaže? Ako se nešto odnosi, onda se to može izraziti; ako je nešto uzročeno, tada se o tome nešto može reći jer je tada sigurno da je neka dvojba u pitanju. Jezik dolazi do izražaja samo kada je dvoje posrijedi. Ako je samo jedno

tu tada svaki razgovor o tome biva apsurdan. Šta onda da se radi sa jednim tako neuzročnim stanjem? Samo se jedna stvar tada može uraditi, a to je: pronađi unutar sebe nešto što nije uzročno. Pronađi nešto u sebi što je jedinstveno, i tada si na pravom putu.

Nemoj se osvrćati na filozofiju, nemoj krenuti u argumentovanja da li je ovaj tip stanja u pitanju ili neki drugi. Postoje za to milioni argumenata, a svi su oni samo zapreka za ostvarenje, svaka filozofija je samo obroblljavanje. Stoga nemoj brinuti za filozofije, doktrine, svete spise. Samo uradi jednu stvar: pronađi unutar sebe ono koje je neuslovljeno, nađi nešto što je sjedinjeno sa tobom - a to je jedno te isto, jer samo jedno može biti neuslovljavano. I kada jednom dobiješ taj mali bljesak neuslovljenosti, bljesak jedinstvenosti, tada ćeš naći trag. Tada cilj neće više biti tako udaljen. I *sada* ti više ne treba ništa da radiš. Sada, nalik gravitaciji, cilj će tebe gurati; sada, nalik magnetu, ti ćeš biti ka tome privučen. Tada ćeš ući u arenu u koju taj magnet ima djelovanje. Ti samo treba da uradiš jednu stvar - da uđeš u taj prostor. Centar će te tada privući, nikakvi napor više nije potreban za to. Čitavi napor je u tome kako doći u kontakt sa svojom životnom energijom. Taj kontakt je prekinut i izgubljen. Ti si sasvim blizu, ali sasvim blizu je neka distanca. Samo mali okret, upravo mali pogled pozadi, stvari se počnu mijenjati. Kada se to dogodi ti ćeš se smijati: "Zašto je to bilo tako naporno?" Ako se to ne bi dogodilo, tada bi bilo teško. Zašto takvi ljudi kao što je Sosan kažu da to treba uraditi *upravo sada, odjednom, iznenada*? Pokušaj da uradiš neku neuslovljenu stvar unutar sebe. Kako ćeš to uraditi? Pokušaj sa mnom - nađi nešto što ostaje nepromjenljivo unutar tebe.

Ujutro ustaješ, čitav dan radiš - hiljadu obaveza, sastanci, odnosi. Sve se mijenja, mnoga

raspoloženja dolaze i odlaze; ponekada se osjećaš ljutit, ponekad srećan, nekad se osjećaš tužan, a nekada radostan, ponekad pozitivan, ponekada negativan. Sve se tako mijenja - upravo kao i vrijeme, sve se mijenja. Danju si budan, po noći spavaš. Za dana razmišljaš, noću sanjaš. Sve se kreće nalik stalnim promjenama. Pronađi samo jednu stvar koja ostaje ista u ovom stalnom mijenjanju... to je samo svjedočenje.

Noću bivaš svjedok svojih snova; snovi se mijenjaju ali svjedok, svjedočenje ostaje isto. Po danju svjedočiš o svojim raspoloženjima: sjeta, srdžba, sreća. Raspoloženja se mijenjaju ali svjedočenje ostaje isto. Kada si zdrav, svjedočiš o svom zdravlju; bolestan, svjedočiš o bolesti. Kada si bogat, svjedočiš o dobrobiti; siromašan, ti si svjedok bijede. Jedna stvar ostaje ista, a to je svjedočenje. Sve drugo je uslovljeno. Ovo svjedočenje nije ničim uslovljeno.

Neko nešto kaže, to te uzbudi, ti se osjetiš sretan - to je uslovljenost. Dode ti prijatelj, ti se obraduješ - to je uslovljenost. Neko kaže nešto drugo, uznemiri te, ti se osjetiš nesretan - to je uslovljenost. Kada je vrijeme sunčano, ti se osjećaš dobro, aktivno, pokretno, vedro - to je uslovljeno. Kada, pak, vrijeme nije dobro, ti si iznuren, tužan i depresivan - to je uslovljeno. Ako tokom dana nijesi ništa jeo, noću ćeš sanjati snove pune ukusne hrane - to je uslovljeno. Pogledaj u stvari koje ti se događaju. Jesu li one uslovljene? Ako su te stvari uslovljene, nemoj puno brinuti o njima; one pripadaju svijetu iluzija. Ti si u traženju neuslovljenosti. Ti ćeš pronaći da je svjedočenje jedina neuslovljavana stvar. To nije uslovljeno, niko to ne može uslovljavati.

Zbog toga Buda kaže da ti Majstor može samo pokazati put. On ne može usloviti nikakvu transformaciju jer je sva stvar u tome kako naći neuslovljenost; kako onda

Majstor može nešto usloviti? Niko ne može to usloviti. On ti samo može pokazati stazu - ti treba da gaziš tu stazu. Nijedan Buda te ne može preporoditi. Ako bi te neki Buda mogao preporoditi, to bi ukazalo na iluzornost tog puta, na iluzornost svijeta, jer si ti tako ponovo uslovljen. Ako dođeš do mene i osjetiš sreću, to osjećanje je uslovljeno. Kada odeš od mene i osjetiš tugu, to je uslovljeno.

Samo pogledaj: sreća, nesretnost, tuga, radost; to dolazi i odlazi, to je nalik prošnjacima koji se potučaju okolo. Svjedočenje ostaje u pravom središtu; neuslovljeno, nepromjenjivo, jedno. Nađi to unutar sebe i tada će sve biti jasno. Kada si čist iznutra, tada je sve prozirno. Istina je svuda oko tebe, ti samo treba da postaneš Jedno.

23. KAD SE TO ZAUSTAVI NEMA PODSTICAMA,
KADA PODSTICANJE KRENE NEMA ZAUSTAVLJANJA,
AKO OBA NE ČINE CELINU, U
KAKO ČEŠ JEDNOST POSTIĆI

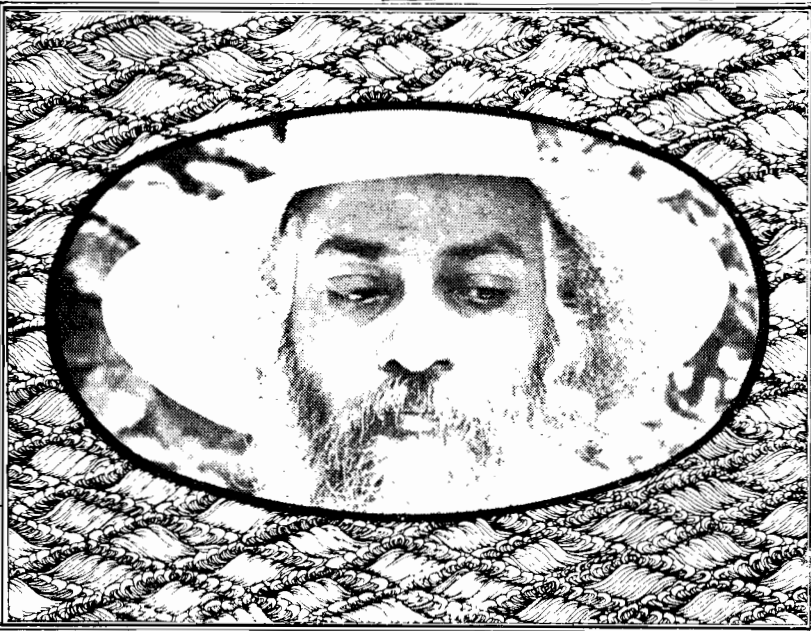
24. ISTRAŽI DO KRAJA I
NEĆEŠ NAĆI NAČELA NITI PRAVILA.

USAGLASI UM S NEPRISTRASNOŠĆU
KODOM SVAKI ČIN PRESTAJE I
SVAKA SUMNJA SE OTKLANJA,
PRAVA VERA ČVRSTO USAGLAŠAVA.

NIŠTA VIŠE NIJE ZADRŽANO
NEMA SE ČEGA SEĆATI.

PRAZAN, PROSVETLEN, SAMOOBASJAN
UM NE TROŠI SNAGE, JER
MISAO JE TU BESKORISNA,
ŽULA I OSEĆANJA NE MOGU TO SAMERITI.

PROMATRAJ KRETANJE NEPOKRETAN
I NEPOKRETNOST U POKRETU, TADA ĆE OBOJE
STANJE KRETANJA I STANJE MIROVANJA
NESTATI. KADA TAKVE DVOJNOSTI PRESTANU DA
POSTOJE TADA NI JEDINSTVO NEĆE BITI
MOGUĆE. ZA OVO KRAJNOST NEMA ZAKONA NI
OPISA KOJI SE MOŽE PRIMIJENITI.
ZA SJEDINJENI UM KOJI JE U SKLADU SA
PUTEM SVE EGOCENTRIČNE TEŽNJE NESTAJU.
SUMNJE I NEODLUČNOSTI ISČEZAVAJU A ŽIVOT U
ISTINSKOJ VJERI BIVA OSTVAREN. SAMO SA
JEDNIM UDARCEM SE OSLOBODAMO ROPTVA;
NIŠTA NE PRIJANJA ZA NAS I NIŠTA NE DRŽIMO.
SVE JE PRAZNO, JASNO I SAMO-OSVIJETLJENO,
BEZ IMALO NAPREZANJA UMNE MOĆI. TU MISLI,
OSJEĆANJA, ZNANJE I ZAMISLI
NEMAJU NIKAKVE VRIJEDNOSTI.

Poglavlje 8

ŽIVOT U ISTINSKOJ VJERI

28. oktobar 1974.

*Promatraj kretanje nepokretan
i nepokretnost u pokretu,
tada će oboje:
stanje kretanja i stanje mirovanja
nestati.*

Ovo je jedna od temeljnih stvari. Zato pokušaj da ovo shvatiš što dublje možeš.

Um je samo u mogućnosti da vidi strane, a realnost ima dvije strane, dvije različite strane koje su sjedinjene. Um može vidjeti samo ekstreme, može vidjeti samo jedan ekstrem, u tom jednom ekstremu je i onaj drugi sakriven, ali um u to ne može prodrijeti. A dok ti ne možeš uvidjeti da su te dvije krajnosti sjedinjene u jedno, nećeš ni moći vidjeti u čemu je stvar, a sve što budeš vidio biće lažno jer će to biti samo polovina istine. Zapamti, istina samo može biti potpuna. Ako je polovična, ona

može biti opasnija od bilo koje laži, jer kao takva, kao poluistina, donosi privid istine, a to nije istina. Ti si time prevaren. Znati istinu je i znati cjelinu u svemu.

Na primjer, ti vidiš kretnju, nešto se pokreće. Da li je pokret moguć bez nečega unutar njega što se ne kreće? Pokret je nemoguć bez nečega unutar njega koje se ne kreće. Točak se kreće, ali središna točka se uopšte ne okreće; to se okreće oko tog nepokretnog centra. Ako budeš vidio samo točak, ti ćeš tako vidjeti samo polovinu, a polovina nečega je veoma opasna. A ako u svom snu od polovine načiniš cjelinu, tada ćeš zapasti u iluzorni svijet koncepcije života.

Ako voliš neku osobu, nikada ne uočavaš da je u toj tvojoj ljubavi i mržnja sakrivena. Ona je tu, želio to ti ili ne, ona je prisutna. Uvijek kada voliš, i mržnja je prisutna - suprotna strana. Ljubav ne može bitisati bez mržnje. Nije stvar u tome da li ti to tako voliš ili ne. To je, upravo, tako. Ljubav ne može bitisati bez mržnje; ti voliš neku osobu, i istu tu osobu mrziš. Um može vidjeti samo jedno, samo jednu stranu. Kada um vidi ljubav, on tada nastoji da ne vidi mržnju; kada se mržnja podigne, kada um potpadne pod uticaj mržnje, ne prihvata da vidi ljubav. A ako želiš da odeš iza uma, moraš da vidiš oboje - oba ekstrema, obje krajnosti.

To je nalik kazaljki na satu. Kazaljka ide nadesno; sve što je uočljivo je da je kazaljka krenula ka desno, ali u tome postoji i nešto što nije vidljivo. A to je: dok kazaljka ide nadesno, postoji trenutak otpora koji vuče ka lijevoj strani. To nije uočljivo, ali ubrzo ćeš i to vidjeti. Kada dotakne krajnost, kazaljka počinje da se kreće ka suprotnoj strani, tada ide nalijevo. Ona ide na isti način, i do iste tačke, kao kada ide udesno. Dok se ona bude kretala nalijevo, ti ćeš ponovo biti zavarani. Ti ćeš vidjeti

kako se to kreće ka lijevoj strani, ali unutar toga procesa će se početi skupljati energija da se krene nadesno.

Dok voliš, ti sakupljaš energiju za mržnju; dok mrziš, sakupljaš energiju za ljubav. Dok si u životu, sakupljaš energiju za smrt, a kada umreš, sakupljaš energiju za ponovno rođenje. Ako bi vidio samo život, tada bi promašio. Uoči smrti svugdje u životu. Ako budeš mogao vidjeti da je smrt sakrivena u životu, tada možeš vidjeti i suprotno: da je u smrti život sakriven. Tako obje krajnosti nestaju. Kada ih uspiješ vidjeti u njihovom zajedništvu, uporedo, sa time i tvoj um, takođe, nestaje. Zašto? Jer um samo može biti djelimičan, ne može biti cjelovit.

Što ćeš uraditi ako vidiš mržnju sakrivenu u ljubavi? Ako vidiš ljubav sakrivenu u mržnji, što onda odabrati? Izbor će tada biti nemoguć; jer ako vidiš da odabiraš ljubav, isto tako, možeš vidjeti i mržnju. Kako ljubavnik može odabrati mržnju? Ti možeš birati jer je mržnja skrivena, nije ti prijemčiva, ona se odmah ne uoči. Ti si odabrao ljubav i misliš da se ponekada slučajno dogodi mrzovolja, da te nekada slučajno ponese mržnja. Ali istog onog trenutka kada si odabrao ljubav, ti si odabrao i mržnju. Onog trenutka kada si se privio uz život, ti si prihvatio i smrt. Niko ne želi da umre - zato ne prijanjaj uz život, jer te život tako vodi ka smrti. Život bitiše u suprotnim krajnostima, a um boravi samo u jednom dijelu te krajnosti; usled toga je um lažan. Um, stoga, pokušava da jedan dio učini cjelovitim. Um kaže: "Ja volim ovu osobu, ja je jednostavno volim. Kako da je mrzim? Kada volim, ja volim; tada je mržnja nemoguća.

Um izgleda logično, ali tako nije. Ako voliš, mržnja je moguća; mržnja je moguća samo ako se voli. Ti ne možeš mrzjeti osobu koju ne voliš; taj ti ne može biti neprijatelj ako ti prvo ne bude prijatelj. To ide zajedno,

oni su što i dvije strane iste medalje. Ti gledaš jedan aspekt, drugi je sakriven iza njega - ali on je tu, uvijek čeka svoj trenutak. I što se više krećeš nalijevo, to si sve spremniji da odjednom promijeniš pravac nadesno. Što bi se dogodilo kada bi um bio sposoban da vidi oboje? Um za to nije sposoban, tad bi sve izgledalo apsurdno, nelogično. Um može bitisati samo u nekom logičnom podneblju, razjašnjenom, sve suprotno se odbacuje. Ti kažeš: "Ovo je moj prijatelj, a ono je moj neprijatelj." Nikada ne možeš reći: "Ovo je moj prijatelj i neprijatelj." Ako nešto tako kažeš, tada stvari postaju nelogične. A ako dopustiš da nelogične stvari prodru, one će sasvim da unište um - um će biti odbačen. Ako primijetiš apsurdnost života ili način na koji život prolazi kroz kontradikcije, način na koji život prolazi kroz suprotnosti, ti ćeš odbaciti um. Um traži razgraničena odnose, demarkacionu liniju, a život to ne može dati. Ti ne možeš ništa apsurdnije naći od života, od egzistencije. Apsurd je riječ za takav odnos samo ako na to gledaš kao na suprotnosti koje su sjedinjene.

Ti se sa nečim susrećeš, susrećeš se da bi se rastao. Ti nekoga voliš, voliš ga da ga jednom ne bi volio. Ti si srećan - srećan si samo da bi našao sjeme nesrećnosti. Možeš li zamisliti apsurdniju situaciju? Ako želiš sreću, ti u istom trenutku poželiš nesreću; tako ćeš biti u neprestanoj tjeskobi, jadu. Što da se radi? Ništa nije ostalo umu da uradi? Um je jednostavno nestao. A kada um nestane, život ne izgleda apsurdno, tada život postaje misterija. To se mora shvatiti jer život izgleda apsurdan zbog previše logičnosti uma; život ti izgleda divalj jer si previše dugo živio u vrtu koji je čovjek izmislio. Kada odeš u šumu, ona ti izgleda zapanjujuće divlja, ali ta divljina je samo rezultat tvojih upoređenja. Kada jednom

shvatiš da je život takav, suprotnosti će uvijek biti uključene...

Voli nekoga, i mržnja će doći. Prijatelji se sa nekim, i neprijatelj će se roditi. Budi sretan, a negdje u pozadini, sa stražnjih vrata, nesrećnost će ući. Uživaj u radosti ovog trenutka, a iznenada će odnekle da prodre plač i suze. Smij se, a negdje pored smijeha su i suze, čekaju da poteku. Što onda da se radi? Ništa ne preostaje da se uradi, tako stvari stoje.

A Sosan kaže;

Promatraj kretanje nepokretan...

Evo što on želi da kaže. On kaže, kada vidiš da se nešto kreće, zapamti, nešto unutar tebe je nepokretno. Svi pokreti će te odvesti do nekretanja. Kuda će te otići? Ti trčiš, hodaš, krećeš se. Kuda ideš? - Da negdje sjedneš, da se odmoriš? Trčiš samo da bi se mogao negdje odmoriti. Tako trka samo vodi ka odmoru, pokret vodi ka stanju nekretanja. A to nekretanje je već tu. Pokušaj da trčiš i da promatraš sebe - nešto unutar tebe uopšte ne trči, to ne može trčati. Tvoja svijest ostaje nepokretna. Ti se možeš kretati oko svijeta, ali nešto u tebi se uopšte neće pokretati, ne može se kretati - a sve kretnje zavise od tog nepokretnog centra. Ti si uključen u sve okolnosti, emocije, situacije, ali nešto u tebi i dalje ostaje neuključeno, ostaje po strani, ne učestvuje. Čitavi život zapletenosti je moguć usled tog nezapletenog elementa.

Ti voliš neku osobu, voliš je koliko god možeš, ali duboko u tebi nešto ostaje nedotaknuto, nepokrenuto. To tako mora biti, inače bi ti bio izgubljen. Nešto ostaje neprivrženo i u privrženosti. I što je veća privrženost, veći će biti osjećaj neprivrženosti unutar tebe jer bez suprotnosti ništa ne može bitisati. Stvari postoje

usled suprotnosti.

*Promatraj kretanje nepokretan
i nepokretnost u pokretu...*

Kada nešto uočiš da je nepokretno, nemoj se zaluđivati - iako je to nepokretno, nešto se, ipak, više kreće. Sada naučnici tvrde da se sve kreće, čak i taj zid, stijena. Njihova kretanja je tako brza, njihovi atomi se kreću tako brzo da ih i ne možeš uočiti. Samo zbog toga oni izgledaju nepokretno. Taj pokret je tako munjevit, upravo kao kada se svjetlost kreće. Svjetlost se kreće brzinom sto osamdeset i sedam hiljada milja u sekundi. To je brzina kretanja jednog atoma. To se kreće u krugu. Ono se kreće tako munjevito da izgleda kao da stoji.

Ništa nije statično, i ništa se potpuno ne kreće. Sve je obostrano - nešto se kreće, a nešto miruje - a statičnost je u osnovi svakoga kretanja. Kada vidiš da se nešto ne kreće, nemoj se zavaravati; pogledaj unutar sebe i vidjećeš da se negdje pokret već odvija. Ako vidiš da se nešto kreće, potraži tada mirovanje. Uvijek ćeš ga naći, bez ikakve sumnje, jer jedna krajnost nikako ne može bitisati usamljeno. Ako ti pružim štap i kažem da taj štap ima samo jedan kraj, da nema drugog kraja, ti ćeš reći da je to nemoguće. Ako to ima jedan kraj, tada i drugi mora biti tu; možda skriven, ali je nemoguće da štap ima samo jedan kraj, i drugi mora biti tu. Ako ima početka, i kraj mora biti tu negdje.

Buda je govorio: "Ako si rođen, i smrt mora biti tu negdje. Sve što se rodi, mora i umrijeti." Pošto je jedan završetak samo početak drugog, gdje je onda drugi kraj, gdje se nalazi drugi kraj štapa? On *treba* da bude tu. Sve što je rođeno mora i da umre; sve što je načinjeno, mora da bude račinjeno; sve što nas je jednom radovalo,

jednom će biti odbačeno, svaki susret je i rastanak, svaki dolazak je i odlazak. Pogledaj u oboje istovremeno i um će tada iščeznuti. Možda ćeš osjetiti malu vrtoglavicu jer je um sve do tada živio u nekoj demarkaciji, logičnoj jasnoći. Kada sve razlike nestanu, a čak je i suprotno skriveno u svemu, um se osjeća vrtoglavo. Dopusti tu vrtoglavost, neka se ona dogodi. Ubrzo će takvo stanje nestati, i ti ćeš biti smješten u novu mudrost, novo znanje, novu viziju stvarnosti. To novo viđenje stvarnosti je cjelovito, a sa tom cjelovitošću ćeš biti prazan i rasterećen. Ne postoji nikakve predstave o tome; sada znaš da je svaka pretpostavka lažna.

Neko je jednom upitao Mahavira: "Da li postoji Bog?"

Mahavira je rekao: "Da, ne. Oboje: i da, i ne."

Taj čovjek je bio iznenađen: "Ne shvatam vas. Da li ste rekao da ili ste rekao ne. Nemojte mi reći oboje."

Mahavira reče: "To su samo tri stanovišta. Ako želiš da čuješ sve, tada imam sedam stanovišta o svemu."

Mahavira je to i imao. Prvo bi rekao da - jedno stanovište - što nije istina. Onda bi rekao ne - što nije, opet, istina - drugo stanovište. Posle bi rekao da i ne, zajedno - treći aspekt. Onda bi rekao da i ne, oboje nijesu - četvrti aspekt. Zatim, da plus da i ne, zajedno - peti aspekt. Ne plus da i ne, zajedno - šesti aspekt. Ne plus da i plus oboje ne - sedmi aspekt. On bi rekao da postoji sedam aspekata, i tada je stvar cjelovita. I on je bio u pravu, ali um se zbog toga osjeća vrtoglavo. No to je tvoj problem, a ne njegov. On je u pravu, jer uvijek kada kažeš da, on kaže da je to samo jedna polovina. U određenom smislu to je tako, ali u određenom smislu to je već na putu da bude ne-egzistencijalno.

1. MOŽDA JESTE
2. MOŽDA NIJE
3. MOŽDA JESTE I NIJE
4. MOŽDA JE NEIZRECIVO
5. MOŽDA JESTE I NEIZRECIVO JE
6. MOŽDA NIJE I NEIZRECIVO JE
7. MOŽDA I JESTE I NIJE I NEIZRECIVO JE.

Ti kažeš: "Da li je ovo dijete živo ili mrtvo?" Ono je živo, da. Ali Mahavira kaže da je ono već na putu da umre. Ono će umrijeti, smrt je izvjesna, zato to shvati kao činjenicu, inače će ta činjenica biti polovična i neistinita. Zato Mahavira i kaže: "Da, u smislu da je ovo dijete živo; i ne, u drugom smislu, jer je ovo dijete već na putu smrti" - i ne samo da će umrijeti, zapravo, ono je već mrtvo pošto je živo. Smrt je sakrivena, ona je dio njega. I zbog toga, on tvrdi da je bolje reći ono treće: ono je oboje. Ali kako dijete može biti oboje: živo i mrtvo? Život negira smrt, a smrt negira život. Zbog toga je Mahavira rekao da ima i četvrto stanovište: on nije ni oboje. Na taj način on obrazlaže svoj stav, a kada stigne do sedmog stanovišta, ti ćeš biti toliko zbunjen da ćeš još manje shvatiti u čemu je stvar, bićeš zbunjeniji no što si bio prije postavljanja takvog pitanja. Ali to je tvoj problem. On ti je rekao da se lišiš uma jer um ne može sagledati cjelinu, on samo može vidjeti jedan aspekt.

Da li si ikada promatrao? Ako ti dam mali oblatak, možeš li ga vidjeti čitavog? Bilo kako da gledaš, ti samo možeš vidjeti jednu stranu, ona druga je skrivena. Ako pogledaš onu drugu, onda ti je ova prva sakrivena. Čak ni mali oblatak, koji možeš držati na dlanu, ne možeš vidjeti čitav. Tako i um ne može vidjeti sve. Ja te gledam, ali tvoja leđa, su sakrivena. Ti gledaš mene; moje lice vidiš, ali ne i leđa. Tako nikada ne možeš vidjeti cijelog mene, jer kada gledaš moja leđa ne možeš vidjeti moje lice.

Ne postoji mogućnost da um sagleda sve u potpunosti. On samo može vidjeti polovinu, druga polovina se samo može naslutiti, o njoj se može donijeti zaključak samo na neviđeno. To je samo zaključak koji se uzima pod pretpostavkom da je to tako, da je ta druga polovina tamo, jer kako može biti lica ako ne postoji

pozadine? Zato mi izjavljujemo da su leđa tamo, moraju biti tamo. Ali ako pokušaš da sagledaš obje strane, neka vrsta vrtoglavice će te spopasti pri pomisli na to. Ako to podneseš i prođeš kroz to, tada će se stvari iskristalisati, biće ti jasnije, oblaci sumnjivih misli će nestati. U derviškom plesu glavna stvar biva da se umu nametne vrtoglavica, da mu se pomuti um. Za to postoje mnogi načini. Mahavira je koristio veoma logično sredstvo: sedmostavnu logiku. To je nešto nalik derviškom plesu; i to ti može prouzročiti blagu vrtoglavicu, omamljenost.

Mahavirovi metodi su dobri za intelektualne osobe. To može izazvati vrtoglavicu i sve okrenuti naopačke tako da više ništa ne možeš reći; samo ćeš ostati u tišini. Bilo što da kažeš, to će u tom trenutku izgledati apsurdno, i ti ćeš odmah to poništiti. I kada misliš da si sve stavio na svoje mjesto, ništa nije na svom mjestu, svaki stav proturiječi onom narednom. Tako ta sedmostavna logika Mahavira biva nalik derviškom plesu uma, to će proizvesti vrtoglavicu, pometnju u mislima. Derviški ples je jedna fizička metoda koja umu donosi omamljenost, a ovo drugo je jedna mentalna metoda koja ima za cilj da umu nametne blagu vrtoglavicu kada, usled tog stanja, nestaje i sami um.

Ako se krećeš brzo, ako plešeš brzo, ako se brzo okrećeš, iznenada ćeš osjetiti vrtoglavicu, mučninu, kao da gubiš svijest, kao da um iščezava. Ako sa tom metodom nastaviš par dana, omamljenost će doći i smjestiti se unutar tebe. Kada ta omamljenost ode, otići će sa njom i tenzija uma jer tada neće biti nikoga ko će osjetiti tu vrtoglavicu. Tada će jasnoća doći. Ti ćeš tada stvari oko sebe gledavati bez uplitanja uma. A bez posredovanja uma sve biva razotkriveno - sagledava se cjelina, a sa cjelinom dolazi i transformacija.

*Kada takve dvojnosti prestanu da postoje
tada ni jedinstvo neće biti moguće.*

Zapamti, kada koristimo riječ "jedinstvo", i to je dio dvojnosti. Ako ne postoji dualnosti, kako bi onda bilo jedinstva? Zbog toga hindusi nikada ne koriste riječ "jedinstvo". Ako pitaš Šankaru: "Šta je suština egzistencije?", on će ti odgovoriti da je to ne-dualnost, *advaita*, nedvojnost. On ti nikada neće reći da je to jedno, jer kako može postojati jedno? Ako postoji samo jedno, kako ti možeš reći da je jedno? Jedno treba dvoje da bi bilo smisljeno. Ako nema mogućnosti za ono drugo, ako ne može biti dvoje, kako je svrha kazati da je nešto jedno? Šankara kaže: "Najbliže što mogu reći je nedvojno, ali nikako ne mogu reći sa sigurnošću da je to samo jedno. Mogu reći šta stvarnost nije: da ona nije dvoje. Ja ne mogu reći šta je ona, jer značenje, riječi, sve biva izlišno, neupotrebljivo.

Kada takve dvojnosti prestanu da postoje...

Kada ne možeš vidjeti ljubav pored mržnje, kakvo ćeš značenje dati toj ljubavi? Rječnik se ne može napisati od strane osobe kakav je Sosan. Ako bi mi neko naložio da pišem rječnik, ja ga ne bih mogao napisati. To bi bilo nemoguće, jer, kakvo bih ja značenje, na primjer, dao ljubavi? Rječnici su primjenljivi samo onda kada su ljubav i mržnja nešto različito, ne samo različito već i suprotno. Zato ti možeš napisati: ljubav nije mržnja. Ako, pak, želiš da definišeš mržnju onda ćeš napisati: nije ljubav.

Ali što Sosan radi? Ako bi ga upitao: Šta je ljubav, kako bi on definisao ljubav? - Jer je i ljubav mržnja. Kako će on definisati život? - Jer je život, isto

tako, i smrt. Kako bi opisao dijete? - Dijete je isto što i stari čovjek. Kako bi opisao ljepotu? - Ljepota je i ružnoća. Tako granice nestaju, ti ne možeš ništa definisati jer objašnjenja trebaju ograničenja, a definicije ovise o suprotnostima; sve definicije ovise o suprotnom.

Ako kažemo da je neko muškarac, mi možemo reći da nije žensko - i to je opis. Ali ako pogledaš Sosana i shvatiš ga, tada će ti svaki muškarac biti žena, i svaka žena biće muškarac. Tako stvari stoje. Upravo su i psiholozi razotkrili tu činjenicu: da su i muškarac i žena biseksualni. Svaki muškarac nosi, sakriveno u sebe, ženu, ista stvar je i sa ženom - oni su pomiješani. Nijedna žena nije samo žensko - i ne može biti. U ovoj egzistenciji ništa nije bez svoje suprotnosti. I nijedan muškarac ne može biti bez žene, žena je uvijek tu. Ti si se rodio od dva roditelja: jedno je bio muškarac, drugo je bila žena. Ti nosiš oboje sa sobom, pola-pola. To tako mora biti, ne postoji drugog načina za rođenje. Nijesi rođen samo posredstvom žene, inače bi bila samo žena. Ti nijesi rođen samo posredstvom oca, bio bi samo muškarac. Ti si rođen iz dualnosti, muškarca i žene. Oni se nadopunjuju; ti si tako oboje.

To stvara nevolje, jer kada um pomisli o ženi, on uvijek misli na način ženstvenosti. Ali ti ih još ne znaš. Kada žena postane gruba, ona biva grublja i čeličnija od muškarca; ako je ljutita, nijedan se muškarac u tome ne može uporediti sa njom; ako mrzi, nijedan muškarac tako ne može mrzjeti kao što ona zna. Zašto je to tako? To je zbog toga što je žena u njoj umorna, ona je uvijek na površini, na udaru, a muškarac, koji je u njoj sakriven, je uvijek u dubini nje i tamo je uvijek netaknut, odmoran, uvijek je pun energije. Zato, uvijek kada je ona ljutita, ona je žešća od muškarca jer tada u njoj počinje djelovati onaj dio koji je odmoran, dio sakrivene muškosti. Isto tako je kada se neki muškarac preda i postane ljubavan, on je tada

ljubavniji i nježniji od ijedne žene. Tada se pojavljuje žena koja se sakrivala u njemu, koja je svježja, nježna i mlada.

Pogledaj samo hindu božanstva. Oni nose prave stvari, oni su veoma pravilno shvatili dualnost. Ti treba da pogledaš sliku boginje Kali, majke. Ona je veoma moćna žena sa lobanjama oko ruku; krv i odsječena glava u jednoj ruci, a sa druge strane još mnogo ruku koje drže oružje. Ona je družbenica Šive, a Šiva leži na tlu dok mu ona stoji na grudima. Kada su prvi put zapadnjaci počeli da razmišljaju o ovom fenomenu, oni su bili iznenađeni: "Zašto? Kako tu ženu možete zvati "majka"? Ona liči na smrt!" Ali hindusi tvrde da majka u sebi sadrži i smrt jer daje život. Ko će ti onda donijeti smrt? Neko drugi? Majka ti daje život, ona će ti, takođe, dati i smrt. To treba da bude tako.

Kali, majka, obostrano je opasna, destruktivna je i kreativna. Ona je majka, stvaralačka snaga, ona je, takođe i smrt, destruktivnost. Ona voli Šivu, ali mu uvijek stoji na grudima kao da je spremna da ga ubije. Ali to je priroda života. Ljubav ubija, rođenje postaje smrt, ljepota iščezava, ružnoća dolazi. Sve se premeće u suprotnost, stapa se sa suprotnošću. Sva logika postaje besmislena, a um hvata vrtoglava panika.

Kada takve dvojnosti prestanu da postoje...

I kada ti uspiješ da prodreš u njih, oni će jednostavno prestati da postoje - jer *ljubav je mržnja*. Prava riječ za to stanje bi bilo "Ljubavmržnja" - jedna riječ, ne dvije riječi. Prava stvar bi bila "životsmrt" - jedna riječ, nikako dvije riječi. Prava riječ bi bila "muškaracžena", "ženamuškarac" - ne dvije riječi, samo jedna, zajedno. Ali tada i jedinstvo nestaje, prestaje da postoji. Kakva je onda korist reći da je život jedan? Dvoje

nestaje; u budnom stanju jedan, takođe, iščezava. Zbog toga Sosan i sljedbenici Bude tvrde da kada ostvariš istinu to više nije ni jedno ni dvoje, to je tada samo praznina, čisto stanje ispraznosti. Sve tada nestaje; kada dvoje nestane, tada mora nestati i jedno. Šta je onda ostalo? Sada možeš razumjeti zašto oni to zovu *shunyata*, praznina. Ništa više nije ostalo, ili, *samo* ništa je ostalo. Ova ništavnost je najviši vrhunac prosvjetljenja, kada vidiš samo prazninu, kada sve postaje isprazno.

*Za ovu konačnu krajnost
nema zakona ni opisa koji se može primijeniti.*

*Za sjedinjeni um,
koji je u skladu sa Putem,
sve egocentrične težnje nestaju.*

Šta ćeš pokušavati da dosegneš u toj praznini? Gdje je cilj, ko je tragalac, što je traženo? Ne postoji cilj za dostizanje, ne postoji onog koji može to dosegnuti. Svi napori tako nestaju.

Ovo je Budin mir, potpuna tišina - jer ne postoji ništa što se treba doseći, i niko ko to dostiže; nikuda se ne može otići; niko nigdje ne može poći. Sve je prazno. Iznenada sve težnje nestaju. Ti više nikuda ne ideš. Počinješ se smijati, počinješ uživati u ovoj praznini. Tada više nema prepreka do tvojeg uživanja, tada blaženstvo pada po tebi. Ako se egzistencija doživi kao praznina, tada više niko ne može poremetiti tvoje blaženstvo, nema nikoga ko će to poremetiti. To si samo *ti* - zbog svoje dvojnosti si bio uznemiravan. Ti se zaljubiš - tada dođe mržnja koja te počne uznemiravati. Želiš da budeš lijep, a onda ružnoća prodre i počne te

uznemiravati. Želiš da budeš vječno živ, a onda smrt počne da kuca na tvoja vrata, i to te uznemiri.

Ako možeš vidjeti da je suprotnost sakrivena u svemu, ti više nećeš ništa pitati, više nećeš ništa tražiti - sada znaš da bilo što da tražiš, suprotnost će se pojaviti. Ako budeš tražio ugled, poštovanje, prezir će tada doći; ako budeš tražio ruže, trnje će biti svuda oko tebe; ako budeš želio da postaneš slavan, poznat, svi će te tada zaboraviti; ako budeš želio da dospiješ do prestolja, bićeš odbačen sasvim. Bilo što da pitaš, suprotnost će ti biti data. Zašto onda pitati, u čemu je smisao pitanja? Želje će biti ispunjene, vremenom će te žudnje biti ispunjene, ti ćeš biti iznenađen - ono suprotno će ti doći u ruke. Ti ćeš ostvariti ciljeve, ali kada to ostvariš, ti ćeš plakati i kukati jer je u tom cilju sakrivena suprotnost. Ti ćeš dospjeti gdje god budeš želio, ali kada to ostvariš, taj sami trenutak će biti frustracija. *Sve egocentrične težnje nestaju* kada se ova praznina shvati kao ispraznost. Za čime se onda treba težiti? Osvajajući um tada nestaje, iščezava u prah.

*Sumnje i neodlučnosti iščezavaju
a život u istinskoj vjeri biva ostvaren.*

Ovo je različito, nešto drugo. Ova Sosanova kazivanja se na kineskom zovu Knjiga istinske vjere. Veoma je teško za hrišćane, muhamedance ili hinduse da shvate kakva je to vrsta istinske vjere. Pokušaj da to shvatiš: to je najdublje razumijevanje vjere. Ono što se obično propovijeda u crkvama, hramovima - što govore hrišćani, muhamedanci ili hindusi - nije vjera već vjerovanje: Vjerovanje u Boga. Ali kako možeš vjerovati? Svako vjerovanje nosi sa sobom sumnju. Zbog toga ti i insistiraš: "Ja sasvim vjerujem!" Kada to kažeš, da li znaš što stvarno govoriš? Zašto je potrebno ono "sasvim", čemu

to naglašavanje? To ukazuje da je negdje unutar toga sakrivena sumnja, a ti si to sakrio uvjerenjem "sasvim", sa riječju "potpuno", sa naglašavanjem. Koga ti nastojiš prevariti? Ti tako samo sebe obmanjuješ. To naglašavanje pokazuje da je u tome negdje sakrivena suprotnost.

Kada nekome kažeš: "Ja volim *samo* tebe", tu je negdje skrivena neka sumnja. Zašto "samo tebe"? Zašto to govoriš? Zašto želiš da to naglasiš? Ti samo ukazuješ da je tu sakrivena i mogućnost da voliš nekoga drugog, to naglašavaš kako bi sakrio suprotnost. Ako to ne bi sakrio, to bi moglo biti uočeno, moglo bi se ispoljiti, moglo bi se vidjeti. Što onda da se radi? Učini sve da to sakriješ. Zašto bi govorio: "Ja sam istinski vjernik." Da li postoji i neki neistiniti vjernik? Šta je ovo istinsko vjerovanje? Istinsko vjerovanje znači da si sakrio sumnju tako dobro da je niko ne može vidjeti, ali ti je ipak vidiš. Zbog toga vjernici i ne vole da im neko priča nešto protiv njihovog vjerovanja. Oni postaju tupoglavi jer su uvijek u brizi. Nikada nijesi uplašen zbog drugih, od toga što će oni reći; ti si zabrinut što oni mogu dotaći tvoje skrivene sumnje i tako ih razotkriti. Zato obični religiozni ljudi ne vole da slušaju riječi ateiste. Oni kažu: "Ne, on može uništiti vjeru." Zar vjera može biti uništena? Ako takva vjera može biti uništena, da li ima razloga vezati se za nešto takvo? Ako vjera može biti uništena, kakva je to vjera? Ona može biti uništena samo zbog toga što je sumnja prisutna, sumnja je već počela da je nagriza. Ovo se događa svakodnevno. Vjernici postaju nevjernici, nevjernici bivaju vjernici - oni se mijenjaju, lako se promijene. Zašto? Jer je nešto drugo sakriveno tu. Vjerovanje nosi sumnju; isto kao što ljubav nosi mržnju, život donosi smrt, vjerovanje donosi sumnju. Šta je onda vjera?

Sosan posjeduje jedno pravo shvatanje što je to vjera. Vjera se dogodi samo onda kada dvojnost padne;

to nije vjerovanje protiv sumnji. Kada vjerovanja i sumnje nestanu, onda se nešto dogodi što je vjera, što je povjerenje. Ne povjerenje u Boga, jer ne postoji dvojnosti, ti i Bog. Ne da ti vjeruješ, jer ti više nijesi prisutan tu - jer ako si ti prisutan tada će i drugi biti tu. Kada je sve prazno, povjerenje tada cvjeta; ispraznost biva pravo rascvjetavanje vjere.

Budistička riječ *shraddha* - vjera, povjerenje - je veoma različita, nešto sasvim drugačije. Značenje toga je sasvim drugačije od onoga što riječ "vjerovanje" nosi. Niko da vjeruje, niko da ne bude u nekom uvjerenju; sve dvojnosti trebaju pasti. Tek tada povjerenje... Šta tada ti možeš uraditi? Ti ne možeš sumnjati, ti ne možeš vjerovati - što možeš raditi? Ti samo nosiš povjerenje i tečeš sa tokom. Ti se krećeš sa životom, opušteno se krećeš sa životnim tokom. Ako život donese rođenje, ti vjeruješ u rođenje - ti za time ne čezneš. Ako život donese smrt, ti vjeruješ u smrt - ne kažeš da to nije dobro. Ako život donese cvijeće, dobro; ako život, pak, donese trnje, u redu i to. Ako život daje, to je dobro; ako život uzima, i to je dobro. To je povjerenje, vjera. Ne činiti nikakav izbor. Prepustiti sve životu, bilo što... Ne žudjeti, ne činiti zahtjeve. Jednostavno se kretati bilo gdje da te život vodi, jer onog trenutka kada počneš zahtijevati, ti ćeš vidjeti da se suprotno ostvaruje kao rezultat toga. Zato nemoj tražiti: "Daj nam vječni život", jer ti znaš da ćeš dobiti samo vječnu smrt.

Da li si primijetio da samo hrišćani mole za vječni život? Samo se hrišćani mole: "Bože, daj nam vječni život", a samo hrišćani imaju vječni pakao. To treba da bude suprotno. Nijedna druga religija nema vječni pakao. Svaka religija ima svoj pakao, ali vremenski ograničen; ti si u njemu na nekoliko dana, nekoliko mjeseci ili nekoliko godina, a onda izađeš iz toga jer

nijedna kazna ne može biti vječna. Kako to može biti? Kada je svako zadovoljstvo privremeno, kako kazna može biti vječna? Kada je nagrada privremena, kako kazna može biti vječna? Kada ništa ne možeš imati vječno u životu, kako možeš biti vječno kažnjen za neko djelo? Izgleda nepravedno.

Ali hrišćani toliko zahtijevaju, neprestano se mole za vječan život. Tada mora da načiniš ravnotežu: vječni pakao. Kada jednom zgriješiš i budeš bačen u pakao, nikada više nećeš biti u mogućnosti da izađeš iz toga. Ti ćeš zauvijek biti tamo. To će biti tako iz razloga što zahtijevaš vječni život.

Budistička vjera znači da sve što zahtijevaš će otići pogrešnim putem. Pokušaj da shvatiš to. Ponoviću to: sve što budeš zahtijevao će poći pogrešnim tokom. Shvatajući ovo, žudnje nestaju. Onda kada žudnje nestanu, tek tada vjera dolazi. Vjera znači kretati se sa životom bez ikakvog iščekivanja, žudnji ili zahtjeva. Ne tražiti, pitati ili zahtijevati. Sve što se dogodi, to prihvati. I zapamti, to nije nešto što ti radiš. Ako ti to radiš, tada će biti odbijanja. Ako kažeš: "Da, ja ću to prihvatiti." Tim riječima, ti već to odbijaš. Ti kažeš: "Bilo što da se dogodi, ja ću to primiti." Tu postoji jedno duboko odbijanje. Ti stvarno to nećeš prihvatiti. To primaš samo zbog toga što se osjećaš bespomoćnim, što ništa ne možeš uraditi. Što onda da se radi? Onda prihvataš. Ali to prihvatanje u sebi ima duboku depresivnost, odbojnost. Da je bilo mogućnosti za odbijanjem, ti bi radije to odbio. To tada nije vjera, povjerenje.

Samo pogledaj stvarnost, suprotno je svugdje prisutno. Sosan kaže da će se tada vjera dogoditi. To nije da ti kažeš: "Ja prihvatam to"; to ne znači da ti to u nekoj svojoj bespomoćnosti prihvataš. To je jednostavno u prirodi života da je suprotno prisutno. Pogledaj samo

činjenice, i istina, koja je duboka unutar tebe, će ti dati povjerenje. Pogledaj činjenice, istinska vjera će se dogoditi. Ako ja uvidim da sam se rodio, tada će biti činjenica da ću i umrijeti. To je jednostavna činjenica. Ja to ne prihvatam zato što tu nema odbijanja; ja jednostavno imam duboko povjerenje. Kada vjerujem, tada bivam rođen, život mi daje rođenje - i ja u to vjerujem. Život mi podari smrt, ja vjerujem. Ako je rođenje bilo tako lijepo, zašto ne i smrt? Ko si ti da o tome odlučuješ? Ako ti je rođenje dalo toliko puno, zašto ti i smrt ne može dati toliko?

Nešto nepoznato je uvijek tu prisutno. Povjerenje znači da ideš ka nečemu nepoznatom, ništa ne zahtijevaš. Tada više ne možeš biti ojađen, tada blaženstvo samo pada po tebi. Kako možeš biti ojađen ako ništa ne zahtijevaš? Život izgleda jadan iz prostog razloga jer ti od života zahtijevaš, a tada ti život uvijek pruža nešto drugo. Život će postati blaženstvo ako ne zahtijevaš; štogod da se dogodi, biće predivno. Štogod se dogodi je predivno - ti se samo krećeš sa time.

Čuan Cu je u pravu kada kaže: "Lako je prava stvar"; kada kaže: "Kada se cipele ugone, stopala se zaborave." A kada vi ugodite životu tako duboko, sumnje i nevjerovanja nestaju. To ugadanje cipela je povjerenje. Vjera raste kod onoga ko ne vjeruje. Vjera raste tamo gdje nije potreban nikakvi Bog u koga se vjeruje. Zbog toga budisti i ne govore o Bogu. Budisti dospijevaju do stvarne suštine religioznosti, a ljudi nalik Sosanu su veoma rijetki; njihovo razumijevanje je savršeno, totalno. Cjelokupnost ulazi u njihovo razumijevanje. Oni ne trebaju boga jer kažu: "Što će nam bog? Zar nije egzistencija dovoljna? Zašto to personifikovati? A štogod da ti stвориš biće nalik tebi - to će biti samo projekcija. Zato su svi bogovi samo projekcije."

Hindusi stvaraju boga: pogledajte u tog boga, on je nalik hinduističkoj filozofiji - nos, oči, visina, sve. Pogledajte japanskog boga; pogledajte crnačkog boga, vidjećete da su to samo projekcije naših umova. Ako bi konji imali svoja božanstva, oni ne bi bili ljudima slični, ti bogovi bi bili nalik konjima. Možeš li zamisliti da konj ima boga u liku čovjeka? Nemoguće! Konji će imati konje za svoje bogove. Ako bi drveće imalo bogove, to bi bilo drveće.

Šta su tvoji bogovi? Tvoje projekcije. A zašto ti projektuješ? Zato što želiš da budeš zaštićen. Bez boga se osjećaš usamljen, sam, prazan; ti želiš nekoga ko će ti pomoći. Sa tim traženjem pomoći, ti si sebi stvorio bijedu. Sada se samo suprotno može dogoditi. Svakog trenutka možeš pomisliti da te Bog ne čuje, a ti moliš i plačeš. I svakog trenutka možeš pomisliti da si uradio sve što je potrebno a da ti se nije vratilo onom mjerom kako si očekivao. Zato su sveci, takozvani sveti ljudi, uvijek gundali i tužili se što nijesu dobili blaženstvo kada su napustili sve, odrekli se svega. Oni su upražnjavali celibat ali još nijesu doživjeli čisto zadovoljstvo, i još im ruže ne cvjetaju. A oni su uradili mnoge stvari, imaju dugu listu, i još *treba* da urade mnogo toga, a Bog je i dalje daleko od njih. Oni još nemaju povjerenja, još su u borbi sa životom. Oni i ne dopuštaju da život dođe onako kako zna. Oni imaju svoje ideje kako razoružati život - to je nepovjerenje.

Nepovjerenje znači da ti imaš neke ideje za prisiljavanje. Ti misliš da si pametniji, mudriji od života. To je nepovjerenje, to je nevjerovanje. Ti želiš da prevariš sebe. Idi čak i u crkve, sinagoge ili džamije, i gledaj ljude koji se mole Bogu. Šta oni kažu? Oni traže obećanja. Govore: "Ne čini to, to je loše. Moj sin je bolestan, izliječi ga."

Na prvom mjestu, ako stvarno vjeruješ, tada *on* čini tvog sina bolesnim - vjeruj u to! Zašto se žalite i molite? Misliš li da se možeš usavršiti pomoću njega? Svi vjernici misle kada se mole Bogu: "Molim te, nemoj učiniti da su dva i dva četiri. Sve što se događa, sve što je prirodno, nemoj dopustiti da bude." Ti imaš neke sugestije, ideje za nametanje, neke predloge - to nije povjerenje. Povjerenje znači: "Ja nijesam niko, i idem gdje me život nosi, bilo gdje - u nepoznato, u mrak, život ili smrt. Bilo gdje da me vodi, ja sam za to spreman. Ja sam uvijek spreman, i uspijevam." Ali kada ti uspiješ? Ti možeš pogoditi samo onda kada dvojnost u tebi nestane. Kada uvidiš, i kada to uviđanje postane prepreka - prepreka za žudnje, zahtjeve i želje.

*Za sjedinjeni um,
koji je u skladu sa putem,
sve egocentrične težnje nestaju.
Sumnje i neodlučnosti iščezavaju,
a život u istinskoj vjeri biva ostvaren.
Samo sa jednim udarcem
se oslobadamo ropstva...*

To nije postepeni događaj, to ne znači da ćeš malo po malo dospjeti do istine, to nije pitanje stepenovanja. Samo jednim udarcem, kada uvidiš istinu, u samo jednom trenutku, ti bivaš oslobođen svih ropstava. Tu nema nikakvog napora, ti si do sada sve radio umom, a um je uzrok svih jada; sve što budeš radio sa umom još više će ojačati um. Sve što budeš radio pomoću uma biće težnja. I sve što budeš radio sa umom biće izbor između dva suprotna smjera. Tako ćeš sve više biti upleten. Zato pitanje nije što raditi, pitanje je kako to uvidjeti. Nije stvar u tome da promijeniš svoj karakter, nije pitanje da

postaneš bolji, da postaneš svetiji, da manje budeš grešnik - ne, nije stvar u tome. Pitanje je: kako vidjeti bez uma, kako nešto uvidjeti bez da biraš. To pitanje nije u sprezi sa akcijom, sa djelovanjem, to pitanje je u kvalitetu svijesti.

Zbog toga mi na Istoku insistiramo na meditaciji, a vi ste na Zapadu razvijali moralnost. Kada se po prvi put na Zapadu prevela Upanišada, učeni ljudi su bili iznenađeni jer u njoj nijesu mogli naći ništa nalik Deset božjih zapovijesti - "ne čini ovo, čini to" - ništa od toga nije bilo u njima. Oni su, stoga, bili iznenađeni. Kako te Upanišade mogu biti religiozni spisi? Jer, religija znači moralnost, religija znači: "Ne radi ovo, radi samo to", to je samo *djelovanje*. Upanišade vam ne govore što da radite, one vam govore samo kako biti, što biti. Kako biti više svjesniji i budniji, to je jedino moguće pitanje. Kako biti toliko svjestan da možeš stvari prozreti i gledati kroz njih, da suprotnosti postaju jedno i da dualnost nestaje. U dubokom prodiranju svijesti grešnik iščezava, a isto tako i svetac, jer obojica pripadaju sferi dualnosti. Umire i Bog i Đavo, obojica pripadaju sferi dvojnosti - njih je samo um proizveo.

Hrišćani su ostali u gadnom raskolu i dubokim nevoljama jer je nemoguće prizvati i Đavola i Boga. To je stvarni problem. Prvo, kako je moguće da se Đavo pojavi? Ako tvrdite da je i njega stvorio Bog, tada je on odgovoran za to. A što će se dogoditi na kraju? Ko će pobijediti? Ako kažete da će konačno Bog pobijediti, čemu onda sve ove besmislice tokom tog puta? Ako će na kraju pobijediti Bog, zašto to ne bude upravo sada? Ako kažete da nema pobjednika, nema pobjede, taj konflikt će se nastaviti, tako će i Đavo postati podjednako moćan kao i Bog. A ko zna, možda će upravo on pobijediti na kraju? Ako se dogodi da on pobijedi, što će biti sa svim ovim našim svecima? Tada će grešnici biti srećni, a sveci biti bačeni u pakao.

Sve ove stvari proističu usled dvojnosti uma. Um ne može uvidjeti da su i Bog i Đavo jedno. Đavo je samo suprotna strana Boga: drugi ekstrem, mržnja, smrt. Zato vi i kažete da je Bog ljubav, a da je Đavo mržnja; Bog je milostivost, Đavo je nasilje; Bog je svjetlost, Đavo je mrak. Kakve li samo gluposti! Svjetlost i mrak su samo dva aspekta jedne iste stvari, jedne iste energije. Isto tako, dobro i zlo, ispravno i pogrešno, moralno i nemoralno, sve su to samo polarnosti jednog istog fenomena. A taj fenomen je egzistencija.

Sosan tome nije dao ime Bog jer ako to nazoveš bogom, tada odbacuješ Đavola. To je Bog plus Đavo. Egzistencija je oboje: noć i dan, jutro i večer, sreća i nesreća - sve. To je zajedništvo. A kada to uvidiš, i nebo i pakao, gdje je onda izbor? I koja je svrha da biraš ili tražiš nešto posebno? Svi zahtjevi nestaju. Vjera se rađa, povjerenje se događa. U ispraznosti istine, gdje dvojnosti nestaju, kada ne možeš reći ni da jedno postoji, jedan nepoznati fenomen, koji je povjerenje, se rascvjetava. Nešto najljepše pupolji, nešto najvrijednije, a to je cvijet povjerenja.

*Samo sa jednim udarcem se oslobađamo ropstva;
ništa ne prijanja za nas
i ništa ne držimo.*

*Sve je prazno, jasno i samo-osvijetljeno,
bez imalo naprezanja umne moći.*

*Tu misli, osjećanja, znanje i zamisli
nemaju nikakve vrijednosti.*

Tada se pojedinac okreće životu, samo živi. Osoba diše, samo diše. Nikakvih zamisli, nikakvih misli, nema uma - sve je to bez ikakve vrijednosti. Ti vjeruješ egzistenciji, a kada ti vjeruješ egzistenciji tada i ona

vjeruje tebi. To susretanje vjere je najveće blaženstvo, ekstaza, *samadhi*.

Šta onda da se radi sa time? Tu nije pitanje djelovanja, tu nema ništa da se uradi. Ti samo treba da to vidiš, treba da osmotriš život; da postaneš promatrač, da pogledaš, sve. Sljedeći put ćeš osjetiti ljubav, nemoj se izluđivati time. Voli, ali i gledaj iznutra - tamo čeka mržnja. I gledaj. Iznenada će tu biti izvjesna iluminacija. Ti ćeš vidjeti da tvoja ljubav nije ništa drugo do prvi korak ka mržnji. Šta onda ima da se bira? Zašto onda tražiti: "Bože, daj nam više ljubavi" - tako će samo još više mržnje doći. Šta ćeš onda raditi? Ti ćeš ploviti u ljubavi i biti svjestan da mržnja dolazi. Nećeš prijanjati za ljubav... jer to znači da se boriš sa mržnjom. I ti znaš, kao što noć dolazi posle dana, tako i mržnja dolazi posle ljubavi. Što će se tada dogoditi? Niti ćeš se prikloniti ljubavi niti ćeš gajiti mržnju. A kada si u takvoj ravnoteži, u takvom skladu, kada ne zahtijevaš da te vole, kada ne želiš da budeš daleko od mržnje, kada se ničemu ne priklanjaš, i kada ništa ne prijanja uz tebe, iznenada ćeš doći u takvo stanje gdje neće biti ni ljubavi ni mržnje - iznenada, jednim udarcem, dvojnost će se slomiti.

Gurdžijev je običavao da kaže svojim učenicima: "Otkrijte svoje glavne karakteristike." To je dobro. Otkrijte što je vaša glavna osobina - strah, mržnja, ljubav, pohota, seks? Koja je tvoja glavna osobina? Samo osmotri, uvidi i radi na toj glavnoj osobini; a pokušaj i da uočiš i njenu suprotnost. Ako je to ljubav, onda vidi i ljubav i mržnju zajedno. Ako možeš to uočiti, one će poništiti jedna drugu. Iznenada nijedne više neće biti tu - samo ćeš ostati sam u svojoj potpunoj osami. Ništa nema tu, čak ni traga bilo čega. To je samo praznina, *shunyata*, o kojoj Sosan govori.

Ako to možeš uočiti u dualnosti, u samo jednoj dvojnosti - ti si tada vidio sve. To i nije neki veliki problem. Kada jednom to vidiš u dvojnosti, ljubav-mržnja, ti ćeš to prepoznavati svugdje okolo. Isto je svugdje. Sasvim drugačiji kvalitet bića će dospjeti u egzistenciju. Vjera. To nije nešto u što se treba vjerovati, jedna doktrina, to nema ništa sa nikakvim bogom, Hristom, Krišnom, Muhamedom; nikakvim Koranom, Biblijom, Gitom. To ima veze samo sa tvojom sviješću. Potpuno budan, pogledaj kroz to, postaćeš slobodan - i to samo jednim udarcem.

*Samo sa jednim udarcem se oslobadamo ropstva;
ništa ne prijanja za nas
i ništa ne držimo.*

*Sve je prazno, jasno i samo-osvijetljeno,
bez imalo naprezanja umne moći.*

*Tu misli, osjećanja, znanje i zamisli
nemaju nikakve vrijednosti.*

Nemoj misliti o tome, pokušaj da to uočiš u životu. To će biti bolno, jer kada osjetiš ljubav, ti nikako ne želiš ni da pomisliš na mržnju. Ti si u strahu da ako pomisliš na mržnju, sva ta ekstatičnost ljubavi će nestati. Kada si živ, ne želiš da misliš o smrti jer se plašiš ukoliko budeš previše mislio o smrti da nećeš moći uživati u životu. Tvoj je strah, na neki način, ispravan. Ako stvarno postaneš svjestan smrti, više nećeš moći uživati u životu na način na koji si to radio do sada. Tu neće više biti moguće uživati. Neće biti moguće - to je samo jad. Ti više nećeš biti u mogućnosti da uživaš na taj način. A taj način i nije nikakvo uživanje, zapamti!

Ako misliš o mržnji dok vodiš ljubav, nećeš biti u mogućnosti da uživaš na način na koji si uživao

prije. No, da li je to stvarno neko uživanje ili samo opsjednutost? Da li ti stvarno uživaš u ljubavi? Ako si stvarno uživao, ti ćeš se i rascvjetati, dobićeš jedan drugi miris - a toga još tu nema. Tada ćeš imati drugu iluminaciju bića, a toga još nema. Ti si prazan, siromašan; duboko unutar tebe je mrak, nema plamena. Kakva je onda to vrsta uživanja? Kako onda možeš uživati u životu, ljubavi ili bilo čemu? Ne, ti si se samoobmanjivao. Tvoja ljubav nije bila ništa drugo do jedna ovisnost, droga. Ti na par trenutaka zapadneš u takvo stanje i sve zaboraviš. Potom dođe mržnja, i ti postaneš ojađen. I ponovo, pošto si tako jadan, ti tražiš ljubav, a ta tvoja ljubav nije ništa drugo već ponovno uspavlivanje. To je bila tvoja stalna navika. Sve što zoveš srećom nije ništa drugo do uspavlivanje. Uvijek kada osjetiš da dobro spavaš, misliš da si bio srećan.

Šta ti podrazumijevaš pod sretnim čovjekom? To je čovjek koji nije u neprilici sa stvarima oko sebe. Stoga je učestalo posezanje za alkoholom i drogama - tada su sve brige daleko. Šta je tvoja ljubav? To izgleda kao biološki proces drogiranja. A to je i hemijski proces, neke hemijske supstance u tijelu se oslobađaju, tako da se ta ravnoteža mijenja. To nije puno drugačije od marihuane ili LSD jer je i u tome osnovna stvar mijenjanje hemijskih supstanci u tijelu.

Ljubav mijenja - i glad mijenja; hemija tijela gubi svoje pređašnje navike. U tim novim okolnostima, ti se osjećaš dobro na par trenutaka. Ponovo dolazi mržnja, ponovo svijet ulazi, ulaze brige, tako si ponovo u krugu. To si radio mnogo života unazad. A sada pokušaj nešto što Sosan kaže, a to je isto što su i sve Bude do sada govorile. Osmotri dok si u ljubavi, dok vodiš ljubav - nemoj se brinuti - pogledaj kako se to okreće u mržnju. Dok si u životu, nastoj da osmotriš kako se to okreće u smrt -

svakim udisajem se približavaš smrti. Kako trenuci odmiču, smrt dolazi sve bliže. Pogledaj samo kako se tvoja mladost mijenja u starost. Pogledaj tu suprotnost! Za to je hrabrost potrebna jer stare navike neće biti od pomoći; one će biti uništene pomoću toga. Ali kada jednom uspiješ da vidiš mržnju u ljubavi, ti ćeš ući u jedno spokojstvo i mir koji je iza svega toga. Ako budeš mogao vidjeti i život i smrt zajedno, ti ćeš to prevazići, dogodiće ti se transcendencija. Samo jednim udarcem ćeš to transcendirati. Samo jednim udarcem ćeš izaći iz tog ropstva, bićeš po prvi put slobodna duša - bićeš sama sloboda. Upravo zbog toga, to najveće i krajnje stanje nazivamo *moksha*, sloboda.

Ništa se ne treba uraditi. Ti samo treba da budeš više svjesniji u svom djelovanju, da postaneš budniji. To je jedina meditacija: postati budniji. U oštini tog trenutka svjesnosti, ta svijest postaje oružje, i u jednom zamahu tog mača sva ropstva bivaju posječena.

25. U PRAVOM TAKVOSTI PODRUČJA STVARI
NEMA DRUGOG NITI SEBE,
S TIM DA SE USAGLASIŠ,
SAMO NEDVOJSTVO IZRAZI.

26. U NEDVOJSTVU SVJE JE JEDNAKO
NEMA NIČEG IZVAN
MUDRI SVIJU STRANA
PRIPADAJU TOM UČENJU

27. TO UČENJE NIJE HITNO NI ODLožNO,
IZNAD JE ČASA I EONA

U OVOM SVIJETU TAKVOSTI NE POSTOJI NI SEBE NI NEŠTO DRUGO, DRUGAČIJE OD SEBE. DA BI BIO U HARMONIJI SA OVOM STVARNOŠĆU, KADA SE SUMNJA RODI, SAMO KAŽI: "NE DVOJE". U TAKVOM STANJU "NE DVOJE" NIŠTA NIJE PODIJELJENO, NIŠTA NIJE ISKLJUČENO. NIJE BITNO KADA ILI GDJE, PROSVJETLJENJE ZNAČI ULAZAK U OVU ISTINU. A OVA ISTINA JE IZVAN SKRAĆIVANJA ILI PRODUŽAVANJA VREMENA I PROSTORA; SAMO JEDNA MISAO JE STARA DESET HILJADA GODINA.

Poglavlje 9

NI OVO NI ONO

29. oktobar 1974.

Prvo pokušaj da shvatiš riječ "takvost". Buda je ovisio o toj riječi veoma mnogo. Na Budinom jeziku to je riječ *tathata* - takvost. Cjelost budističke meditacije se sadrži u ovoj riječi, ogleda se u životu sa tom riječi tako duboko da sama riječ nestaje a ti postaješ njena suština. Na primjer, ti si bolestan. Stav takvosti je da to prihvatiš, i da sebi kažeš: "Takav je put tijela", ili, "Takva je stvar". Nemoj izazivati borbu, nemoj se buniti. Imaš glavobolju - prihvati to tako. Takva je priroda stvari. Iznenada će tu biti promjena, jer kada se ostvari, ovakav pristup promjene to prate nalik sjenki. Ako možeš prihvatiti svoju glavobolju, ona će ubrzo nestati. Pokušaj to.

Ako prihvatiš neku bolest, to će početi da se raspršuje. Zašto se to dogodilo? To se događa pošto si razjedinjen kada se počneš boriti sa tim, tvoja energija se rastače: polovina tvoje energije ide u bolest, tvoju glavobolju, a polovina se bori sa tom istom glavoboljom -

napuklina, jaz i borba. Ustvari, ta borba je dublja glavobolja. Kada jednom prihvatiš, kada jednom ne gundaš, kada se ne boriš, energija će se sjediniti sa time. Napuklina je premošćena. I mnogo energije se tada oslobađa jer se ne troši u nepotrebnoj borbi, konfliktu - ta oslobođena energija postaje iscjeljujuća snaga. Iscjeljenje ne dolazi izvana. Sve što ti medicina daje je da omogući tijelu da sakupi tu iscjeljujuću snagu. Sve što ti ljekar može pomoći je da ti ukaže da nađeš svoju iscjeljujuću moć. Zdravlje se ne može uslovljavati izvana, to je protok tvoje energije.

Ova riječ "takvost" može djelovati tako duboko da sve vrste bolesti: fizičke, mentalne i spiritualne može rastočiti. Ali počni od tijela jer je ono najniži nivo. Ako tu uspiješ tada pokušaj sa višim nivoom. Ako, pak, tu ne uspiješ, biće veoma teško da napreduješ dalje. Nešto je, recimo, loše u tijelu: opusti se i prihvati to, onda duboko unutar sebe kaži - ne samo da kažeš već i duboko osjetiš - da je to u prirodi stvari. Tijelo je skup, mnogo djelova ga sačinjava. Tijelo je rođeno, ono je sklono smrti. A to je mehanizam, kompleks; uvijek postoji mogućnost da nešto ne bude dobro. Prihvati to tako, i nemoj se identifikovati sa time. Kada prihvatiš, ostaješ izvan toga, iza svega toga. Kada se boriš sa time, dolaziš na isti nivo. Potvrđivanje je transcendencija. Kada nešto prihvatiš, ti si na brijegu, tijelo je ostalo ispod toga. Ti kažeš: "Da, takva je priroda. Stvari koje su rođene moraju i da umru. A ako je rođeno naklonjeno umiranju tada, ponekada mora i bolovati. Nikada se ne treba brinuti kada nečega ima previše" - isto kao da se to nije dogodilo tebi, upravo kao da se dogodilo samo u svijetu pojavnosti.

Ovo je ljepota: kada se ne boriš, ti to transcendiraš. Ti više nijesi na istom nivou. To preporođenje postaje iscjeljujuća snaga. Iznenada se tijelo

počinje mijenjati. Isto se događa i sa brigama, napetošću, tjeskobom, ojađenostima. Ti si u brizi za nekom određenom stvari. Šta je to briga? Ti ne možeš prihvatiti činjenicu da je to briga. A kada ne možeš prihvatiti tu činjenicu, tada je tu briga. Ti bi želio da se to dogodilo drugačije no što se dogodilo. Ti si zabrinut jer imaš neke svoje ideje kako bi to trebalo da izgleda; ti imaš zamisli kako prisiliti prirodu.

Na primjer, ti si ostario. Brineš zbog toga. Želio bi da ostaneš mlad zauvijek - to je tvoja briga. Ti voliš svoju suprugu, ovisiš o njoj, a ona namjerava da te ostavi i da ode sa drugim čovjekom, i to je tvoja briga - brineš se što će biti sa tobom. Ti ovisiš o njoj previše, sa njom si veoma siguran u životu. Kada ona ode više neće biti te sigurnosti. Ona ti nije bila samo supruga, ona je bila i tvoja majka, zaštitinik; ti se kod nje ne možeš sakriti od čitavog svijeta. Ti se možeš osloniti na nju, ona će biti tu. Čak iako će čitav svijet biti protiv tebe, ona neće biti protiv tebe, ona će te podržati. A sada ona odlazi, što će biti sa tobom? Ti si iznenada postao zabrinut, u panici si.

Što ti kažeš? Što kažeš o svojim brigama? Kažeš da ne možeš prihvatiti to što se događa, da to ne može biti tako. Ti očekuješ da to treba biti drugačije, upravo suprotno tome; ti želiš da ta žena bude tvoja supruga zauvijek, a ona sada odlazi. Što da se radi? Kada ljubav prestane, što onda da se radi? Tu nema lijeka; ne možeš ljubav prisiljavati, ne možeš prisiliti tu ženu da ostane sa tobom. No, ti nastojiš da nekog prisiliš - to upravo svi i rade - ti možeš prisiljavati. Tako će samo jedno umrtvljeno tijelo biti tu, njen živi duh će otići. To će tada postati tvoja lenzija, to će biti tvoja napetost. Protiv prirode se ne može ništa urediti. Ljubav se rasvjetljava, a latica tog svijeta sada otpadaju. Zahor je došao u tvoj

dom, a sada ide drugome. Takav je put, u stalnom je kretanju i promjenama.

Svijet pojavnosti je jedan neprestani tok, ništa tu nije stalno. Ne očekuj to! Ako očekuješ neku stalnost u svijetu gdje je sve nestalno, ti si onda u velikim brigama. Ti bi želio da ta tvoja ljubav traje beskrajno. Ništa ne može biti zauvijek u ovom svijetu - sve što pripada ovakvom svijetu je trenutačno. To je u prirodi stvari, takvost, *tathata*. Ti sada znaš da ljubav prolazi. To te čini tužnim - u redu, prihvati to tako. Osjećaš drhtanje - prihvati drhtanje, nemoj to potiskivati. Osjećaš da ćeš zaplakati, plači. Prihvati to! Nemoj sebe prisiljavati, nemoj se pretvarati, praviti lažne obrazine, nemoj se pretvarati da ne brineš - to ti neće pomoći. Ako si zabrinut, onda si zabrinut; ako te žena napustila, ona te napustila; ako ljubavi nema više, nema je više; pa, što onda? Ti se ne možeš boriti protiv činjenica, treba da to prihvatiš. Ako to budeš primao postepeno, ti ćeš biti neprestano u bolu i patnji. Ako to prihvatiš bez ikakvih zahtjeva, bez gundanja, ne u bespomoćnosti već sa razumijevanjem, ta će okolnost tada postati takvost, stvari će se primiti takve kakve jesu. Ti više nijesi zabrinut, tu više nema nikakvog problema - jer je taj problem nastao ne zbog činjenice već zbog tvoje nespremnosti da je prihvatiš. Ti bi želio da tebe činjenica slijedi, a ne ti nju.

Zapamti, život ne može tebe slijediti, ti moraš život slijediti. Razdragano ili nerado - to je tvoj izbor. Ako život budeš slijedio nerado, tada ćeš patiti. Ako, pak, budeš život slijedio sa radošću, tada ćeš postati Buda, život će ti tada biti ekstaza. I Buda mora umrijeti - stvari se ne mogu promijeniti - ali on umire na drugačiji način. On umire presretno, isto kao i da nema smrti. On samo iščezava, jer je rekao da ono što se rodi mora i umrijeti. Rođenje podrazumijeva smrt, to je u redu, ništa se ne

može uraditi sa time. Ti možeš biti jadan i umrijeti. Tada ćeš ispustiti priliku da uvidiš ljepotu koju smrt donosi, ljupkost koja se događa u tom trenu, iluminaciju koja se događa prilikom razdvajanja tijela i duše. Ti ćeš to ispustiti jer si previše u brizi, previše si vezan za prošlost i tijelo pa si zbog toga zaslijepljen. Ti ne možeš vidjeti što se događa jer ne možeš to prihvatiti, zbog toga i zatvaraš svoje oči, zatvaraš svoje biće. Ti umireš - ti ćeš umrijeti mnogo puta, i još mnogo puta ćeš promašiti stvar.

Smrt je predivna ako je možeš prihvatiti, ako možeš otvoriti vrata dobrodošlice u svom srcu, ako je možeš toplo prihvatiti: "Da, ako sam rođen, moram i umrijeti. Taj dan je došao, krug je završen." Primi smrt kao gosta, dobrodošlog gosta; kvalitet tog fenomena će se odmah promijeniti. Iznenada si ti sada besmrtnan: tijelo umire, ali ti ne umireš. Ti sada to možeš vidjeti: samo se odjeća odbacuje, ne ti; samo prekrivač, zaštitni omot, a ne sadržaj. Svijest ostaje u toj iluminaciji - i više od toga, jer u životu mnoge stvari imaju prekrivač, a smrt je potpuno razotkrivanje. Kada je svijest u potpunoj nagosti, to ima samo svoj sjaj; to je tada najljepša stvar na svijetu. Zbog toga se mora usvojiti stav takvosti. Kada kažem usvojiti, ja stvarno mislim da se mora usvojiti - to nije mentalni stav, nije filozofija takvosti, već da tvoj čitav životni put postane jedna velika takvost. Ti čak nećeš ni razmišljati o tome, to će biti prirodan proces. Ti jedeš u takvosti, spavaš u takvosti, dišeš u tome, voliš u tome, ti ridaš u takvosti. To postaje tvoj pravi način; ti se ne trebaš brinuti o tome, ne treba ni da misliš o tome, ti si takav. To podrazumijevam kada kažem "usvojiti". Ti to usvajaš, to provaruješ, to teče tvojim venama, tvojom krvlju, ide duboko u tvoje kosti, dospijeva do najdubljeg kutka tvog srca. Ti to prihvataš.

Zapamti, riječ "prihvatiti" nije sasvim precizna. Ona je pretrpana - zbog tebe, ne zbog same riječi - jer ti prihvataš samo onda kada si bespomoćan. Ti prihvataš gundajući, primaš nešto na pola srca. Ti prihvataš samo onda kada ništa drugo ne možeš, a duboko u sebi i dalje želiš; ti bi bio sretan ako bi to bilo drugačije. Ti nešto primaš kao prosjak, ne kao kralj - a razlika je velika. Zato, ako te ostavi voljena osoba, to moraš prihvatiti. Što da se radi, inače? Kukaš i plačeš, i puno neprospavanih noći otrpiš, mnogo noćnih mora i košmara... i šta onda da se radi? Vrijeme tada liječi, a ne razumijevanje. Vrijeme - i zapamti, vrijeme je potrebno samo zbog toga što to ne razumiješ, inače bi se *smjesta* to dogodilo. Vrijeme je potrebno jer to ne možeš shvatiti. Zato malo po malo - šest mjeseci, osam mjeseci, godina - stvari se zaboravljaju, gube se u sjećanjima, bivaju prekriveni prašinom vremena. Jaz od jedne godine se stvori; malo po malo, ti sve zaboraviš.

Ponekada se dogodi da te neki događaj povrijedi. Nekada neka žena prođe pored tebe, i ti se iznenada sjetiš. Neka sličnost, način na koji ona hoda, i ti se sjetiš supruge - i rana prokrvari. Onda ti zavoliš neku drugu, tada se još više prašine sruši na tebe, tako zaboraviš prošlost. Ali sa drugom ženom, način na koji ona gleda... i tvoja supruga. Način na koji ona pjeva u kupatilu... i sjećanje. Rana je ponovo tu, svježija. To te vrijeđa jer ti nosiš sa sobom svu svoju prošlost. Ti sve to nosiš sa sobom, i zbog toga si opterećen. Ti nosiš sve. Ti si bio dijete; to dijete je još tu, ti ga nosiš sa sobom. Bio si mladić; taj mladić je još tu sa svim svojim ranama, iskustvima, ludostima - on je još tu. Ti *vučeš* svu svoju prošlost sa sobom u naslagama - sve je još tu. Zbog toga ti ponekada regresiraš.

Ako se nakada dogodi da se osjetiš bespomoćnim, počneš plakati kao dijete. Ti se vratiš u prošlost, doživljavaš regresiju, dijete se ponovo pojavilo. Dijete je mnogo efikasnije u ridanju od tebe, zato se ono i pojavljuje, ti počinješ plakati i kukati. Čak možeš početi i da se ritaš nalik djetetu u srdžbi. Sve je tu. Zašto si tako natovaren prošlošću? Jer nikada nijesi htio ništa prihvatiti. Čuj: ako nešto prihvatiš, to te neće opterećivati, ranu nećeš nositi. Ti prihvatiš neki fenomen, tada je on razotkriven, ne moraš ga vući za sobom; ti si izvan svega toga. Pomoću prihvatanja, ti bivaš oslobođen svega toga. Putem polubespomoćnog prihvatanja, sve to nosiš sa sobom.

Zapamti jednu stvar: sve nezavršeno se posredstvom uma nosi sa sobom zauvijek, bilo što nezavršeno je, na neki način, odbačeno. Pošto um ima tendenciju da sa sobom nosi nezavršene stvari, one su tu u nadi da će se jednog dana nešto dogoditi čime će se to okončati. Ti još čekaš svoju suprugu da se vrati, ili svog supruga, ili dan kada će sve to proći. Još nijesi prevazišao prošlost. Pošto si tako prepunjen prošlošću, ne možeš živjeti u sadašnjosti. Tvoja sadašnjost je zbrkana zbog prošlosti, a i budućnost će biti takva - jer prošlost počinje da biva sve teža i teža. Svakim danom to postaje sve teže.

Ako nešto stvarno prihvatiš, u tom stavu takvosti nema nikakvog gundanja, ti nijesi bespomoćan. Ti jednostavno shvataš da je to u prirodi stvari, da je život takav. Na primjer, ako želim da izađem iz ove prostorije, ja ću to uraditi prolazeći kroz vrata, a ne kroz zid, samo zid može ozlijediti moju glavu, to je sasvim budalasto. To je priroda zida, da te zadrži, zato ne pokušavaj da prođeš kroz zid! U prirodi vrata je da se može proći kroz njih - vrata su otvorena, i ti možeš proći kroz njih.

Kada Buda prihvata, on prihvata stvari kao što su zid i vrata. On prolazi kroz vrata, on kaže da je to jedini

put. Pokušaj da prođeš kroz zid, i rezultat toga će biti da ćeš se dobro ozlijediti. Kada ne možeš izaći vani, kada ti to ne polazi za rukom - lomiš, štetiš, depresija, poraz - tek tada kreneš prema vratima. Ti si to mogao odmah uraditi. Zašto si pokušavao i borio se sa zidom? Ako možeš stvari vidjeti u svojoj jasnoći, tada nećeš raditi to što si radio, pokušavati da od zida načiniš vrata. Ako ljubav prođe, ona je prošla! To je sada zid - ne pokušavaj da prođeš kroz njega. Vrata nema više, nema izlaza iz toga.; srce više nije tu, srce je sada otvoreno za nekog drugog. A ti nijesi sam, ima još takvih ovdje. Vrata više nijesu za tebe, to je postao zid. Ne pokušavaj ništa, i ne lupaj glavom o tome. Samo ćeš se nepotrebno ozlijeđivati. A i pored rana, neuspjeha, vrata više neće biti tako privlačna stvar da se prođe kroz to.

Pogledaj samo stvari onakve kakve jesu. Ako je nešto prirodno, ne nastoj da nametneš nešto neprirodno. Izaberi vrata - izađi iz toga. Ti si svakodnevno činio gluposti pokušavajući da prođeš kroz zid. Tada si samo postao napet, stvorio si sebi nepotrebne konfuzije. Tjeskoba je postala tvoj život, suština toga - a onda dođeš i pitaš za meditaciju. Zašto to nijesi odmah uradio? Zašto nijesi pogledao kako stvari stoje? Zašto se ne možeš suočiti sa činjenicama? Upravo zbog toga što je previše tvojih želja. Ti nastojiš da se nadaš uprkos svim činjenicama. Eto zbog čega si postao tako beznađežan slučaj. Samo pogledaj: bilo koja situacija da je posrijedi, nemoj ništa težiti, jer će te težnje odvesti na stranu. Nemoj željeti ni zamišljati. Samo pogledaj činjenicu sa potpunom sviješću, i vrata će ti se otvoriti, nećeš morati lupati u zid, proći ćeš kroz vrata. Tako ćeš ostati nepovrijeđen, neopterećen.

Zapamti, takvost je pravo razumijevanje, ne neki bespomoćni usud. To je razlika. Ljudi su ti koji

vjeruju u sudbinu, kob. Oni kažu: "Što se može? Bog je to tako želio. Moje dijete je unirlo, to je bila božja volja, i to je moja sudbina. To mi je zapisano, to se moralo dogoditi." Ali duboko u tebi je odbijanje. Postoje trikovi za poliranje odbijanja, za izmišljanje opravdanja. Da li ti vjeruješ u Boga? Da li znaš sudbinu? Da li znaš da je sve zapisano? Ne, postoje racionalizacije - tako ti tješiš sebe.

Pristup takvosti nije neki fatalistički pristup - to ne donosi Boga, sudbinu ili kob - ništa. To znači da samo pogledate u stvari, da pogledate u činjenično stanje stvari, razumijevanje, i tu su vrata, tu je izlaz, vrata su uvijek bila tu. Ti to prevazilaziš. Takvost znači prihvatanje sa potpunim srcem, potpuna dobrodošlica, ali ne u bespomoćnosti.

*U ovom svijetu Takvosti
ne postoji ni sebe ni nešto drugo,
drugačije od sebe.*

Kada se jednom stopiš - kada se jednom rastopiš - u takvosti, u *tathata*, u razumijevanju - ne postoji niko nalik tebi i ne postoji niko drugačiji od tebe; ne postoji sebe, ne postoji drugačije od sebe. U takvosti, u dubokom razumijevanju prirode stvari, granice nestaju.

Mula Nasrudin je bio bolestan. Doktor ga pregleda i reče: "Fino, Nasrudine, u redu je. Popravio si se, dobro je, sve je skoro u redu. Samo je još nešto malo ostalo da se popravi; tvoj putujući bubreg još nije u najboljem redu. Ali ja nimalo ne brinem zbog toga."

Nasrudin pogleda ljekara i reče: "Misliš li da bih ja brinuo da tvoj bubreg nije u redu?"

Um uvijek dijeli: drugi i ja. Onog trenutka kada odijeliš sebe od drugih, oni drugi odmah postaju neprijatelji, drugi ne mogu biti prijatelji. Ovo je jedna od bazičnih stvari koja se mora razumjeti. To razumijevanje mora biti duboko, moraš prodrijeti duboko u to. Drugi ne mogu biti prijatelji, oni su samo neprijatelji. U njegovom poimanju drugih stoji pravi neprijatelj. Neki su više neprijateljski postavljeni a neki manje, ali svi drugi i dalje ostaju neprijatelji. Ko je prijatelj? U najmanju ruku, neprijatelj, niko drugi. Prijatelj je onaj koji je najmanje neprijateljski raspoložen prema tebi, a neprijatelj je onaj koji je najmanje prijateljski prema tebi. Međutim, obojica i dalje stoje u istoj ravnini. Prijatelj je bliže, a neprijatelj nešto dalje, ali obojica su ti neprijatelji. Onaj drugi ne može biti prijatelj, to je nemoguće. U odnosu prema drugima uvijek je prisutna ljubomora, nadmetanje i borba.

Ti se, takođe, boriš i sa prijateljima - naravno, to je prijateljski sukob. Ti se utrkuješ i sa prijateljem jer su tvoje ambicije istovjetne sa njegovim. Ti želiš da postigneš ugled, moć; i oni žele, isto tako, da postignu ugled i moć. Ti želiš da imaš ogromno kraljevstvo oko sebe, oni žele isto to. Vi se borite za jedno isto, a samo nekolicina to mogu postići. Nemoguće je imati prijatelja u ovom svijetu. Buda ima prijatelje, ti možeš imati samo neprijatelje. Buda ne može imati neprijatelje, ti ne možeš imati prijatelje. Zašto Buda može imati prijatelje? Razlog leži u tome što je onaj drugi nestao, nema nikog drugog u njemu. A kada onaj drugi nestane, tada i ti moraš nestati, oni su samo dva pola istog fenomena. Unutar vas egzistira ego, a spolja bitišu drugi - dvije strane jednog fenomena. Ako jedna strana nestane, ako *ti* nestaneš, i *ja* nestaje sa time; ako *ja* nestane, i *ti* nestaje.

Ti ne možeš učiniti da drugi nestanu, možeš učiniti samo da ti iščezneš. Ako *ti* nestaneš, onda ne

postoji drugoga; kada se Ja odbaci više nema drugoga. To je jedini mogući način. Ali mi pokušavamo, stalno pokušavamo suprotno - mi pokušavamo da ubijemo ono "ti". "Ti" ne može biti ubijeno, "ti" se ne može posjedovati, ne može mu se naređivati. "Ti" će ostati buntovništvo jer je "ti" jedan unutarnji napor koji želi da ubije tebe. Vi se borite za isti ego - on za njegov, ti za tvoj. Čitava svjetska politika je bazirana na tome kako ubiti "tebe" tako da samo "Ja" ostane i da sve bude u miru. Pošto neće biti ničega drugog, ti ćeš tako biti sam, sve će onda biti mimo. Ali to se još nikada nije dogodilo, i neće se dogoditi. Kako možeš ubiti druge? Kako možeš uništiti druge? Drugih je previše, čitav univerzum su drugi.

Religija djeluje kroz drugačiju dimenziju: ona pokušava da odbaci Ja. A kada jednom Ja bude odbačeno, tada više neće biti drugih, drugi će nestati. Zbog toga vi stalno gundate i nešto zahtijevate - to pomaže tvom Ja da ostane tu. Ako vas cipela nabija, Ja može bitisati lakše. Ako te cipela ne nabija, stopala su zaboravljena - tada Ja nestaje.

Ljudi se vežu za svoje težnje, oni se poistovjećuju sa svojim zahtjevima, svojim gundanjem, vežu se za sve ono što ih žulja. Čak i govore: "Ovo su rane koje želimo da iscijelimo." Ali duboko unutar njih oni nastoje da stvaraju sve teže rane, jer ako izliječe sve rane tada će i sami nestati. Samo promatraj ljude - oni se vežu za svoje bolesti. Oni o tome govore kao o nekim veoma važnim stvarima. Ljudi govore o bolestima, o svojim lošim navikama, o negativnim stanjima, više nego o bilo čemu drugom. Samo ih slušaj i uvidjećeš da oni uživaju da govore o tome.

Svake večeri sam ih slušao, mnogo godina sam ih slušao. Pogledaj samo njihova lica, oni uživaju u tome! Oni su mučenici,.. njihove bolesti, njihove srdžbe, njihove

mržnje, njihovi oni problemi, ovi problemi, njihove požude, ambicije. I samo pogledaj, sve je to, jednostavno, ludost - jer su oni tražili da se oslobode od svih tih stvari, ali pogledaj samo njihova lica, oni uživaju u tome. A ako sve to nestane, u čemu će onda uživati? Ako sve te bolesti nestanu, i oni budu zdravi i čitavi, ništa drugo neće ostati o čemu će moći pričati.

Ljudi idu kod psihijatra da bi govorili o tome; da bi pričali kako su bili kod ovog ljekara, kod onog ljekara, da su bili kod ovog Majstora, kod onog gurua,... Oni stvarno uživaju da pričaju: "Svi su oni bili neuspješni. Ja sam i dalje ostao isti, niko nije sposoban da me promijeni." Oni uživaju u tome, isto kao da su uspjeli, jer su provjerili da su svi ti psihijatri neuspješni. Svi "putići" su bili pogrešni.

Čuo sam priču o jednom čovjeku koji je bio hipohondar, koji je neprestano pričao o svojoj bolesti. Niko mu nije vjerovao, jer se on pregledao i ispitivao više puta, i ništa nije bilo nađeno da je loše. Ali je i dalje svakodnevno išao ljekaru - bio je u velikim i ozbiljnim nevoljama.

Malo po malo je doktor postao svjestan u čemu je stvar - ako bi se na televiziji pojavio neki novi lijek, njegov pacijent bi došao da se žali od te bolesti. Ako bi pročitao nešto o nekoj novoj bolesti u novinama, odmah, već sledećeg jutra, on bi bio u ordinaciji - bolestan, sasvim bolestan, oponašajući sve simptome te bolesti. Zato mu doktor reče jednom: "Nemoj me obmanjivati, ja čitam iste novine koje čitaš i ti, gledam isti TV program, i znam da ćeš sutra doći sa drugom bolešću."

Čovjek mu reče: "Što ti misliš? Jesi li ti jedini ljekar u gradu?"

On je prestao da dolazi tom ljekarau, ali nije prestao sa svojom ludošću o bolestima. Jednog dana je i umro, kao što svi moraju umrijeti. Prije no što je umro rekao je svojoj supruzi da napiše nekoliko riječi na mermernoj ploči iznad njegovog groba. To još i sada stoji tako. Na nadgrobnom spomeniku je velikim slovima bilo napisano: "Da li sada vjerujete da sam bio u pravu?"

Ljudi se raduju svojoj bijedi. Ja sam primijetio, ako bi sve njihove ojađenosti nestale, što bi onda oni raditi? Oni će tako biti nezaokupljeni da će im preostati samo jedno, da izvrše samoubistvo. A ovo je bilo osmatranje: vi mu pomažete da izađe iz nečega, on ponovo uđe u nešto drugo već sutradan. Vi mu pomognete da izide iz toga, on je ponovo spreman... isto kao da postoji neka dublja veza sa bijedom. Oni dobijaju nešto od tog vašeg podržavanja, neko ulaganje - a to se plaća.

Šta je ulaganje? Ulaganje je stanje kada te cipela žulja, kada se osjećaš da postojiš. Kada se cipela sasvim ugodi, ti se tada opustiš. Kada se cipela ugodi, ne samo da se opustiš, ne samo da zaboraviš na stopalo, već i tvoje Ja nestaje. Ne postoji mogućnosti da ikakvo Ja bude u stanje blažene svijesti - nemoguće! Tek samo sa ojađenim umom može bitisati tvoje Ja; Ja nije ništa drugo do kombinacija svih tvojih patnji. Zato, ako si stvarno spreman da odbaciš Ja, tek tada će svi tvoji jadi nestati. Inače ćeš nastaviti da činiš nove patnje. Niko ti ne može pomoći jer si na putu koji je samouništavajući, koji je okrenut protiv tebe. Zato, ako ponovo dođeš kod mene sa takvim pitanjem, sa bilo kojim problemom, prvo raščisti sa sobom želiš li da to bude razjašnjeno, jer, budi siguran - ja to mogu razjasniti. Da li si stvarno zainteresovan da to

razjasniš ili samo pričaš o tome? Ti se osjećaš dobro kad pričaš o tome? Ti se osjećaš dobro kada govoriš o tome.

Udi unutar sebe i zapitaj se, i onda ćeš osjetiti: sve tvoje patnje postoje upravo zbog toga što ih podržavaš. Bez tvoje podrške ništa ne bi postojalo. Pošto ti daješ tome energiju, ono postoji; ako ti tome ne bi davao energiju, ono ne bi moglo postojati. A ko tebe tjera da daješ tome povoda? Čak i kada si tužan, energija je potrebna jer bez te energije ti ne možeš biti tužan. Da bi učinio da se tužni fenomen dogodi, ti moraš dati tome energiju. Upravo zbog toga se posle tuge osjećaš ispijenim, istrošenim. Što se dogodilo? - Ti si u depresivnosti neaktivan, ništa ne radiš, samo si tužan. Zašto se onda osjećaš potom tako iscrpljen i ispražnjen? Iz te tuge ti moraš izaći prepun energije - ali tako nije. Zapamti, sve negativne emocije trebaju energiju, one te iscrpljuju. A pozitivne emocije i svi pozitivni stavovi su sakupljači energije; oni stvaraju više energije, oni te nikada ne iscrpljuju.

Ako si sretan, tada sav svijet hrli ka tebi sa energetskim nabojem, čitavi svijet se smije sa tobom. A ljudi su u pravu kada kažu: "Kada se smiješ, cio svijet se smije sa tobom. Kada plačeš i kukaš, to radiš sam, tada si sam." To je istina, potpuna istina. Međutim, kada si pozitivan, čitav svijet ide ka tebi da ti da više, kada si sretan čitava egzistencija se raduje zbog toga. Ti tada nijesi opterećen, ti si tada cvijet; ti nijesi stijena, ti si ptica. Čitava egzistencija je radosna zbog tebe.

Kada si kao stijena, kada sjediš umrtvljeno ispunjen tugom, kada gajiš svoju tugu, niko nije sa tobom. Niko i ne može biti sa tobom; tu je samo jaz između tebe i života. Bilo što da radiš ti ovisiš o tvom energetskom izvoru. To će biti iscrpljeno, ti samo trošiš svoju dragocjenu energiju, bivaš iscrpljen usled vlastitih besmislica. Ali tu postoji još jedna stvar, da kada si tužan i

negativnog raspoloženja, osjećaš se egocentričan. Kada si sretan i ekstatičan tada nema tvogeg Ja, a i drugi tada nestaje. Ti si premošćen sa egzistencijom, nijesi otuđeni dio - ti si u zajedništvu sa time.

Kada si tužan, ljut, razdražljiv, ti tada samo ulaziš u sebe, sakrivaš se i uživaš u svojim ranama, igraš se sa svojim bolima, pokušavaš da budeš paćenik; tu je tada jaz između tebe i egzistencije. Ti si ostao sam, tada je ostalo osjećanje tvogeg Ja, a kada osjećaš Ja, čitava egzistencija tada postaje neprijateljska prema tebi. Ne da to postaje neprijateljsko zbog tvog Ja - to samo izgleda kao neprijateljstvo. Ako ti vidiš da ti je svako neprijatelj, ti ćeš se i ponašati na taj način kao da svi *treba* da budu tvoji neprijatelji.

*U ovom svijetu takvosti
ne postoji ni sebe ni nešto drugo,
drugačije od sebe.*

Kada prihvatiš prirodu i stopiš se sa njom, ti se krećeš sa time. Ti tada ne činiš nijedan svoj korak, ti više ne plešeš po svome, ti više ne pjevaš nijednu samosvoju pjesmu - pjesma univerzuma je sada tvoja pjesma, ples univerzuma je i tvoj ples. Ti više nijesi odijeljen. Ti više ne osjećaš: "Ja sam"; ti sada osjećaš: "Postoji samo Cjelina. Ja sam samo talas, dolazim i odlazim, biće i nebiće. Ja dođem i odem, cjelina ostaje. A ja postojim samo usled cjeline, cjelina bitiše kroz mene."

Nekada to biva uobličeno, a nekada bezoblično - oboje je predivno. Nekada se to rodi u tijelu, a nekada iščezne iz tijela. To treba da bude tako jer je život ritam. Ponekada ti treba da budeš uobličen, da se ispoljiš kroz oblik, a posle toga treba da se odmoriš od forme. Nekada si aktivan, pokretljiv, talas, a nekada se

povučeš u dubinu, odmaraš se, bivaš nepokretan. Život je ritam. Smrt tako nije nikakvi neprijatelj. To je samo promjena ritma, kretnja ka nečemu drugome. Ubrzo ćeš biti rođen - živahan, mlad, osvježen. Smrt je nužnost. *Ti* ne umireš tvojom smrću; samo se prašina i prljavština koju si sakupio okolo, ponekada mora sprati. To je jedini način da budeš podmlađen. Nije samo Isus uskrsnuo, sve vaskrsava u egzistenciji. Upravo sada je bademovo drvo odbacilo svoje uvele listove, novo lišće će ubrzo doći da zamijeni mjesto starom. To je način! Ako se drveće veže za staro uvelo lišće, nikada više neće biti podmlađeno. Zašto stvarati probleme? Staro nestaje samo zbog toga da mladome ustupi mjesto. Ono samo oslobađa mjesto i prostor da novo dođe. A novo će uvijek dolaziti, staro će uvijek odlaziti.

Ti ne umireš. Samo se staro lišće odbacuje da bi napravilo prostor za novo. Ovdje umireš, tamo se rađaš; ovdje nestaješ, tamo se pojavljuješ. Od oblika do bezobličnosti, od bezobličja do oblika; od tijela do bestjelesnosti, od bestjelesnosti do tjelesnosti; pokret, odmor; odmor, kretnja - to je ritam. Ako samo uočiš taj ritam, ti se nikada nećeš brinuti, ti ćeš samo vjerovati.

U ovom svijetu takvosti,

u svijetu vjere,

*ne postoji ni sebe ni nešto drugo,
drugačije od sebe.*

Tada ti nijesi tu, nije tu ni neko drugi. Oboje ste nestali, oboje je postalo ritam jedinstva. To jedinstvo postoji, to jedinstvo je stvarnost, vjera, povjerenje.

*Da bi bio u harmoniji sa ovom stvarnošću,
kada se sumnja rodi, samo kaži: "Ne dvoje".*

Ovo je jedna od najstarijih mantri. Uvijek kada se dogodi da sumnja prodre, kada se osjetiš podijeljenim, kada vidiš da se dvojnost useljava, samo tada reci unutar sebe: "Ne dvoje." Ali to kaži sa svjesnošću, nemoj to ponavljati mehanički. To je problem svih mantri - zaista, to je problem sa svime. *TI* to možeš izvesti mehanički, ali tada gubiš smisao; ti činiš *sve* ali i dalje gubiš pravi smisao. Ali to možeš činiti i sa potpunom budnošću, inteligencijom, razumijevanjem, i tada će se stvari dogoditi.

Uvijek kada se bude ljubav u tebi budila, kaži: "Ne dvoje". Inače, mržnja će te čekati iza toga - oni su jedno. Kada osjetiš da se mržnja budi, reci: "Ne dvoje". Kada se bude strah od smrti pojavio, kaži: "Ne dvoje". Samo je jedno. A to kazivanje će biti tvoje pravo razumijevanje; to će biti ispunjeno inteligencijom, prodrijeće jasnoća. Izenada ćeš osjetiti kako relaksacija ulazi u tebe. Onog trenutka kada kažeš: "Ne dvoje" - ako to kažeš sa razumijevanjem, a ne mehanički - ti ćeš iznenada osjetiti iluminaciju.

Neko te je uvrijedio, i ti se osjećaš povrijeđenim. Samo se sjeti i kaži: "Ne dvoje." To je potrebno reći jer su: onaj koji je uvrijedio i onaj uvrijeđeni, jedno. Zašto onda brinuti? Taj čovjek nije ništa uradio tebi, on je to uradio samo sebi - jer samo jedan postoji.

Dogodilo se:

Hiljadu osamsto pedeset i sedme godine u Indiji se narod pobunio protiv engleske imperije. Jedne noći je jedan sveti čovjek prolazio ulicom. NIje znao da je

tu vojni kamp, i bio je uhvaćen. A on je prethodno proveo trideset godina u samoći i tišini. Kada ga je policija privela, i kada ga je britanski oficir upitao: "Zašto si prolazio tuda? Ovo je zabranjena zona. Bez dozvole se ne može ovuda ići," - on je samo stajao nijemo jer nije umio govoriti. Trideset godina nije govorio, što onda da se radi? A nije znao ni pisati, nije nikako koristio nijedan vid komunikacije.

Oni su mislili da se taj čovjek pretvara, a on nije uopšte izgledao glupavo, bio je veoma inteligentan. Izraz njegovih očiju, način na koji se držao - on je bio predivan čovjek. On nije bio neka budala ili idiot. Zato mu oni rekoše: "Ispričaj sve, ili ćeš biti smaknut." Ali on je i dalje nijemo stajao pred njima. Oni zato pomisliše: "Mora da je neki špijun prerušen u odeždu monaha koji želi da nešto otkrije u našem vojničkom logoru, zato i stoji tako nijemo."

Nakon toga mu oni odlučno rekoše: "Sada govori, ili ćeš biti ubijen." On je i dalje tako mirno stajao, i oni ga ubiše.

On je donio odluku još prije trideset godina da će samo još jednu riječ izgovoriti u svom životu. Zato, dok je bio ubijan, kada je britanski vojnik prodirao bajonetom ka njegovom srcu, on je samo jednu riječ izustio. To je bila sva mudrost Istoka, temeljna stvar mudrosti Istoka; bila je to riječ iz Upanišada. Rekao je: "*Tattwamasi*" - to ćeš biti i ti - i izdahnuo! To si i ti - jedno. Ubijeni i ubica su jedno, zašto onda brinuti? Zašto onda zauzimati neki stav? Zašto se ne stopiti sa drugim? Drugi je, isto tako, ja, a drugi i ja smo mi. Samo jedno postoji.

Niko tada nije mogao shvatiti što je on rekao jer je izgovorio jednu sanskrit riječ: *Tattwamasi*. Ali način na koji je taj čovjek umirao bio je takav da je čak i ubica

bio svjestan da je počinio nešto loše. On nije nikada vidio da je jedan špijun umro na takav način. Špijun je samo špijun, uljez! A blaženstvo i energija koja se oslobodila kada je taj čovjek umirao bila je nevjerovatna. Svako je to u logoru mogao osjetiti, isto kao da je iznenada nešto sinulo.

Trideset godina tišine... i onda, ako izgovoriš riječ, to će biti samo tako. Toliko puno energije, trideset godina tišine u samo jednoj riječi, *tattwamasi*, bilo je atomično, to je eksplodiralo! Svi u logoru, čak i vojnici koji su spavali u svojim šatorima, su osjetili da se nešto dogodilo. No, bilo je već kasno. Oni su potom otišli jednom bramindu, jednom učenom čovjeku, i zamolili ga da rastumači tu riječ. On im je rekao da je taj čovjek izrekao nešto najviše: *tattwamasi*, samo jedno je.

Uvijek kada se suočiš sa konfuzijom, sa sumnjom, sa raskolom u sebi, konfliktom, uvijek kada se spremaš da izabereš nešto, da se odlučiš za nešto, sjeti se: "Ne dvoje." Načini od toga jednu duboku mantru, neka stalno odzvanja u tvom biću. Ali zapamti, to se mora uraditi sa razumijevanjem, svjesno. Inače ćeš neprestano govoriti: "Ne dvoje, ne dvoje, ne dvoje", a u stvarnosti ćeš i dalje biti dvoje. A to dvoje će postati dvije podijeljene stvari, nikada se neće moći sresti.

To je ono što ja mislim kada kažem mehaničko. Mehaničko znači: da na jednu stranu govoriš sve najljepše stvari, a na drugu stranu činiš najružnije stvari. Na jednom nivou kažeš kako su svi božanstveni, a na drugu stranu ostaješ Ja, ego, borba, nasilje, agresivnost. A agresivnost se ne ispoljava samo u ratu, ne znači samo kada ubijaš da si agresivan. Agresivnost je veoma suptilna, ona može biti i u tvojim gestima, ponašanju. Ti gledaš, a ako su u raskolu tvoje Ja i Ti, tvoj pogled je tada nasilnički.

Čuo sam da se jednom dogodilo:

Zatvorenik je bio doveden pred upravnika zatvora. Taj zatvorenik je bio veoma disciplinovan, idealan zatvorenik. Za pet godina njegovog boravka u zatvoru nije bilo nijedne zamjerke za njegovo ponašanje, nijedne prijave protiv njega, i uprava zatvora je zato razmišljala kako da mu ukinu kaznu. On je bio ubica, i bio je u zatvoru čitav svoj život, ali zadnjih pet godina je bio savršen u vladanju, i bio svake godine nagrađivan za idealno vladanje. No, jednom je iznenada skočio na svog nadzornika ćelije i udario ga snažno. Bio je pozvan pred upravnika. Čak i upravnik je bio iznenađen. Rekao mu je: "Što se dogodilo? Pet godina smo te promatrali - ja u svom životu nisam vidio tako urednog, tihog i primjernog zatvorenika; mislili samo da te oslobodimo. A sada, iznenada, što se to dogodilo? Zašto si skočio na svog nadzornika? Zašto si ga tako snažno udario?"

Zatvorenik je stajao bez riječi pred njima, pognute glave, posramljeno. Onda je progovorio: "To se dogodilo pošto je moj nadzornik pocijepao list sa kalendara, a bio je moj red da ja pocijepam."

Oni su imali kalendar u ćeliji, a to je bila i jedina stvar koju su radili, jedina djelatnost koja im se dopuštala: da po redu cijepaju listiće sa kalendara. Tako su se oni dogovorili: svakog dana je neko drugi cijepao listić za protekli dan sa kalendara. A taj čovjek je rekao: "Danas je moj red, i pocijepao list sa kalendara."

Ako si agresivan, čak će i takva stvar biti problem za tebe. On je udario tog čovjeka tako snažno da ga je skoro ubio, samo sa golim rukama, a problem je bio skoro ništavan. Ali ti nećeš shvatiti u čemu je stvar ako budeš mislio da je taj problem bio skoro ništavan - nije

tako. Živjeti u ćeliji pet godina, ne raditi ništa, osoba se ispuni sa previše agresivnosti tako da i taj beznačajan problem postane pregolem.

A to se događalo svima vama. Kada skočiš na svog prijatelja, svoju suprugu, svog muža, onda kada si ljut - da li si ikada pomislio o ovom? Da li si pomislio da je to tako mali problem, samo jedno trganje listića sa kalendara. Iz toga proizilazi proporcija tvoje akumulirane ljutine i bijesa. Kada se tako nešto dogodi, ponovi ne mehanički, već svjesno: "Ne dvoje", i potom ćeš osjetiti iznenadnu relaksaciju tenzije u predjelu tvog srca. Reci "Ne dvoje" i tada nećeš imati što da biraš, nema se što birati, voljeti ili ne voljeti. Tada je sve u redu, i ti tada možeš blagosloviti sve oko sebe. Bilo kuda da te život vodi, ti ćeš tada ići. Ti ćeš vjerovati životu. Ako, pak, kažeš "dvoje", tada ti ne vjeruješ. Povjerenje je moguće samo ukoliko je Ja i cjelina sjedinjeno; inače, kako bi vjera bila moguća? Vjerovanje nije neki intelektualni stav, stanovište. To je samo potpuni odgovor na podražaj osjećanja da samo jedno postoji, *ne dvoje*. Načini od toga svoju mantru; tako Sosan uči.

Uvijek kada osjetiš da sumnja prodire u tebe, da konfuzija nailazi, raskol, konflikt, tada ponovi tiho i duboko te dvije riječi: "Ne dvoje", i pogledaj što će se dogoditi. Tada će taj konflikt nestati. Ako to nestane čak i na trenutak, to će biti veliki događaj. Ti si olakšan, iznenada više nema nikakvog nesporazuma, nema nikakvog neprijatelja u svijetu, odjednom je sve samo jedna cjelina. To je velika porodica, i sve je blaženo sa tobom.

*U takvom stanju "ne dvoje"
ništa nije podijeljeno
ništa nije isključeno.*

*Nije bitno kada ili gdje,
prosvjetljenje znači ulazak u ovu istinu.*

Istina je u ne-dvoje. Prosvjetljenje znači ulazak u istinu ne-dvoje. Pokušaj da okusiš to što više možeš, nastoj da osjetiš to što je više moguće. Dvadeset i četiri sata dnevno ti je dato za to, beskrajne mogućnosti. Nema potrebe da to izbjegneš. Zato, u svakoj prilici, kada osjetiš da se neka napetost budi u tebi, reci: "Ne dvoje", i opusti čitavo tijelo. Tada dobro osmotri što se dogodilo za tog procesa. Nijedna mantra neće biti tako duboka kao te dvije riječi. Ali ovo nije nalik ponavljanju nekog *Aum* ili *Ram*. To nije nalik tvom bakanju: *Ram, Ram, Ram*. Ne, to nije to. Zato, uvijek kada osjetiš priliku za raskol, kada osjetiš da ćeš biti podijeljen, iskoristi ove riječi protiv toga, usmjeri to protiv raskola u tebi - tada će se ta napetost opustiti, energija će biti ponovo okupljena. Ta nanovo okupljena energija će biti blaženstvo.

Postoje dva načina da pojedinac radi sa unutarnjom energijom. Jedan je: uvijek kada se napetost javi, olakšaj se, oslobodi se toga. Na taj način seks djeluje. To je jedna vrsta zaštitne mjere, energija se može okupiti u tolikoj mjeri da može biti veoma opasna, da može eksplodirati, da od toga možeš umrijeti. Zato da bi bio zaštićen od takvih naprezanja, priroda je uspostavila jednu automatsku reakciju u tvom tijelu: kada se energija previše okupi, ti počinješ osjećati seksualni naboj. Što se događa? Postoji centar koji hindusi zovu treće oko. Kada energija dospije do trećeg oka, kada je previše energije u tebi, to počne udarati u tvoje treće oko. Ti počneš osjećati da se nešto treba uraditi. To treće oko su hindusi nazvali *ajna chakra*, centar naredbi, naređivanja, mjesto odakle tijelo prima naredbe. Kada energija dospije do prostora trećeg oka, tijelo odmah osjeti naglašenu potrebu da nešto uradi.

Ako u tom trenutku ne uradite ništa, bićete prigušeni. Osjetićete kao da ste u nekom tunelu iz kojeg želite da izidete, osjećaćete se stiješnjeno. Nešto se mora odmah uraditi.

Priroda je izgradila proces napredovanja: centar trećeg oka odmah pokrene seks centar, oni su povezani, i ti se počneš osjećati seksualno. Osjećanje seksualnosti je upravo aranžman da se ispolji ta nakupljena energija. Ti vodiš ljubav, i energija se odbacuje, osjećaš se opušteno, rasterećeno. To je jedan od puteva za korišćenje tvoje energije - ti osjećaš zadovoljstvo i sreću kroz to rasterećivanje.

Postoji i drugi način korišćenja energije. Kada bude previše energije u tvom tijelu, nemoj je odbaciti već samo kaži: "Ne dvoje. Ja sam jedno sa egzistencijom. Gdje da je odbacim? Sa kim da vodim ljubav? Ne postoji mjesto gdje mogu odbaciti svoju energiju. Ja sam sjedinjen sa univerzumom." Kada u tvom biću bude previše energije, samo reci: "Ne dvoje", i ostani opušten. Ako pritom to ne budeš izbacio iz trećeg oka, ono će napredovati još više, višičije. A tamo se nalazi posljednje stjecište, sedma čakra u glavi koju hindusi nazivaju *sahasrar*: lotos od hiljadu i jedne latice. Kada energija dospije do *sahasrar* centra, tada je u tebi blaženstvo, a kada je energija dospjela do seks centra, ti si samo sretan. Sreća može biti trenutna jer je rasterećenje trenutno. Kada se rasteretiš, kada postigneš erekciju, ne možeš nastaviti i dalje da se rasterećuješ, opuštaš. Napetost je opuštena, energija je otišla. Ali blaženstvo može biti vječno jer se energija nije rasula, energija se još više apsorbivala. Centar rasterećenja je seks, prvi centar, a centar potpunog sakupljanja je sedmi centar, i posljednji.

Zapamti, oboje su samo dvije krajnosti jedne iste energije; na jednom kraju je seks, a na drugom kraju je

sahasrar. Na jednoj strani se seksom rasterećujete; potom si opušten jer nema energije da te uznemiruje, da moraš nešto da radiš, tada ideš spavati. Upravo zbog toga seks pomaže spavanju, i ljudi ga koriste kao trankvilajzer ili pilulu za spavanje. Ako se, pak, usmjeriš ka drugoj krajnosti, u kojoj je energija ponovo sakupljena - jer tu ne postoji ničega što će je odbaciti, ti si jedna cjelina sa univerzumom - tada se otvara lotos od hiljadu i jedne laticice. Broj hiljadu i jedan označava samo nešto što je beskonačno; lotos od beskonačno mnogo latica se tada otvara, a taj proces traje neprestano. Tome nikada nema kraja jer se energija stalno obnavlja. To je blaženstvo, a to blaženstvo može biti vječno.

Osoba mora krenuti od seksa ka nadsvijesti. Ovaj lotos od hiljadu i jedne laticice je centar nadsvijesti. Zato kada ponovo osjetite seksualnost samo recite: "Ne dvoje"; sa razumijevanjem, svjesno, budno, reći: "Ne dvoje", i opustiti se. Nemoj biti uzbuđen i nemiran. Opusti se i kaži: "Ne dvoje." Odmah ćeš osjetiti kako se nešto dogodilo u tvojoj glavi; energija koja je obično korišćena da te spusti, sada se izdiže. A kada ona dotakne sedmi centar biva sasvim preporođena, transformisana, iznova sakupljena. Tada bivaš još više ispunjen energijom, a životna energija je užitak, ona je ekstaza. Tada više nema potrebe da se lišavaš, sada si postao okeanski širok, beskraj. Ti možeš sada apsorbovati beskraj, možeš upiti sve, a i posle svega će još dovoljno prostora ostati u tebi.

Ovo tijelo je uzano. Tvoja svijest nije uska, tvoja svijest je prostrana nalik nebu. U ovakvom tijelu ne možeš nositi previše, ono je samo nalik maloj šoljici; malo više energije dotiče, i ta šoljica je prepuna. Tvoja seksualnost je kap više u tvojoj zdjelici, u tvom uzanom tijelu. Ali kada se *sahasrar* otvori, hiljadu i jednolaticni lotos u tvom tijelu, a on se stalno i neprekidno otvara,

tome neće nikada biti kraja. Ako se čak i Cjelina slije u tebe, i tada će biti još prostora. Toliko ćeš biti prostran.

Rečeno je kako je Buda širi od univerzuma. To predstavlja značenje upravo ovoga što smo prethodno govorili. Naravno, njegovo tijelo nije šire od univerzuma, ali Buda je veći od univerzuma jer se lotos otvorio, njegov beskrajni lotos je otvoren. Sada ovaj univerzum nije ništa pri usporedbi sa Budom; milioni univerzuma se mogu smjestiti u njemu i biti uništeni. To stalno raste. To je savršeno, ali se i dalje razvija, raste. To je malo paradoksalno - mi smo stanovišta da savršenstvo više ne raste. Savršenstvo raste, i dalje se razvija; ono se razvija kako bi bilo još savršenije, savršenije, i savršenije. Ono se razvija i raste jer je beskonačno. To je ona praznina o kojoj je Buda govorio - *shunyata*. Kada si ti prazan tada Sve ulazi u tebe, i potom još mjesta ostaje. Još više prostora se tu oslobađa, još više univerzuma može ući u tebe.

*U takvom stanju "ne dvoje"
ništa nije podijeljeno,
ništa nije isključeno.
Nije bitno kada ili gdje,
prosvjetljenje znači ulazak u ovu istinu.
A ova istina je izvan skraćivanja
ili produžavanja vremena i prostora;*

Za ovakvu istinu vrijeme i prostor ne postoje. To je iza svega toga. To nije okruženo ničim - vremenom ni prostorom. To je više od vremena, prostranije od prostora.

*Samo jedna misao je stara
deset hiljada godina.*

Ovo je samo način da se ispolji kako je u tom trenutku smještena čitava vječnost. Buda obitava u vremenu, ne živi u prostoru. Njegovo tijelo se kreće, mi možemo vidjeti kako se on kreće, ali to tijelo nije Buda. Buda je svijest koju mi ne možemo vidjeti. Njegovo tijelo se rađa i umire; njegova svijest nije nikada rođena i nikada ne može umrijeti. Ali mi ne možemo vidjeti tu svijest, a ta svijest je, upravo, Buda. Ta prosvjetljena svijest je pravi temelj čitave naše egzistencije - i ne samo temelj, korijen, već i cvjetanje svega toga. U toj svijesti bitišu i prostor i vrijeme, a ta svijest se ne ograničava na prostor i vrijeme. Ti ne možeš reći gdje se, zapravo, ta svijest nalazi - to je irelevantno. Ona je svugdje! Zapravo, bolje bi bilo reći da se sve smjestilo u tome.

Mi ne možemo reći u kojem trenutku vremena bitiše ta prosvjetljena svijest. Ne, to nije moguće reći. Mi samo možemo reći da čitavo vrijeme bitiše u toj svijesti. Ta svijest je veća od svega, i to treba da bude samo tako. A zašto to treba da bude tako? Ako pogledate u nebo; nebo je prostrano. Ali onaj koji promatra, svjedok, on je još prostraniji; inače, kako bi mogao da gleda u nebo? Mudrac mora biti viši od onoga što promatra... to je jedini način.

Ti možeš uočiti vrijeme, možeš reći da je sada jutro, ili podne, ili večer; da je prošao minut, godina ili vijek. Taj promatrač, ta svijest mora biti viša od vremena; inače, kako bi se to moglo uočiti? Promatrač mora biti viši od promatranog. Ti možeš vidjeti prostor, možeš vidjeti vrijeme - tada je promatrač unutar tebe viši od oboje. Kada se jednom prosvjetljenje dogodi, sve je tada u tebi. Sve zvijezde se okupljaju u tebi, svjetovi se izdižu iz tebe, i poniru u tebe - jer si ti cjelost.

NIJE NI TU NITI TAMO
A SVUDA JE PRED OČIMA.

28. SITUŠNO I OGRANNO SU JEDNAKI.
KAD SE GRANICE ZABORAVE
OGROMNO I SITUŠNO SU JEDNAKI
GRANICE SE NE MOGU VIDJETI.

29. UZ BIČE JE NEBIČE,
UZ NEBIČE JE BIČE,
AKO TI NIJE TAKO
NE DRŽI SE TOGA

30. JEDNO U SVEMU
U SVEMU JEDNO.
MOŽEŠ LI S TIM BITI
NE BRINI KAKO ĆE ZAVRŠITI

31. VERA U DUH JE NEPODEBENA.
NEPODEBENOST JE VERA U DUH.
KAZIVANJE TU STAJE.
NEMA TOME JUČA, SUTRA, DANAS.

PRAZNINA OVDJE, PRAZNIINA TAMO, ALI
BESKONAČNI UNIVERZUM JE UVIJEK ISPRED
TVOJIH OČIJU. BESKONAČNO MNOGO ILI
BESKONAČNO MALO - NEMA RAZLIKE,
DEFINISANOST JE NESTALAI GRANICE SE NE
MOGU UOČITI. ISTO JE I SA BIĆEM I NE-BIĆEM.
NE GUBITE VRIJEME U SUMNJAMA I
ARGUMENTIMA KOJI NEMAJU NIŠTA SA TIME.
JEDNA STVAR, SVE STVARI:
KREĆI SE IZMEĐU I UNUTAR STVARI
BEZ RAZLIKOVANJA. ŽIVJETI U OVOJ
REALIZACIJI JE ISTO ŠTO I BITI BEZ TJEŠKOBE O
NESAVRŠENSTVU. ŽIVJETI U OVAKVOJ VJERI JE
BITI NA STAZI KA NEDVOJNOSTI JER JE
NEDVOJNOST U JEDINSTVU
SA UMOM POVJERENJA.
RIJEČI!
OVAJ PUT JE IZA RIJEČI,
STOGA, U TOMÉ
NEMA JUČE, NEMA SJUTRA, NEMA DANAS.

NEMA JUČE,
NEMA DANAS,
NEMA SJUTRA
30. oktobar 1974.

Čovjek je izgubljen usled riječi, simbola, jezika. Ti nijesi izgubljen u stvarnosti, ti si zalutao u neki lingvistički san - jer je, inače, stvarnost uvijek ispred tvojih očiju, ali ti nijesi uvijek pred tom stvarnošću. Ti si tada negdje drugo, uvijek si negdje drugo, jer si u snu, a um je uvijek u zastranjivanju. Um znači da sada ne gledaš na ono u čemu si, ti o tome razmišljaš. "O tome" je problem, "o tome" je način kako izbjeći stvarnost. Filozofija je način izbjegavanja stvarnosti. Onog trenutka kada počneš razmišljati o tome, cilj će biti promašen.

Što je razmišljanje? To je zamjena. Kada spoznaš ljubav, ti nikada ne razmišljaš o njoj. Ako ne poznaješ ljubav, ti o njoj misliš - i stvarno, ti i ne razmišljaš o nečemu drugom. Kako možeš spoznati ljubav putem razmišljanja? To je jedno egzistencijalno iskustvo. To nije teorija, nije spekulacija. Da bi to spoznao, moraš

to biti. Zašto um razmišlja o stvarima koje nije iskusio? To je usled toga što to služi svrsi zamjene; čitavo biće osjeća potrebu. Što onda da se radi? Razmišljajući o tome, tebi je malo lakše, isto kao da se nešto dogodilo, kao da si nešto iskusio. To ti se događa u snu, to ti se događa dok si budan - um ostaje isti, bilo da si budan ili da spavaš.

Svi snovi su nadopuna, isto tako je i sva razmišljanjem jer je razmišljanje snivanje za budnog stanja, a sanjanje je razmišljanje u snu. Oni nijesu kvalitetno različiti, oni su u istom procesu. Ako možeš shvatiti sanjanje tada možeš shvatiti i razmišljanje. Snivanje je nešto primitivnije, iako znatno jednostavnije. Razmišljanje je više komplikovanije, više je u razvoju, iako znatno nedostupnije. Zato kada želiš da prođeš u neku stvar, bolje je da počneš sa ulaženjem u to od jednostavnije forme.

Ako nijesi jeo čitav dan, noću ćeš sanjati kako jedeš: bićeš pozvan na gozbu kod kralja, bićeš ponuđen najboljom hranom. Ako si, pak, lišen seksa, tada ćeš sanjati seksualne snove. Ako si gladan vlasti i moći, ti ćeš tada sanjati nadopunjujuće snove za nedostatak vlasti nad drugima: da si postao Aleksandar Veliki, Napoleon ili Hitler, da dominiraš čitavim svijetom. Snovi su uvijek usmjereni ka onome što ti nedostaje za budnog stanja; ka onome što ti nedostaje za vrijeme dana, tako sve to dolazi u snovima. Ako ti ništa ne nedostaje tokom dana, snovi će nestati. Čovjek koji je potpuno zadovoljan neće sanjati. Zbog toga Bude nikada ne sanjaju. Oni ne mogu sanjati čak iako bi to željeli jer je sve u njihovom životu završeno i kompletirano, ništa ne ostaje za čime bi se umno težilo.

Snovi su težnje; nešto što nije završeno, nastoji da se završi. A žudnje su takve stvari koje nikada ne možeš u potpunosti završiti. One nastoje da rastu i bivaju sve više i više. Bilo što da uradiš, uvijek će nešto

nedostajati. Ko će ispuniti sve te praznine? Snovi zapušavaju te pukotine. Kada gladiješ, pukotina se stvara u tebi. Nelagodno je nositi rupe sa sobom, zato ti noću, u snovima, jedeš. Um je taj koji će te prevariti, to jelo neće biti stvarno. To i ne može biti stvarno, neće ući u tvoju krv, ti ne možeš variti snove, ne možeš živjeti od toga. Što onda treba raditi? Jedna stvar: tome može pomoći dobar san, to obezbeđuje samo san. Ako nema snova, a ti nijesi prethodno ispunio sve svoje želje, tada nećeš moći zaspati, mnogo puta će tvoj san biti prekidan. Ti si gladan, kako možeš zaspati? Ali san ti daje lažno rešenje: da si već jeo, da si jeo najfiniju hranu, i da sada možeš mirno spavati.

Ti povjeruješ u to jer nema načina da provjeriš da li je to istina ili ne. A ti si, inače, sklon brzom snu, tako nesvesnom, kako onda možeš znati da li je to istinito ili lažno? Istina o nečemu se može spoznati samo sviješću, a ti ne posjeduješ tu svijest. I tada, naravno, snovi bivaju prelijepi, oni tako ispunjavaju duboke potrebe. Zašto onda brinuti o tome? Čemu napor otkrivanja da li je to istinito ili ne? Uvijek kada si sretan, ti nikada i ne pokušavaš da otkrivaš da li je to stvarno ili ne. Ti želiš da to bude istina, to je tvoje ispunjenje želja. Čak je i opasno da razmišljaš o tome - to se može pokazati kao neistina, a šta onda? Zato je bolje i ne otvarati oči. San je divan, spavanje je dobro. Zašto se ne odmoriti?

Ako te po noći spopadne potreba da ideš u toalet, tu je odmah san: ti si u toaletu. To je način kako snovi štite spavanje, inače bi odmah morao ustati. Bešika je prepuna, postaje biti nelagodno, moraš ići u toalet. Ali vas snovi štite, oni govore: "Da, ovo je toalet, ti si se ispraznio. Sada možeš ići na počinak." Bešika i dalje ostaje prepuna, nelagodnost je i dalje prisutna, ali tvoji snovi uporno nameću dojam lagodnosti. U stvarnosti je

situacija ostala ista, ali ti snovi pružaju lažni dojam da se stvarnost promijenila.

Koji je onda smisao snivanja? Duboko značenje je u tome da je stvarnost tako nepodnošljiva da je vi ne možete prihvatiti. Ovakva kakva je stvarnost, tako moćna, razgolićena, veoma je jaka za tebe pa je ne možeš prihvatiti, nijesi spreman da to sve primiš. San ispunjava jaz; on ti daje takvu stvarnost koju ti možeš prihvatiti. Stvarnost ti je data, posredstvom tvog uma, na taj način da se ti po tome možeš ravnati. Što više rasteš, to će manje biti snova jer tada neće biti teškoća da se prilagodiš svemu tome. Što više rasteš, to sve manje sanjaš. Ako savršeno izrasteš, tada snovi prestaju jer kada si savršeno svjestan, više ne želiš da mijenjaš stvarnost. Tada samo bivaš sjedinjen sa njom. Ti se više ne boriš sa njom jer znaš, savršeno dobro, da se stvarnost i ne može promijeniti. Ono što se može promijeniti je samo tvoj stav, tvoj um; stvarnost ostaje ista, nepromjenljiva.

Vi ne možete promijeniti stvarnost, možete promijeniti samo taj lažni proces uma. Obično mi pokušavamo da promijenimo stvarnost i prilagodimo je sebi. Religiozna osoba je ta koja se otrgla tom glupom naporu. Sada ona više ne nastoji da mijenja stvarnost kako bi udovoljila sebi jer je uvidjela da su to besmislice. Cjelina se ne može prilagođavati jednom dijelu, cjelina, na nijedan način, ne može slijediti dio; samo dio treba da slijedi cjelinu. Moje ruke trebaju da slušaju moje tijelo; moje tijelo ne može slijediti ruke, to je nemoguće. Dio je minoran, atomičan. Ko si ti pri usporedbi sa ovom prostranom stvarnošću? Kako misliš da prilagodiš tu stvarnost sebi? To je samo ego koji izjavljuje: "Čini napore - jednog dana će se stvarnost prilagoditi tebi." Tada ćeš biti opterećen tjeskobom jer se ne može ostvariti to što si zamislio. To je u samoj prirodi stvari da se ne može tako

nešto dogoditi: odbaci nastojanje da promijeniš okean, odbaci nastojanje da utičeš na okean u skladu sa svojim idejama!

Šta je tvoj um? Čak nije ni kap u ovom okeanu! I šta onda pokušavaš da uradiš? Pokušavaš da natjeraš stvarnost da te slijedi, da istina bude tvoja sjenka. To je glupost koju slijede svi svjetovni ljudi, svi oni koji misle da su materjalisti. A što je onda religiozni čovjek, što je religiozni um? Religiozni čovjek je ona osoba koja je shvatila da je sve to nemoguće, da je to kucanje na nekom nepostojećem zidu. Vrata tu nema - samo se možeš povrijediti upinjući se da prođeš kroz taj zid. Tako samo možeš biti u tjeskobi, možeš se osjetiti frustriranim, tako samo možeš biti gubitnik. Ništa drugo nije moguće. To se događa sa svakim egom; rane, uvrede, frustracije, brige - to se dogodi na kraju sa svakim egom. Ego pati, on je uvijek raspet - raspet na kraju svoje gluposti.

Kada se razumijevanje izdigne, kada možeš sagledati činjenicu da si samo jedan beskrajno mali dio jednog beskrajno širokog univerzuma, tada jednostavno prestaješ da budeš glupav. Prestaješ da se glupiraš okolo. Zapravo, tada započinješ jedno novo putovanje; pokušavaš da sebe prilagodiš realnosti. Onda kada počneš da sebe prilagođavaš stvarnosti, snovi, malo po malo, nestaju. Pošto je to jedina mogućnost koja se ostvaruje, to će ti se i dogoditi. A kada se to dogodi, tada snovi nestanu.

Kada pokušavaš da promijeniš stvarnost, da prilagodiš stvarnost sebi, tada postaješ mislilac jer nastojiš da izumiš sredstva i načine kako da realnost prisiliš da se ponaša po tvome. Ti možeš postati veliki naučnik, možeš postati veliki matematičar, veliki filozof, ali ćeš i dalje ostati tjeskoban i ojađen. Ti nećeš postati Mira koja pleše, ili utihnuli Buda, ili ekstatični Sosan, ne, njihov stav prema životu je sasvim drugačiji od tvog. Oni se

podešavaju po univerzumu, bivaju sjedinjeni sa njime, oni se stapaju i teku sa njime, postaju mu sjenka. Oni se ne sukobljavaju i ne raspravljaju sa egzistencijom. Oni jednostavno kažu samo "da" svemu što jeste. Oni nijesu negativci, oni su pozitivci. To je značenje religioznosti: biti pozitivac, reći svemu da. To nije pitanje da li ti vjeruješ u Boga ili ne. Buda nije nikada vjerovao u nijednog boga ali je bio religiozan čovjek jer je uvijek govorio: da. Nema nikakve veze kome ćeš reći da. *Ti* ćeš reći da - to će promijeniti čitavu stvar.

Bilo da to ti kažeš bogu sa četiri glave ili bogu sa četiri stotine glava, bogu sa dvije ruke ili bogu sa dvjesto ruku, da to kažeš hindu, hrišćanskom ili muhamedanskom bogu, ili da to kažeš prirodi ili sudbini, to nema nikakve veze - sasvim je svejedno. Smisao nije u tome kome ćeš ti to uputiti. Ako kažeš "da", jedno potpuno da sa svoje strane, ti ćeš postati religiozan. Ako, pak, kažeš ne, to će značiti da si i dalje u sukobu, da se borba nastavlja. Ti ćeš se boriti protiv toka rijeke. Ti misliš da si mudriji od Tao, misliš da si veći od egzistencije. Tada ćeš, naravno, prirodno, neizostavno biti frustriran jer to što ti želiš nije moguće.

Onog trenutka kada kažeš da, tvoj život tada počinje teći ka novoj dimenziji. Potvrдна dimenzija je dimenzija religioznosti. Dimenzija negacije je dimenzija politike, nauke i drugog sličnog tome. Mistik je onaj koji teče sa rijekom, on ne pokušava da je zaustavi. On čak i ne pliva u tome jer je i plivanje neka vrsta borbe - on samo pluta. On nema nikakvog cilja koji treba da dostigne, jer kako ćete, inače, *vi* odrediti cilj? Ko ste *vi*? Kako *vi* možete odrediti cilj? Kada se opustite u rijeci, rijeka se kreće; i *vi* se krećete sa njom. Cilj rijeke je i vaš cilj. *Vi* se čak i ne brinete kuda to vodi - bilo gdje da vodi. *Vi* ste naučili veliku tajnu riječi da. Zapravo, sada bilo gdje da se

nalazite, nalazite se u cilju jer je "da" vaš cilj. Nije pitanje u tome gdje ćete stići; bilo gdje da se nalazite, samo recite da, i bićete na cilju. Ako ste zatrovani sa riječju ne, bilo gdje da se nalazite uvijek ćete biti na putu, nikada na cilju. Bilo gdje da stignete, vaše ne će stići tamo. Čak iako stignete do raja, vaše "ne" će stići tamo. Gdje ćete, inače, ostaviti to? Ako budeš sreo vrhovnu snagu, kao što je to ovo sada, ti ćeš reći ne jer si za to već obučen. Kako ćeš odjednom reći da? Ako se čak i susretneš sa Bogom, reći ćeš mu ne. Ti ćeš mu naći mnogo grešaka, zamjerki, jer takav um negacije ne može vidjeti savršenstvo - *ništa* samo može biti savršeno. A za pozitivni um čak i "ništa" je nesavršeno. Čak i nesavršenstvo ima svoje savršenstvo za jedan pozitivan um.

To će izgledati kontradiktorno. On će reći: "Kako je divno nesavršen. Kako je savršeno nesavršen!" Čak i u haosu postoji kosmos za njega. Čak i u materiji postoji "da" koje prodire duboko do božanskog. Tada je svaka stijena prepuna božanskog, tada je božansko svuda naokolo. Onaj koji može reći da, pronaći će ga svugdje oko sebe. A onaj koji može samo reći ne, neće ga nigdje moći naći. To ovisi o tebi, to nije stvar božanskog. Razumijevanje koje donosi transformaciju je: ne bori se sa Cjelinom. Taj napor je apsurdan. A cjelina neće patiti zbog toga jer se on i ne bori sa tobom. Čak iako pomisliš da se on bori sa tobom, da je protiv tebe, da pokušava da te slomi, ti ćeš biti u grdnoj zabludi. Ako se *ti* boriš protiv njega, tada se reflektuje tvoja borba. Cjelina se ne bori protiv tebe, ona i ne pomišlja na to. To je odsjaj tvoje borbe, a Cjelina samo odzvanja time. Što god ti radiš, to se reflektuje, to je nalik ogledalu.

Ako se ponašaš na ratoborni način, ti ćeš vidjeti sve oko sebe kao da je protiv tebe, da želi da te slomi. Pokušavaš da plivaš uzvodno, a rijeka nastoji da te

odvede nizvodno, isto kao da ta rijeka postoji samo zbog toga da bi te porazila. Da li je rijeka tu samo zbog toga da bi te pobijedila? Rijeka možda i ne zna ništa o tebi. Čak i kada te nema tu, ona i dalje teče na svoj način. Ona ne teče tako zbog tebe. A ako ti osjetiš da je to protiv tebe, to je upravo *zbog* tebe - ti pokušavaš da se krećeš suprotno toku.

Jednom se dogodilo:

Mula Nasrudinova žena je pala u nabujalu rijeku. Susjedi su dotrčali da mu kažu: "Tvoja žena je pala u rijeku, a rijeka je nabujala i brzo je nosi. Odmah dođi da je spasiš!"

Nasrudin odmah otrča ka rijeci, skoči u vodu i poče silovito da pliva uzvodno. Ljudi koji su se okupili da taj prizor gledaju bili su začuđeni, i upitali su ga: "Što to radiš, Nasrudine?"

Nasrudin im odgovori: "Ja veoma dobro poznajem svoju ženu - ona uvijek pokušava da ide u suprotnom smjeru. Ona nikako ne može poći nizvodno, to je nemoguće. Možda vi poznajete zakon rijeke, ali ja poznajem svoju ženu. Zato ne pokušavajte da..."

Postoje ljudi koji uvijek nastoje da idu uzvodno, bilo gdje da su i bilo što da rade. A usled tog i takvog njihovog napora stižu dojam da rijeka želi da ih porazi, da ih slomi, da ih pobijedi.

Cjelina nije nikako protiv tebe, ne može ni biti - cjelina je tvoja majka. Ti si proistekao iz te cjeline, ti okončavaš u toj cjelini. Kako onda cjelina može biti protiv tebe? Ona te voli. Bilo da ti ideš nizvodno ili uzvodno - to ne mijenja stvar za cjelinu - usled njene ljubavi prema cjelini, ona se ne može kretati u protivnom pravcu. I zapamti, ako bi to moglo teći uzvodno, ti bi bio protivan

tome - jer nije stvar u tome. Tvoj negirajući um je u središtu tog problema jer ego nastoji da okupi svoje silnice kroz negativni stav. Što više budeš nastojao da govoriš ne, to će sve više jačati tvoj ego; što više budeš govorio da, ego će lakše otpadati. Zbog toga je veoma teško reći da, čak i najobičnijim stvarima ne možete dati pristanak.

Dijete želi igrati napolje, i upita oca: "Mogu li izaći da se igram?" Ne! Koji je *smisao* toga? Zašto to ne može biti jednostavno? Zašto je to da tako drugačije? To je zbog toga što osjećaš sebe dok se boriš. Inače bi se sve ugađalo spontano i lako, ti ne bi čak ni osjećao sebe. Ako bi rekao da, više ne bi bio tu. Kada se izgovori ono pravo da, tada si odsutan. Kako to možeš osjetiti? Ti možeš osjetiti samo nešto *protivno*, a tada se doživljavaš moćnim. To "ne" ti daje snagu. Kako ti to može dati moć? Reći ne, te odvaja od svakog izvorišta snage. To je samo jedno lažno osjećanje, to je bolest, neka vrsta zaraze. Reci da, i transformacija će se početi odvijati.

Obično kažeš ne, iako znaš da treba da kažeš da. Uvijek kada kažeš da, ne osjećaš se dobro, kao da si poražen, kao da si bespomoćan. Kada kažeš ne, osjećaš se dobro: ti si pobjednik, opet si nekoga stavio gdje mu je mjesto, rekao si ne, sada si moćniji. Ne je nasilničko, ono je agresivno. Da je molitveno, ono je molitva. Nema potrebe da se ide u crkve, hramove ili džamije - život je dovoljno veliki hram. Samo počni da govoriš da i svugdje ćeš se osjećati molitveno jer ćeš tako sebe lišiti prisustva ega. A kada jednom više ne bude ega, tada će cjelina odjednom početi teći kroz tebe. Ti više nijesi zatvoren, sada si sasvim otvoren. Novi dah lahora cjeline sada dolazi do tebe, novi talas energije ulazi u tebe. Tada se ti obnavljaš iz trenutka u trenutak.

Tako je prva stvar: um se nadopunjuje razmišljanjem i snivanjem, ali to nikada ne može postati

stvarnost. To uvijek ostaje samo jedna imitacija. To može i izgledati stvarno, ali to nije tako - ne može biti tako. Kako može jedan simbol, jedan jezički simbol biti stvaran? Ti si, recimo, gladan, i ja počnem govoriti o hlebu. Ti si žedan, a ja počnem govoriti o vodi, i ne samo da ću govoriti već ću ti dati najbolju naučnu formulu toga. Ili ću ti ponuditi najjasniju definiciju, ili ću ti reći: "Ne brini, voda je samo H₂O. Samo ponavljaj H₂O, H₂O,... načini od toga mantru, transcendentalnu meditaciju, TM: H₂O, H₂O, H₂O. I sve će ti se dogoditi - žed će nestati - jer je to formula."

H₂O može biti neka moćna formula ali tvoja žed neće to htjeti slušati. Upravo se to događalo u čitavom svijetu. Nastojali su da ponavljaju *Aum, Aum, Aum, Aum*. To je, takođe, jedna formula nalik H₂O. Kada su hindusi otkrili ta tri zvuka - A, U, M - oni su postali temeljni zvuk, tako je *Aum* nadomjestio sve moguće tonove. Čemu onda potreba za bilo kojom drugom manтром? Ti samo ponavljaj *Aum, Aum*, tako čitavi niz tonova odzvanja; to biva temeljito odzvanjanje. Ako posjeduješ temelj, tada slijedi to, ubrzo će rezultat doći.

Budite sigurni da ni H₂O, ni *Aum*, ni bilo što drugo neće biti od ikakve pomoći jer se treba upitati: ko to ponavlja? Um je taj koji to ponavlja. A stvarnost je ta koja te okružuje; nema potrebe da se išta ponavlja, čak ni da se misli o tome. Ti samo treba da gledaš, da otvoriš svoje oči i da gledaš: to je svugdje! Čudnovato je kako si to do sada ispuštao. Kada to dokučiš, više to neće biti čudo.

Zapamti, ja nikada nijesam rekao da je Buda ili Sosan neko čudo - ti si čudo! Sve što su oni dokučili je tako jednostavna stvar, to mogu svi dostići. Kakve tu ima tajnovitosti o kojoj treba govoriti? Buda je uvidio stvarnost, a stvarnost je upravo ispred tebe. Zašto da postignuće nazivamo tako velikim fenomenom, nekim

tako velikim događajem? Ništa? To je jednostavno! Tek nešto sasvim obično! Realnost je isto toliko ispred tebe kao što je ispred Bude ili ispred bufala. Čudo si ti - kako si to mogao ispustiti, kako to i dalje dopuštaš da ti izmiče. I zaista, ti moraš da izmišljaš neke tehnike, i to tako savršene, da za životnog vijeka, i pomoću njih, nastojiš da izgubiš ono pravo. Stvarnost tu ne može ništa, sve je to ispred tebe, a ti ga i dalje gubiš. U čemu je trik? Kako ćeš to dostići? Kako postižeš tu vještinu? Kako uspijevaš u toj magiji?

Magija je u "o tome". Ta riječ "o tome" je magična riječ, Cvijet je tu ispred tebe, a ti počinješ da razmišljaš o tome. Tada više tu cvijeta nema; um je skrenuo usled riječi. Tada se počinje odvijati film oko tebe, između tebe i tog cvijeta. Tada sve postaje zamagljeno i zatamnjeno, riječ postaje važnija od stvarnosti, simbol biva značajniji od onoga što on simbolizuje.

Što je Alah - riječ? Šta je Brama - riječ? Šta je Bog - riječ? Hindusi, hrišćani i muhamedanci se ubijaju zbog riječi, i niko se ne osvrće na činjenicu da te tri riječi predstavljaju jednu istu stvar. Tada simbol postaje značajniji. Ako ti, recimo, nešto izjaviš protiv Alaha, muslimani će biti spremni da se bore do smrti. Ali hindusi će se tome smijati jer je to rečeno o Alahu, protivno muhamedanskom ubjedenju, tada je to u redu. Ali ako vi nešto slično kažete protiv Brame, oni će odmah isukati mač, to ti neće moći oprostiti. Kakvih li sve gluposti! Zbog Alaha, Brame ili Boga - tri stotine jezika je tu prisutno; tako je potrebno i tri stotine riječi za objašnjenje Boga, tri stotine riječi za prizivanje Boga. Simbolizovano je manje važnije od simbola. Ruža više nije bitna, sada je sama riječ "ruža" važnija.

Čovjek je postao previše orjentisan na riječi, previše zatrovan riječima, otrovan riječima, tako da svaka riječ može izazvati reakcije. Dovoljno je da neko pomene limun i da ti pođe voda na usta. To je ovisnost o riječima. Čak ni limun ne mora biti efikasan; nije dovoljno da vidiš limun na stolu i da ti voda poteče na usta. Ali ako neko kaže "limun", tvoje usne će se odmah ovlažiti. Riječ je postala značajnija od stvarnosti. To je trik. I sve dok se ne oslobodiš te ovisnosti o riječima, nećeš se moći susresti sa stvarnošću. Ne postoji neke druge zapreke. Budi bez riječi, i odmah će stvarnost biti tu, ona je uvijek bila tu. Iznenada su ti se oči iščistile; sada tako dospijevaš jasnoće, i sve ti stvari sada bivaju osvijetljene.

Sav napor svih meditacija je u tome kako se osloboditi riječi, kako se lišiti jezika. Samo iskočiti iz društva, nije od velike pomoći, jer u temelju društva stoji jezik. Zbog toga imamo činjenicu da životinjske vrste ne posjeduju društva, ne žive u nekim društvenim uređenjima; to je zbog nedostatka jezičkog izražavanja. Samo pomisli: da ne možeš da govoriš, da ne posjeduješ razrađen jezički sistem, kako bi onda moglo društvo da postoji? Nemoguće! Ko bi tada bila tvoja supruga? Ko bi bio tvoj muž? Ko bi bila tvoja majka, i ko bi bio tvoj otac? Ni granica ne bi postojalo bez jezika. Usled toga, životinje ne posjeduju društva. A ako društva postoje, kao kod mrava ili pčela, moraš i očekivati da neki jezik mora biti tu. Sada su i naučnici to otkrili, da pčele imaju svoj jezik - veoma mali jezik od svega četiri riječi. Mravi moraju imati jezik jer su veoma organizovani, oni ne mogu egzistirati bez jezika, ne mogu opštiti bez riječi.

Društva postoje usled jezika. Onog trenutka kada se lišiš jezika, tada i društvo nestaje. Nema potrebe da ideš u Himelaje da bi bio sam; ako nosiš sa sobom svoj jezik, ti ćeš moći biti spolja sam ali iznutra će sa tobom ići

čitavo tvoje društvo. Tako ćeš razgovarati sa prijateljem, voditi ljubav sa svojom suprugom ili nečijom drugom suprugom; prodavati, kupovati. Nastavljaćeš sa onim što si radio i ovdje. Postoje samo jedna Himelaja, a to je stanje tvoje unutarnje svijesti gdje jezik ne postoji. A to je moguće - jer je jezik neka vrsta uvježbavanja. To nije u tvojoj prirodi. Ti si rođen bez znanja jezika. Jezik ti je bio dat po rođenju, ti to nijesi donio iz prirode. Jezik nije nešto prirodno, on je samo uzgredni proizvod društva.

Budi srećan, jer tu leži mogućnost da iskočiš iz svega toga. Da si ti to donio sa rođenjem, tada ne bi bilo mogućnosti da se oslobodiš toga. Ali tada to ne bi bilo potrebno, tada bi to bilo dio staze Tao. To nije dio staze Tao, to je samo čovjek stvorio. To je bila neka nužnost, imala je svoju svrhu; društvo ne bi moglo bitisati bez jezika. Individua ne treba da bude dvadeset i četiri sata dnevno dio društva. Čak i na par trenutaka, ako ne budeš dio društva, odmah ćeš se stopiti sa cjelinom i postati dio Tao. Ti ćeš biti fleksibilniji. Onda kada treba da se uključiš u društvo onda se posluži jezikom; onda kada nema potrebe za društvom, ti možeš odbaciti jezik. Jezik će biti korišćen samo sa funkcijom, kao neki mehanizam. Ti nećeš biti opsjednut time, u tome je čitava stvar.

Čak i Sosan koristi jezik. Ja koristim jezik kako bih ti nešto prenio. Ali kada vi nijeste tu, ja sam odmah lišen jezika. Kada treba da govorim, koristim jezik; a kada vi nijeste tu, ja sam sasvim bez jezika, tada se unutar mene ni jedna riječ ne kreće. Kada komuniciram, ja postajem dio društva. Kada ne komuniciram, postajem dio staze Tao, dio univerzuma, dio prirode, ili Boga - bilo koje ime da tome date. Komunikacija sa Bogom se odvija u tišini; sa čovjekom, jezik je sredstvo komunikacije. Ako želite da opštite sa Bogom, tada treba da budete u tišini; ako želite da komunicirate sa ljudima, tada govorite,

nemojte ćutati. Ako sjedite ćutke sa nekim prijateljem, obojica ćete tada osjetiti izvjesnu neugodnost. On će pomisliti kako nešto nije u redu, pitaće te: "U ćemu je problem? Zašto ne govoriš? Jesi li tužan ili depresivan? Da li je nešto krenulo loše?" Ako muž sjedi ćutke, žena odmah poćinje stvarati nevolje: "Zašto ne govoriš sa mnom?" Ako žena iznenada zaćuti, tada isto nastanu nevolje.

Odakle potiće ta potreba da se razgovara sa nekim? To je usled toga što se osjećlaš sam ako ne razgovaraš sa nekim, a ne prihvataš da je neko pored tebe. Ako ne razgovaraš, onaj drugi ne može postojati za tebe; ti si sam. Ona druga osoba biva svjesna da si indiferentan prema njoj. Zbog toga ljudi nastoje da razgovaraju. Ako ne žele da razgovaraju, ako im nije do komuniciraje, do razgovora, oni obićno počnu da pričaju o vremenu, ili o nećem drugom, bilo ćemu, samo da govore jer im se ćini ako ne govore da će onaj drugi biti uvrijećen. Neuljudno je ćutati u društvu. Ali kada je u pitanju Bog, sasvim je nešto drugo posrijedi; ako bi ti nastojao da razgovaraš sa prirodom, sa egzistencijom, tada bi je izgubio. Razgovarati sa prirodom znaći biti indiferentan prema stvarnosti koja je ispred tebe. Tu je samo tišina potrebna. Sa svojim roćenjem donosiš tu tišinu. A jezik vam je dat; to je dar, uvježbavanje od strane društva. To je samo jedno korisno sredstvo - pomagalo. Tišinu donosite sa svojim roćenjem. Ponovo se vrati toj tišini, to je sve - ponovo budi dijete. Ćitava stvar polazi do toga, ti to možeš zaključiti. Sve Bude su došle do zaključka: da treba ponovo da postanete dio prirode.

Ne znaći da si uvijek protiv društva; to samo znaći da si izvan društva, ne protiv društva. Kada si roćen...tvoj prvi trenutak roćenja mora biti tvoj poslednji tren života. Tvoja smrt mora izgledati nalik ponovnom

roćenju, moraš ponovo biti dijete, preporoćen. Isus je o tome rekao: "Sve dok se ne preporodiš nećeš moći ući u kraljevstvo nebesko. Budi nalik malom djetetu." Šta on pod time podrazumijeva? On misli da treba da budete prirodni. Sve što ti društvo pruža je dobro ali nemoj dopustiti da to bude sve što možeš dobiti, inaće ćeš biti obrobljen. Ponovo budi vječan. Društvo ne može biti vjećno, ono je samo nalik uzanom tunelu, ono se odlikuje svojom prirodom. A druga stvar koju moramo shvatiti, prije nego ućemo u ovu sutru, je to da ako si stišan i miran, tada si spokojan; samo uznemirenost može biti doživljena. Da li si ikada osjetio tišinu? Ko će to osjetiti? - Jer ako osjećlaš tišinu, onda još malo nemira mora biti prisutno.

Dogodilo se jednom:

Jedan Budidarmin ućenik je došao kod Budidarme, i on mu je rekao: "Postani sasvim prazan i utišan, i tada doći k meni."

Ućenik je naporno radio ćetiri godine. Tada je postao prazan, utišan, smiren. Onda je pošao Budidarmi i rekao: "Majstore, došao sam ponovo pošto sam postao prazan i smiren."

Budidarma mu je na to odgovorio: "Sada izadi napolje i izbaci i tu prazninu i tišinu."

Upravo pošto i dalje osjećlaš to, znak je da nijesi sasvim smiren, raskol i dalje postoji. Onaj koji to osjećlaš još nije sasvim smiren. Tišina može biti prisutna, okolo, ali onaj koji to osjećlaš još nije sasvim miran, inaće kako bi to osjetio? Kada si *stvarno* stišan, ti više nijesi čak ni u tišini jer je tišina samo suprotnost uznemirenosti. Ako više nema buke, kako će i tišine biti? Kada buka i uznemirenost nestane, tada i njena suprotnost - tišina, nestaje. Tada više ne možeš ni reći: "ja sam u tišini." Kaži

to, i već ćeš izgubiti. Upravo zbog toga se u Upanišadama kaže: "Onaj koji kaže da zna, taj ništa ne zna." Sokrat je rekao kada neko postane mudar, on tada samo može spoznati neznanje, i ništa drugo.

Onda kada postaneš smiren, ti više i ne znaš što je što. Sve se prožima, sve se stapa jedno sa drugim jer ti više nijesi tu. *Ti* si bio samo dio buke; "Ja" je najbučnija stvar na svijetu. Nijedan avion ne može izazvati toliko buke kao što Ja može stvoriti. To je najveći uznemirivač na svijetu, a sve drugo je samo njegov uzgredni proizvod. Ja stvara najviše bučnih i uznemiravajućih fenomena. Kada si stišan, tada tebe više nema. Ko će onda to osjetiti? Kada si prazan, ne možeš osjetiti da si prazan, inače bi i dalje bio tu da bi mogao nositi i takvo osjećanje; kuća bi tada bila ispunjena, to ne bi bila praznina. Onda kada si stvarno prazan, tada si oslobođen i od sebe. Kada buka nestane, tada i ti nestaješ. Tek tada je stvarnost pred tobom, onda je ona svugdje oko tebe, dostupna ti je tek tada. Ona je iznutra i spolja, jer samo stvarnost može postojati.

Kada nestane Ja, i svi snovi tada nestaju, jer sa tim Ja sve želje odlaze. Kada ne postoji žudnje kako onda može biti nečega što se da nadopuniti samo snovima? Samo praznina može biti savršena. To je značenje Sosana.

Sada pokušajte da uđete u ovu sutru:

*Praznina ovdje, praznina tamo,
ali beskonačni univerzum je uvijek
ispred tvojih očiju.*

*Beskonačno mnogo ili beskonačno malo -
nema razlike, definisanost je nestala
i granice se ne mogu uočiti.*

Isto je i sa Bićem i ne-Bićem.

Ne gubite vrijeme u sumnjama i argumentima

koji nemaju ništa sa time.

"Praznina ovdje" znači unutarnju prazninu; "Praznina tamo" znači prazninu spolja. A može li biti dvije praznine? To je nemoguće. Dvije praznine nijesu moguće; kako bi, inače, načinio razliku između te dvije strane? Dvije praznine nije moguće posjedovati. Po svojoj pravoj prirodi, te dvije praznine bi morale postati jedno. Iznutra i spolja je samo izum uma: kada um nestane tada nestaju i te razlike.

Praznina ovdje, praznina tamo...

I stvarno, reći "ovdje i tamo" nije sasvim u redu. Ali u tome je i problem; u riječi se ništa ne može staviti da bi bilo sasvim određeno; riječi sve izobličuju. Sosan to zna, tako više nema ni ovdje ni tamo. To su sve neke stare demarkacije. Iznutra i spolja su stare odredbe; sada i onda su stare demarkacije, a u jeziku one nestaju.

Dogodilo se:

Jedan čovjek je došao Bokuju i rekao mu: "Ja sam u žurbi i ne mogu puno biti sa tobom. Upravo prolazeći ovom ulicom pomislio sam da bi bilo dobro da nakratko svratim i čujem makar jednu riječ. Meni ne treba mnogo. Samo mi kaži makar jednu riječ koja će naslutiti istinu, i ja ću je odnijeti sa sobom u svom srcu."

Bokuju mu reče: "Nemoj me prisiljavati. I jedna riječ je dovoljna da istina iščezne. Bio ti u žurbi ili ne, ja ti ništa ne mogu reći. Samo ponesi ovo: da si pitao Bokuja za jednu riječ, a da ti je on rekao da ti ništa ne može reći. Samo se sjeti toga."

Čovjek mu na to reče: "To nije dovoljno, to mi ne može puno pomoći. Reci mi samo nešto malo - tek jednu riječ - ne tražim ništa više."

Bokuju reče: "Čak je i jedna riječ dovoljna da uništi sve. Ti me moraš dobro osmotriti i ponijeti me sa sobom."

Ali taj čovjek ga nije dobro osmotrio jer je to za njega bilo teško - a ni ti ne znaš kako se pažljivo gleda - inače ne bi bilo nikakve potrebe da ide Bokuju.

Vi ne možete gledati ispred sebe. Vaš vrh nosa je najteže uočiti. Postranice je lako ići; ti ideš lijevo, ideš desno, ali ići po sredini nije nimalo lako. Zato ima puno ludih ljevičara i ludih desničara, ali nikako ne možeš naći čovjeka koji ide srednjim putem, nekog ko još nije lud. Pođeš li bilo kojim ekstremom, čeka te ludilo; ostaneš li u sredini, tada te čeka prosvjetljenje. - ali niko ne ostaje u sredini. Samo u sredini možeš susresti stvarnost. Riječi su ograničene da izraze samo polovinu, riječi ne mogu izraziti čitavu stvar. Ako kažeš: "Bog je", tada rizikuješ da odbaciš ono drugo, da Bog nije - a on je oboje. Ako kažeš da je život stvaran, odričeš se smrti - a život je i smrt. Ako bilo što izjaviš, to uvijek biva napola, a polovična istina je veoma opasna, znatno opasnija od potpune laži. Upravo zbog te polovičnosti koja nosi tek neku aromu istine, ti bivaš prevaren.

Sve sekte su bazirane na poluistinama, zbog toga su i veoma opasne. Svi kultovi su, takođe, opasni jer su i oni zasnovani na nepotpunim istinama. Drugačije i nije bilo moguće jer su kultovi, sekte i tajne vjerske zajednice nužno bile bazirane na riječima. Budizam nije zasnovan na Budi, on je zasnovan na Budinim riječima. A ono što je Buda govorio je samo polovina jer se cjelina i ne može izreći. Ništa se tu ne može uraditi. Tako su sve sekte bazirane na poluistinama, i zbog toga su opasne.

Ako, pak, pokušate da kažete cijelu istinu, ništa nećete moći reći. Ako kažeš da je život, i život i smrt, što si tada rekao? Ako kažeš da je Bog, i Đavo i Bog, šta si tada rekao? Tada si izrazio paradokse, govoriš paradoksalno, uopšte nijesi jasan, a ljudi će pomisliti da si poludio. Kako Bog može biti i dobar i loš? Kako život može biti i život i smrt? Smrt mora biti suprotna životu.

*Praznina ovdje, praznina tamo,
ali beskonačni univerzum je uvijek
ispred tvojih očiju.*

*Beskonačno mnogo ili beskonačno malo -
nema razlike...*

Pošto je nešto beskrajno veliko a nešto beskrajno malo, tu i ne može biti neke razlike upravo usled samog pitanja beskonačnosti. Ako odeš duboko u taj problem, ako analiziraš, raščlanjuješ, doći ćeš do beskonačno malog. Nauka je upravo dospjela do tog beskrajno malog, do elektrona. Tada je sve iščezlo, ništa se više nije moglo vidjeti. Elektron se nije mogao vidjeti, niko ga ne može vidjeti. Zašto onda reći da elektron postoji? Fizika je tako skoro postala metafizika, a stanovišta fizičara sada izgledaju skoro filozofska, mistična. Zbog toga fizičari i kažu: "Mi ne možemo vidjeti elektron, možemo samo uočiti konsekvence. Mi možemo vidjeti efekte ali ne i uzroke. Mi izjavljujemo da elektron mora biti tu, inače, kako bi ti efekti mogli biti prisutni?"

Ovakve stvari su mistici oduvijek govorili. Oni su kazivali: "Mi ne možemo vidjeti Boga ali uočavamo njegovo stvaralaštvo. A Bog je uzročnik ovog svekolikog stvaralaštva. Mi ga ne možemo vidjeti ali sasvim dobro

vidimo ovo stvaralaštvo - on mora biti negdje tu, inače, kako bi sve ovo moglo biti prisutno?"

Ako slušate moj glas a ne vidite me, vi ćete izjaviti da mora da sam negdje tu, kako bi, inače, čuli moj glas? Efekt je uočljiv ali uzročnik tog efekta nije vidljiv. Nauka je dospjela do beskonačno malog koji je sasvim nestao - postao je tako mali, sve manji i manji, suptilniji i krajnje minoran da se više i ne može uhvatiti.

Religija je dospjela do beskonačno velikog. Postala je tako velika, prostrana, da joj više i ne možeš uočiti granice. Postala je tako prostrana da se ne može uhvatiti, ne možeš se zakačiti za nju, ne možeš je obilježiti. Beskrajno malo se ne može vidjeti, postalo je nevidljivo; a i beskrajno veliko je postalo tako ogromno da se ne može obuhvatiti, ne može se uvidjeti, postalo je nevidljivo. Tada je Sosan rekao jednu predivnu stvar: oboje su istovjetni jer su oboje beskonačni. A beskonačnost, bila ona mala ili velika, tu nema razlike, oboje su istovjetni.

*Beskonačno mnogo ili beskonačno malo -
nema razlike, definisanost je nestala
i granice se ne mogu uočiti.
Isto je i sa Bićem i ne-Bićem.*

Onda kada si potpuno prazan, bez ega, bez ikoga u domu, da li si biće ili ne-biće? Jesi li ili nijesi? Ništa se ne može reći.

Ljudi su običavali da neprestano pitaju Budu ovakva pitanja: "Što se dogodi kada osoba postane Buda? Ima li ga ili ga više nema? Postoji li više duša ili ne postoji? Šta će se dogoditi kada Buda napusti tijelo? Gdje će onda biti? Da li će ga negdje biti ili neće?"

Buda bi im odgovarao: "Ta pitanja ne postavljajte. Jednostavno postanite Buda i vidjećete. Sve što vam budem sada rekao biće pogrešno." On je uvijek izbjegavao iskušenje da odgovara na takva pitanja.

*Ne gubite vrijeme u sumnjama i argumentima
koji nemaju ništa sa time.*

Stvarnost ne ovisi o tvojim argumentima. Bilo da dokazuješ ovaj način ili neki drugi to je irelevantno - stvarnost postoji, ona je tu. Ona je bila tu i prije tebe, ostaće tako i posle tvog odlaska. Ona ne ovisi od tvog uma; čak nasuprot, tvoj um zavisi od nje. Ona ne treba bilo kakvo dokazivanje ili negiranje. Ona živi po svome. Ti to ne možeš dokazati, ne možeš ni negirati. Ali ljudi i dalje debatiraju da li Bog postoji ili ne. Hiljade knjiga se štampaju svake godine sa osnovnom tezom da li postoji Bog ili ne postoji. Sve same gluposti! Onaj koji kaže da postoji i dokaže, i onaj koji kaže da ga nema i dokaže, obojica su u istom čamcu - čamcu dokazivanja, argumentovanja, debata i logike. A ako taj Bog postoji, sigurno se već slatko smije. Da li on uopšte treba tvoje argumente? Šta ti to govoriš? Ti kažeš, ukoliko postoji, on postoji da ovisi o tome da li ćeš ti uspjeti da to dokažeš ili nećeš. Bilo što da radiš - dokazuješ to ili ne - misliš li da njegovo biće ovisi o tvojim argumentima? Egzistencija je tu bez ikakvih argumenata, bez potrebe za ičijim dokazivanjem. Svjedok nije bio pozvan, i ne postoji sudnica u kojoj će se odlučiti. Kako o tome možeš suditi? A ko je taj sudija? Argumenti su bili prisutni neprestano; milionima godina ljudi su debatirali na razne načine. Ateisti su tu koji napreduju i niko ih ne može ubijediti; teisti su, takođe, tu, i oni nastoje da napreduju, i niko ni

njih ne može preobratiti. I jedni i drugi debatiraju i niko ne može dovesti stvar do kraja, uvijek ostaje isti problem.

Sosan kaže da su svi argumenti irelevantni, nevažni; teistički ili ateistički, oba; za, protiv - oboje. Ti nastojiš da sprovedeš neke gluposti, a stvarnost je i dalje tu, ona ne treba nikakvi dokaz. Ona je već tu, uvijek je bilo tako, uvijek će i biti tako. Istina znači upravo ono što je sada. Ubjeđivanjem samo traćite svoje vrijeme i energiju. Bolje bi bilo da uživete u tome. Bolje bi bilo da se stopite sa time. Uživajte u tome! Živite to! A ako budete to živjeli, tada ćete u sebi nositi miris stvarnosti. Ako to budete živjeli i uživali u tome, nešto od prostranstva, nešto od beskrajā će početi da se ispoljava, da odiše tvojim cijelim bićem. Malo po malo će se tvoje ograničenosti rastapati, malo po malo ćeš se u svemu tome gubiti. Kap je kanula u okean i postala okean.

Ne gubi vrijeme u argumentovanju. Filozofi su budale, čak i mnogo opasnije lude, a misle da su mudraci. Oni u tome i napreduju. Pogledajte samo Hegela ili Kanta - čitavi svoj život su proveli u raspravama i nigdje nijesu stigli.

Dogodilo se:

Djevojka je došla Emanuelu Kantu i rekla mu da želi da se uda za njega. Na to joj je on odgovorio: "Da, razmisliću o tome."

Veliki mislilac, veliki logičar, kako on može preduzeti neki korak? Čak iako je u pitanju ljubav, on prvo mora da razmisli o tome. A rečeno je bilo da je on razmišljao i razmišljao. Skupio je sve argumente za i protiv - jer postoje ljudi koji su protiv ljubavi i ljudi koji su za ljubav, postoje i ljudi koji su protiv braka i koji su za bračnu vezu, a i oni su znali argumentovati. Tako je on sakupio sve podatke o braku, ljubavi, za ili protiv. Rečeno

je kako je sakupio čak tri stotine argumenata za i protiv braka. Bio je veoma zbunjen. Šta sada da radi? Kako da se odluči? Pokušavao je i pokušavao. Onda je jednom našao jedan argument koji je prevagnuo u korist braka. A taj argument je bio: ako postoji dvije mogućnosti koje izgledaju podjednake, treba uvijek odabrati onu koja će ti pružiti više iskustva. Brak ili ne - ako su argumenti podjednaki - a on već poznaje neženstvo, bio je neženja, onda je, ipak, bolje da se oženi. Makar će to biti nešto novo. Kada su svi argumenti podjednaki, kako onda odlučiti? Tada se treba pokrenuti i nešto o braku iskustvom saznati.

Tako je on jednog dana odlučio i zakucao na vrata te djevojke. Otac je otvorio vrata i Emanuel Kant prozbori: "Ja sam odlučio. Gdje je vaša kći?"

Otac odgovori: "Prekasno je. Ona je već majka troje divne djece."

Pošto je prošlo dvadeset godina, a žene nijesu tako glupe da bi čekale toliko mnogo, ona se udala. One su uvijek mudrije, instinktivno mudrije. Upravo zbog toga žene nijesu bile veliki filozofi. One nijesu tolike lude, one su instinktivnije, više intuitivnije, bliske prirodi, više su zainteresovane za život nego za rasprave. Upravo zbog toga se žene uvijek zadovolje sa malom pažnjom od strane muškarca: nešto odjeće, nakit. Ali pogledajte, one su ponešene malim stvarima, sitnicama, jer život, zapravo, leži na malim stvarima. Veliki problemi proističu uvijek samo iz uma, ne iz života. Bilo da odlučiš da Bog postoji ili ne - nema nikakve razlike. Ti treba da jedeš dva puta dnevno, treba da se pokriješ kada je hladnije, da se skloniš u hladovinu kada je pretoplo - bilo da odlučiš postoji li Bog ili ne, to ne čini razliku kada je život u pitanju. Život se sastoji od malih stvari. A ako se život sastoji od malih

stvari tada te stvari i nijesu tako male - pošto se život sastoji od njih, one su veoma životne, bitne.

Ne gubite vrijeme u sumnjama i argumentima koji nemaju ništa sa time.

*Jedna stvar, sve stvari:
kreći se između i unutar stvari
bez razlikovanja.*

*Živjeti u ovoj realizaciji
je isto što i biti bez tjeskobe o nesavršenstvu.
Živjeti u ovakvoj vjeri je biti na stazi
ka nedvojnosti
jer je nedvojnost u jedinstvu
sa umom povjerenja.*

Ovo su veoma značajne riječi, a još značajnije ukoliko si u mogućnosti da sagledaš čitavu stvar izvan konteksta ovih riječi.

*Jedna stvar, sve stvari:
kreći se između i unutar stvari...*

Život je jedno organsko jedinstvo. Ništa nije podijeljeno, sve je sjedinjeno. Ako misliš da nije tako, onda je um činilac tog raskola. Inače se sve prožima, stapa, sve se sliva jedno u drugo. To se odvijalo oduvijek. Ti to nijesi mogao vidjeti jer si bio sasvim zaslijepljen riječima. Jedeš voće, voće postaje tvoja krv. Sadnica se prožima kroz tebe, granice nestaju. A to voće je bilo u krvi mnogih ljudi prije tebe, u mnogim životinjama, biljkama, kamenju. Ta energija koja je u voću je bila prisutna ovdje oduvijek - stapala se, prožimala, kretala od jednog do drugog, prolazila sve granice.

Samo pogledajte bilo koji fenomen. Voće na grani, što ono tu radi? Naučnici tvrde da voće čini čuda. Ono transformiše zemlju, mijenja izlazak sunca, mijenja vodu. To je čudo jer ti nikako ne možeš jesti zemlju, ti ne možeš jesti izlazak sunca. Ovo voće, na jabukovom drvetu, je čudo. Ono se transformiše i prilagođava tvojoj prirodi kako bi ga mogao apsorbirati i pretvoriti u krv. A ta energija se kretala jer je oduvijek bila tu. Čitava energija ostaje ista, jer nikuda ne mora ići, nikako ne može biti viša ili manja. Ništa se ne može dodati ni oduzeti univerzumu? Gdje bi to, inače, odnio? Sve ostaje isto.

Jednog dana je voće bilo tu, na zemlji, ti to nijesi mogao još jesti. Voće je bilo u suncu, D vitamin je bio u suncu. Sada je voće sve to apsorbiralo, zemlja je preporođena - čudo se dogodilo! Zašto ići kod mađioničara da bi vidio čudo? To se dogodilo: đubrivo se pretvorilo u ukusno voće. To ti jedeš, to postaje tvoja krv. Tvoja krv teče neprstano, ona stvara tvoju spermiju. Sada je sjeme stvoreno, ono će postati mala beba. Sada se voće, jabuke, kreću ka tom djetetu. Gdje su granice? Voćno drvo se kreće u tebi, sunce se kreće kroz drvo, okean se stapa sa drvetom, ti se prožimaš djetetom, i tako to ide dalje... Sve se kreće. Dah koji je sada u tebi, malo kasnije će biti u meni. A dah je život, tako moj život i tvoj život ne mogu biti drugačiji, dišemo isti vazduh. Ja izdišem, ti udišeš taj isti dah; ti izdišeš, ja udišem. Moje srce od tvog srca ne može biti puno drugačija. Ona dišu jedan isti okean životnosti koji nas okružuje. Ja ovo zovem mojim disanjem, ali uskoro ja to više ne mogu zvati svojim dahom - to se kreće, ono mijenja svoj dom, sada je to već nečije drugo disanje. Ono što nazivaš svojim životom, i nije baš sasvim tvoje. To nije ničije - ili je to, pak, svačije.

Kada pogledate u stvarnost možete vidjeti da je to sve samo jedna organska cjelina, jedno organsko

jedinstvo. Sunce radi za tebe, okean radi za tebe, i zvijezde rade za tebe. Ljudi po svijetu rade za tebe, i ti radiš za njih. Ti ćeš umrijeti, i crvi će gristi tvoje tijelo, ti ćeš biti njihova hrana. Ti si spreman da umreš, da postaneš hrana nekom drugome. A to i treba da bude tako - i ti si od mnogo čega sebi napravio hranu, sada i ti treba da budeš nečija hrana. Svako je nekome hrana. To je lanac... a ti želiš da se zakačiš za život, a i jabuka želi da se zadrži u životu; i pšenica želi da ostane u životu. Tako će život nestati. Život živi kroz smrt. Ti ovdje umireš, a neko drugi se negdje rađa: ja izdišem, neko udiše. Upravo nalik ritmičkom udisanju i izdisanju. Takav je i ritam života i smrti. Život je udisaj, smrt je izdisaj.

Kada budeš prezreo, ti ćeš pasti na zemlju. Tada će te crv pojesti, a ptica grabljivica će doletjeti i uživati u tebi. Ti si uživao u mnogim jelima, sada će oni uživati u tebi za promjenu. Sve se stapa, susreće, prožima. Zašto onda brinuti? To se mora dogoditi, to se već dogodilo. Samo cjelina živi - individue su lažne. Samo krajnje živi - sve drugo je samo nalik talasu, dolazi i odlazi.

Kada pojedinac uoči stvarnost upravo ispred svog nosa, tu više nema problema, nema tjeskobe, jer sve i dalje bitiš, živio ti ili ne. Tvoja smrt nije nikakvi problem, ni tvoj život neće biti nikakvi problem. Ti ćeš živjeti u ovoj egzistenciji još mnogo i mnogo puta. Nekada ćeš biti voće... to je značenje hindu koncepta milion *yonis*. Nekada ćeš biti životinja, nekada insekt, nekada drvo, a nekada i stijena. Život tako ide dalje. Tako si ti niko, na neki način, a, isto tako, i svako. Ti si prazan u jednom smislu, a prepun u drugom. Ti si ništa u jednom smislu, a već u drugome si sve - ti nikako nijesi podvojen. Podvojenost donosi tjeskobu. Ako si tjeskoban, ojađen, to će značiti da misliš da si podvojen - tako samo nepotrebno

sebi praviš nevolje. Za to nema nikakve potrebe jer sve i dalje živi; cjelina nikada ne umire, ona nikada ne može umrijeti. Samo djelovi umiru - ali takva smrt nije uopšte smrt, to je samo preporađanje. Ovdje si umro, a već tamo se rađaš.

*Jedna stvar, sve stvari:
kreći se između i unutar stvari
bez razlikovanja.
Živjeti u ovoj realizaciji
je isto što i biti bez tjeskobe u nesavršenstvu.*

Zašto se onda brinuti za savršenstvo? I to je samo jedan ego cilj. To je veoma teško pojmiti jer čak i religiozni ljudi teže ka savršenstvu. Ali zašto vi morate da budete savršeni? Kako možete biti savršeni? Čak i Buda mora nekada biti bolestan, čak i on mora umrijeti. Vi ne možete biti savršeni! Pravi cilj savršenstva je samo jedan ego poriv. Cjelina je već savršena, ti se više o tome ne moraš brinuti - jer si i ti, zajedno sa cjelinom, savršen.

Dvije riječi se moraju shvatiti: savršenstvo i cjelina. Stvarno religiozna osoba je zainteresovana za cjelinu, nikada za savršenstvo, a lažno religiozna ličnost je uvijek težila ka savršenstvu, nikada ka cjelini. Cjelost znači "Ja nijesam, samo cjelina postoji". A to je savršenstvo, kako može biti drugačije? Tu nema nikakvog natjecanja, nema nikoga drugog. Ali ukoliko razmišljaš na način savršenstva, moralnosti, ideala, karakternosti, ti treba da budeš savršen, tada ćeš zasigurno izludjeti. Svi perfekcionista na kraju polude - to je njihova krajnost, njihova konačnost - jer kao odvojeni, moraš ostati nesavršen, ne možeš biti savršen. Kako možeš biti savršen? Pošto tvoja energija proističe iz cjeline, ona i odlazi u cjelinu - ti ne postojiš. Talas samo ostaje talas, ne

može postati okean. A ako se bude nastojalo u tome previše, može se i poludjeti.

Usled toga ti možeš vidjeti najegoističnije osobe da se nalaze u oblasti religije, oni su pokušavali da budu savršeni u svemu. Oni insistiraju na perfekciji; nikako ne mogu biti opušteni, oni će uvijek biti napeti. Uvijek će nešto biti loše što će oni morati da stave na pravo mjesto - tako će uvijek biti u tjeskobi. Pođite u ludnicu i tamo ćete naći devedeset procenata ljudi koji su težili za savršenstvom.

Čovjek razumijevanja uvijek ostaje opušten. To ne znači da njega nije briga. Ne, on se brine ali zna i limite toga. On se brine ali i zna da je samo dio svega. On nikada ni ne pomišlja da može biti cjelina, tako se ničega ne boji, o ničemu ne brine. On uživa u svemu što radi znajući da će to ostati nesavršeno, da ne može biti savršeno. Ali on uživa da to radi; a uživajući u tome, bilo što da radi, radi sa savršenstvom a da se nikakva briga ne stvara u njemu. On to voli, iako zna da to nikada ne može biti apsolutna stvar. To i ne može biti; nešto će uvijek ostati nezavršeno, to je u prirodi stvari. Upravo zbog toga smo mi na Istoku uvijek vjerovali - vjerovali u jednu veoma istinitu stvar - da kada neko postane savršen, više se neće roditi, on tada nestaje iz svijeta. Tako mora biti jer je ovaj svijet sazdan od nesavršenstva. On se više ne uklapa u ovo, on više nije ovdje potreban, rastapa se u cjelinu.

Čak je i Buda do zadnjeg trenutka svog života ostao nesavršen, ali nije brinuo o tome. Zato budisti imaju dva naziva za *nirvanu*. Najviše prosvjetljenje oni zovu *mahaparinirvana*, a prosvjetljenje nazivaju *nirvana*. *Nirvana* znači, Buda je u tijelu. On je dospio do iluminacije, postao je znalac, ali je i dalje u tijelu, u tijelu nesavršenstva. On je i dalje u dijelu svijeta nesavršenstva.

To je *nirvana*, prosvjetljenje. Ali onda kada napusti svoje tijelo, kada nestane u krajnu prazninu, to je *mahaparinirvana*, to je veliko prosvjetljenje. Sada nesavršenstvo nestaje, sada više nema individualnosti, on je sada u cjelini. Samo cjelina može biti savršena. Tada Buda može biti savršen jer se stopio sa cjelinom, postao je okean. Zato zapamtite ovo dobro, jer je svako savršenstvo samo jedan egoistički poriv, ti ćeš poludjeti posle svega toga. Pokušaj da uradiš to što bolje možeš, ali nemoj da poludiš zbog toga; uradi to najbolje što možeš ali budi svjestan ograničenja. Ograničenja moraju biti tu, čak i o tvom karakteru, moralnosti, svemu!

Čak i svetac mora dati malo više prostora grešniku, gdje će, inače, grešnik otići? To je i moguće: on je devedeset i devet procenata svetac, a samo jedan procenat je grešnik. A suprotno se događa: ti možeš postati devedeset i devet procenata grešnik, a samo jedan procenat svetac. To treba i da bude tako, gdje bi ostavio ono drugo? Ti to možeš tjerati do krajnjeg ekstrema ali će i dalje jedan procenat onog drugog ostati tu. A ako zbog toga poludiš, to ti neće pomoći.

Čovjek razumijevanja prihvata ograničenja. On prihvata mogućnosti, ono što je moguće. On zna što je nemoguće, on nikada ne teži za time. On se opušta i uživa u mogućem. A što više uživa, to je bliži savršenstvu. To više nije briga, to je milost i ljupkost - a to je nešto sasvim drugo. Ako se približiš stvarno religioznom čovjeku, ti ćeš osjetiti neku ljupkost oko njega, neku neusiljenost. On nije ništa uradio za sebe, on se samo opustio u vrhovnom, a ti osjećaš tu neusiljenost oko njega.

Ako dođeš osobi koja je perfekcionista, lažno religiozan čovjek, ti ćeš moći vidjeti da je to samo jedno krivotvoreno postignuće, tu neće biti nimalo ljupkosti. Sve je savršeno jasno, sve je unaprijed iskalkulisano,

izvještačeno. Sve što on radi je disciplina, ništa nije spontano. On živi po uzoru, njegov uzorni broj postaje njegovo ropstvo. On se ne može smijati, ne može više biti dijete, ne može biti cvijet. Sve što je on, to je samo pretjerano ulaganje napora tako da je sve to postalo napeto i loše. To nije neki spontani tok. A kriterijum će biti ovaj - ako se ti krećeš ka Majstoru, to će biti pravi kriterijum - da je to spontani tok. Samo tada ti on može pomoći da to postane spontani tok na tvojoj strani. Ako je taj čovjek jedan nametnuti perfekcionista, tada će te ugroziti, on te tako može ubiti, on će te sasjeci na nekoliko načina. A kada budeš mislio da si postao savršen, tada ćeš umrijeti. Samo mrtve stvari mogu biti savršene, žive stvari ostaju i dalje nesavršene. Zapamti to!

*Živjeti u ovoj realizaciji
je isto što i biti bez tjeskobe o nesavršenstvu*

Pojedinac jednostavno živi! Osoba živi potpuno, živi cjelovito, i ne brine o posljedicama, o tome što će se dogoditi.

Živjeti u ovakvoj vjeri...

A to je vjera za Sosana, to je vjera i za mene. To je povjerenje. Perfekcionista nikada nema povjerenja jer uvijek gleda na greške. On nikada ništa ne vjeruje. Čak iako mu predstaviš ružu, on će naći da je nesavršena. On neće ni pogledati ružu, on će samo tražiti nesavršenost, nedostatke. Njegove oči su sačinjene od logike, a ne od ljubavi. On je uvijek sumnjičav; on ne može nikome vjerovati jer ne može ni sebi vjerovati.

Vi idete vašim svecima; oni sebi ne mogu vjerovati. Oni su uplašeni, i sve što su propovijedali je

nametnuto, to nije prirodno, a oni to znaju, i znaju ako se opuste da će sve krenuti loše. Ako neka lijepa žena dođe vašem svecu, vidjećete kako će se on loše osjećati, kako će biti nemiran, kako će mu biti nelagodno. To možda i neće biti na površini, ali ako pogledaš dublje, sigurno ćeš to uočiti jer je on sebe prisiljavao na *brahmacharya*, na celibat, a ta žena je opasnost. On ne može dopustiti da jedna takva žena tu bude duže jer će tada sav njegov nemir i uznemirenost izaći na vidjelo.

A čovjek koji nije mogao vjerovati svojoj životnoj energiji, ne može vjerovati ni drugome. On je neprijatelj čovjeka, trovač. Takvi ljudi su veoma određeni - takvi moraju biti; moraju biti argumentovani kako bi mogli prevariti sebe, a to sve ovisi o njihovom umu. Takvi trovači su napravili veoma duboku pometnju, duboku ranu čitavom čovječanstvu; ne može se ni pomisliti gdje će čovječanstvo stići na taj način. Oni su otrovali sve: "Ovo je loše, loše; ovo je grijешno, ovo je krivica." A stvorili su takvu zbrku oko tebe; bilo gdje da se okreneš, bilo što da preduzmeš, pomisliš da si kriv. Ako, pak, *ne radiš*, tada ćeš osjetiti krivicu zbog svoje prirode.

Ako voliš, bićeš izgubljen; ako ne voliš, osjetićiš duboki poriv za ljubavlju. To dolazi od prirode, ništa u tome nema loše. To je prirodno nalik gladi i žeđi, i tako divno kao što su glad i žeđ. Ali vaši sveci žele da ste plastični ljudi - nema gladi, nema žeđi, nema ljubavi - tada si savršen. Kada bi tvoj čitavi mehanizam bio sačinjen od plastike tada bi bilo lako. A naučnici *su* mislili na taj način, da stvore čitav mehanizam kod čovjeka od plastike. Tada nećeš trebati hranu, nećeš trebati ljubav, ništa nećeš trebati. Postaćete mašina, bićeš robot. Nekada, kada se nešto pokvari, tebe će poslati u radionicu. I svakog dana možeš ići na pumpnu stanicu da ti dospu malo goriva, i sve će biti u redu. Tada ćeš moći biti perfekcionista, moći

ćeš biti savršen. Ali život nije takav, život je istančan; on nije plastičan, veoma je tankočutan. Ti ne posjeduješ žice, ti imaš nerve. Ravnoteža se uvijek pomjera. Ništa nije određeno, sve teži da se stapa i sliva jedno u drugo. Zbog toga si ti živ.

Čovjek od razumijevanja se neće za to brinuti, nije tjeskoban zbog nesavršenstva. On i ne razmišlja na način savršenstva; samo nastoji da živi ovaj trenutak što je potpunije moguće. Što bude živio potpunije, to će biti više sposobniji da živi. Novi dan dolazi... on jednostavno živi bez nametanja ikakvog ideala, bez razmišljanja o nekom konceptu, bez da stvara neka pravila i odredbe o životu. On samo živi, uživa i raduje se.

*Živjeti u ovoj vjeri je biti na stazi
ka nedvojnosti...*

A to je povjerenje.

*... jer je nedvojnost u jedinstvu
sa umom povjerenja.*

Duboko unutar vas, ako posjedujete um povjerenja, nedvojnost će biti upravo ispred vas. Ako, pak, duboko u sebi gajite sumnje, teorije, razmišljanja, riječi ili filozofije, tada će vas samo doktrine ispunjavati, a pred sobom nećete ništa vidjeti, bićete sasvim slijepi. Više nećete biti u mogućnosti da vidite neposredno, vi ćete samo o tome razmišljati. Unutar vjere, spolja je stvarnost; unutra vjerovanje, spolja je istina. Povjerenje i istina se prožimaju, ne postoji ni jedno drugo stvarno prožimanje...

*... jer je nedvojnost u jedinstvu
sa umom povjerenja.*

Riječi!

*Ovaj put je iza riječi,
stoga, u tome
nema juče,
nema sutra
nema danas.*

Posljednja stvar: Sosan je rekao da je riječ moguća samo ako ima vremena. Jezik je jedno te isto što i vrijeme. Zbog toga jezik ima tri vremena: prošlo, sadašnjost i buduće - kao i vrijeme što ima prošlost, sadašnjost i budućnost. Jezik je vrijeme, podijeljen je u iste kategorije kao i vrijeme. A život je izvan toga. Život ne može biti prošlost. Gdje je ta prošlost? Ti je nigdje ne možeš naći.

Jednom sam čuo da se dogodilo:

Jedan je čovjek posjetio veliki muzej. Čovjek je bio veoma bogat pa su mu dali najboljeg vodiča. Čovjek je pogledao jednu glavu i upitao: "Ko je ovo?" Vodič to nije znao pa je nasumice odgovorio: "To je glava Napoleona."

Tada su naišli na jednu malu glavu, i posjetilac je ponovo upitao isto pitanje. Vodič je bio u nevolji sa tim bogatim čovjekom, bio je uplašen i u zbrci, pa mu odgovori: "I ovo je Napoleonova glava."

Na to bogataš upita: "Što hoćete reći? Dvije glave?"

Tada je vodič bio zburjen, a neki odgovor je morao izmisliti. Onda prozbori: "Da, jedna je njegova glava iz djetinjstva, a ovo drugo je glava iz poznih godina."

Ako prošlost postoji, tada će glava iz djetinjstva biti tu; kada umreš ostavićeš za sobom milione glava. Ali ti ostavljaš samo jednu glavu, ne milione glava. Prošlost nestaje; prošlosti nema nigdje, samo u sjećanju. A gdje je budućnost? Budućnost nije nigdje, samo u zamisli. Prošlosti više nema, a budućnost još nije stigla. Zbog toga su mistici uvijek govorili: Samo je sadašnjost prisutna. Ali Sosan ide i korak naprijed i kaže:

*nema juče
nema sutra
nema danas.*

Čak ni sadašnjosti nema. Što on pod tim podrazumijeva? Pošto - a on je sasvim u pravu - nema prošlosti ni budućnosti, kako onda može postojati sadašnjost? Sadašnjost bitiše samo između prošlosti i budućnosti.

Što je sadašnjost? Jedan prolaz. Od prošlosti se krećeš ka budućnosti; u pokretu, upravo na trenutak, je sadašnjost. Što je sadašnjost? To je samo prolaz iz prošlosti ka budućnosti, to su samo vrata iz ove sobe u onu. Ali ako ne postoji ni ove ni one sobe, kako onda može vrata biti? To je most između prošlosti i budućnosti. A ako nema ni jedne obale, kako može mosta biti?

Sosan je u pravu. Sosan kaže da nema ni prošlosti, ni budućnosti, ni sadašnjosti. On je govorio da ne postoji vrijeme. A čitavi jezik se bazira na vremenu - prošlost, budućnost, sadašnjost. Jezik je produkt uma, a i vrijeme je proizvod uma. Onda kada se lišiš jezika, vrijeme nestaje. Kada odbaciš razmišljanje, ne postoji prošlosti, ne postoji sadašnjosti, ni budućnosti. Ti tada ideš iza vremena, tada ne postoji vrijeme. A kada nema vremena, onda je vječnost. Kada nema vremena, ti se

krećeš u svijetu vječnosti. Istina je vječna. I sve što imaš je samo vremenska refleksija istine. To je isto kao kada se mjesec pojavi na vedrom noćnom nebu, kada je noć punog mjeseca, a ti pogledaš duboko u vodu jezera i pronadeš ga tamo. Taj mjesec je upravo sve što ti imaš - mjesec u jezeru. Um se ogledava; sve istine koje posjeduješ su samo ogledalo uma, to je samo refleksija.

Što Sosan govori? Sosan kaže: "Zaboravi ovo jezero! To je samo ogledalo. Pogledaj malo dalje, iza njega, samo tada ćeš biti u mogućnosti da vidiš pravi mjesec - on je tamo." Ali ti se previše poistovjećuješ sa jezerom, sa ogledajućim umom. Odbaci um, i sve će se tada ugoditi, sve što si oduvijek ispuštao. Sve što si tražio će se odjednom pojaviti, sve što si sanjao i zamišljao će tada biti tu. Sve će ti se ispuniti.

Čitava poruka se ogleda u tome kako se osloboditi uma, jezika i vremena.

OSHO

Mnogi od nas proživljavaju svoje živote u vremenu, u sjećanju na prošlost ili težnjama za budućnost. Samo rijetki uspijevaju da dotaknu bezvremenu dimenziju sadašnjosti - u momentu trenutačne ljepote, ili iznenadne opasnosti, u susretu sa voljenim ili u iznenađenju neočekivanog. Tek nekoliko ljudi uspije da iskorači iz svijeta vremena i uma, svijeta ambicija i konkurencije, i započne da živi u bezvremenom svijetu. Od onih koji su to postigli, samo nekoliko njih je pokušalo da prenese svoje iskustvo. Lao Ce, Gautam Buda, Bodidarma... ili ovovremeno, Georg Gurdžijev, Raman Maharši, J. Krišnamurti... Oni su bili proglašeni od svojih savremenika za ekscentrike ili ludake, da bi ih posle njihove smrti nazvali "filozofima". Vremenom su postali legende - ne obična ljudska bića već skoro mitološki predstavnici naše kolektivne težnje za prevazilaženje minornosti i trivijalnosti, besmislenosti naših svakodnevnih života.

Osho je jedan od takvih koji nam je otvorio vrata života u bezvremenoj dimenziji sadašnjosti - on je sebe nazivao "istinski egzistencijalist" - i koji je posvetio sav svoj život iskušavanju drugih da pronađu ta ista vrata, da iskoče iz svijeta prošlosti i budućnosti i da otkriju sebe u svijetu vječnosti.

Još od najranijih dana njegovog života u Indiji bilo je jasno da neće pristati da slijedi konvencije svijeta oko sebe. On je proveo sedam svojih prvih godina života u domu majčinih roditelja koji su mu dopustili da živi slobodno što je bila privilegija tek neke djece tog vremena. Bio je jedan usamljeni dječak, koji je običavao da sjedi satima pored jezera ili da izaziva svoju okolinu na

njemu svojstven način. Smrt njegovog djede, po njegovim riječima, produbilo je sagledavanje unutrašnje strane života, izazivajući u njemu težnju da otkrije besmrtnost. Kako je stasavao i dospijevao do školskog uzrasta, on je već bio izgradio svoj stav i utemeljio osjećanje koje mu je dalo hrabrosti da se odupre svim napadima od strane starijih koji su težili da mu usmjere život po idealima njima bliskim. On se nikada nije lišio borbe mišljenja. Za Osha, istina se ne može uslovljavati ili činiti kompromisi, to više i nije istina. Istina nije vjerovanje već jedno iskustvo. On nikada nije tražio od ljudi da vjeruju u ono što on govori već je nalagao da sami iskušaju i provjere da li je to što on govori istina ili nije. A u isto vrijeme je nemilosrdan u traženju načina za tumačenje vjerovanja i prikazivanju istih u pravom svijetlu - čista utjeha za ublažavanje naših tjeskoba pred licem nepoznatog, kao i prepreka da se susretnemo sa tajnovitošću i neistraženosti stvarnosti.

Posle Prosvjetljenja u dvadeset i prvoj godini života, Osho je okončao svoje akademske studije i proveo nekoliko godina predavajući filozofiju na univerzitetu u Jabalpuru. Istovremeno je nastojao da putuje Indijom i daje predavanja, izazivajući ortodoksno religiozne vođe za javnih debata, srećući ljude svih smjerova u životu. Čitao je neprestano težeći da usavrši svoje znanje o vjerovanjima i psihologiji savremenog čovjeka. Krajem šezdesetih godina Osho je počeo razvijati svoju jedinstvenu dinamičnu meditaciju. Moderni čovjek, rekao je on, je opterećivan zastarelim tradicionalnim učenjima prošlosti, kao i tenzijama i tjeskobama savremenosti tako da mora proći kroz jedan duboki proces pročišćenja prije no se usudi da pristupi rasterećivanju od napetosti misaonih radnji - opuštenom stanju meditativnosti. On je, stoga, počeo da održava meditacione kampove širom Indije,

dajući uputstva učesnicima i lično vodeći meditacione tehnike koje je sam razvio.

U ranim sedamdesetim, prvi zapadnjaci počinju da dolaze i da se druže sa već znatnim brojem Indijaca koji su od strane Osha uvedeni u neo-sanijas. 1974 se osniva komuna u Puni i ubrzo potom mnoštvo zainteresovanih zapadnjaka dolazi okupljajući se oko Osha. Mnogi od njih su iskusni terapeuti koji su došli do limita u svojim istraživanjima i radu na zapadnjački način. Njihov boravak u komuni je predstavljao način traženja novog pristupa koji će ih odvesti ka transformaciji i obogaćenju pristupa ljudskoj psihi. Osho ih ohrabruje da uključe svoje znanje u radu u komuni; radeći i blisko saradujući sa njime razvijaju svoje terapijske metode u kontekstu sa meditacijama.

Problem sa terapijom koji je nastao na Zapadu, rekao je, je taj što se ograničilo na tretiranju ljudskog uma i psihologije, dok je na Istoku davno otkrivena spoznaja da je um kao takav, bolje reći, naša identifikacija sa njime, postao osnovni problem. Terapija može biti od koristi - kao katarzično stanje meditacija koje je razvio - kod ljudi opterećenih emocijama, strahovima, kao i sredstvo da sebe vide što jasnije. Terapija, stoga, mora ići neposredno uz proces nepoistovjećenja i svjedočenja nazvan meditacija.

Krajem sedamdesetih, komuna u Puni postaje najveći terapijski i duhovni centar u svijetu, a hiljade ljudi dolazi da učestvuju u terapijskim i meditacionim grupama. Oni sjede uz Osha za njegovih jutarnjih predavanja i učestvuju u životu i radu Komune. Određeni se vraćaju u svoje zemlje i pokreću meditacione centre.

Između 1981-1985 eksperimentalna komuna se začinje na tlu Amerike, na ogromnom prostranstvu centralnog Oregona koje je do tada bilo uglavnom prepušteno širenju pustinje. Primarni cilj komune je bio da

se tu podigne grad nazvan Rajneeshpuram, jedna "oaza u pustinji". U začuđujuće kratkom vremenu ljudi komune su izgradili smještaj za 5 hiljada stanovnika i počeli na kultiviranju zemljišta, spasavajući ga od nadiranja pustinje. Veoma brzo je tu počeo normalan život u okolišu koji se nije mogao uporediti sa prizorom koji su našli pri dolasku: hiljade stabala je bilo posađeno, izvedena kompletna infrastruktura, izgrađeno vještačko jezero, poljoprivreda je počela davati znatne rezultate tako da je komuna mogla samostalno egzistirati.

Nosilac meditacionog i terapiskog programa u Rajneeshpuramu je bio Rajneesh meditacioni internacionalni univerzitet. Moderne pogodnosti koje su bile izgrađene za univerzitet su omogućile da se zaštiti priroda i čovjekova sredina, razvije najsavremeniji program za razvoj čovjeka koji nije bio moguć nikada prije. Dugi kursevi i obučavanja su animirali i okupljali veliki broj učesnika, uključujući i mnoge one koji su se već pokazali uspješnim u svojim profesijama u svijetu, ali koji su željeli da unaprijede i prodube svoj odnos prema poslu i približe se sebi.

Krajem 1985 lokalna i vladina politika se nameće i teži da prekine rad i razvoj komune. Komuna je bila rasformirana, a Osho se uputio na svjetsku turneju, dajući intervju novinarima i okupljajući ponovo svoje učenike na predavanja u Himelaje, Grčku i Urugvaj, prije nego što će se ponovo vratiti u Indiju sredinom 1986. U januaru 1987, Osho se ponovo smješta u Puni dajući predavanja dva puta dnevno. U roku od nekoliko mjeseci komuna u Puni ponovo nudi veoma bogat program i meditacijske kampove znatno uspješnije i raznovrsnije nego prije. Savremeni i bogati standard života koji je počeo da se postavlja u Americi nastavljen je i u Puni. Po Oshovim riječima komuna će biti oaza dvadeset i prvog

vijeka, čak i u nerazvijenoj Indiji. Sve više i više ljudi je počelo da dolazi sa Istoka - posebno iz Japana - tako da je njihov boravak doprinio obogaćenju zdravstvenog programa i programa borilačkih umjetnosti. Vizuelne i scenske umjetnosti se, takođe, unapređuju uz pomoć nove "Škole misterije". Ove promjene i ekspanzija raznovrsnog rada se reflektuju u jednom sveobuhvatnom sektoru koji je Osho nazvao "Multiversity".

Sredinom 1987. Osho postepeno počinje da ređe održava predavanja i da se povlači iz svakodnevnih aktivnosti. Njegovo slabašno zdravlje počinje da se pogoršava što ga sprečava da održava javne nastupe i predavanja. U aprilu 1989. daje svoje poslednje predavanje, odgovarajući na pitanja i tumačeći zen sutre. Tih mjeseci, kada bi mu zdravlje dopuštalo, povremeno bi dolazio da sjedi u tišini sa svojim učenicima i prijateljima.

Osho je napustio svoje tijelo 19. januara 1990. Upravo nekoliko nedelja prije tog događaja bio je upitan što će se dogoditi sa njegovim radom kada on bude otišao. On je rekao:

"Moja vjera u bitisanje je apsolutna. Ako je bilo imalo istine u onome što sam govorio, to će opstati... Ljudi koji ostanu, zainteresovani za moj rad, dalje će nastaviti da nose ovu baklju bez pretenzije da nameću išta bilo kome... Ja ću ostati izvor inspiracije za svoje ljude. To je ono što će većina sanijasina osjećati. Ja želim da oni rastu po svome. Kvalitet nalik ljubavi, oko čega se neće crkve stvarati, nalik svijesti, što nije ničiji monopol, nalik slavlju, veselju, ostajući svježi, nalik dječjim očima...

Ja želim da moji ljudi spoznaju sebe, a ne da budu u skladu sa nečim drugim. A taj put je unutarinja staza."

Devet mjeseci prije nego će napustiti svoje tijelo, Osho je dao napis za njegov Samadhi, mermerni i stakleni prostor koji će čuvati njegov posmrtni pepeo. Na ploči je napisano:

O S H O
Nikad rođen - Nikad umro
Posjetio planetu Zemlju
između

11. decembra 1931. - 19. januara 1990.